

תלכן תורה

תאריך עדכון: 20 אפריל 2021 אריה טוכפלד

<http://www.faithbit.org.il>

מפת סימנים	
ז	עבודה זרה.
ב	ביכורים, בכורות.
ט	שמיטה ויובל.
מ	מלחמה וירושת הארץ. הריגה - מ .
ת	דבר ה' על העתיד קרוב.
ע	דבר ה' על העתיד רחוק.
ר	ברית.
ס	העם מתלונן / נסיון.
א	ביכורים.
ק	כלי המשכן.
ח	חג, שבת.
ש	תרומות ומעשרות.
נ	קרבן, מנחה.
ל	לוי וכהן.
ד	עבד, אמה.
ג	גר ¹ , יתום, אלמנה, עני.
כ	משכב אסור, עריות.
ן	דין (נזיקין, ממון, מקרקעין). בבא.
ו	קרבה ואיסור הקרבה אל הקדש.
√	ציון פרטי שלי שהשורה הובנה "די צרכה" בשלב זה לצורך המסמך.
*	יש ללכת בחוקות ה' (ציווי כללי).
	רלוונטי לימנו?
	נס.
	התגלות דבר ה', מלאך, חלום.
	תפילה, הודיה, וידוי, נדר.
	תרמית, גניבה, שקר.
	מצות בני נח.
	נסיון מאת ה'.
	ברכה.
	ספק.
	עונש. כעס ה'.
	קורות העבר.

ישמעאל

עשו. אדום.

כחול - מצוות שנהוגות בזמן הזה.
 סגול - מצוות שקיומן בימינו מדרבנן ולא מהתורה.
 ירוק - מצוות שנהוגות בחלקן.
 ורוד - מצוות שאינן ידועות/מצויות בזמן הזה.
 אפור - מצוות הנהוגות בא"י ובזמן שישראל שם. בזמן שא"י בישובה. יובל.
 אדום - מצוות שאי אפשר לקיים בזמן הזה. אלא בזמן הבית.

¹ [רש"י רות א טז-יז] "כי אל אשר תלכי אלך" - מכאן אמרו רבותינו ז"ל גר שבא להתגייר מודיעים לו מקצת עונשים שאם בא לחזור בו יחזור שמתוך דברים של רות אתה למד שאמרה לה נעמי אסור לנו לצאת חוץ לתחום בשבת אי"ל "כי אל אשר תלכי אלך", אסור לנו להתייחד נקבה עם זכר שאינה אישה אמרה לה "ובאשר תליני אליך", עמנו מובדלים משאר עמים בשש מאות ושלוש עשרה מצות "עמך עמי", אסור לנו ע"א "ואלהיך אלהי", ארבע מיתות נמסרו לבית דין "באשר תמותי אמותי", שני קברים נמסרו לבית דין אחד לנסקלן ונשרפין ואחד לנהרגין ונחנקין אמרה לה "ושם אקברי".

		א) בראשית						
		הערות	פסוקים	נושא				
בראשית		[ישי מגן] "לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה". [שם מדן] "אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים". [שם מה כא] "... אני ה' ואין עוד אלהים מבלעדי אל צדיק ומושיע אין זולתי". [שם מו ג] "מגיד מראשית אחרית ומקדם אשר לא נעשו. אמר עצתי תקום וכל חפצי אעשה".	א-ה	כי טוב	"אור – יום, חשך – לילה".	יום אחד	√	√
		[זהר ב קסא/ב] קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא. [ב"ר ג ז] "יהי ערב אין כתיב כאן אלא "יהי ערב" מכאן שהיה סדר זמנים קודם לכן... מלמד שהיה בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו. [ע"ז ג/ב] רוכב על כרוב קל שלו ושט בשמונה עשר אלף עולמות.						
		[פסחים נ"א] שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם ואלו הן: תורה ותשובה וגן עדן וגיהנם וכסא הכבוד וביהמ"ק ושמו של משיח.						
		[א] "בראשית" [רש"י] [ילקו"ש שמי קפז] אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ[שמי יב ב] "החודש הזה לכם" שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל ומה טעם פתח ב"בראשית"? משום [תהי קיא ו] "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים", שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו. כ"ה באלול.						
		[רש"י יד] כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו. [ישי מה ז] "יוצר אור ובורא חשך".						
		[ב] "ורוח אלהים מרחפת על פני המים" [ב"ר ח א] זו רוחו של מלך המשיח. [משי ח כז] "בהכינו שמים שם אני, בחוקו חוג על פני תהום".						
		[חגיגה יב/ב] הארץ על מה עומדת? ... על עמוד אחד וצדיק שמו שני [משי י כה] "וצדיק יסוד עולם".						
		[רבה קהלת יא ז א] תורה שאדם למד בעוה"ז הבל היא לפני תורתו של משיח. [רבה שה"ש א כ] ר' אליעזר אומר אם יהיו כל הימים דיו ואגמים קולמוסין ושמים וארץ מגלות וכל בני האדם לבלרים - אין מספיקין לכתוב תורה שלמדתי.						
			II-I	-	יום שני "רקיע – שמים".			
			III	√	"יבשה – ארץ, ולמקוה מים – ימים, דשא עשב... ועץ עשה פרי".	יום שלישי		
	[טז] "המאורות הגדולים" [רש"י] שוים נבראו ונתמעטה הלבנה. "ואת הכוכבים" - ע"י שמיעט את הלבנה הרבה צבאיה להפיס דעתה [ב"ר מו]. [יד] "והיו לאתת ולמועדים ולימים ושנים".	יד-ט	√	יום רביעי "... שני המארת הגדלים... ואת הכוכבים...".				
	[זאב] ביום החמישי נבראו בעלי החיים מן המים , וכפי שנאמר "ישרצו המים". מן המים נבראו שרצי המים, דגי הים	כג-כ	√	ויברך אתם אלהים לאמר פרו ורבו ומלאו את המים בימים והעוף ירב בארץ ".	יום חמישי			
				"ישרצו המים שרץ נפש חיה, ועוף יעופף..."				

	את התנינים,		[כא] "התנינים" [רש"י] דגים גדולים שבים ובדברי אגדה הוא לוייתן ובן זוגו שבראם זכר ונקבה. והרג את הנקבה ומלכה (משמרה) לצדיקים לעתיד לבא. שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם בפניהם [ב"ב עד/ב].	והעופות. [כב] "ויברך אותם אלהים לאמר" [רמב"ן כח] יפרש שהברכה היא המאמר שנתן בהם כח התולדה.
יום שישי	... נייעש אלהים את חַיַּת הארץ למינה ואת הבהמה למינה ואת כל רִמְשֵׁי האדמה".	כד-כה	[סדר הדורות] אדם הראשון ניברא ביום ו' ראש השנה א' בתשרי. [כד] "ורמש" [רש"י] הם שרצים שהם נמוכים ורומשים על הארץ ונראים כאילו נגררים שאין הלוכך ניכר... [זאב] שרץ הוא שם כללי המתאים הן לאלו שבמים והן לאלו השורצים על הארץ.	[זאב] ביום הששי נבראו בעלי החיים מן הארץ וכפי שנאמר "תוצא הארץ". נבראו הבהמות, החיות, רמשי האדמה והאדם.
יום שישי	"ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וְיִרְדּוּ (בכל החיות). ניברא אלהים את האדם בצלמו... זכר ונקבה... ניברך אתם... ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ (א) וְכַבְשֶׁהָ	טוב מאד.	[כו] "ניעשה אדם" [רש"י] ענותנותו של הקב"ה למדנו מכאן. לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים ויתקנאו בו. לפיכך נמלך בהן וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו. "כדמותינו" - להבין ולהשכיל. [סנהדרין לח/ב] שתיים עשרה שעות הוי היום שעה ראשונה הוצבר עפרו שניה נעשה גולם שלישית נמתחו אבריו רביעית נזרקה בו נשמה חמישית עמד על רגליו ששית קרא שמות [ב כ] שביעית נדווגה לו חוה [ד א] שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבעה תשיעית נצטוו שלא לאכול מן האילן עשירית סרח אחת עשרה נידון שתיים עשרה נטרד והלך לו. [תוספות] וירדו ארבעה - אדם חוה וקין ותיומתו אבל הבל לא נולד באותו פעם. [יבמות סח/ב] האיש מצווה על פריה ורבייה אבל לא האשה (וי"א) על שניהם. [יש' מה יח] "לא תהו בראה לשבת יצרה". [סנהדרין נט/ב] למלאכה.	[כו] "ניעשה אדם" [רש"י] ענותנותו של הקב"ה למדנו מכאן. לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים ויתקנאו בו. לפיכך נמלך בהן וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו. "כדמותינו" - להבין ולהשכיל. [סנהדרין לח/ב] שתיים עשרה שעות הוי היום שעה ראשונה הוצבר עפרו שניה נעשה גולם שלישית נמתחו אבריו רביעית נזרקה בו נשמה חמישית עמד על רגליו ששית קרא שמות [ב כ] שביעית נדווגה לו חוה [ד א] שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבעה תשיעית נצטוו שלא לאכול מן האילן עשירית סרח אחת עשרה נידון שתיים עשרה נטרד והלך לו. [תוספות] וירדו ארבעה - אדם חוה וקין ותיומתו אבל הבל לא נולד באותו פעם. [יבמות סח/ב] האיש מצווה על פריה ורבייה אבל לא האשה (וי"א) על שניהם. [יש' מה יח] "לא תהו בראה לשבת יצרה". [סנהדרין נט/ב] למלאכה.
יום שישי	וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. ויהי ערב ויהי בקר יום השישי.	טוב מאד.	[אה"ח לא] כי עיקר ה"כלי" הוא האדם ובשבילו ואליו ברא ה' כל ברואיו. "טוב מאד..." [כלי יקר] להורות שכל הנבראים הקודמים לא נבראו כי אם בעבור האדם. "הנה טוב מאד" [ב"ר ט ז] ... זה יצר טוב... זה יצר רע... זו מדת הטוב... זו מדת יסורין... שעל ידיה הבריות באים לחיי העולם הבא... [מש' ו כג] "ודרך היים תוכחת מוסר"... זו גן עדן... זו גיהנם... זה מלאך חיים... זה מלאך המות... זו מדת הפורענות... [רמב"ן לא] כי הרע צריך בקיום הטוב, כענין שנא' [קהלת ג א] "לכל זמן ועת..." [תנדב"א רבה טו ו] אלמלא יצה"ר לא היה כל אותו הכבוד לישראל. [שבת קיט/ב] כל המתפלל בערב שבת ואומר "ויכולו..." מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. [ת' יונתן] ושלום.	[אה"ח לא] כי עיקר ה"כלי" הוא האדם ובשבילו ואליו ברא ה' כל ברואיו. "טוב מאד..." [כלי יקר] להורות שכל הנבראים הקודמים לא נבראו כי אם בעבור האדם. "הנה טוב מאד" [ב"ר ט ז] ... זה יצר טוב... זה יצר רע... זו מדת הטוב... זו מדת יסורין... שעל ידיה הבריות באים לחיי העולם הבא... [מש' ו כג] "ודרך היים תוכחת מוסר"... זו גן עדן... זו גיהנם... זה מלאך חיים... זה מלאך המות... זו מדת הפורענות... [רמב"ן לא] כי הרע צריך בקיום הטוב, כענין שנא' [קהלת ג א] "לכל זמן ועת..." [תנדב"א רבה טו ו] אלמלא יצה"ר לא היה כל אותו הכבוד לישראל. [שבת קיט/ב] כל המתפלל בערב שבת ואומר "ויכולו..." מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. [ת' יונתן] ושלום.
יום שישי	"ויכולו השמים והארץ וכל צבאם ויכול אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי... ויברך... ויקדש אתו כ...".	ב א-ג	[ע"ז ג/ב] מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת. מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת?	[ע"ז ג/ב] מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת. מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת?

		סיכום.	ד	[רש"י] "אלה" – האמורים למעלה. "תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'" - למדך שכלם נבראו בראשון. [רמב"ן א א] החומר הראשון, נקרא "תוהו" ואחריו לא ברא דבר, אבל יצר ועשה, כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות ותקן אותן. ודע, כי השמים וכל אשר בהם חומר אחד, והארץ וכל אשר בה חומר אחד - והקב"ה ברא אלו שניהם מאין, ושניהם לבדם נבראים, והכל נעשים מהם.
!		חזרה יום שישי: לא היתה צמחיה כי לא היה מטר "ואדם אין לעבד את האדמה".	ה	[רש"י] לא יצאו אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ו'. ולמה? כי לא המטיר. ומה טעם לא המטיר? לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן של גשמים וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים. [חולין ס/ב] ללמדך שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. ביום השישי. "וְאָדָם" [אונקלוס] ועננא.
		"וְאָדָם יעלה מן הארץ והשקה את כל האדמה".	ו	חזרה [א כו-ז]. [אונקלוס] "לנפש חיה" - לרוח ממללא. "וייצר" [רש"י] שתי יצירות יצירה לעוה"ז ויצירה לתחיית המתים אבל בבהמה שאינה עומדת לדין לא נכתב ביצירתה שני יודין [יט]. [בעל הטורים] מלא בבי' יודין לפי שבראו בשני יצרים, יצר טוב ויצר רע. [רש"י] "ויפח באפיו..." - עשאו מן התחתונים ומן העליונים - גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים.
		נטע "גן בעדן... וישם שם את האדם אשר יצר".	ח	
		ושם את עץ "החיים" בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע".	ט	[ישי מה ז] "עֵשֶׂה שלום ובורא רע". [קידושין ל/ב] בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין. עיין: [לקו"ש בר', כא, כב].
		"וְנוֹהַר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת...". המתפצל ל-4: "פִּישׁוֹן", "גִּיחוֹן", "הַדְּקָל", "פְּרֵת".	י-י	
√		"וינחחו בגן עדן לעבדה ולשמרה".	טו	[זהר א כז/א] "לעבדה" בפקודין (במצות) דעשה, "ולשמרה" בפקודין דלא תעשה. [פדר"א יא] לא אמר "לעבדה ולשמרה" אלא לעסוק בדברי תורה ולשמור את כל מצותיה שנא' [ג כד] "לשמור את דרך עץ החיים" ואין עץ חיים אלא תורה שנא' [מש' ג יח] "עץ חיים היא למחזיקים בה". [קהלת א יח] "ויִוִּסֵּף דַּעַת יוֹסִיף מְכַאוּבִי".
		"... ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו	טז-יז	
√		כי ביום אכלך ממנו מות תמות"		[תה' צ ד] "כי אלף שנים בעיניך כיום...". [רש"י] ולכך מת אדם הראשון תוך אלף (930 ה) [ה] שאם היה חי אלף היה יותר מיומו של הקב"ה.
√		"לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו".	יח	[יבמות סב/ב] כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה בלא ברכה בלא טובה... בלא תורה... בלא חומה... בלא שלום... אינו אדם שנא' [ה ב] "זכר ונקבה בראם... ויקרא את שמם אדם". "אעשה לו עזר כנגדו" [יבמות סג/א] זכה - כנגדו. לא זכה - מנגדו. [רש"י] חלוקה עליו וסותרת דבריו... במה אשה עוזרתו לאדם? ... אדם מביא חיטין. חיטין כוסס: [רש"י] בתמיה. פשתן. פשתן לובש: לא! (אלא) נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו. [קהלת ד ט] "טובים השנים מן האחד" [רש"י] לפיכך יקנה לו אדם חבר וישא אשה. [מש' יב ד] "אשת חיל עטרת בעלה וקרוב בעצמותיו מבישה". [מש' יח כב] "מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה".
		האדם קרא "שמות" לחיות.	יט-כ	[כג] "זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי" [יבמות סג/א] מלמד שבא אדם על כל בהמה וחייה ולא נתקררה דעתו עד שבא על חוה.

<p>[רבה במי' ג ו] הכל מודים שב-6 ימים ברא ה' את העולם מ-6 ולכאן מהו עושה: אמר לה... [שמ"א ב ז] "ה' מוריש ומעשיר" רבי ברכיה אומר לא... אלא כך... מזווג בעולמו זוגים ואומר פלוני ישא פלונית ופלונית תנשא לפלוני ומושיבן בבתיהן. שנאי [תהי' סח ז] "מושיב יחידיים ביתה".</p>			<p>"ולאדם לא מצא עזר כנגדו".</p>
<p>[בי"ר יז ד] [ישי' מב ח] "אני ה' הוא שמ"י שקרא לי אדם הראשון חזר והעבירן לפניו זוגות אמר 'לכל יש בן זוג ולי אין בן זוג' [כ] "ולאדם לא מצא עזר כנגדו" אתמהא ולמה לא בראה לו תחלה? אלא צפה הקב"ה שהוא עתיד לקרות עליה תגר [ג יב] לפיכך לא בראה לו עד שתבעה בפניו. כיון שתבעה, מיד [כא] "ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם". [רש"י] שלא יראה חתיכת הבשר שממנו נבראת ותתבזה עליו. ידע מכך, עיין [כג].</p>	<p>כא-כב</p>	<p>הפיל על האדם "תרדמה".</p>	<p>יצירת האשה:</p>
<p>[כב] "ויבן ה' אלהים את הצלע" [נדה מה/ב] מלמד שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש.</p>		<p>לקח "אחת מצלעתיו ויסגר בשר תחתנה", בנה אותה "ויבאָהָּ אל האדם".</p>	
<p>"לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת" - לשון נופל על לשון. מכאן שנברא העולם בלשון הקדש [ב"ר].</p>	<p>כג</p>		<p>האדם קרא שמה: "אָשָׁה".</p>
<p>"ודבק באשתו" [רש"י] רוח הקודש אומרת כן (ולא האדם כפי שעשוי להשתמע) לאסור על בני נח את העריות [סנהדרין נז]. [סנהדרין נח/א] "ודבק"... באשתו ולא באשת חברו. [יבמות סב/ב] [סנהדרין עו/ב] האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו... והשווה [דבי י כ] "ובו תדבק".</p>	<p>כד</p>	<p>ודבק באשתו והיו לבשר אחד".</p>	<p>"על כן יעזב איש את (הוריו) ודבק באשתו והיו לבשר אחד".</p>
<p>[ספורנו] כי אז היו כל פעולותיהם וכל איברייהם לעשות רצון קונם בלבד.</p>	<p>כה(סוף)</p>		<p>"ויהיו שניהם ערומים... ולא יתבִּשְׁשוּ".</p>
<p>[רש"י] לפי ערמתו וגדולתו היתה מפלתו ערום מכל - ארור מכל.</p>	<p>ג</p>		<p>"והנחש היה ערום מכל חית השדה".</p>
<p>[רש"י] הרבה עליה דברים כדי שתשיבנו ויבא לדבר באותו העץ.</p>			<p>שאל אותה הנחש: "אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן?"</p>
<p>[רש"י] "ולא תגעו בו" - הוסיפה על הצווי [ב טז-יז] לפיכך באה לידי גרעון הוא שנאמר [מש' ל ו] "אל תוסף על דבריו". [סנהדרין כט/א] כל המוסיף גורע. [אבות א יז] וכל המרבה דברים מביא חטא. [עש"ח] הציווי היה אל אדם ולא אל חוה, אך אדם ציוה לחוה ובשעת ציווי לחוה הזהירה גם על הנגיעה, כי ידע נשים דעתן קלות, והיא היתה סבורה באמת שה' ציוה גם על הנגיעה... [קידושין מט/ב] עשרה קבין של שיחה ירדו לעולם, תשעה נטלו נשים.</p>	<p>ב-ג</p>		<p>אמרה האשה: "... ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמתו".</p>
<p>[ד] "לא מות תמותו" [רש"י] דחפה עד שנגעה בו אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה [ב"ר]. [מאיר] חששו כביכול.</p>	<p>ד-ה</p>	<p>שקר. עיין [רמב"ן ב יז].</p>	<p>אמר הנחש: "לא מות תמתו".</p>
<p>[העמק דבר] לראות מה ראוי להיות בדרך העולם ומה שאינו ראוי.</p>		<p>אמת.</p>	<p>"כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם</p>
<p>[רש"י ה] יוצרי עולמות.</p>		<p>שקר,</p>	<p>והיתם כאלהים</p>
<p>[אי"ע] כמלאכים. [תהי' ח ה-ו] "מה אנוש...? ותחסרהו מעט מאלהים...".</p>		<p>אמת.</p>	<p>ידעי טוב ורעי".</p>
<p>[רבי"ח] קודם החטא היה כלו שכלי (צלם) אלהי (ועם השכל יבחין האדם בין האמת והשקר), לא היה מתעסק בדברים גופניים ולא היה יודע אותם וגלוי ערוה אצלו לא היה בעיניו דבר מגונה כי אם כשאר האברים, וכאשר חטא והשיג כח התאוה ונמשך אחר תענוגי הגוף וראה "כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים..." נענש מיד כי הופשט מן החשגה השכלית ונתלבש בתאוה הגופנית וטבע המדות היופי והכעור, ועיי' אמר "והיתם כאלהים יודעי טוב ורעי" ולא אמר יודע/משיגי אמת ושקר.</p>		<p>אמת.</p>	

<p>[רש"י] "ותרא האשה" - ראתה דבריו של נחש והנאו לה והאמינתו (ב"ר). "כי טוב העץ" - להיות [ה] "כאלהים". "וכי תאוו הוא לעינים" - כמו שאמר לה [ה] "ונפקחו עיניכם". "ונחמד העץ להשכיל" - כמו שאמר לה [ה] "ידעי טוב ורעי".</p> <p>[מסילת ישרים טו] ... פיתוי העינים ... הוא ... שגרם לחטא הראשון שיעשה ...</p>	<p>1</p>	<p>ותקח מפריו ותאכל</p>	<p>"ותרא האשה" כי טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל</p>
<p>[רש"י] שלא תמות היא ויחיה הוא וישא אחרת. "גם" - לרבות בהמה וחיה.</p> <p>[ב יז] "כי ביום אכלך ממנו מות תמות" [רמב"ן] שאין הכוונה שימות מיד בו ביום ... (אלא) שאז תהיה בן מות, לא תתקיים לעד בחפצי.</p>			<p>ותתן גם לאישה עמה ויאכלי.</p>
<p>"ותפקחנה..." [רש"י] לענין החכמה.</p> <p>[ב ט, יז] "ועץ הדעת" [סנהדרין ע/ב] תאנה היה. שבדבר שקלקלו בו - נתקנו [דב' ח ח].</p>	<p>2</p>		<p>"ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירמים הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגרת".</p>
<p>איזה עץ?</p>	<p>3</p>		<p>שמעו "את קול ה' אלהים מתהלך בגן..." התחבאו "בתוך עץ הגן".</p>
<p>"איכה" [ילקו"ש ב' כח] איך הוה לך אתמול לדעתי ועכשיו לדעתו של נחש? ...</p> <p>"איכה" [רש"י] יודע היה היכן הוא אלא ליכנס עמו בדברים שלא יחא נבהל להשיב אם יענישהו פתאום [ב"ר] וכן בקין [ד ט] אמר לו "אי הבל אחיך" וכן בבלעם [במ' כב ט] "מי האנשים האלה עמך" ליכנס עמהם בדברים ...</p>	<p>ט</p>		<p>ה' קרא "איפה?"</p>
<p>[ח].</p>	<p>י</p>		<p>האדם עונה: "את קלך שמעתי בגן ואירא כי עירם אנכי ואחבא".</p>
	<p>יא</p>		<p>ה' אמר: "מי הגיד לך כי עירם אתה. המן העץ ... אכלת?"</p>
<p>[רש"י] כאן כפר בטובה. [ע"ז ה] אמר להן משה לישראל: כפויי טובה בני כפויי טובה ... כפויי טובה דכתיב [במ' כא ה] "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל". בני כפויי טובה דכתיב "האשה" ... [רמב"ן] ירצו לפרש שענה אותו: אתה גרמת לי המכשול הזה, שנתת לי אשה לעזר והיא יעצתני להרשיע.</p>	<p>יב</p>		<p>"האשה אשר נתתה עמדי הוא נתנה לי מן העץ ואכל".</p>
<p>"השיאני" [רש"י] הטעני.</p>	<p>יג</p>		<p>"מה זאת עשית? ותאמר האשה, הנחש השיאני ואכלי".</p>
<p>[טו] "ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה" [רש"י] אתה לא נתכוונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא תחלה ותשא את חוה ולא באת לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן לפיכך "ואיבה אשית".</p> <p>[טו] "הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב" [מאיר] האדם ידרוך על ראשך. ואתה לא תוכל אלא להקישו בעקב.</p>	<p>יד-טו</p>		<p>עונש הנחש.</p>
<p>[עירונין ק/ב] "הרבה ארבה" אלו שני טפי דמים: אחת דם נדה ואחת דם בתולים. "עצבונך" זה צער גידול בנים. "והרנך" זה צער העיבור. "בעצב תלדי בנים" כמשמעו. "ואל אישך תשוקתך" מלמד שהאשה משתוקקת על בעלה בשעה שיוצא לדרך. "והוא ימשל בך" מלמד שהאשה תובעת בלב והאיש תובע בפה. זו היא מדה טובה בנשים ...</p> <p>עין: [מ"ב רמ כא] חצופה - שתובעתו בפה. אבל אי מקשטת עצמה ומרצה אותו שיתן דעתו עליה אדרבה אז חייב בעונה.</p> <p>[יש' ג יב] "עמי ... ונשים משלו בו ...". [ב"מ עה/ב] [ביצה לב/ב] שלשה חיייהן אינם חיים [צועקין ואינן נענין] ואלו הן ... ומי שאשתו מושלת עליו.</p>	<p>טז</p>	<p>"הרבה ארבה עצבונך והרנך, בעצב תלדי בנים ואל אישך תשוקתך</p>	<p>עונש האשה: והוא ימשל בך".</p>
<p>[רמב"ן יב] שלא היית ראוי לעבור על מצותי בעבור עצתה.</p> <p>[מאיר] כך דרך העולם מעתה.</p> <p>[תנודב"א רבה לא לז] יאל עפר תלך' לא נאמר אלא [יט] "ואל עפר תשוב" מכאן רמז לתחית המתים מן התורה.</p>	<p>יז-ט</p>		<p>עונש האדם: "כי שמעת לקול אשתך ... ארורה האדמה בעבורך ... בזעת אפריך תאכל לחם..."</p>

		קרא "שם אשתו חוה כ...".	כ	"חווה" [רשי"י] נופל על לשון 'חיה', שמחיה את ולדותיה. "כי הוא היתה אם כל חיי". השווה [ב כג] "אשה".
		"ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם".	כא	השוה [ג ז] שם הם תפרו. [דב' כח ט] "והלכת בדרכיו". [סוטה יד/א] אף אתה הלבש ערומים [למי שאין לו לבוש]. [יש' נח ז] "כי תראה ערם וכסיתו".
גרש מגן עדן		"הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע".	כב	[כב] "היה כאחד ממנו" [רשי"י] הרי הוא יחיד בתחוננים כמו שאני יחיד בעליונים ומה היא יחידתו? לדעת טוב ורע. מה שאין כן בבהמה וחיה.
		פן יקח "גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם		
		וישלחו... ויגרש את האדם".	כג-כד(סוף)	[רשי"י] מלאכי חבלה.
		"וישכן... את		
		הכרבים ואת להט החרב המתהפכת החיים".		
		"והאדם ידע את חוה אשתו".	ד א-ב	[א] "ידע" [רשי"י] כבר קודם הענין... שלאחר שנטרד היו לו בנים. [סנהדרין לח/ב] שעה שביעית. ד"א [רבי"א] אחר שראה שנטרד מגן עדן בחטאו ונקנסה עליו מיתה ולא יחיה לעולם הוצרך להזדווג עם חוה לקיום המין להשאיר אדם אחריו. ודע כי התשמיש בלשון התורה נקרא ידיעה. ועוד תאות התשמיש היתה ספֵּתָה עץ הדעת ולכן נקרא בשם ידיעה.
קין והבל		"ותלד את קין...".	ג	ביום השישי, ע"י לעיל [סנהדרין לח/ב]. [רשי"י א] שתאומה נולדה עם קין ועם הבל נולדו שנים לכך נאמר "ותוסף" [ב"ר].
		ואחריו את "הקל".		
		"ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה'".	ה	[ב"ר כב ה] (הביא) מן הפסולת, (משל) לאריס רע שהיה אוכל את הבכורות ומכבד למלך את הסייפות. [מלבי"ם ג] המובחר.
		"והבל הביא... מבכרות צאנו ומחלבהן".	ד-ה	
		"וישע ה' אל הבל... ויחר לקין מאד ויפלו פניו".		
		ה' שאלו: "למה חרה לך? ולמה נפלו פניך?"	ו	[ספורנו] למה קנאת באחיד כדואג על שקבלתי קרבנו ברצון?
		אמר הקב"ה לקין: "הלוא אם תטיב שאת, ואם לא תטיב לפתח חטאת רבץ, ואלריך תשוקתו ואתה תמשל בו".	ז	[אונקלוס/יונתן] "הלוא אם תטיב שאת" - הלא אם תטיב דרכך/מעשיך - יעזוב אותך חובך/עוונך. [רשי"י] "לפתח חטאת רובץ" - לפתח קברך חטאתך שמור (חטאיך שמורים ליום הדין). "ואליך תשוקתו" - של חטאת הוא יצר הרע תמיד שוקק ומתאוה להכשילך. "ואתה תמשל בו" - אם תרצה תתגבר עליו. [מלבי"ם] "הלוא" - גילה לו שאין חפץ ה' במנחה. רק [שמ"א טו כב] "הנה שמלע מזבח טוב" (ועיין: [יש' א יא] "למה לי רב זבחיכם...") ועיקר הוא שתטיב מעשיך... והנה קין לא ידע שהאדם חפשי במעשהו ויש לו בחירה לעשות טוב ורע.
		"ויאמר קין אל הבל...".	ח	[רשי"י] נכנס עמו בדברי ריב ומצה להתעולל עליו להרגו.
		... ויקם קין... ויהרגו".		[דעת זקנים] שסיפר לו (קין) דברי הקב"ה ומה שאמר לו. והראה לו (להבל) שחרה לו היטב על אשר לא שעה אליו כמו אל הבל. ושמח הבל "ויקם קין... ויהרגו" בקנאתו.
		"אי הבל אחיד?"	ט	[רשי"י] להכנס עמו בדברי נחת אולי ישוב ויאמר אני הרגתיו וחטאתי לך. השווה [ג ט] "איכה".
		ויאמר: לא ידעתי. השמר אחי אנכי!"		

		ילדו את "שֵׁת", את "אָנוּשׁ",	חזרה [ד כה-כו]. פרוט גילאים. [עירובין יח/ב] אדם הראשון חסיד גדול היה כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית ופירש מן האשה 130 שנה...	II-ג
		את "קִינָן", את "מִקְלָאֵל", את "יָרֵד", את "חֲנוּךְ", את "מְתוֹשְׁלַח", את "לָמָד", את "נֶסֶם", את "שֵׁם", "חֵם" ו"יָפֶת".	[כד] "ויתהלך חנוך" [רש"י] [בי"ר] צדיק היה וקל בדעתו לשוב להרשיע לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו.	ט-לב(סוף)
		"... ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טבת הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו" ... "הנפלים... אנשי השם".	[ב] "בני האלהים" [רש"י] בני השרים והשופטים, ד"א... השרים ההולכים בשליחותו של מקום אף הם היו מתערבים בהם. [רמב"ן ד] והנכון בעיני, כי אדם ואשתו יקראו "בני האלהים" בעבור שהיו מעשה ידי... והוא הוליד בנים רבים, ככתוב [ה ד] "ויולד בנים ובנות" והיו האנשים האלה הנולדים ראשונים מאב ואם בשלמות גדולה מן הגובה והחוזק, כי נולדו בדמות אביהם. [ד] "הנפלים" [רש"י] על שם שנפלו והפילו את העולם ובלשונו עברית לשון ענקים הוא. "אנשי השם" - אנשי שממון ששממו את העולם. [ב] "מכל אשר בחרו" [רש"י] אף בעולת בעל אף הזכר והבהמה (בי"ר). [בי"ר כו ד] שהיו שופכים את זרעם על העצים ועל האבנים ולפי שהיו שטופים בזנות לפיכך הרבה להם נקבות...	1 א-T
		! החלטת ה': [רש"י] עד 120 שנה אאריך להם אפי ואם לא ישובו אביא עליהם מבול.	[רמב"ן ג] כי האלהים עשה את האדם ישר להיותו כמלאכי השרת בנפש שנתן בו, והנה נמשך אחרי הבשר ובתאוות הגופניות [תהי מט יג, כא] "נמשל כבהמות נדמו", ולכן לא ידון עוד רוח אלהים בקרבו, כי הוא גופני לא אלהי. אבל יאריך להם אם ישובו והנה זה כטעם [שם עח לט] "ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב".	
		"וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבת לבו רק רע..."	[ירי לב יט] "אשר עיניך פקחות על כל דרכי בני אדם". [קהלת א יד] "... הכל הבל ורעות רוח".	ה
		"וינחם ה' כי עשה את האדם... ויתעצב אל לבו... אמחה את האדם... (והחיות)..."	[רש"י] "וינחם ה' כי עשה" - נחמה היתה לפניו שבראו בתחוננים שאילו היה מן העליונים היה ממרדן (מקלקל את הברואים המצויים בעולם העליון). [מסילת ישרים א] כי אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל, ומקלקל העולם עמו... [רש"י] "כי נחמתי כי עשיתם" - חשבתי מה לעשות להם על אשר עשיתם. [ז] "מאדם עד בהמה" [רש"י] אף הם השחיתו דרכם (בי"ר) ד"א הכל נברא בשביל האדם וכיון שהוא כלה מה צורך באלו?	I-T
נח		✓ "ונח מצא חן בעיני ה'... איש צדיק תמים היה בדלתיו, את האלהים התהלך נח"	[סנהדרין קח/א] (י"א) בדורותיו ולא בדורות אחרים (לגנאי), (וי"א) בדורותיו כל שכן בדורות אחרים (לשבח). [יח' יד יד] "... נח דניאל ואיוב המה בצדקתם ינצלו נפשם נאם אדני ה'". [ה לב].	II ט
		✓ "ויולד נח שלשה בנים...: שם, חם, יָפֶת. שחיתות בארץ.		י
		✓ שחיתות בארץ.	[רש"י יא] "ותשחת" - לשון ערוה וע"א [סנהדרין נז]. [ותמלא הארץ חמס" - גזל. [יב] "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ". [רש"י] אפי' בהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מינן. [איוב כד י] "ערום הלכו בלי לבושי".	יא-יב
		ת ה' אומר כי לכן ישחית את הארץ.	"כי מלאה הארץ חמס" [סנהדרין קח/א] דור המבול עברו על הכל ולא נחתם עליהם גזר דינם עד שפשטו ידיהם בגזל. "קץ כל בשר" [רש"י] כל מקום שאתה מוצא זנות וע"ז, אנדרלמוסיה באה לעולם והורגת טובים ורעים.	יג

√	"עשה לך תבת עצי...". מתאר אותה...	י'ט-טז	נח בן 480. [רש"י יד]... ולמה הטריחו בבנין זה? כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה 120 שנה ושואלין אותו מה זאת לך? והוא אומר להם עתיד הקב"ה להביא מבול לעולם, אולי ישובו. [יומא פא/א] לא ענש אלא אם כן הזהיר.
ת	ה' יביא מבול "כל אשר בארץ יגוע".	י'ז	
ר	ה' הקים ברית עם נח,	י"ח	"והקימותי את בריתי" [א"ע] לאות שה' נשבע לו שלא ימות הוא ובניו במבול.
√	אל התיבה		
√	נח, בניו, אשתו, ונשות בניו, מכל החי – זוגות.	י"ט-כ	[רש"י כ] (ב"ר) אותן שדבקו במיניהם ולא השחיתו דרכם ומאליהם באו וכל שהתיבה קולטתו הכניס בה. [מאיר] כך ידע נח מי כשר (דרך נס).
√	ושיאסוף אוכל.	כ"א	
√	נח עשה כאשר צוה אותו ה'.	כ"ב(סוף)	
√	ה' מצוה לבוא אל התיבה: אותו (כ"י אותך ראיתי צדיק לפני בדור") וביתו, מהבהמה הטהורה 7, הלא טהורה 2 והעופות 7. כי ימטיר 40 יום "ומחיתי את כל היקום אשר עשיתי מעל פני האדמה".	כ"ג-כ"ד	[ב] "שבעה שבעה" [רש"י] כדי שיקריב מהם קרבן בצאתו. "הטהורה" - העתידה להיות טהורה לישראל למדנו שלמד נח תורה [עירובין יח]. [ג] "גם מעוף השמים..." [רש"י] בטהורים הכתוב מדבר.
	נח עשה כאשר צוה ה'. נח בן 600.	כ"ה-ט	
	"ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ"	י'	[תוספתא סוטה י] מה טיבן של שבעת הימים הללו? מלמד שנתן להם המקום 7 ימים לאחר גזירה שמה יעשו תשובה ולא עשו. [סנהדרין קח/ב] אלו ימי אבילות של מתושלח.
√	"... נבקעו כל מעינות תהום רבה וארבת השמים נפתחו. ויהי הגשם על הארץ...".	י"א-י"ב	[רש"י יב] הורידן ברחמים אם יחזרו יהיו גשמי ברכה וכשלא חזרו היו למבול [ז].
√	כולם נכנסו לתיבה כאשר צוה ה' [א-ג].	י"ג-טז	[יג] "בעצם היום הזה" [רש"י] שהיו בני דורו אומרים אילו אנו רואים אותו נכנס לתיבה אנו שוברין אותה והורגין אותו.
	"ויוסגר ה' בעדו".		[רש"י טז] הגין עליו... הקיף התיבה דובים ואריות והיו הורגים בהם.
√	היה מבול 40 יום, המים נשאו את התיבה,	י"ז-י"ח	
√	ההרים פוסו,	י"ט-כ	
	הכל גוע מלבד נח ואשר אתו בתיבה.	כ"א-כ"ג	[יד יג] "ויבא הפליטי". [גדה סא/א] זה עוג שפלט (נשאר/ניצל) מדור המבול.
	"וינגפרו המים על הארץ חמשים ומאת יום".	כ"ד(סוף)	[ימ"ל] נפסק הגשם אבל מעינות תהום רבה וארובות השמים נשאו פתוחים, וכל העולם היה מלא מים. והמים הלכו וגברו בשטף גדול עד 150 יום.
	"ויזכר ה' את נח" וכל אשר בתיבתו, והמים החלו לשוב למקומם.	כ"ה-א	[רמב"ן א] הזכירה בנח מפני שהיה צדיק תמים [ו ט] וכרת לו ברית להצילו [ו יח]. [רש"י א] זכר להם לבהמות זכות שלא השחיתו דרכם קודם לכן ושלא שמשו בתיבה. בצפון מזרח תורכיה, סמוך לגבול עם ארמניה.
	התיבה נחה על הרי אררט.		
	מקץ 40 יום פתח את חלון התיבה, "וישלח את הערב לבדוק אם קלו המים, אך לשוא.	א-י	[חזקוני ז] לפי שדרכו לאכול נבלות ואם קלו המים ימצא מתי מבול מושלכים על פני שפת המים. [סנהדרין קח/ב] אמר לו (העורב) שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים אם (אמות) לא נמצא עולם חסר בריה אחת? או שמא לאשתי אתה צריך? אמר לו: רשע, במותר לי - נאסר לי. בנאסר לי - לא כל שכן? ... מיכן אמרו שנאסרו בתשמיש המטה... העורב שימש בתיבה. [רש"י ז] ומוכן היה העורב לשליחות אחרת [מ"א א יו].
√	שלח את היונה. "לא מצאה... מנוח לכף רגלה". שבה.	א-י	
√	המתין עוד 7 ימים. שלח שוב את היונה.	י'	
√	חזרה עם עלה של זית. "ויידע נח כי קלו המים מעל הארץ".	י"א	[עירובין יח/ב] אמרה יונה לפני הקב"ה: רבש"ע, יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך ואל יהיו מתוקין כדבש ותלויין ביד בשר ודם.
	המתין עוד 7 ימים. שלח את היונה ולא שבה.	י"ב	

<p>[רש"י יד] שמשפט דור המבול שנה תמימה היה [ז] [פ].</p> <p>[מדרש אגדת ברי ז] כיון שיבשה הארץ ונחה התיבה שנאמר [ד] "ותנח התיבה..." אמרו לו בניו נצא מכאן. אמר להם חס ושלום, ברשותו של הב"ה נכנסנו וברשותו אנו יוצאין. כיון ששמע הקב"ה כך, מיד [טו-טז] "ויידבר אלהים אל נח לאמר צא מן התבה..." לכך נאמר [קהלת ח ב] "אני פי מלך שמור על דברת שבועת אלהים".</p> <p>[סנהדרין קח/ב] ומנלן דנאסרו (בתשמיש)? דכתיב [ו יח] "ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך" וכתוב [טז] "צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך. כל החיה אשר אתך... ופרו ורבו..."</p> <p>[ז ב-ג] "שבועה שבעה".</p>	<p>יג-יד</p> <p>טו-טז</p>	<p>הארץ יבשה.</p> <p>כציווי ה', יצא נח וכל אשר בתיבה.</p>
<p>[אונקלוס] וקבל ה' ברצון את הקורבן.</p>	<p>כ</p>	<p>בנה מזבח והקריב עולות (מהטהורות).</p>
<p>[ישי נד ט] "כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך".</p> <p>6 מיני עונות.</p>	<p>כא</p>	<p>"וירח ה' את ריח הניחח ויאמר ה' אל ליבו לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם, כי יצר לב האדם רע מנעוריו ולא... כל חי..."</p>
<p>6 מיני עונות.</p>	<p>כב(סוף)</p>	<p>עד כל ימי הארץ וזרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה.</p>
<p>[א].</p>	<p>טא</p>	<p>ה' מברך את נח ואת בניו, "פרו ורבו ומלאו את הארץ".</p>
<p>[תנב]. [רש"י] אסר להם אבר מן החי כלומר כל זמן שנפשו בו לא תאכלו הבשר (וכן אסר להם) דם מן החי.</p>	<p>בג</p> <p>ד</p>	<p>וששלוטו בכל החיות, ויוכלו לאכלם.</p> <p>"אך בשר בנפשו, דמו - לא תאכלו".</p>
<p>[ימ"ל 1] אסור לאדם לאבד עצמו לדעת אלא בידי בית דין. 2) גם כשאין בית דין יענש בידי שמים או ידון בתחיית המתים.</p> <p>[מכות ז/א] משנה... סנהדרין ההורגת אחד בשבוע (7 שנים) נקראת חובלנית... [וי"א] אחד לשבעים שנה... אילו היינו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם... (חלק עליהם) אף הן מרבין שופכי דמים בישראל. [רש"י] אם היו עושים כן היו מרבין שופכי דמים שלא יראו מבי"ד.</p>	<p>ה</p>	<p>"... אך את דמכם לנפשותיכם אדרש,</p>
<p>[רש"י] לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלוט בהן... לפיכך הוצרך להזהיר... את החיות (לבל יפגעו בבני האדם).</p> <p>[רמב"ן] שכל החיה שתטרוף אדם תטרף. וזה טעם שור שנח [א].</p>	<p>ו</p>	<p>מיד כל חיה אדרשנו,</p>
<p>"ומיד האדם" [רש"י] מיד ההורג במזיד ואין עדים אני אדרוש. [עיין קין ד ט].</p>	<p>ז</p>	<p>ומיד האדם, מיד איש אחיו, אדרש את נפש האדם".</p>
<p>[לד]. עם עדים ע"י בי"ד.</p>	<p>ח</p>	<p>"שפך דם האדם באדם דמו ישפך, כי בצלם אלהים עשה את האדם".</p>
<p>[משי טז ד] "כל פֿעַל ה' למענהו".</p>	<p>ט</p>	<p>"ואתם פרו ורבו ושרצו בארץ ורבו בה".</p>
<p>[רש"י] לפי פשוטו הראשונה [א כב], [ט א] "ויברך... לברכה וכאן לצווי (כתובות ה). [ש"ע אבן העזר א א] חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות ולרבות וכל מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאלו שופך דמים וממעט את הדמות וגורם לשכינה שתסתלק מישראל.</p>	<p>י</p>	<p>ה' כורת ברית עם כל יוצאי התיבה: "... ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול, ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ".</p>
<p>[ש"ע או"ח רכט א] הרואה הקשת אומר: בא"י אמ"ה זוכר הברית, נאמן בבריתו וקיים במאמרו. [מ"ב] והמסתכל בו ביותר עיניו כהות [חגיגה טז/א].</p>	<p>יא-יב</p>	<p>ה' נותן את הקשת בענן כאות לברית בינו ויובין כל בשר אשר על הארץ".</p>
<p>[ו י].</p> <p>[יח] "יוחם הוא אבי כנען" [ספורנו] דומה בדרכיו לכנען המפורסם לרוע באופן שהיה אב לכנען באמת גם בהדמותו.</p> <p>[י ו].</p>	<p>יב-יג</p>	<p>חזרה: שמות בני נח "ומאלה נפצה כל הארץ".</p> <p>כנען הוא בנו של חם.</p>

✓	<p>נח נוטע כרם ומשתכר.</p>	<p>כא-כ</p>	<p>[כ] "ויחל" [רשי"י] [בי"ר] עשה עצמו חולין שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת (של תקנה). [בי"ר לו ד] בו ביום נטע בו ביום שטה (שלא במדה) בו ביום נתבזה. [סנהדרין ע/א] אמר לו הקב"ה לנח: לא היה לך ללמד מאדם הראשון שלא גרם לו אלא יין? [ילקו"ש ברי' סא] ... כשאדם שותה כוס אחד הוא כרחלה עניו ושפל רוח וכשהוא שותה שתי כוסות מיד נעשה גבור כארי ומתחיל לדבר גדולות ואומר מי כמוני וכשהוא שותה ג' או ד' מיד הוא נעשה כחזיר שמתלכלך בטיט ורפש. אף הוא (נח) מתלכלך ואף במי רגלים (שתן).</p>
	<p>חס ראה ערותו והגיד לאָחיו. אָחיו פָּסוּ אותו מבלי שיראו את ערותו.</p>	<p>כב-כג</p>	<p>[כב] "וירא חם אבי כנען" [רשי"י] כנען ראה והגיד לאביו (חס) [בי"ר לו ז]. [כב] "וירא... את ערות אביו" [רשי"י] יש אומרים סרסו ויש אומרים רָבְעוּ (משכב זכר) [סנהדרין ע/א].</p>
✓	<p>נח מתעורר "מיינו" ויקלל את חס ויברך את אָחיו.</p>	<p>כד-כז</p>	<p>[כה] "ארור כנען" [רשי"י] אתה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי... (סרסו).</p>
✓	<p>חיי נח (950 שנה).</p>	<p>כז-כט (סוף)</p>	
	<p>סדר הדורות אחרי המבול... "ואלה תולדות בני נח".</p>	<p>י א</p>	
	<p>יפת,</p>	<p>ב-ה</p>	<p>[ב] "בני יפת: גמר ומגוג ומדי ויון ותבל ומשך ותירס" [בי"ר לו א] זו פרס.</p>
	<p>חס,</p>	<p>ו-כ</p>	<p>[ו] "ובני חם: כוש ומצרים ופוש וכנען". [ח] "וכוש ילד את נִמְרֹד הוא החל להיות גבר בארץ" [רשי"י] להמריד כל העולם על הקב"ה בעצת דור הפלגה. [טו-יט] "וכנען ילד את... חת ואת היבוסים ואת האמרי ואת הגרגשי ואת החוי... ואחר נפצו משפחות הכנעני...".</p>
	<p>שם.</p>	<p>כא-לא</p>	<p>השושלת עד אברהם [יא י-כז].</p>
✓	<p>סיכום.</p>	<p>לב (סוף)</p>	<p>"ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר המבול".</p>
✓	<p>בכל הארץ "שפה אחת ודברים אחדים".</p>	<p>יא א</p>	<p>דור הפלגה. "שפה אחת" [רשי"י] לשון הקודש. "ודברים אחדים" – באו בעצה אחת... נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. ד"א על יחידו של עולם. [בי"ר לו ו] מעשה דור הפלגה לא נתפרש. ד"א ... אמרו אחת ל-1656 שנה (זמן המבול) הרקיע מתמוטט, בואו ונעשה סמוכות...".</p>
	<p>הגיעו לבקעה בארץ שנער וישבו שם.</p>	<p>ב</p>	<p>[ב] ליד המפרץ הפרסי, בין נהרות הפרת והחדקל. עיראק היום.</p>
	<p>ואמרו "הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם, פן נפוץ על פני כל הארץ".</p>	<p>ג-ד</p>	<p>[ד] "פן נפוץ" [רשי"י] שלא יביא עלינו שום מכה להפיצנו מכאן.</p>
	<p>ה' ירד לראות ולא מצא הדבר חן בעיניו: "הן עם אחד ושפה אחת לכלם וזה הקלם (התחילו) לעשות, ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות?!"</p>	<p>ה-ו</p>	<p>[ו] "לא יבצר מהם... לעשות?!" [רשי"י] בתמיה. [מאיר] ולא נעצור אותם? [צפניה ג ט] "כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכם אחד". [רד"ק] היא לשון הקדש שבה לבדה נקרא השם הנכבד.</p>
	<p>בלבל את שפתם, לא שמעו איש את שפת רעהו ונפוצו על פני כל הארץ, לכן קרא שמה בבל.</p>	<p>ז-ט</p>	
	<p>שם - אַרְפַּכְשָׁד - שָׁלַח - עֶבֶר - פֶּלֶג - רְעוּ - שָׂרוּג - נְחוּר - תֵּרַח.</p>	<p>י-כה</p>	<p>שם ועבר חיו גם בימי יעקב [רשי"י כח ט].</p>
	<p>תרח בגיל 70 הוליד את אברם, נחור והרן. הרן הוליד את לוט.</p>	<p>כו-כז</p>	<p>נחור על שם סבו. [ב"ב צא/א] אמיה דאברהם אמתלאי בת כרנבו.</p>
✓	<p>"וימת הרן על פני תרח אביו בארץ מולדתו באור כשדים".</p>	<p>כז</p>	<p>מת לפני אביו תרח.</p>
✓	<p>לקחו נשים: אברם - שָׁרִי, נחור - מִלְכָּה - בנות הרן.</p>	<p>כט</p>	<p>אחיניותיהם, אחיות של לוט.</p>
✓	<p>"שָׁרִי עקרה אין לה ולד".</p>	<p>ל</p>	<p>[יבמות סד/א] מפני מה היו אבותינו עקורים? מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים.</p>
	<p>תרח, אברם, לוט ושָׁרִי יצאו מאור כשדים לכיוון ארץ כנען, הגיעו עד חָרָן וישבו שם. תרח מת שם בגיל 205.</p>	<p>לא-לב (סוף)</p>	<p>מבין 3 בניו נצמד תרח לאברהם. [לב] "וימת תרח בחרן" [בי"ר לו ז] ... הרשעים קרוים מתים בחייהן... עיין שבועת לבן [לא ג].</p>

לך לך	<p>[הרב זלמן] התעררותו של אברהם ללכת לארץ כנען לא באה כתוצאה מציווי ה', אלא קדמה לו, ובעקבות התעררות זו, בא הציווי... [הסולם זוהר א עז/ב] בלי אתערותא דלתתא, אין אתערותא דלעילא. [תהי נ כג] "ישם דרך - אראנו בישע אלהים".</p> <p>[א] "אל הארץ אשר ארץך" [בייר נה ז] ולמה לא גלה לו מיד: כדי לחבבה בעיניו וליתן לו שכר על כל דבור ודבור ועל כל פסיעה ופסיעה. [תנחומא לך לך ג] לא אמר ליה למקום פלוני. זו נסיון בתוך נסיון. יש אדם שהולך ואינו יודע לאיזו מקום הוא הולך? מה עשה? נטל את כליו ואת אשתו [ד] "וילך אברם כאשר דבר אליו".</p>	יב א-ג	ה' אומר לאברם "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך	!
	[ג] "ונברכו בך כל משפחות האדמה" [יבמות סג/א] כל משפחות האדמה וכל גויי הארץ אין מתברכים אלא בשביל ישראל.			אל הארץ אשר אראך ואעשך לגוי גדול ואברכך...".
		ד	אברם בן 75.	✓
	<p>"אשר עשו בחרן" [רש"י] שהכניסו תחת כנפי השכינה. אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים... [זאב]... הם היו בגדר של בני נח ועבדו את הבורא ממעמדם. העם הנבחר ע"י ה' הוא מזרע אברהם בלבד.</p>	ה	אברם, שָׁרִי, לוט וכל רכושם "ואת הנפש אשר עשו בחרן" הגיעו לכנען.	
	[רש"י] (הכנעני בנו של חם) היה הולך וכובש את א"י מזרעו של שם (שישב בה, ראה: מלכי צדק [יד יח]).	ו	אברם הגיע אל אלון מורה שבשכם "והכנעני אז בארץ".	
	[רש"י] על בשורת הזרע "לזרעך אתך" ועל בשורת א"י "את הארץ".	ז	"וירא ה' אל אברם ויאמר: לזרעך אתן את הארץ הזאת".	ע
	"הנגבה" [רש"י ט] בדרומה של א"י...	ח-ט	אברם בנה שם מזבח. עברו לבית אל וגם שם בנה מזבח. ומשם לנגבה.	✓
	[רש"י] באותה הארץ לבדה לנסותו אם יחרה אחר דבריו של הקב"ה שאמר לו ללכת אל ארץ כנען ועכשיו משיאו לצאת ממנה?	י	היה רעב בארץ. ירדו לגור במצרים.	✓
	[יא] "... כאשר הקריב לבוא מצרימה... ויאמר... הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את".	יא-יז	אברם אומר לשָׁרִי כי ייטב אם תגידי כי היא אחותו כדי שלא יהרגוהו. בבואם למצרים ראו כי שָׁרִי יפה מאוד.	✓
	[רמב"ן ז] ודע כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה שהביא אשתו הצדקת במכשול עון מפני פחדו פן יהרגוהו, והיה לו לבטוח בשם... ועל הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים...		שָׁרִי נלקחה אל בית פרעה ואברם קיבל רכוש בעבורה.	
	[ב"מ נט/א] לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו. שנאמר [טז] "ולאברהם היטיב בעבורה".	יז-יט	"ויונגע ה' את פרעה נגיעים גדלים... על דבר שָׁרִי...".	✓
	[רש"י]... שהתשמיש קשה לו [בי"ר].	יז	פרעה פָּעַס על אברם כי שיקר לו ומגרשם.	
	[יב ט] "הנגבה".	יח-כ(סוף)	אברם, אשתו וכל אשר לו ולוט עלו ממצרים לנגבה.	
		כ	אברם עשיר.	✓
	[יב ח].	כ-ג	המשיך לבית אל "... אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשונה...".	✓
		ה	גם לוט עשיר.	✓
	[ז] "ויהי ריב" [רש"י] לפי שהיו רועיו של לוט רשעים... ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל...	ה-ו	היה ריב בין רְעֵי מקנה אברם ובין רְעֵי מקנה לוט.	✓
		ז-ח	אברם מציע שיפרדו "אם השמאל ואימנה ואם הימין ואשמאילה".	✓
	[ז] "כי פלה משקה...". [רש"י] ארץ נחלי מים. [חזקוני]... כגן ה' שאינו צריך להשקות. כדכתיב [ב ז] "ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן". כך מצרים שהרי נילוס עולה ומשקה אותה.	ז-יא	לוט בחר את כל ככר הירדן והם נפרדו.	✓
	ככר הירדן צפ' לים המלח וסדום ועמורה דר' מז' לים המלח.		אברם ישב בארץ כנען.	✓
		יב		

√	אנשי סֶדֶם רעים וחוטאים.	יג	[ג] "ואנשי סדום רעים" [רש"י] ואעפ"כ לא נמנע לוט מלשכון עמהם. ורבותינו [יומא לח] למדו מכאן [משי י ז] "יש רשעים ירקבי". "רעים" - [סנהדרין קט] בגופם. "וחטאים" - בממונם. "לה' מאוד" - יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו. [אבות א ז] הרחק משכון רע, ואל תתחבר לרשע. [יח כ].
ע	ה' מבטיח "... כי את כל הארץ אשר אתה ראה לך אתננה ולזרעך..." ושזרעו יהיה רב.	יד-יז	[אה"ח טו] עשה לו ה' נס שנתקרבו קצות הארץ וראה הכל. [ספורנו] "לך אתננה" שגם בימיך תהיה בעיני התושבים נשיא אלהים ונשוא פנים. זה כולל את מה שבחר לט [יא], ראה [רמב"ן יט ה].
	"קום התהלך בארץ לארכה ולרְחֵבָה	יז	[רמב"ן ו] כל מה שאירע לאבות סימן לבנים, ולכן יאריכו הכתובים בספור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים... וכולם באים ללמד על העתיד...
ת	כי לך אתננה".		
√	אברם חנה והקים מזבח לה' באלני ממרא .	יז(סוף)	
	כדרלעומר מגדולי מלכות נמרוד מלך בבל, לאחר מעשה דור הפלגה, מרד בו ושלט על 5 מלכי סדום ועמורה הרשעים שהיו מעלים לו מס. אחרי כמה שנים התחילו למרוד בו. כששמע, נמרוד ועוד 2 מלכים, הגיעו להלחם בכדרלעומר אך נוצחו ונכנעו. אותם 4 המלכים בראשות כדרלעומר באו להלחם ב-5 המלכים אשר בינתיים אחזה בהם חרדה, אנשים נפלו לבאלת חמר (טיט) וטבעו, ביניהם מלך סדם ועמורה ושאר (3) המלכים נסו להרים. מלך סדום ניצל.	יד א-י	מלחמת אברם והמלכים. [ב"ר מב ז] "ויפלו שמה" אלו האוכלוסין "והנשארים הרה נסו" אלו המלכים. [יח כד] "יאולי יש חמשים צדיקים" [רש"י] עשרה צדיקים לכל כרך וכרך, כי 5 מקומות יש (בסדום ועמורה).
			[רש"י י] ... ונעשה נס למלך סדום שיצא משם לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינין שניצל אברהם מאור כשדים מכבשן האש וכיון שיצא זה מן החמר האמינו באברהם למפרע [ב"ר מב ז]. [רמב"ן י] כי נעשה לו (למלך סדום) נס לכבוד (בזכות) אברהם... כל שכן שיש להאמין שיעשה נס לאברהם (עצמו)... [זאב] העובדה שהן הנצרות והן האיסלם הושפעו מהיהדות ולקחו ממנה הרבה מאד יסודות היא היא התופעה של השפעת אברהם ויתר אבותינו הקדושים לאורך הדורות על תודעת האנושות.
	4 המלכים נכנסו לסדום ועמורה. לקחו את הרכוש ואת האנשים בשבי. ואסרו את לוט.	יז-יב	[ספורנו יב] התאמצו לשבות את לוט מפני שהיה בן אחי אברם שידעו עשרו והיו מצפים שיפדהו אברם בהון רב. [מאיר] כלומר התכוננו כלפיו כדי לנצחו.
מ	נודע הדבר לאברם "כי נשבה אחיו". הוא גייס את כל אנשי ביתו (ביניהם אליעזר) והיכה את 4 המלכים. ולקח מהם את כל מה שבזו ואת השבויים.	יג-יז	
	יצאו לקראתו לברכו:	יד-יז(סוף)	[יח] "יהוא כהן לאל עליון" [רש"י יח] הוא שם בן נח. [רש"י כ] "... מעשר... לפי שהיה כהן. [נדרים לב/ב] ביקש הקב"ה להוציא כהונה משם שנאמר "יהוא כהן לאל עליון" (ו) כיון ש... מיד נתנה לאברהם... הוא (שם) כהן ואין זרעו כהן. [יט] "ויברכו... ברוך אברם לאל עליון קנה שמים וארץ" - כמו בברכת האבות (18).
	מלך סדום, ביקש "תן לי הנפשי" (השבויים שלי שהצלת) ובחוצפתו אמר "והרַכֵּשׁ קַח לְךָ". אברם נשבע "אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר (תתפאר) אני העשרתי את אברם". ולקח רק המגיע לאנשים שהיו עמו.		[ב"ר מג ה] "ויצא מלך סדום לקראתו... התחיל לקשקש (לנענע) לו בזנבו. א"ל: מה אתה ירדת לכבשן האש וניצלת, אף אני ירדתי לחמר וניצלתי. [מאיר] בחוצפתו - כי ממילא הם של אברהם, מכח חוקי המלחמה. [כג] "ולא תאמר..." [רש"י] שהקב"ה הבטיחני לעשרני שנאמר [יב ב] "ואברכך...". [סוטה יז/א] בשכר שאמר אברהם אבינו [כג] "אם מחוט ועד שרוך נעל" זכו בניו ל-2 מצות חוט של תכלת ורצועה של תפלין.

		טו א	[רש"י א] שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים והיה דואג ואומר שמא קבלתי שכר על כל צדקותי לכך אמר לו המקום "אל תירא אברם אנכי מגן לך" מן העונש שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת. והשווה [לב ת] "ויירא יעקב מאד ויצר לוי".
√	"מה תתן לי?... הן לי לא נתתה זרע, והנה בן ביתי (אליעזר) יורש אתי".	ב-ג	השווה [יב ב-ג, ז, יג טו]. [ה] "ויוצא אתו החוצה ויאמר הבט נא השמימה... [רש"י] אמר לו 'צא מאצטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן'. 'אברם אין לו בן אבל אברהם יש לו בן וכן שרי לא תלד אבל שרה תלד. אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל!
ת	"לא יירשך זה, כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך".	ד	
ע	וכי זרעו יהיה רב "... וספר הכוכבים אם תוכל לספר אתם...".	ה	
!	"והאמן בה', ויחשבה לו צדקה".	ו	[רש"י] לא שאל (מה') אות על זאת.
ע	"אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה".	ז	[רמב"ן] חשש אברהם פן יהיה בירושת הארץ תנאי המעשים אף על פי שאמר לו פעמים [יב ז, יג טו] "לזרעך אתן את הארץ הזאת", כי עתה לא יגזור המתנה (הארץ) כאשר גזר לו זרע [ד], ולכן אמר "במה אדע כי אירשנה"...
	"במה אדע כי איך ששנה?"	ח	[ספורנו] כי אולי יחטאו הבנים ולא יזכו לירש. [נדרים לב/א] מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים 210 שנים... מפני שהפריז על מדותיו של הקב"ה שנאמר "במה אדע כי אירשנה".
	כציווי ה', אברם לקח עגלה, עז ואיל (משלשות), ובתר אותן (לשני חלקים), ותור וגוזל. ועבר ביניהם.	ט-י	[ט] "עגלה משלשתי" [רש"י] (בי"ר) שלשה עגלים רמז לג' פרים: פר יוהכ"פ ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה. "ועז משלשתי" - רמז לשעיר הנעשה בפנים ושעירי מוספין של מועד ושעיר חטאת יחיד. "ואיל משלש" - אשם ודאי ואשם תלוי וכבשה של חטאת יחיד. "ותור וגוזל" - תור ובן יונה.
	"וירד העיט על הפגרים וישב אתם אברם".	יא	[רמב"ן] "וירד העיט על הפגרים" לאכול אותם כמנהג העופות. "וישב אותם" - נרמז לו כי יבאו העמים לבטל הקרבנות וזרע אברהם יבריחום.
	"ויהי השמש לבוא, ותרדמה נפלה על אברם...".	יב	"ויהי השמש לבוא" [חזקוני] כלומר עוד היום גדול ולא עת שינה היתה.
ת	ה' אמר את גורלו "תקבר בשיבה טובה" וגורל זרעו: "... כי גר יהיה זרעך... ואחרי כן יצאו...".	יג-טז	[יג] "כי גר יהיה זרעך" [רש"י] משנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים "400 שנה". כיצד: יצחק בן 60 שנה כשנולד יעקב ויעקב כשירד למצרים אמר "מי שני מגורי 130" הרי 190 ובמצרים היו 210. [יד] "יגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי". [יד] "ברכוש גדולי" [רש"י] בממון גדול כמו שנא' [שמי יב לו] "וינצלו את מצרים".
	"... תנור עשן ולפיד אש... עבר בין הגזרים (בתרים)..."	יז	
ר	"ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר: לזרעך נתתי את הארץ הזאת, מנהר מצרים עד... נהר פרת". את קיני, קנזי, קדמני, חתי, פרזי, רפאים, אמרלי, כנעני, גרשני, יבوسی.	יח-כא(סוף)	ברית בין הבתרים.
√	ויושבי אשת אברם לא ילדה לו, ולה שפחה מצרית ושמה הגרי".	טז א	
√	ויתאמר... בא נא אל שפחתי, אולי אפנה ממנה".	ב	"אולי אבנה ממנה" [רש"י] לימד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי אלא הרוס. "אבנה ממנה" - בזכות שאכניס צרתי לתוך ביתי (הי יכניס אותי להריון).
√	שָׁרִי נותנת את הגר לאברם	ג	
√	"אישה לו לאשה".	ד	[רש"י] אמרה: שָׁרִי... אינה צדקת שלא זכתה להריון כל השנים הללו ואני נתעברתי מביאה ראשונה.
√	ויושבי אשת אברם לא ילדה לו, ולה שפחה מצרית ושמה הגרי".	ה	[ימ"ל] 1) שלא בקשת זרע מאתנו במפורש אלא אמרת: [טו ב-ג] "... הן לי לא נתתה זרע". 2) שאתה שומע את עלבוני מפי הגר ואתה שותק.
√	"הנה שפחתך בידך, עשי הטוב בעיניך. ותענה שָׁרִי ותברח מפניה".	ו	
ת	"וימצאה מלאך ה'... במדבר... ויאמר... שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה...".	ז-ט	
ע	הרבה ארבה את זרעך ולא יספר מרב	י	

ת	... וילדת בן וקראת שמו ישמעאל, כי שמע ה' אל עֲנָנְךָ.	יא	
	והוא יהיה פרא אדם, ידו בכל ויד כל בו, ועל פני כל אחיו ישפן...".	יב	"פרא אדם" [רש"י] אוהב מדברות לצוד חיות [כא כ]. "ידו בכל" – לסטים (גנבים). "יד כל בו" – הכל שונאין אותו ומתגרין בו. "ועל פני כל אחיו ישפן" – שיהיה זרעו גדול [ב"ר מה ט]. [רמב"ן] ... והענין על זרעו שיגדל ויהיו להם מלחמות עם כל העמים ור' אברהם אמר "ידו בכל", שינצח מתחלה כל הגוים, ואחר כך "יד כל בו", שינוצח בסוף. "ועל פני כל אחיו", שהם בני קטורה, "ישפן", שיגדל (יהיה רב יותר) זרעו מהם. [כה א-ד].
!	הגר מכירה בהתוודעות האל אליה.	יג-יד	השווה: [טו ו], [כח טז] "וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ..."
√	כך היה, הגר ילדה, "ויקרא אברם שם בנו... ישמעאלי", ואברם בן-86.	טו-טז (טזק)	[רש"י טו] ... שרתה רוח הקודש עליו... וידע גם הוא את שמו.
√	אברם בן-99,	יז א-ד	[רמב"ן ד] ... הוא ברית המילה...
ע	ה' מבטיח בברית שירבה אותו ויהיה אב להמון גוים.		"כי אב המון גוים נתתיך". [רש"י].
√	משנה שמו לאברהם.	ה	
ע	מלכים יצאו מצאצאיו הרבים.	ו	[רש"י] "ונתתיך לגוים" – ישראל (יעקב) ואדום (עֶשָׂו). שהרי ישמעאל כבר היה לו (ח), ולכן לא היה מבשרו עליו. וראה [כ]. [רמב"ן] ואיננו נכון (פרש"י) בעיני שיבשרנו בעת ברית המילה על עֶשָׂו, והוא אינו מקיים המילה, וגם לא נצטוה עליה, כמו שדרשו [סנהדרין נט/ב] [כא יב] "כי ביצחק" ולא כל יצחק. אבל ישראל לבדם יקראו גוים ועמים.
ר	ה' יהיה לאלהים	ז	[יט].
!	ארץ כנען לאחוזת עולם	ח	
ר	על אברהם זרעו לימול כל זכר לאות ברית (ב).	ט-יז	[רמב"ן ט] ... ואמרו (הרד"ק) בטעם המילה, ששם זכרון באבר התאווה רב המהומה והחטא לבל ישתמשו בו רק במצוה ובמותר... (ע"י זהר לך לך פט). [רבי"ח יג] ... מצות מילה היא כענין קרבן , וכשם שדם הקרבן לכפרה על המזבח כך דם המילה מכפר , ועל כן מצותה ביום השמיני, כי הקרבן לא יכשר עד יום ח' [ויי כב כו-כז], וכשם שכתוב [שמי כט לג], שאכילת הקרבן לכפרה, כך ישראל עושין סעודה ביום המילה . ועוד גדול כחה יותר מן הקרבן, שהקרבן בממונו והמילה בגופו , ... כאלו עקד את עצמו וכתוב [תהי נ ה] "פִּרְתִי בְרִיתִי עָלַי זְבַחִי".
√	משנה שם שְׁרֵי לשרה.	טו	
ת	מברך שיתן ממנה בן,	טז	
ע	ממנה יצאו "מלכי עמים".	[רבי"ח] זה יעקב ועשו.	
√	אברהם צוחק (בגלל גילו המופלג)	יז	[רש"י] ... שאברהם האמין ושםח (אוניקלוס) [חדי] ושרה לא האמינה ולגלגה [יח יב] וזהו שהקפיד הקב"ה על שרה [יח יג] ולא הקפיד על אברהם.
√	"ויאמר אברהם אל האלהים לו ישמעאל יהיה לפניך".	יח	[רמב"ן] ואמר אברהם, אם ישמעאל יחיה לפניך ארצה בברכה הזאת אשר ברכתני בזרע שרה, כי הבטיחו מתחלה [טו ד] "אשר יצא ממעריך הוא יירשך", והנה היורש אותו יחיד, והיה חושב שהוא ישמעאל, ועתה כאשר נאמר לו כי משרה יוליד, והבין כי הוא היורש, פחד פן ימות ישמעאל, ולכן אמר זה.
ת	ה' אומר כי שרה יולדת בן וקראת שמו יצחק	יט	[כא] "ואת בריתי אקים את יצחק...". [רש"י] למה נאמר? הרי כבר כתיב [ט] "ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך...". אלא לפי שאומר "והקמותי...". יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום? ת"ל "והקמותי את בריתי אתו" ולא עם אחרים.
ר	והברית אתו ועם זרעו תקוים,	[רש"י] "את בריתי" – ברית המילה תהא מסורה לזרעו של יצחק.	
!	ולגבי ישמעאל יבורך ויהיה לגוי גדול.	כ	"שנים עשר נשיאם יולידו". [כה יג-טז].

ת	יצחק יולד בעוד שנה.	כא	
√	ה' סיים לדבר.	כב	
ר	<p>אברהם מל את ישמעאל (בן 13)</p>	כג-כד(סוף)	<p>[זאב] אברהם אבינו נצטווה למול את כל ילדי ביתו ומקנת כספו [יג] ובודאי שישמעאל שהוא בנו של אברהם נידון בכלל זה. גם את העבדים מל אברהם (ב) וכל שכן את בנו.</p> <p>[זהר ב לב/א] אמר ליה והא ישמעאל דאתגור אמאי לית ליה חולקא בך כמו יצחק? אמר ליה... ווי על ההוא זמנא דאתיליד ישמעאל בעלמא ואתגור, מה עבד קודשא בריך הוא, ארחיק להו לבני ישמעאל מדבקותא דלעילא, ויהב להו חולקא לתתא בארעא קדישא... (אמר לו הרי ישמעאל נימול, למה אין לו חלק כמו יצחק? צער על הזמן שנוולד? אמר לו... צער על הזמן שנוולד ישמעאל בעולם ומל, מה עשה הקב"ה? הרחיק את בני ישמעאל מעוה"ב, ונתן לו חלק תחתון בארץ הקודש).</p> <p>[זאב] ישמעאל עצמו זוכה לעוה"ב כמו חסידי אומות העולם.</p>
	וכל זכר מביתו ואת עצמו.		
√	<p>"שלשה אנשים" (מלאכים) הגיעו אל אברהם, הוא מארח אותם, הם מבשרים לו על בן משרה בעוד שנה. שרה ששמעה צחקה. שרה מכחישה. והלכו.</p>	יח א-טז	<p>[שבת קכז/א] גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכניה דכתיב [ג] "ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר...". [סוטה מ/ב] כל המלוה את חבירו ארבע אמות בעיר אינו ניזוק...</p> <p>[ב"מ פו/ב] כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת... עשה הקב"ה לבניו...</p> <p>[ספורנו ט] כי כונת השליחות היתה לבשר את שרה שתשמח ותודה כדי שיהיה העבור יותר שלם, כי אברהם כבר נתבשר... [יז כא].</p> <p>[יז] "כעת חיה" [רש"י] כעת הזאת לשנה הבאה [יז כא] ופסח היה...</p> <p>[ב"מ פו/ב] אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם היה ובא הקב"ה לשאול [בשלום] אברהם... שלשה אנשים... מיכאל שבא לבשר את שרה רפאל שבא לרפא את אברהם גבריאל (שהלך להפוך את) לסדום.</p> <p>[ב"ר נ ב] אין מלאך אחד עושה שתי שליחות ולא שני מלאכים עושים שליחות אחת.</p> <p>[ז] "ואל הבקר רץ אברהם" [רשב"ם] לפי שאמר להם [ה] "פת לחם" דבר מועט לפי שדרכם נחוץ ללכת הוצרך לרוץ ולמהר לפי שאמר להם מעט ועשה הרבה. ולהגיד חשיבותו של אברהם נכתב כל זה.</p> <p>[ה] "וסעדו לבכם" [רבי"ח] מכאן יש ללמוד (שיש לו ראייה שהכיר בהם מלאכים) אע"פ שבאו אליו בדמות אנשים, וע"כ אמר "לבכם" ולא אמר לבבכם, כענין שכתוב בבשר ודם [תהי קד טו] "וילהם לבב אנוש יסעדי", לפי שבשר ודם יש לו ב' לבבות יצר טוב ויצר הרע, אבל המלאכים אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים. והשווה [תהי פו יא] "יחד לבבי ליראה שמך".</p> <p>[ב"ר מח יא] אין יצר הרע שולט במלאכים.</p> <p>[יג] "ויאמר ה' אל אברהם" [רבי"ח] השליח נקרא בשם השולח, ועל כן קרא הכתוב את המלאך בשם המיוחד...</p> <p>[גור אריה ח] לא שלח הקב"ה מלאכים אליו לאכול, כיון דאין דרכם לאכול, אבל (ועכשיו) שאין דרך לשנות מן המנהג (לכן) שלח לו המלאכים, ויהיו אוכלים עמו.</p>
	וה' אמר "המכסה אני מאברהם אשר אני עשה?"	יז	<p>[רש"י] בסדרים לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו אני נתתי לו את הארץ הזאת... קראתי אותו אברהם אב המון גוים ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי?</p> <p>אל מי אמר? [רמב"ן] אל צבא השמים העומדים עליו, או אל המלאכים השלוחים ויתכן שהוא המחשבה...</p>

זירה

<p>[רש"י] וכי ממנו אני מעלים? והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול ולהתברך בו כל גויי הארץ. [א"ע] הם מתברכים בו. [רמב"ן] לכן לא אכסה ממנו, כי יאמרו הדורות הבאים, איך כיסה ממנו? או איך נתאכזר הצדיק על שכיניו החונים עליו ולא ריחם ולא התפלל עליהם כלל? ... ולכן ראוי שיבא בסוד ה'.</p>	<p>יח</p>	<p>ע שהרי הוא "היו יהיה לגוי גדול ועצום ונבְּרָכְנוּ בו כל גויי הארץ".</p>	<p>ע</p>
<p>[סוכה מט/ב] כל העושה "צדקה ומשפט" כאילו מילא כל העולם כולו חסד שנאמר [תהי' לג ה] "אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ".</p>	<p>יט</p>	<p>כי ... למען אשר יצוה את בניו... ושמרו דרך ה'...</p>	
<p>[יחי טז מט] "הנה זה היה עֶזְרָא סֵדֶם אַחֻמָּדָךְ גָּאוֹן שְׁבַעַת לַחֵם וְשִׁלְתָּ הַשְּׁקֵט הִיָּה לָהּ וּלְבָנוֹתֶיהָ וַיֵּד עֲנִי וַאֲבִיּוֹן לֹא הַחֲזִיקָה". [תנחומא וירא ט] לפי שנפרצו מעשיהם בזנות. [אבות ה י] ארבע מדות באדם. האומר שלי שלי ושלך שלך, זו מדה בינונית. ויש אומרים, זו מדת סדום. שלי שלך ושלך שלי, עם הארץ. שלי שלך ושלך שלך, חסיד... [סנהדרין קז/ב, קט/א] אנשי סדום אין להם חלק לעוה"ב.</p>	<p>כ-כב</p>	<p>ה' יורד אל סדם ועמרה " ... כי רבה חטאתם...".</p>	<p>√</p>
<p>[רמב"ן כו] אמר "בתוך העיר" לאמר שאפילו יהיו נכרים בתוכה ראוי שיצילוה ואמר זה בעבור לוט, וחשב אולי יש אחרים שם. [סוטה יז/א] בשכר שאמר אברהם אבינו [כז] "ואנכי עפר ואפר" זכו בניו לבי מצות: אפר פרה ועפר סוטה. [הרב נייגרשל] בזכות תפילת אברהם ניצל לוט [ב"ר מא ד] [תהי' פט כא] "מצאתי דוד עבדי" היכן מצאתיו? בסדום (רות המואביה מזרע לוט).</p>	<p>כג כד-לג(סוף)</p>	<p>אברהם שואל: "האף תספה צדיק עם רשע?" התמקחות על מספר הצדיקים בעבורם לא יספה... (40, 45, 50, 20, 30...) (נסגר על עשרה).</p>	<p>√ √</p>
<p>[א] "ולוט ישב בשער סדום" [רש"י] ישב כתיב אותו היום מינוהו שופט עליהם (ב"ר). "וירא לוט... - מבית אברהם למד לחזר על האורחים.</p>	<p>יט א-ג</p>	<p>שני המלאכים באו לסדם, לוט ישב בשער, קם לקראתם, הזמין אותם לביתו, הפציר בהם, באו אליו, הכין להם ארוחה.</p>	<p>√</p>
<p>[רמב"ן ה] דע, כי משפט סדום היה למעלת ארץ ישראל... ואינה סובלת אנשי תועבות... כי שם היכל ה'. [ה] "ונדעה אתם" [רש"י] במשכב זכר [ב"ר].</p>	<p>ד-ז</p>	<p>כל אנשי סדם "נסבפו על הבית". "ויקראו אל לוט ויאמרו לו אַיָּה האנשים אשר באו אליך הלילה הוצאם אלנו ונדעה אותם". לוט יצא וסגר את הדלת אחריו. ביקש שלא ירעו להם.</p>	<p>√</p>
<p>[רבי"ח] מכאן אנו למדים על טיבו של לוט שהזנות לא היתה בעיניו חטא חמור, שהרי בנהג שבעולם, אדם מוסר נפשו על כבוד בנותיו.</p>	<p>ח</p>	<p>הציע את שתי בנותיו "אשר לא ידעו אישי" - "עשו להן כטוב בעיניכם, רק לאנשים האֵל אֵל תעשו דבר כי על כן באו בצל קרתי".</p>	
<p>אך הם המשיכו להתעקש ורצו לשבור את הדלת.</p>	<p>ט</p>	<p>המלאכים הביאו את לוט הביתה, ואת הדלת סגרו.</p>	<p>√</p>
<p>[יב] "עוד מי לך פה?" [רש"י] מי יש לך עוד בעיר הזאת חוץ מאשתך ובנותיך שבבית?</p>	<p>יא-ג</p>	<p>"וואת האנשים... הכו בסנורים", אמרו ללוט שיאסוף את חתניו ובנותיו "כי משחתיים אנחנו את המקום הזה...".</p>	<p>√</p>
<p>"ויהי כמצחק בעיני חתניו".</p>	<p>יד</p>	<p>ברגע האחרון הוציאו את לוט, אשתו ושתי בנותיו</p>	<p>√</p>
<p>"המלט על נפשך" [רש"י] דייך להציל נפשות אל תחוס על הממון. "אל תביט אחרריך" - אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול אינך כדאי לראות בפורענותם ואתה ניצול [מאיר] שתחשוב שאתה צדיק והם רשעים. גבראל.</p>	<p>יז</p>	<p>"... ויאמר המלט על נפשך, אל תביט אחרריך... המלט פן תסִפֶּה".</p>	<p>√</p>
<p>לפי בקשת לוט (מהמלאכים) נצלה מן ההשחתה העיר צוער והם נמלטו לשם.</p>	<p>יח-כג</p>	<p>ה' המטיר גפרית ואש מן השמים על סדם ועל עמרה.</p>	<p>√</p>
<p>[ב"ר נא ה] שחטאה במלח באותו הלילה שבאו המלאכים אל לוט מה היא עושה? הולכת אל כל שכינותיה ואומרת להן תנו לי מלח שיש לנו אורחים והיא מכוונת שיכירו בהן אנשי העיר (ויגרשו אותם), על כן "ותהי נציב מלח".</p>	<p>כו</p>	<p>אשתו של לוט הביטה לאחור והפכה לנציב מלח.</p>	<p>√</p>
<p>אברהם השקיף וראה את שנעשה.</p>	<p>כז-כט</p>		

√	לוט ושתי בנותיו עברו מצער למערה בהר.	ל	"כי ירא לישבת בצוער" [רש"י] לפי שהיתה קרובה לסדום.
√	הבכירה אמרה אל הצעירה "אבינו זקן ואיש אין בארץ... ", השקו את אביהן יין, שכבו אתו והרו, ויטע משם אברהם... ויגר בגרר".	שם בן הבכירה "מואב הוא אבי מואב עד היום", ושם בן הצעירה "עמי הוא אבי בני עמון עד היום".	[לג] "ולא ידע בשכבה ובקומה" [רש"י] לומר שבקומה ידע ואעפ"כ לא נשמר ליל שני מלשתות. [ב"ר מא ז] כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות (ח) סוף שמאכילים אותו מבשרו.
√	"ויטע משם אברהם... ויגר בגרר".	כ א	[רש"י] כשראה שחרבו הכרכים ופסקו העוברים והשבים נסע לו משם (ב"ר ד"א להתרחק מלוט שיצא עליו שם רע שבא על בנותיו. עיר ב [כא לב] "ארץ פלשתים". בנגב המערבי ובחוף הנגב מדרום לעזה. השווה: [יב י-כ].
√	אברהם אמר כי שרה היא אחותו,	ב-ח	[זהר נגלה] למדנו שאין צריך לו לאדם לסמך על הנס... [מכות ט/ב] אכסנאי הוא שבא לעיר: על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותו! כלום שואלין אותו אשתך זו? אחותך זו? [מאיר] מכאן שאברהם לא ידע שייגע למקום לא מהוגן.
√	אבימלך מלך גרר לקח אותה,		[רש"י ז] המלאך מנעו כמו שנאמר [ו] "לא נתתיך לנגוע אליה".
√	אך "לא קרב אליה".		
√	ה' מתגלה אל אבימלך בחלום, מגלה לו את האמת, ומצוה להשיבה.	ט-י	[ו] "ידעתי כי בתם לבבך..." [רש"י] אמת שלא דמית מתחלה לחטוא אבל נקיון כפים אין כאן. "לא נתתיך" - לא ממך היה שלא נגעת בה אלא חשכתי אני אותך מחטוא ולא נתתי לך כח.
√	אבימלך פֶּעַס על אברהם.	יא-ג	[יבמות סב/ב] בני בנים הרי הן כבנים.
√	"ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלהים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי. וגם אִמְנָה אחתי בת (נכדת) אבי הוא...".	יד-טז	[יד] "ויתן לאברהם" [רש"י] כדי שיתפייס ויתפלל עליו. אח"כ נתנם מתנות לבני הפלגשים [רש"י כה ו].
√	אברהם התפלל ואבימלך וביתו נרפאו מעקרותם.	יד-י"א (סוף)	
√	שרה הרתה וילדה את יצחק. הוא נימול בן 8 ימים. הניקה אותו. אברהם בן 100.	כא א-ז	[ב"ר נג ו] "ותהר ותלד שרה לאברהם בן לזקוניו" מלמד שלא גנבה זרע ממקום אחר.
√	ביום הגמלו "ויעש אברהם משתה גדול".	ב-ג	[ט] "מצחק" [רש"י] לשון ע"ז... ד"א לשון ג"ע... ד"א לשון רצחה... השווה [שמי לב ו] "ויקמו לצחק".
√	ישמעאל "מצחק".		[פדר"א כט] ונטל קשת וחצים [כ] והיה יורה אחר הפנות (מטרות) וראה את יצחק יושב לבדו וירה חץ להרגו ורא(ת)ה זה הדבר שרה והגיד(ה) לאברהם...
√	שרה אומרת לאברהם כי יגרש את הגר ובנה.		
!	"וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו".		
!	ה' אמר לאברהם שיעשה כדברי שרה, "כי ביצחק יקרא לך זרע".		
ע	וגם את בן האמה לגוי אשימנו, כי זרעך הוא".		
√	אברהם שילח את הגר ובנה... "ותלך ותתע במדבר... ויכלו המים מן הקִמָּת, ותשלך את הילד תחת אחד השיחים. ותלך ותשב לה מנגד הרחק... כי אמרה: אל אראה במות הילד... ותשא את קלה ותבך.	יד-טז	[פדר"א כט] וכתב גט גירושין ונתן להגר ושלח אותה...
ע	וישמע אלהים את קול הנער, ויקרא מלאך אלהים אל הגר מן השמים... אל תיראי כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם" ומבטיח "כי לגוי גדול אשימנו.	יד-י"ב	"באשר הוא שם" [ב"ר נג יד] בזכות עצמו. יפה תפלת החולה לעצמו יותר מכל. [ר"ה טז/ב] אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה. [רש"י, ב"ר נג יד] ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות. לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים: רבש"ע מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא [יש' כא יג-יד], אתה מעלה לו באר! והוא משיבם - עכשיו מה הוא צדיק או רשע? אמרו לו צדיק (ר"ל בענין זה) [ט] שאינו ראוי לעונש מיתה בצמא. אמר להם לפי מעשיו של עכשיו אני דנו. [מחזור לרה"ש - סדר קריאת התורה].

	ויפקח אלהים את עיניה, ותרא באר מים... ותשק את הנער".	יט	[ב"ר נג יד] הכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עיניהם. [ספורנו] נתן בה דעת להכיר מקום מים שהיה שם כי לא היתה (ממש) סומא קודם לכן. [פדר"א כט] נפתחו להם הבאר שנבראת (ערב שבת) בין השמשות. השווה [ברטנורא אבות ה ו] פי הבאר - בארה של מרים שהיתה הולכת עם ישראל במדבר בכל המסעות.
	"ויהי אלהים את הנער, ויגדל וישב במדבר ויהי רבה קֶשֶׁת... ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים".	כ כא	
	כריתת ברית בין אברהם לאבימלך. לאחר שהודה כי באר המים שחפרו עבדי אברהם אינה שלו. "על כן קרא למקום ההוא באר שבע, כי שם נשבעו שניהם". ויגר אברהם בארץ פלישתים ימים רבים".	כב-כג (סוף)	
√	ה' מנסה את אברהם: "קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת, את יצחק ולך לך אל ארץ המריה והעלהו שם לעלה...".	כד-כז	[פדר"א ל] אמי לו "אשר אהבת" אמי לו שניהם אני אהב.
√	אברהם יצא בלקר עם חמורו, ישמעאל, אליעזר ויצחק, לקח עצים.	ג	[מאיר] יכול היה לפרש את הנבואה אחרת ולא עשה כן. לפרקים היה קשר בין אברהם לישמעאל, עיין [פדר"א כט] ואמרי (אשתו של ישמעאל) לו זקן אחד מארץ כנען בא לראותך... [מאיר] חשוב היה שישמעאל יהיה נוכח וידע שאין זה הוא, שאם יטען אח"כ... [פסחים ד/א, יומא כח/ב] שזריון מקדימים למצות שנאמר "וישכם אברהם בבקר". [ילקו"ש ברי צח] הוא בן האתון שנברא בין השמשות [אבות ה ו]. הוא החמור שרכב עליו משה [שמי ד כ]. הוא החמור שעתיד בן דוד לרכוב עליו שנאמר [זכי ט ט] "עני ולכב על חמורי".
√	ביום השלישי ראה את המקום מרחוק. עלה לבדו עם יצחק.	ד-ו	[ב"ר נו א] ראה ענן קשור בהר. [ד] "וירא את המקום", השווה יעקב [כח יא] "ויפגע במקום". [רש"י ה] "נלכה עד כה" - [ב"ר] אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום [טו ה] "כה יהיה זרעך". "ונישובה" - נתנבא שישבו שניהם. [מו"ק יח/א] מנין שברית כרותה לשפתים? שנא "ונישובה אליכם" (והסתייע הדבר שחזרו שניהם). [ו] "וילכו שניהם יהדיו" [רש"י] אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר.
√	יצחק שואל: "... ואיה השה לעלה?" עונה: "... אלהים יראך לו השה לעלה בני... וילכו שניהם".	ז-ח	[ח] "ה' יראה לו השה" [רש"י] כלומר יראה ויבחר לו השה ואם אין שם "לעולה בני". ואע"פ שהבין יצחק שהוא הולך להשחט "וילכו שניהם יהדיו" בלב שוה.
√	הגיעו למקום, בנה מזבח... ויעקד את יצחק בנו וישם אתו על המזבח ממעל לעצים, לקח את "המאכלת לשחט את בנו".	ט-י	[יומא נד/ב] ושתיה היתה נקראת: תנא שממנה הושתת העולם. [פדר"א ל] והוא היה המזבח שהקריבו קין והבל והוא המזבח שהקריבו נח ובניו. [ט] "וישם אתו על המזבח..." [ילקו"ש ברי קא] באותה שעה פער פיו בבכיה... ואמר [תהי קכא א-ב] "שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי? עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ". [קוראן] "שמנו תחתיו זבח גדולי".
√	מלאך ה' קרא אליו "אברהם אברהם ויאמר הנני. ויאמר אל תשלח ידך אל הנער... כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה...".	יא-יב	[ב"ר נו ח] אמר לו הקב"ה אברהם [תהי פט לה] "לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה" כשאמרתי לך [ב] "קח נא את בנך" לא אמרתי שחטוהו אלא "והעלהו".
√	אברהם רואה "איל נאחז בסבך בקרניו... ויקח את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו".	יג	[קידושין מא] מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. [ספורנו] "תחת בנו" תמורת מה שהיה בלבו לזבוח את בנו על דרך [תהי טו ב] "יודבר אמת בלבבו".
√	"ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראך...".	יד	

<p>ע המלאך קרא אל אברהם שנית מן השמים "בי נשבעתי נאם ה'... והתברכו בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר שמעת בקליי".</p>	<p>טו-טז</p>	<p>[רמב"ן] גם מתחילה הבטיחו [יג טז, טו ה]... אבל עתה הוסיף לו יען אשר עשית המעשה הגדול הזה, שנשבע בשמו הגדול, ושירש זרעו את שער אויביו. והנה הובטח שלא יגרום שום חטא שיכלה זרעו, או שיפול ביד אויביו ולא יקום - והנה זו הבטחה שלימה בגאולה העתידה לנו!</p>
<p>✓ חזרו " ... וישב אברהם בבאר שבע".</p>	<p>יט</p>	<p>"וישב אברהם אל נערו... [בי"ר נו יא] ויצחק היכן הוא?... שלחו אצל שם ללמוד ממנו תורה.</p>
<p>✓ למלכה (בת הרן) אשת נחור (אחי אברהם) נולדו 8 בנים וביניהם "בתואל ילד את רבקה...".</p>	<p>כ-כד(טו)ף</p>	<p>[רש"י כה כ] כשבא אברהם מהר המוריה נתבשר שנולדה רבקה ויצחק היה בן 37.</p>
<p>✓ שרה מתה בגיל 127, "בקרית ארבע היא חברון...". אברהם מתאבל.</p>	<p>כג א-ב</p>	<p>[רש"י ב] ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק לפי שרש"י בשורת העקידה שנודמן בנה לשחיטה... פרחו נשמתה ממנה ומתה.</p>
<p>✓ מבקש מתושבי המקום ("בני חתי") "אחזת קבר... מערת המכפלה" אשר לעפרון. סרב לקבלה במתנה, אלא שילם "ארבע מאות שקל כסף עבר לסחור". וקברה.</p>	<p>ג-כ(טו)ף</p>	<p>[ב"מ פזא] מכאן ש... רשעים אומרים הרבה (שיתן בחינם) ואפילו מעט אינם עושים מנלן? מעפרון... [רש"י טז] שנטל ממנו שקלים גדולים... שנאמר "עובר לסוחר"... [משי טו כז] "ושווא מתנת יהיה". [ד] "גר ותושב אנכי עמכם" [רש"י גר מארץ אחרת ונתישבת עמכם. ומדרש אגדה, אם תרצו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב (ואקח אותה) מן הדין, שאמר לי הקב"ה [יב ז] "לזרעך אתן את הארץ הזאת". [אבות ה ג] עשרה נסיונות נתנסה אברהם... פי רבנו יונה... קבורת שרה. שאחרי שנאמר לו [יג יז] "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה". כשמתה אשתו לא מצא מקום קבורה והכרח לקנותה בדמים, ולא הרהר כלום. [סוטה יגא] קרית ארבע (היא חברון) ארבע זוגות היו: אדם וחווה, אברהם [כה ט] ושרה, יצחק [לה כט] ורבקה, יעקב [נא יג] ולאה.</p>
<p>✓ "ואברהם זקן, בא בימים, וה' ברך את אברהם בכל".</p>	<p>כד א</p>	<p>[מאיר] לא מזרע כנען העבד המקולל [ט כה].</p>
<p>✓ אברהם אמר והשביע את אליעזר "אשה לא תקח לבני מבנות הכנעני... כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני יצחק".</p>	<p>ב-י</p>	<p>[רבי"ח כח י] 3 קפצה להם הדרך, אליעזר עבד אברהם, ויעקב, ואבישג. אליעזר דכתיב [מב] "ואבא היום אל העין", היום יצאתי והיום באתי.</p>
<p>✓ חנה "מחוץ לעיר אל באר המים, לעת ערב, לעת צאת השאבת", בקש מה' כי יהיה סימן: "ויהיה הנעץ אשר אמר אליה: הטי נא כדך ואשתה. ואמרה: שתה וגם גמליך אשקה, אתה הכחת לעבדך יצחק...".</p>	<p>יא-יז</p>	<p>[יד] "ויהיה הנעץ אשר אמר אליה... [תענית דא] (שאל שלא כהגון)... יכול אפילו חגיגת אפילו סומא, השיבו כהוגן ונודמנה לו רבקה. [רש"י] לפי שלא פירש בשאילתו, ואפשר שתהיה בעלת מום, ולא יבין בה אליעזר ויקחנה.</p>
<p>✓ כך היה, "והנה רבקה... והנעץ טבת מראה מאד, בתולה...".</p>	<p>טו-כא</p>	<p>[מאיר] כך העידה התורה. וראה [כו ז].</p>
<p>✓ אחי"כ נתן לה תכשיטים, ולשאלתו, מזמינה אותו ללון בבית אביה.</p>	<p>כב-כז</p>	<p>[כט] "וירץ" [רש"י] למה רץ ועל מה רץ? ויהי כראות את הנזם אמר עשיר הוא זה ונתן עיניו בממון.</p>
<p>✓ "ויושם לפניו לאכל, ויאמר: לא אכל עד אם דברתי דברי. ויאמר דבר. ויאמר... ועתה... הגידו לי...".</p>	<p>לג-מט</p>	<p>[מאיר] קטן יח/ב] מה' אשה לאיש. [נה] "תשב הנעץ אתנו ימים או עשור אחר תלך" [בי"ר ס יב] ימים אלו שבעת ימי אבלו (של בתואל הרשע) או עשור אלו י"ב חודש שנותנין לבתולה לפרנס את עצמה ויאמרו "נקרא לנערה" מכאן שאין משיאין את האשה אלא מדעתה.</p>
<p>✓ לבן ואביו בתואל מסכימים "מה' יצא הדבר...". אליעזר נתן מתנות ורוצה לצאת מיד, "ויאמרו נקרא לנערה ונשאלה את פיה... ותאמר אלך", ברכו אותה והלכו.</p>	<p>נ-סא</p>	<p>[מלבים נז-נח] רצו לעשות עכוב ע"י רבקה. [ג] "מה' יצא הדברי". השווה [לא נג] "ואלהי נחור".</p>

	<p>[סב] "ויצחק בא מבוא באר לחי ראיי" [רשי"ן] שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה [בי"ר ס יד].</p> <p>[סג] "ילשוהיי [רשי"ן] [בי"ר] לשון תפלה כמו [תהי קב א] "ולפני ה' ישפוך שיחו".</p>	טב-זט(סוף)	<p>"ויצא יצחק לשוב בשדה לפנות ערב וישא עיניו והנה גמלים באים. ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק ותפל מעל הגמל... ותקח הצעיף ותתכס... ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה, וינחם יצחק אחרי אמו."</p>	√	
	<p>"קטורה" - [רשי"א] [בי"ר] זו הגר ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטורת ושקשרה פתחה שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם. [אי"ע א] איננה הגר כי כתוב [ו] "ולבני הפלגשים נתן אברהם".</p>	כה-ד	<p>אברהם נשא את קטורה ונולדו להם ילדים, בין השאר מדן...</p>		
		ה	<p>"ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק..."</p>		
	<p>[רשי"ן] "הפילגשים" - [בי"ר] חסר כתיב שלא היתה אלא פלגש אחת. היא הגר היא קטורה.</p> <p>[רשי"ן] ... שם טומאה מסר להם [סנהדרין צא]. ד"א מה שניתן לו על אודות שרה (מאבימלך [כ יד]) ושאר מתנות שנתנו לו הכל נתן להם שלא רצה ליהנות מהם. השווה [סוף יד] עם מלך סדום.</p> <p>[אה"ח] ולישמעאל לא אמר הכתוב שנתן לו מתנות.</p> <p>[אטלס ד' מקרא] מרחבי המדבר הגדול, המשתרע למזר א"י.</p>	ו	<p>ולבני הפלגשים... נתן... מתנות וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי, קדמה אל ארץ קדם".</p>		
	<p>[ט] "יצחק וישמעאל" [רשי"ן] מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליד את יצחק לפניו והיא שיבה טובה שנאמר באברהם [טו טו]. וראה [רשי"ן ל].</p>	ז-י	<p>בן 175 נ"ימת אברהם בשיבה טובה... ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה".</p>	√	
		יא	<p>ה' ברך את יצחק.</p>		
	<p>[רמב"ן יז] ובמדרש רבותינו בסיפור ימי ישמעאל טעמים רבים (עיין [מגילה יז]). והנכון שבהם שהיה צדיק בעל תשובה וסיפר בו (התורה) כדרך הצדיקים.</p>	יב-יח	<p>תולדות ישמעאל.</p>		
תולדות	<p>[כד יז].</p> <p>[רשי"ן כ] המתין לה (מרגע העקידה) עד שתהא ראויה לביאה ג' שנים ונשאה.</p> <p>[זאב] בימי האבות האנשים היו מפותחים מאד.</p> <p>[בי"ר סג ד] מה ת"ל [כ] "אחות לבן הארמי"? אלא בא ללמדך: אביה רמאי ואחיה רמאי ואף אנשי מקומה.</p> <p>[כא] "ויעתר" [רשי"ן] הרבה והפציר בתפלה.</p>	יט-כ	<p>"... ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה... לאשה".</p>	√	
		כא	<p>"ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא, ויעתר לו ה', ותהר...".</p>	!	
		כב-כג	<p>"ויתרוצצו הבנים בקרבה, ותאמר אם כן למה זה אנכי? ותלך לדרש את ה'. ויאמר ה' לה: שני גוים בבטןך...".</p>		
	<p>[כב] "ותלך לדרוש" [רשי"ן] לבית מדרשו של שם.</p>				
		כד-כו	<p>"... ויצא הראשון... עשו ואחרי כן... וידו אחזת בעקב עשו, ויקרא שמו יעקב.</p>	√	
			<p>ויצחק בן ששים...".</p>	√	
	<p>[כח] "ויאהב יצחק את עשו כי ציד כפיו" [רשי"ן] שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו. [דבי יח יג] "תמים תהיה עם ה' אלהיך". [ישי מג כז] "ומליציד פשעו ביי" [רשי"ן] ... יצחק אהב את שונאי.</p> <p>[מלאכי א ב-ג] "... אמר ה'... נאהב את יעקב ואת עשו שנאתי...".</p>	כז-כח	<p>"ויגדלו הנערים, ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה, ויעקב איש תם ישב אהלים. ויאהב יצחק את עשו... ורבקה... את יעקב".</p>	√	
<p>[רשי"ן ל] ואותו היום מת אברהם [ח] שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה [טו טו] ... ובישל יעקב עדשים להברות את האבל... שדומות לגלגל... [שו"ע יורה דעה שעח ט].</p>	כט-ל	<p>"ויוזד יעקב נזיד, ויבא עשו מן השדה והוא עיף. ויאמר עשו... הלעיטני נא מן האדם אדם הזה... על כן קרא שמו עדם."</p>			

<p>[לא] "בכרתך" [רש"י] לפי שהעבודה בבכורות אמר יעקב: אין רשע זה כדאי שיקריב לה. [לב] "ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בְּכָרְהָ" [רש"י] אמר אני הולך למות על ידה (חובות הבכורה... שכמה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין בה) אם כן מה חפץ לי בה? [א"ע] שבכל יום ויום הוא מסתכן בעצמו כאשר יצא לצוד שמה יהרגוהו החיות. [לג] "ויאמר יעקב השבעה לי" [רמב"ן] שלא תערער על המכירה לעולם.</p>	<p>לא-לג</p>	<p>ויאמר יעקב מכרה כיום את בכרתך לי... וישבע לו וימכר את בכרתו... ✓ ויָבֹז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָהּ.</p>
<p>[רש"י] העיד הכתוב על רשעו שביזה עבודתו של מקום.</p>	<p>T2(סוף)</p>	<p>✓ ויהי רעב בארץ, מלבד הרעב הראשון... וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה"</p>
<p>[לב י]. דומה [פרקים כ-כא] עם אברהם. [מאיר] ארץ פלישתים חלק מא"י.</p>	<p>כז א</p>	<p>ת "וירא אליו ה' ויאמר: אל תרד מצרימה, שכן בארץ אשר אמר אליך... ואהיה אתך ואברכך,</p>
<p>[רב א-ג]. [רש"י ב] שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב [לב י], אמר לו "אל תרד מצרימה" שאתה עולה תמימה (עקדת יצחק [פרק כב]) ואין חוצה לארץ כדאי לך.</p>	<p>ב-ה</p>	<p>ע כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל, והקמתי את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך. והרבתי את זרעך... ונתברכו בזרעך כל גויי הארץ. עקב אשר שמע אברהם בקלי...".</p>
<p>[ה] "ותורתי" [רש"י] להביא תושבע"פ הלכה למשה מסיני. [יומא כח/ב] קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, שנא [ה] "יעקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרת מצותי חקותי ותורת"י... קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין (מדרבנן) שנא "תורת"י - אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה. [ב"ר סא א] ... ומהיכן למד את התורה? אלא זימן לו הקב"ה שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה הה"ד [תה"י טז ז] "אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליות"י... [איוב יט כו] "ומבשרי אהזה אלוה"י. [שבת סג/א] [יבמות יא/ב, כד/א] אין מקרא יוצא מידי פשוטו.</p>	<p>ו-יא</p>	<p>✓ "וישב יצחק בגרר. וישאלו אנשי המקום לאשתו, ויאמר אחתי הוא. כי ירא לאמר אשתי, פן יהרגני... כי טובת מראה הוא". עבר זמן ואבימלך ראה "והנה יצחק מַצְחֵק את רבקה אשתו". יצחק הסביר "כי אמרתי פן אמות עליה". אבימלך כעס "כמעט שכב אחד העם את אשתך, והבאת עלינו אשם" ומצוה "הנגע באיש הזה ובאשתו מות יומת".</p>
<p>השווה [תה"י נו יב] "באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה אדם לי", [שם נו ה], [שם קיח ו].</p>	<p>יב-טו</p>	<p>יצחק ראה ברכה במה שזרע כי ברכו ה'. גדל מאוד ברכוש ובמקנה. "ויקנאו אתו פלשתים" סתמו את הבארות שחפרו עבדי אברהם בזמנו.</p>
<p>[יב] "מאה שערים" [רש"י] שאמדהו (השמאים) כמה ראויה לעשות ועשתה על אחת שאמדהו (פי) מאה.</p>	<p>טז-יח</p>	<p>✓ "ויאמר אבימלך אל יצחק: לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד. וילך משם יצחק, ויתן בנחל גרר וישב שם". "... ויחפר את בארות המים... ויקרא להם כשמת אשר קרא להן אביו".</p>
<p>[כא כה-לא] "באר שבע". [רב"ח טו] כדי שלא יוכל יצחק להועיל עצמו בהן ולהשקות זרעויותיו ומקנהו.</p>	<p>יט</p>	<p>השווה [כ טו]. [יז] "בנחל גרר" [רש"י] רחוק מן העיר.</p>
<p>[רב"ח טו] נראה שנחשב לו לזכות... שאל ישנה אדם מדרך אבותיו...</p>	<p>יח</p>	<p>✓ "ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים". "ויירבו רעי גרר עם רעי יצחק לאמר לנו המים...". ובאר אחרת שחפרו, "ולא רבו עליה, ויקרא שמה רחבת,.... כי...".</p>
<p>השווה לבן ויעקב [לא נא].</p>	<p>כג-כה</p>	<p>✓ "וייעל משם באר שבע". ת וירא אליו ה'... ויאמר... אתך אנכי, וברכתך ע והרבתי את זרעך...". בנה מזבח וחפרו באר.</p>
<p>השווה לבן ויעקב [לא נא].</p>	<p>כז-לא</p>	<p>אבימלך בא אליו וכרתו ברית. עבדי יצחק מצאו באר מים "ויקרא אתה שבעה...".</p>
<p>[כא לא].</p>	<p>לב-לג</p>	<p>✓ "... עֵשָׂו בן ארבעים... לקח מבנות החותי (כנעני) למורת רוחם של הוריו.</p>
<p>ואחי"כ לקח מבנות ישמעאל [כח ט].</p>	<p>לד-לה(סוף)</p>	<p>✓ ויָבֹז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָהּ.</p>

<p>[ב"ר סה ו] ... ועל ידי שהצדיק את הרשע כהו עיניו... [ב"ר סה טז] אר"ש בן גמליאל כל ימי הייתי משמש את אבא, ולא שמשתי אותו אחד ממאה ששמש עשו את אביו (יצחק).</p>	<p>כז א-ד</p>	<p>✓ "ויהי כי זקן יצחק נתקנה עיניו מראת, ויקרא את עֵשָׂו... צא השדה וצודה לי ציד ועשה מטעמים... בעבור תברכך נפשי בטרם אמות".</p>
<p>[ב"ר סז ב] כל אותו היום היה עשו צד צבאים וכפתן ומלאך בא ומתירן.</p>	<p>ה</p>	<p>✓ רבקה שמעה. עֵשָׂו יצא לצוד.</p>
	<p>ו-י</p>	<p>"ורבקה אמרה אל יעקב" את אשר שמעה, "ועתה בני שמע בקלי לאשר אני מצנה אתך. לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים, ואעשה אתם מטעמים לאביך כאשר אהב. והבאת לאביך ואכל, בעבור אשר יברכך לפני מותי".</p>
	<p>יא-יב</p>	<p>✓ "ויאמר יעקב... הן עֵשָׂו אחי איש שער ואנכי איש חלק. אולי ימשני אבי והייתי בעיניו כמתעתע, והבאתי עלי קללה ולא ברכה".</p>
	<p>יג</p>	<p>! "ותאמר לו אמו: עלי קלִלְתָּךְ בני...".</p>
<p>[יד] "וילך ויקח ויבא לאמו" [ב"ר סה טו] אנוס וכפוף ובוכה.</p>	<p>יד</p>	<p>✓ כך עשו.</p>
	<p>טז-יז</p>	<p>✓ רבקה הלבישה את יעקב בבגדי עֵשָׂו, ועל ידיו וצוארו ערת גדיי העזים, ונתנה את האכל בידיו.</p>
<p>[כ] "כי הקרה ה' אלהיך לפני" [דעת זקנים] כשם שהעבד שהלך לבקש לך אשה אמר [כד יב] "הקרה נא לפני היום" וגם האיל שנודמן בעקידתך לפי שעה כך הקרה לפני בשבילך. [כא] "גשה נא ואמשך" [רש"י] אמר יצחק בלבו אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו וזה אמר [כ] "כי הקרה ה' אלהיך...". [רמב"ן כא] ועל דרך הפשט יהיה זה בעבור טביעות הקול. [ב"ר סה יט] כיון שאמר יצחק ליעקב "גשה נא ואמשך בני" נשפכו מים על שוקיו והיה לבו רפה כשעוה וזימן לו הקב"ה שני מלאכים אחד מימינו ואחד משמאלו והיו אוחזין אותו במרפקו כדי שלא יפול...</p>	<p>יח-כז</p>	<p>"ויבא אל אביו ויאמר: אבי! ויאמר: הנני, מי אתה בני?... אנכי עֵשָׂו בכרך" ומזמינו לאכל, "מה זה מהרת למצא בני? ויאמר: כי הקרה ה' אלהיך לפני... גשה נא ואמשך, בני, האתה זה בני עֵשָׂו אם לא... ויאמר הקל קול יעקב והידים ידי עֵשָׂו. ולא הכירו... ויברכהו. ויאמר אתה זה בני עֵשָׂו? ויאמר: אני... ויגש לו ויאכל ויבא לו יין וישת... גשה נא וישקה לי בני... וירח את ריח בגדיו ויברכהו...".</p>
	<p>כח-כט</p>	<p>ע "ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש. יעבדוך עמים וישתחו לך לאֲמִים הוה גביר לאחריך וישתחו לך בני אמך אַרְבֵּיךְ ארור ומברכך ברוך".</p>
<p>[לג] יגם (יעקב) ברוך יהיה. [רש"י] שלא תאמר אילולי שרימה יעקב לאביו לא נטל את הברכות לכך הסכים וברכו מדעתו (ב"ר). [לה] "במרמה" [אונקלוס] בחוכמא.</p>	<p>ל-לח</p>	<p>אך יצא יעקב ועֵשָׂו בא מצידו "ויעש גם הוא מטעמים ויבא לאביו ויאמר... יקם אבי ויאכל מציד בנו, בעבור תברכני נפשך... מי אתה?... אני בנך בכרך עֵשָׂו. ויחרד יצחק חרדה גדלה עד מאד... ויצעק (עֵשָׂו) צעקה גדלה ומרה עד מאד... ברכני גם אני, אבי... בא אחיך במרמה ויקח ברכתך... ויעקבני זה פעמים, את בְּכַרְתִּי לקח והנה עתה לקח ברכתי... הלא אצלת לי ברכה?...</p>
		<p>ע הן גביר שמתיו לך, ואת כל אֲחָיו נתתי לו לעבדים, ודגן ותירש סמכתיו,</p>
		<p>ולכה איפה מה אעשה בני?... הברכה אחת הוא לך, אבי? ברכני גם אני, אבי. וישא עֵשָׂו קלו ויבך.</p>
<p>[מלבי"ם מ] וזה תלוי בתנאי, אם יעקב יעסוק בתורה ויעבוד את ה' שאז תכנע בפניו, אבל בזמן שירפו ידיו מעבודת ה' אז תהיה אתה המקל והרצועה לרדות וליסר אותו, וז"ש "והיה כאשר תרידי", עת שאתה תרדה בו ע"י שלא יעבוד את ה', אז "ופרקת עליו", כמ"ש בזמן שאין הקול קול יעקב אז הידים ידי עשו [ב"ר סה כ]. [רמב"ן] ... ירמוז לישראל שלא יתגרו במ יותר מדאי לעשות עמם רעה והוא מה שצוה הכתוב [דב' ב ד-ה] "ונשמרתם מאד אל תתגרו במ...".</p>	<p>לט-מ</p>	<p>ע ויען יצחק... הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל. ועל חרבך תחיה ואת אחיך תעבד, והיה כאשר תריד ופרקת עלו מעל צואריך".</p>
	<p>מא</p>	<p>✓ "... ויאמר עֵשָׂו בלבו: יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב...".</p>
<p>[מב] "ויגד לרבקה" [רש"י] ברוח הקודש הוגד לה מה שעשו מהרהר בלבו. [מה] "גם שניכם" [רש"י] ואה"ת] אם יקום עליך אתה תהרגו יעמדו בניו (גואלי דם) ויהרגוך... ולעולם אינה מקפדת אלא על מיתת יעקב ולא על עֵשָׂו. [מג] "ברח לך אל לבני" [אה"ת] כי הוא יעמוד נגד עשו אם ילך להורגך.</p>	<p>מב-מה</p>	<p>✓ "ויגד לרבקה... ותאמר אליו הנה עֵשָׂו אחיך מתנחם לך להרגך... וקום ברח לך אל לבן (אחיה)... עד אשר תשוב חמת אחיך... ושכח... למה אשכל גם שניכם יום אחד?"</p>

	<p>[אה"ח] לא רצתה לגלות הדבר ליצחק, משום איסור רכילות, ואמרה סיבה אחרת. אבל מה שגלתה ליעקב, אדרבה, קימה מצות [ויי טז] "לא תעמד על דם רעך". השווה [ל א] "ואם אין מתה אנכי".</p>	<p>מ]ו(סוף)</p>	<p>✓ "ותאמר רבקה... קצתי בחיי... אם לקח יעקב אשה מבנות קת כאלה מבנות הארץ, למה לי חיים?"</p>
	<p>[רש"י הירש ב] במקום שנולדה אמך, ונתחנכה למרות השפעת לבן (הרשע), שם תזדמן גם לך אשה הוגנת.</p>	<p>כז א-ה</p>	<p>✓ יצחק מברך את יעקב, ומצוה אותו כי יקח אשה מבנות לבן. ולשם הלך.</p>
	<p>[ט כה]. [כו לד-לה].</p>	<p>ו-ט</p>	<p>בראות עשו כל זאת, ו"כי רעות בנות כנען בעיני יצחק... וילך... אל ישמעאל, ויקח את מקלת (ביתו)... לאשה".</p>
<p>ויצא</p>	<p>[יא לא], [יב ד]. [רב"ח י] 3 קפצה להם הדרך... ויעקב... [יא] "ויפגע במקום" כי (כשהגיע) לחרן אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו? (חשב לחזור לשם). קפצה (לו הדרך) מיד "ויפגע במקום" הוא הר המוריה. [יא] "ויפגע" [רש"י] לשון תפלה. "במקום" - ... הר המוריה... "וישכב במקום ההוא" - לשון מיעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה. [ילקוט"ש ברי קיז] למה מכנין שמו של הקב"ה וקורין אותו מקום? מפני שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו. [רב"ח יא] כי שלחו אביו יצחק ללמוד תורה בבית עבר י"ד שנה קודם שהלך לחרן אל בית לבן. [פדר"א לה] הראהו ממשלת 4 מלכיות ומעלתם וירידתם... בבל... מדי... פרס/יון... אדום עולה ואינו יורד... אמר לו הקב"ה [עובי א ד] "אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך משם אורידך נאם ה'".</p>	<p>י-ד</p>	<p>✓ יעקב בדרכו חרנה, "ויפגע... וישכב במקום ההוא. ויהנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה, והנה מלאכי אלהים עלים וירדים בו. והנה ה' נצב עליו ויאמר: ע אני ה' אלהי (אבותיך). הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך... "זרעך ירבה, יבורך ויתפרש. ת וכי ישמור עליו... "וייקץ... משנתו ויאמר: אכן יש ה' במקום הזה... נייך... מה נורא המקום הזה! אין זה כי אם בית אלהים ושער השמים". ✓ בבוקר שם את האבן אשר למראשותיו למצבה... ✓ "ויקרא שם המקום... בית-אל..." ! ונדר נדר: "אם יהיה אלהים עמדי... ושכתי בשלום אל בית אבי, והיה ה' לי לאלהים. והאבן... מצבה יהיה בית אלהים, וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך".</p>
	<p>השווה: אברהם למלכיצדק (כהן) [יד כ]. [זאב] ולכאורה מעשר כספים למטרות צדקה וחסד לעניים ונוקקים.</p>	<p>כט א-ג</p>	<p>✓ בדרכו פגש רועי צאן רובצים על באר בשדה ואבן על פיה, המתינו "עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן...". לשאלתו על לבן אמרו כי שלום לו, "ויהנה רחל בתו באה עם הצאן..."</p>

<p>[נ] "ויגל" [רמב"ן] יאריך הכתוב בספור הזה להודיענו כי [יש' מ לא] "קווי ה' יחליפו כה" (חדש), ויראתו תתן עוז, כי הנה יעקב אבינו בא מן הדרך והוא עיף, ויגל לבדו האבן אשר היו צריכים אליה כל הרועים, ושלשה עדרי צאן אשר להם רועים רבים ושומרים כלם רובצים עליה אינם יכולים להניעה כלל.</p>	<p>ויגל את האבן...</p>
<p>[יא] "ויבך" [רש"י] לפי שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה ד"א לפי שבא בידים ריקניות אמר אליעזר עבד אבי אבא היו רידינו זומים וצמידים ומגדנות ואני אין בידי כלום... [אריה] בכח מאושר כשפגש בה שעימה עתיד הוא להנשא. [כח ב] "... וקה לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך". [רב"ח יא] הנשיקה הזאת היתה נשיקת הראש או הכתף. [ב"ר ע יב] כל נשיקה לתפלות (לפריצות יתירה של תענוגות הגוף). בר מן תלת: נשיקה של גדולה, נשיקה של פרקים (אחרי זמן רב), נשיקה של פרישות (פרידה)... אף נשיקה של קריבות שנאמר "וישק יעקב לרחל" שהיתה קרובתו.</p>	<p>וישק את צאן לבן אחי אמו. וישק יעקב לרחל וישא את קלו ויבך. ויגד... כי בן רבקה הוא, ותרץ ותגד לאביה". לבן שמח לקראתו "ויביאהו אל ביתו".</p>
<p>[יז] "ורכות" [רש"י] שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובכחה שהיו הכל אומרים שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן הגדולה לגדול והקטנה לקטן.</p>	<p>ד-כ " ... וישב עמו חדש ימים... ויאמר לבן... הכי אחי אתה ועבדתני חנם?... וללבן שתי בנות... הגדולה לאה... והקטנה רחל. ועיני לאה רכות, ורחל היתה יפת תאר ויפת מראה. ויאהב יעקב את רחל ויאמר: אַעֲבֹדָךָ שבע שנים ברחל בתך... ויעבד יעקב ברחל שבע שנים, ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אתה".</p>
<p></p>	<p>כא "ויאמר יעקב אל לבן: הֲבָה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה".</p>
<p></p>	<p>כב "ויאסף לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה.</p>
<p>[ב"ר ע יט] [אוצר המדרשים] בלילה לעת הכנסת הכלה אל החתן, ... כיסו והסתירו... השושבינים... את הנרות, כדי שלבן יוכל להחליף את הבנות.</p>	<p>כג ויהי בערב ויקח את לאה... ויבא אתה אליו ויבא אליה...</p>
<p>[ימ"ל] וזלפה היתה קטנה מבלחה, וכדי להטעותו נתן לה את זלפה שיחשוב שזו רחל, כי כן המנהג לתת הצעירה לצעירה שבבנות, והבכירה לבכירה.</p>	<p>כד ויתן לבן לה את זלפה שפחתו, ללאה בתו לשפחה.</p>
<p>[רש"י לא נ] אף בלהה וזלפה בנותיו היו מפלגש.</p>	<p>כה-כז ויהי בפקר והנה הוא לאה, ויאמר אל לבן: מה זאת עשית לי?... ויאמר לבן: לא יעשה כן במקומנו, לתת הצעירה לפני הבכירה. מלא שבע זאת, ונתנה לך גם את זאת בעבדה... עוד שבע שנים אחרות.</p>
<p>[כז] [יגם את זאת] [רש"י] מיד לאחר שבעת ימי המשתה ותעבוד לאחר נשואיה.</p>	<p>כז-ל ויעש יעקב כן, וימלא שבע זאת. ויתן לו את רחל בתו לו לאשה.</p>
<p>[מדרש אגדת ברי' מט] [כג] "ויהי בערב... כל הלילה היה משמש עמה סבור שהיא רחל כיון שעמד בבוקר והנה היא לאה אמר לה (בת רמאל) למה רמית אותי? אמרה לו ואתה לא רמית באביך כשהיה אומר לך [כז כא] "האתה זה בני עֵשָׂו?" והיית אומר [כז יט] "אנכי עֵשָׂו בכורך" ואת אומר למה רימיתני? אביך לא אמר [כז לה] "בא אחיך במרמה ויקח ברכתך?" ומתוך הדברים הללו שהוכיחה אותו התחיל שונאה אמר הקב"ה אין רפואתה של זו אלא אם יהיה לה בנים הריני נותן לה בנים ובעלה נכפף לה.</p>	<p>לא ויתן לבן לרחל בתו את בלהה שפחתו לה לשפחה... וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה,</p>
<p></p>	<p>ורחל עקרה".</p>
<p>[א"ע שמ' ב ב] ויעקב הוליד את ראובן בן 85.</p>	<p>לב "כי ראה ה' בעֵנָי, כי עתה יאהבני איש".</p>
<p></p>	<p>לג "כי שמע ה' כי שנואה אנכי ויתן לי גם את זה".</p>
<p>[רש"י] לפי שהאמהות נביאות היו ויודעות ש"יב שבטים יוצאים מיעקב וד' נשים ישא, אמרה 'מעתה אין לו פתחון פה עלי, שהרי נטלתי כל חלקי בבנים'.</p>	<p>לד "עתה הפעם ילְנֶה אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים".</p>
<p>[רש"י] שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי להודות.</p>	<p>לה(סוף) "הפעם אודה את ה'".</p>

√	"ותעמד מלדת".			
	כך עשו, ילדה את	5. דן	"ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב, ותקנא... באחתה, ותאמר אל יעקב: הבה לי בנים, ואם אין מתה אנכי. ויחר אף יעקב ברחל ויאמר: התחת אלהים אנכי אשר מנע ממך פרי כִּטָּן? ותאמר: הנה אמתי בלהה , בא אליה... ואבנה גם אנכי ממנה".	
	6. נפתלי	"נפתולי אלהים נפתלי עם אחתי, גם יכלתי".		
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	7. גד	ותאמר לאה	7. גד (בא גד). 8. אשר	
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	7. גד	ותאמר לאה	7. גד (בא גד). 8. אשר	
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	9. יששכר	ותאמר	9. יששכר 10. זבלון	
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			
√	"... ויאמר יעקב אל לבן: שלחני ואלכה אל מקומי ולארצי (ומשפחתי) כי אתה ידעת את עבדתי אשר עבדתיך.			
	"ותרא לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה.			

	<p>ויאמר אליו לבן... נקבה שכרך עלי ואתנה.</p>	<p>כז-כח</p>	<p>[מלבים כח] להכחיש הנחת יעקב ויסודו, שמה שאתה אומר שבנותי נתנו לך בשכר עבודה והם כקנין כסף, הוא שקר, כי בנותי נתתי לך בחנם, כמ"ש [כט יט] "טוב תתי אותה לך מתתי אותה לאיש אחר", שאמר בפרוש שנותן אותה בחנם... ומה שעבדת אותי י"ד שנה מגיע לך ע"ז שכר ותשלומין. ו"נקבה שכרך עלי", כמה מגיע בעד 14 שנה עבודה, ואתנה, וא"כ שבנותי אינם כקנין כסף אצלך אין לך רשות להוציאם למדינה אחרת.</p>
	<p>... ויאמר יעקב: לא תתן לי מאומה... אעבר בכל צאנך היום, הסר משם כל שה נקד וטלוא (בעיזים) וכל שה חום בכבשים... (שילדו מעתה ואילך) והיה שכרי... ויאמר לבן: הן, לו יהי כדברך."</p>	<p>כט-לד</p>	<p>[לב] "נקד וטלוא" [רש"י] מנומר בחברבורות (כתמים) דקות (נקודות) ורחבות (טלאים). "והיה שכרי" - אותן שילדו מכאן ולהבא נקודים וטלואים בעזים ושחומים בכשבים יהיו שלי ואותן שישנן עכשיו הפרש מהם והפקידם ביד בניך. שלא תאמר לי על הנולדים מעתה אלו היו שם מתחלה ועוד שלא תאמר לי ע"י הזכרים שהן נקודים וטלואים תלדנה הנקבות דוגמתן מכאן ואילך. [מלבים] "ויאמר יעקב", בעד העבר, "לא תתן לי מאומה", כי לא עבדתי בעד שכר ומתנות רק בעד שתי בנותיך וכפי התנאי שבינינו, ובנותיך הם קנייני שקניתיים ממך בשכר עבודה, ויש לי רשות להוציאם לארץ מולדתי, ועל העתיד אם תרצה שאשאר עוד אצלך, [לא] "אם תעשה לי הדבר הזה אשובה ארעה...". וראה [לא מב] "לולי אלהי אבי... כי עתה ריקם שלחתיני".</p>
	<p>כך עשה לבן. והרחיק (הסיר) את הצאן מיעקב דרך 3 ימים.</p>	<p>לה-לו</p>	<p>[מאיר] כדי למעט שכרו של יעקב. [רמב"ן] והפריש אפילו העקודים אשר להם לובן מעט ברגליהם במקום העקידה...</p>
	<p>יעקב לקח מקלות (חומים) וקילף אותם (החלק המקולף לבן) בגללם ילדו נקודים וטלואים. את הנולדים שם לפני העדר ואז כבר לא היה צריך את המקלות.</p>	<p>לז-מג(סו)</p>	<p>[לט] "שקדום" [רש"י] משונים במקום עקידתן (הם קיסולי ידיהן ורגליהן). [מג] "ויפרוץ האיש" [ספורנו] פרץ את גבול ההצלחה המורגלת במלאכת מרעה הצאן.</p>
	<p>לבן שמע את תלונות בניו כלפי יעקב.</p>	<p>לא א</p>	<p>1. גדל והצליח [ל מג]. 2. [א] "וישמע את דברי בני לבן".</p>
	<p>יעקב מבחין שלבן אינו "כתמול שלשום" כלפיו.</p>	<p>ב</p>	<p>3. לבן קיבל את לה"ר של בניו ו"איננו כתמול שלשום".</p>
	<p>ה' מורה לו לשוב לארצו "ואהיה עמך".</p>	<p>ג</p>	<p>[ספורנו ג] הודיע הכתוב שבסיבת 3 אלה ברח ולא נטל רשות מלבן. 4. [לא] "כי יראתי פן תגזל את בנותך ממני". 5. "ואהיה עמך" שלא יקרך היזק בדרך.</p>
<p>ת</p>	<p>יעקב מסביר לרחל וללאה: ובן לאורך השנים.</p>	<p>ד-ט</p>	<p>[י] "ויברודים" [רש"י] חוט של לבן מקיף את גופו סביב וחברבורית שלו פתוחה ומפולשת מזו אל זו.</p>
	<p>ואת התגלות מלאך ה' המצווהו לחזור לארצו.</p>	<p>י-ג</p>	<p>[רמב"ן י] התישים והאילים יקראו "עתודים", כי כל גדול בצאן יקרא כן. [זאב] זוהי התגלות אחרת [ג].</p>
<p>ת</p>	<p>רחל ולאה לא מהססות להסכים שעליו לעשות כדבר ה'. מסבירות כי הן לאביהן כ"נכריות" שמכר אותן וגזל כסף (לא נתן לבעלן שכר פעולתו). והעושר שלקחו ממנו שלהם הוא!</p>	<p>יד-טז</p>	<p>[זאב] הבנות החליטו לברוח כי ראו שכלתה עליהם הרעה מצד לבן ובניו ומוטב להקדים את הבריחה ולא לשהות עד שיכנסו לסכנת נפשות.</p>
	<p>מחנה יעקב יוצא לכיון כנען.</p>	<p>יז-יח</p>	
	<p>בינתיים לבן "הלך לגזז את צאנו".</p>	<p>יט</p>	<p>[רש"י] שנתן ביד בניו (שהיו במרחק) דרך שלשת ימים [ל לו].</p>
<p>רחל גנבה חפצי ע"ז של אביה.</p>			<p>[רש"י] להפריש (להרחיק) את אביה מע"ז נתכוונה (ב"ר). [רמב"ן] שהם כלים לקבל השעות, ויקסמו בהם לדעת עתידות... והנה לבן היה קוסם ומנחש כאשר אמר [ל כז] "ינחשתי", וארצו ארץ קוסמים מעולם, כדכתיב [יש"ב ו] "כי מלאו מקדם ועננים פפלותים", ובלעם בן בעור הקוסם היה מעירו, וזה טעם [ל] "למה גנבת את אלהי". [סדר הדורות ב-ר"ה] ורחל גנבה את התרפים בעבור אשר לא ידע לבן מהם אנה דרך הלך יעקב. [זאב] רחל עשתה זאת כמעשה קנאות חיובי של אדם בודד.</p>

	יעקב "וכל אשר לוי" בורחים.	כ-כא	[כ] "ויגנב יעקב את לב לבן הארמי על בלי הגיד לו כי ברח הוא". [אוה"ח ב] שזולת זה לא היה הולך בלא ידיעת לבן, או עדיין היה מתעכב שם ימים.
	לאחר 3 ימים הוגד ללבן. הוא יצא עם קרוביו למרדף וביום אחד הלכו דרך 7 ימים והשיגו. מקום: "הר הגלעד" בעבר הירדן המזרחי. וחנה לידו.	כב-כה	[הגדה] צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל. שנאמר [דב' כו ה] "ארמי אבד אבי...". [רש"י] כשרדף אחר יעקב ובשביל שחשב לעשות חשב לו המקום כאילו עשה. שבעובדי כוכבים חושב להם הקב"ה מחשבה כמעשה. [כט] "יש לאל ידי לעשות עמכם רע...". [תנחומא ויצא יג] ובלעם זה לבן...
	ה' נגלה אל לבן והזהירו שלא ידבר עם יעקב "מטוב ועד רע".		[ש"ח] שאל תדבר עמו מה שהוא טוב בעיניך, כלומר שישוּב עמך לחרון, והוא רעה אצלו כי כל זמן שיהיה מחובר אצל רשע אין השכינה שורה עליו. [ב"ר נט ט] ואין ארור מתדבק בברוך. [יבמות קג] כל טובתן של רשעים רעה היא אצל הצדיקים.
	לבן 1) מתפלא בעיני יעקב על בריחתו זו. שלקח בנותיו "כשבויות חרב". שלא אמר לו. שלא נפרד מבנותיו ובניהן כיאות.	כו-כט	
	ומספר את התגלות ה' אליו.		
	2) ושואל מדוע גנב ממנו את אלהיו.	ל	
	"ויען יעקב... 1) כי יראתי כי אמרתי פן תגזל את בנותיך מעמי".	לא	[רשב"ם לב] השיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. [מג].
	2) אם תמצא מי שלקח אלהיך "לא יחיה". ואתה רשאי לחפש.	לב	[תנחומא ויצא יב] באותה שעה נגזר על רחל מיתה.
	לבן חיפש באהלים	לג	
	אך רחל היטיבה להסתיר.	לד-לה	
	"ויחר ליעקב" ומתפלא כיצד לבן היה יכול לחשוּד בו (על גניבה). ועוד אחרי ששרת אותו בנאמנות 20 (7+7+6) שנים. ועוד לאחר התגלות ה' אליו.	לו-מב	[מב] "ופחד יצחק" [רש"י] יעקב נתיירא לומר ואלהי ואמר יופחד. [רש"י הירש] פחד יצחק איננו שם ה' כי אם פחד העקידה. הרגע הגדול בו ראה יצחק את המאכלת שלופה מעליו היתה זו נקודת השיא של שלמותו המוסרית של יצחק.
	לבן עונה: הכל שלי, הבנות, הנכדים, הצאן "וכל אשר אתה ראה שלי הוא ולבנותי". האם אני יכול לעשות להם רע?	מג	"הבנות בנותי והבנים בני" [רבי"ח] כזב לבן באמרו והבנים בני שהרי כשאמרו בני בנים הרי הם כבנים לא אמרו כן על בני בנות. [מג] "מה אעשה לאלהי" [רש"י] איך תעלה על לבי להרע להן?
	לבן מציע, ועשו ברית (הסכם שלום) ביניהם. למצבה קראו "גלעד" ("הגל הזה עד ביני ובינך").	מד-מז	
	ו"מִצְפָּה".	מט	[רש"י] ולמה נקרא שמה "מצפה"? לפי שאמר כל אחד מהם לחברו יצף ("מצפה") ה' ביני ובינך אם תעבור את הברית. "כי נִסְתַּר" - ולא נראה איש את רעהו.
	הזהירו שלא ירע לבנותיו. המצבה לזכרון.	נ	[רש"י] "אם תענה את בנותי" - למנוע מהן עונת תשמיש [יומא עז].
	"הגל הזה" גבול ביניהם. "לא תעבר... לרעה".	נא-נב	[ב"ר עד טו] "לרעה" (למטרה רעה) אין אתה עובר. אבל אתה עובר עלי (מותר לעבור) בפרקמטיא (מסחר).
	נשבעו:	נג	[רש"י] "אלהי אברהם" - קדש (ב"ר). "ואלהי נחור" - חול. "ואלהי אביהם" (תרח) - חול. [ספורנו] "אלהי אביהם". אמר לבן (ליעקב), אין לך (לסרב) מה (שאמרת) לדיין אלהי נחור עם אלהי אברהם כי אמנם אלהי נחור היה אלהיו של תרח שהיה אביהם של אברם ושל נחור.
	ויעקב, נשבע באלהי יצחק (אביו).		[ספורנו] שיצחק אינו בן תרח ונשבע שאלהיו של יצחק לבדו ישפטו אם יבגוד.
	יעקב [רש"י] שחט בהמות למשתה. [חזקוני] עדות לקיום שבועה.	נד	
	לבן נפרד ממשפחתו, ברכם ועזב בבוקר למקומו.	נה(סוף)	
	יעקב בדרכו חזרה לארץ כנען פגש ב"מלאכי אלהים. ויאמר... מחנה אלהים זה. ויקרא שם המקום... מִתְּנִים".	לב-א-ב	[רש"י ב] מלאכים של א"י באו לקראתו ללותו לארץ. מזרחית לירדן.

וישלח

	יעקב שלח שליחים אל עֶשָׂו להודיעו על קורותיו, "למצא חן בעיניך".	ג-ה	[ג] וישלח יעקב מלאכים [רש"י] מלאכים ממש (ב"ר). [עש"ח] ... אותן ... [ב].
✓	השליחים שבו ומסרו... "וגם הלך לקראתך ו-400 איש עמו".	ו	[ו] "באנו אל אחיך אל עשוי" [רש"י] שהיית אומר אחי הוא אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע עודנו בשנאתו .
	"ויירא יעקב מאד". וחצה את מחנהו לשניים. כי אם יפול האחד "והיה המחנה הנשאר לפליטה".	ז-ט	[ח] "ויירא" [רש"י] שמא יהרג [ב"ר] ותנחומא. "ויצר לו" אם יהרוג הוא את אחרים. [רש"י ט] התקין עצמו לשלשה דברים: לדורון [כב] "ותעבור המנחה על פניו". לתפלה [י] "אלהי אבי אברהם". למלחמה [ט] "והיה המחנה הנשאר לפליטה".
!	תפילת יעקב "... קטנתי מכל החסדים... הצילני נא מיד עשו כי ירא אנכי אתו פן יבוא והכני אם על בנים".	י-יג	[רש"י יא] נתמעטו זכיותי ע"י החסדים והאמת שעשית עמי לכך אני ירא שמא משהבטחתי נתלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עֶשָׂו. [שבת לב/א] לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושיך לו נס שמא אין עושיך לו נס ואם עושיך לו נס מנכין לו מזכותיו . עיין חלום יעקב [כח יב-כב].
	לקח מרשותו מקנה - "מנחה לעשו".	יד-טז	
	"ויתן ביד עבדיו" ומדריך אותם...	יז-כא	[יז] "וַיִּנְחַח תְּשִׁימוּ" [רש"י] עדר לפני חבירו מלא עין כדי להשביע עינו של אותו רשע... על רבוי הדורון (מתנה).
	הם יצאו לדרכם.	כב	[רש"י י"על פניו] - אף הוא שרוי בכעס שהיה צריך לכל זה (ב"ר).
✓	"והוא לן בלילה ההוא במחנה"		[רמב"ן] לן במחנה עם עבדיו ועם הרועים בצאן, ערוך כאיש מלחמה פן יבא אחיו בלילה ויכה בו.
	"וויקם בלילה ההוא" לקח את נשותיו, שפחותיו וילדיו והעבירים את נחל "יפק". "וינתר יעקב לבדו".	כג-כו	[כג] "ואת 11 ילדיו" [רש"י] [ב"ר עו ט] ודינה היכן היתה? נתנה בתיבה ונעל בפניה שלא יתן בה עֶשָׂו עיניו ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירונו למוטב ונפלה ביד שכם [לד ב]. [חולין צא/א] ששתייר על פניו קטנים מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם (מאמץ פיזי) וכל כך למה? לפי שאין פושטין ידיהן בגזל.
	המלאך נאבק עם יעקב "עד עלות השחר. וירא (המלאך) כי לא יכל לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו".		[הושע יב ה] "ויִשֶׁר אֶל מְלֹאךְ נִכְלִי". [ב"ר עז ג] שרו של עשו היה הוא. [כה-כו] "וירא כי לא יכל לוי" [רמב"ן] מלאכי גבורי כח עושי דברו, ועל כן לא יכול לו המלאך להזיקו, כי לא הורשה רק במה שעשה עמו להקע כף ירכו. ואמרו [ב"ר עז ג] נגע בכל הצדיקים שעתידין להיות ממנו, זה דורו של שמד והענין כי המאורע כלו רמז לדורותיו שיהיה דור בזרעו של יעקב יתגבר עֶשָׂו עליהם עד שיהיה קרוב לקעקע ביצתן (להשמדם).
	המלאך מבקש: "שלחני כי עלה השחר".	כז	[חולין צא/ב] אמר לו מלאך אני ומיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו.
	יעקב עונה: "לא אשלחך כי אם ברכתני".		[חזקוני] ואז אהיה בטוח שלא תהיה נוטר איבה. ולא תזיקני על שנאבקתי עמך.
ת	שואל ומשנה את שמו ל"ישראל".	כז-כט	
	יעקב שואל לשמו.	ל	[ספורנו] כדי שאתבונן על מה קמת לשטן ואשוב בתשובה ואתפלל.
✓	המלאך עונה: "למה זה תשאל לשמי?".		[רש"י] (ב"ר) אין לנו שם קבוע משתנין שמותינו... לפי מצות עבודת השליחות שאנו משתלחים. [רמב"ן] אמר, אין לך בידיעת שמי תועלת, כי אין הכח והיכולת בלתי לה' לבדו, אם תקראני לא אענך וגם מצרתך לא אושיעך אבל עתה אברך אותך כי כן צוותי.
ת	המלאך ברך אותו.		[אה"י ח ב"ר א א] אפילו מלאך רע עונה בעל כרחו אמן.
	קרא למקום "פניאל כי...".	לא	כ-10 ק"מ מזרחה לירדן.
	עזב את המקום בזריחה. "והוא צלע על ירכו, על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנֶשֶׂה" (ג).	לב-לג(סוף)	

		יעקב ראה את "עשו בא ועמו 400 איש". חילק (מצח) לפי הסדר את נשותיו (שפחות, לאה ורחל) עם ילדהן. יעקב "עבר לפניהם".	לג א-ב	השווה [לב ז-ט].
		"וישתחו ארצה 7 פעמים עד גשתו עד אחיו. וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפל על צוארו וישקהו ויבכו".	ג-ד	[רש"י ג] אמר אם יבא אותו רשע להלחם ילחם בי תחילה.
		השפחות הנשים וילדיהם השתחו לפניו (לפי סדרם).	ה-ז	[ילקו"ש במ' תשבב] בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא נהפכו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו. [אריה] אמנם צדקה רבקה [כו מד-מה].
		לשאלת עשו "מי... המחנה הזה?!"	ח	[ספורנו] "מי לך כל המחנה?" המחנה ([רש"י] מוליכי המחנה) שאמרו לו: [לב יט] "מנחה היא שלוחה לאדוני". מי הוא אצלך? אם הוא למנחת כבוד? או למנחת חסד שחשבת שאצטרך?
		עונה יעקב "למצא חן בעיני אדני".		כלומר לכבוד.
		עשו מותר "יש לי רב אחי. יהי לך אשר לך". יעקב מפציר בו... "ויקח".	ט-יא	[סוטה מא/ב] מותר להחניף לרשעים בעוה"ז שנא'... [ג] "כי על כן ראיתי פניך כראת פני אלהים ותרצני".
		עשו: נלך יחד ואני בקצב שלך.	יב	
		יעקב: אני צריך ללכת לאט כדי שלא ינזקו, אל תתאמץ, נלך לחוד ונפגש ב"שעירה" (נלב ד) "שדה אדום".	יג-יד	[רש"י] "עד אשר אבא אל אדני שעירה" – הרחיב לו הדרך שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות אמר אם דעתו לעשות לי רעה ימתין עד בואי אצלו והוא לא הלך (ב"ר) ואימתי ילך? בימי המשיח שנאמר [עוב' א כא] "ועלו מושעים בהר ציון לשפט את הר עשו והיתה לה' המלוכה". [מדרש הגדול] היכן חזר לו? (הרי הלך לסכות) אלא מכאן אמרו: מותר לשנות בדברי שלום . [ילקו"ש שמ"א קכד] מצוה לשנות בדבר שלום שנאמר [שמ"א טז ב] "ויאמר שמואל אידך אלך ושמע שאול והרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבח לה' באתי".
		עשו רוצה להציג בפניו את ראשי גיסותיו. יעקב מתחמק.	טו	[זאב] בעקבות הברכות שקיבלו [פרק כז], עשו מציג את עצמו כמי שקיבל שפע רב ממרום.
		עשו שב ל"שעירה".	טז	
		יעקב "נסע סֶלְתָהּ", השתקע שם וקרא "שם המקום סכות" כי... .	יז	[רש"י] "ויבן לו בית" - (מגילה יז) שהה שם י"ח חדש קיץ וחורף וקיץ. [שמי' יג כ] "ויסעו מסכת... מקום אחר בקרבת מצרים".
		יעקב הגיע לשכם וקנה "את חלקת השדה... מיד בני המור...".	יח-יט	[רש"י] "שלם" - שלם בגופו שנתפא מצלעתו (שבת לג). שלם בממונו... שלם בתורתו שלא שכח תלמודו בבית לבן. 50 ק"מ צפונית לירושלים.
		הציב שם מזבח "ויקרא לו אל אלהי ישראל".	כ(טז)	
✓		שָׁכַם בן חמור החניף אנס את דינה ורצה לקחתה לאשה.	לד א-ב	השווה: (תקנו).
		בני יעקב אמרו שישכימו לתתה לו אם ימולו שָׁכַם ובני עמו.	יג-יד	
✓		הללו נמולו.	יד-כד	
מ		שמעון ולוי התנפלו עליהם בהיותם כואבים, לקחו את אחותם, הרגו את תושבי העיר ובזזו את רכושם.	כה-כט	[רש"י מו י] כשהרגו את שכם לא היתה דינה רוצה לצאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה.
		יעקב גער בבניו על מעשיהם, כי בכך הם מסכנים את חיי המשפחה.	ל	[רב"ח לד יג] ועל כן [מט ז] "ארור אפס" (ברכת יעקב) כאשר הרגו בני העיר אשר לא חטאו להם.
		הם הצטדקו: "ויאמרו הכזונה יעשה את אחותנו?".	לא(טז)	
		"ויאמר ה' אל יעקב: קום עלה בית אל ושב שם, ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך בברכה מפני עֵשָׂו...".	לה א	סולם יעקב [כח י-טו].
ז		"ויאמר יעקב אל ביתו... והחליפו שמלתיכם.	ב-ג	[רש"י ב] שיש בידכם משלל של שכם. מע"א. [א"ע] שירחצו הגוף. נלמוד שחייב כל ישראל כאשר ילך להתפלל למקום קבוע להיות גופו נקי ומלבושיו נקיים.
		כך עשו... ויבן שם מזבח.	ד-ז	

		דברה מינקת רבקה מתה ונקברה... [רש"י] מה ענין דבורה בבית יעקב? אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב [כז מה] "ושלחתי ולקחתיך משם" שלחה (את) דבורה אצלו לפדן ארס (לאמר לו) לצאת משם ומתה (דבורה) בדרך... ועיין [ל כג-כה].	II	
		[רש"י] נתבשר שם באבל שני שהוגד לו על אמו (רבקה) שמתה... העלימו את יום מותה שלא יקללו הבריות כרס שיצא ממנו עשו אף הכתוב לא פרסמה.		
		[לב כח].	ט-יג	"לא יקרא שמך עוד יעקב, כי אם ישראל יהיה שמך... פרה ורבה, גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלציך יצאו. ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה, ולזרעך אחריו...".
		[כח יד].		"ויצב... מצבה (מאבן) במקום אשר דבר אתו...".
		בית אל.	יט-יז	בדרכם משם "לבוא אפרתה, ותלד רחל ותקש בלדתה... ותאמר לה המילדת: אל תראי, כי גם זה לך בן. ויהי בצאת נפשה כי מתה...".
			יח	12. בנימין
				"ותקרא שמו בן אוני ואביו קרא לו בנימין".
		כ-10 ק"מ דרומית לירושלים.	יט-כ	"ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה, הוא בית לחם. ויצב יעקב מצבה על קברתה, הוא מצבת קברת רחל עד היום".
			כא	המשיכו... וישמע ישראל".
		[רש"י כב] שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו, שהיתה נתונה תדיר באהל רחל... ונתנה באהל בלהה (שפחת רחל). בא ראובן ותבע עלבון אמו (העביר את המיטה לאוהל לאה אמו). [שבת נה/ב] כל האומר ראובן חטא (קצא) אינו אלא טועה.	כב-כז	"... וילך ראובן (הבכור, בן לאה) וישכב את בילהה פילגש אביו, וישמע ישראל".
		ברכת יעקב: [מט ד] "עלית משכבי אביך אז חללת יצועי עֲלֶיךָ".		
				שמות 12 בני יעקב לפי אימותיהם.
			כז	"ויבא יעקב אל יצחק אביו, מִמְּרָא קרית ארבע, הוא חברון, אשר גר שם אברהם ויצחק".
		במערות המכפלה [מט ל-לא].	כז-כח(סוף)	"ויהיו ימי יצחק 180 שנה... וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים, ויקברו אתו עֲשׂו ויעקב בניו".
		[ב-ג] "נעשו לקח את נשיו מבנות כנען... ואת בשמת בת ישמעאל...". [רש"י] ולהלן קורא לה "מחלת" [כח ט].	כז-א(סוף)	"וואלה תלדות עֲשׂו, הוא אדום...".
		[יב] "ותמנע היתה פילגש לאליפז בן עשו ותלד לאליפז את עמלק".		
וישב		[רש"י] "וישב" - ביקש יעקב לישב בשלוח. קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישב בשלוח, אומר הקב"ה: לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב? אלא שמבקשים לישב בשלוח בעוה"ז?	לז א	"וישב יעקב... בארץ כנען".
		"והוא נער" [רש"י] שהיה עושה מעשה נערות מתקן בשער ממשמש בעיניו כדי שיהיה נראה יפה. "את בני בלהה" - כלומר רגיל אצל בני בלהה לפי שהיו אחיו (בני לאה) מבזין אותן (את בני השפחות) והוא מקרבן.	ב	"... יוסף בן 17 שנה, היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה
		[שמירת הלשון ח"ב - פרק יא] שאמר, שהיו קורין לאחיהם (בני הפלגשים) עבדים ושחשודים על העריות ושחשודים על איבר מן החי. והנה הכתוב ספר לנו, שלא דבר זה לשום אדם, רק לאביהם, וכונתו היתה כדי שיוכיחם אביו, ואף על פי כן עשה שלא כהגן, שהיה לו להוכיחם בעצמו מתחלה על זה...		! ויבא יוסף את דבתם רעה על אביהם". [רש"י] כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה היה מספר.
		[שבת יב/ב] לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל... שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו.	ג	"וישראל אהב את יוסף מכל בניו, כי בן זקנים הוא לו, ועשה לו פִּתְנַת פסים".
		"ולא יכלו דברו לשלום" [רש"י] מתוך גנותם למדנו שבחם שלא דברו אחת בפה ואחת בלב.	ד	"ויראו אחיו... וישנאו אתו...".
			ה-ז	"ויחלם יוסף... והנה תסבנה אֱלֹמֵתֵיכֶם ותשתחוין לאלֹמֵתֵי".
			ח	"ויאמרו לו אחיו: המלך תמלך עלינו?... ויוסיפו עוד שנא אתו...".

	<p>”ויחלם... והנה השמש והירח ו-11 כוכבים משתחווים ליי”.</p>	<p>ט</p>	<p>[ימ”ל] ... שיעקב נקרא חמה... והלבנה היא רחל ו-11 הכוכבים הם 11 אחיו. [הגדה] ... אחד עשר מי יודע? אחד עשר אני יודע! אחד עשר כוכביא...]</p>
	<p>”ויספר אל אביו ואל אחיו, ויגער בו אביו... ויקנאו בו אחיו, ואביו שמר את הדבר”.</p>	<p>י-יא</p>	<p>[נ] ”הבוא נבוא” [רש”י] והלא אמך כבר מתה, והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה שגדלתו כאמו... [שה”ש ח ו] ”קשה כשאול קנאה”.</p>
	<p>”ויילכו אחיו לרעות... בשכם”.</p>	<p>יב</p>	<p>[רש”י יא] היה ממתין ומצפה מתי יבוא.</p>
	<p>”ויאמר ישראל אל יוסף... לך נא ראה שלום אחיך ואת שלום הצאן והשיבני דבר...”.</p>	<p>יג-יד</p>	<p>[מדרש תנחומא וישב פרק ב] אין ”איש” האמור כאן אלא גבריאל שנאמר [דני ט כא] ”והאיש גבריאל”.</p>
	<p>”וימצאהו איש, והנה תעה בשדה... ויאמר האיש נסעו...”.</p>	<p>טו-טז</p>	<p>[מב כא] ”ויאמרו איש אל אחיו... בהתחננו אלינו ולא שמענו...” [תנחומא וישב יג] מי הם? שמעון ולוי. וראה מעשיהם בשכם [פרק לד] וברכת יעקב [מט ה].</p>
	<p>”וייראו אותו מרחוק... ויאמרו... לכו ונהרגו ונשליכהו באחד הפרת ואמרנו: חיה רעה אכלתהו...”.</p>	<p>יז-יח</p>	<p>[מב כא] ”ויאמרו איש אל אחיו... בהתחננו אלינו ולא שמענו...” [תנחומא וישב יג] מי הם? שמעון ולוי. וראה מעשיהם בשכם [פרק לד] וברכת יעקב [מט ה].</p>
	<p>”וישמע ראובן ויצלהו מידם ויאמר: לא נכנו נפש (בידנו ממש)... השליכו אתו אל הבור... ויהי כאשר בא... ויפשיטו... את פתנתו... ויקהו וישלכו אתו הפרה...”.</p>	<p>כא-כד</p>	<p>[כב] ”למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו” [רש”י] לא אמר זאת אלא להציל אותו שיבא הוא ויעלנו משם [כט]. [רבה רות ה ו] א”ר יצחק בר מריון בא הכתוב ללמדך שאם אדם עושה מצוה יעשנה בלבב שלם שאלו היה ראובן יודע שהקב”ה מכתיב עליו [כא] ”וישמע ראובן ויצלהו מידם” - בכתפו היה מוליכו אצל אביו ואילו היה יודע אהרן שהקב”ה מכתיב עליו [שמי ד יד] ”הנה הוא יוצא לקראתך” - בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו ואילו היה יודע בעו שהקב”ה מכתיב עליו [רות ב יד] ”ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע ותותר” - עגלות מפרטמות היה מאכילה. [כד] ”והבור רק אין בו מים” [שבת כב/א] מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. [רמב”ן כב] ולא ידעו [זאת האחים].</p>
	<p>”ויישבו לאכל לחם... ויראו והנה ארחת ישמעאלים... ויאמר יהודה... לכו נמכרנו לישמעאלים... וישמעו אחיו... ויביאו [המדיניים] את יוסף מצרימה”.</p>	<p>כה-כז</p>	<p>[עמוס ב ו] ”על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים”.</p>
	<p>”ויישב ראובן... והנה אין יוסף בבור (התכנית להצילו לא הצליחה), ויקרע את בגדיו. וישב אל אחיו ויאמר: הילד איננו ואני אנה אני בא?”</p>	<p>כט-ל</p>	<p>[רש”י] ”ויישב ראובן” - ובמכירתו לא היה שם שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו. ד”א עסוק הי’ בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו [לה כב]. ”אנה אני בא” - אנה אברח מצערו של אבא? [מלבים] שלח אותו אביו לבקשו.</p>
	<p>”ויקחו את פתנת יוסף וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הפתנת בדם. וישלחו... אל אביהם ויאמרו זאת מצאנו... ויאמר פתנת בני, חיה רעה אכלתהו, טרף טרף יוסף... ויתאפל...”.</p>	<p>לא-לה</p>	<p>[רש”י לג] נצנצה בו רוח הקדש [ב”ר] סופו שתתגרה בו אשת פוטיפר ולמה לא גלה לו הקב”ה? לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב”ה עמהם (תנחומא) אבל יצחק היה יודע שהוא חי אמר היאך אגלה? והקב”ה אינו רוצה לגלות לו. המשך ב[פרק לט].</p>
	<p>”... מכרו אתו אל מצרים, לפוטיפר סריס פרעה שר הטבחים”.</p>	<p>לו(סוף)</p>	<p>[ב] ”בת איש כנעני” [רמב”ן] אמר אונקלוס תגרא, כלומר איש סוחר.</p>
	<p>יהודה לקח לאשה בת כנעני,</p>	<p>לז א-ב</p>	<p>[מו ז] ”בן הכנענית” [א”ע] ועל זה הדבר הזכיר מות ער ואונן בעבור היותם בני כנענית.</p>

	ג-י	ילדה את ער, אונן ושלח . השיא לער את תמר . "ויהי ער... רע בעיני ה', וימתהו ה'. ויאמר יהודה לאונן: בא אל אשת אחיך ויבם אתה והקם זרע לאחיך. וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע, והיה אם בא אל אשת אחיו ושקת ארצה לבלתי נתן זרע לאחיו. וירע בעיני ה'... וימת גם אתו".	
	יא	"ויאמר יהודה לתמר... שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה... כי אמר: פן ימות גם הוא כאחיו". וכך עשתה.	✓
	יב	אשת יהודה מתה. "וינקם". ועלה תמנתה לגז צאנו.	
	יג-יד	"ויגד לתמר... ותסר בגדי אלמנותה מעליה ותכס בצעיף... כי ראתה כי גדל שלה, והוא לא נתנה לו לאשה".	
	טו-טז	"ויראָה יהודה ויחשבה לזונה... ויאמר: הבה נא אבוא אליך...". וכבקשתה נתן לה "ערבון", עד שישלח לה גדי עזים, "... ותהר לו".	
	כג	חיפש אותה "ולא מצאה".	✓
	כד	לאחר 3 חדשים. "ויגד ליהודה לאמר: זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים. ויאמר יהודה: הוציאוה ותשרף".	✓
	כה-כו	כשיצאה הראתה את הערבון, מבלי לירמוז שזה הוא. יהודה הכיר בטעותו "צדקה ממני... ולא יסף עוד לדעתה".	✓
	כז-ל(סוף)	ילדה תאומים: פֶּרֶץ (שפרץ לפני אחיו) ו זָרַח .	✓
		[מו יב]. [רות ד יח-כב] "ואלה תולדות פרץ... הצרון... רם... עמינדב... נחשון... שלמה... בעז (ורות)... עובד... ישי... דוד".	
	לט א-1	"... ויהי ה' את יוסף... ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף... ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה".	✓
	ז-י	אשת אדניו "ותאמר שכבה עמי. וימאן... יום יום...".	✓
	יא-יט	יום אחד "... ואין איש מאנשי הבית... ותתפשהו בבגדו... וינס החוצה...". והלשינה עליו.	✓
	כג(סוף)	נשלח לכלא. גם שם הצליח.	✓
	מ א-ד	"... חטאו משקה מלך מצרים והאפה... והכניסם לכלא.	✓
	ה-יט	חלמו חלום, יוסף אמר: "הלוא לאלהים פתרנים...". ופתר את החלום של שר המשקים: כי ישוב למשרתו, ומבקשו כי אז יזכירו להוציאו מהכלא. ופתר את חלומו של שר האפים: כי עתיד הוא להתלות.	✓
	כג(סוף)	כך היה, אך "ולא זכר שר המשקים את יוסף...".	!
מיקץ	מא א-פ	פרעה חלם חלומות: שבע פרות יפות ואחריהן שבע רעות והרעות אכלו את היפות, ושבע שיבלים בריאות ושבע שדופות ותבלענה הדקות את הבריאות. ולא היה פותר בין חרטמי מצרים.	✓
	ט-יג	שר המשקים הזכיר את קורותיו בכלא.	✓
	יד-טז	יוסף פותר את החלומות: כי תהיינה שבע שנים טובות ואחריהן שבע רעות. ומייעץ לו לצבור מזון לקראתן.	✓
	לז-מז	פרעה ממנה אותו לסגנון,	✓
	מה	קרא שמו "צִפְנָת פַּעֲנָח",	✓

	ונתן לו לאשה את "אֶסְנַת" בת פּוּטִיפֶר.		
√	יוסף צבר את האכל.		
	נולדו לו	מנשה	"כי נִשְׁנִי אֱלֹהִים אֶת כָּל עֲמָלִי וְאֶת כָּל בֵּית אָבִי".
√		אפרים	"כי הִפְרֵנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עֲנִי".
√	הגיעו שנות הרעב "וכל הארץ באו מצרימה לִשְׁפֹר אֶל יוֹסֵף, כִּי חֲזַק הָרֶעֱב...".		
√	יעקב שולח את 10 בניו (מלבד בנימין – "פֶּן יִקְרָאנוּ אֶסְנֹן") למצרים "... וְשִׁבְרוּ לָנוּ מִשֶּׁם וְנַחֲיָה וְלֹא נִמּוּת".		
	"ויוסף הוא השליט... ויבאו... וישתחוו לו אפים ארצה...". יוסף הכירם והם לא הִפְרָחוּ, "ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות... מרגלים אתם", סיפרו לו על עצמם. אך אמר כי אחד מהם יביא את "אחיכם הקטן הַגֶּה... ואתם האסרו ויבחנו דְבָרֵיכֶם...".		
	שם אותם בכלא 3 ימים.		
	"... זאת עשו וחיו, את האלהים אני ירא", שינה החלטתו כי רק אחד ישאר.		
√	דבריהם חרטה על שעשו ליוסף...		
√	יוסף שהקשיב מבלי שידעו "נִיטֵב מֵעֲלֵיהֶם נִיבֵךְ".		
√	"ויקה... את שמעון וַיֹּאמֶר אֹתוֹ...". נתן לאחרים צידה לדרך, ויצאו.		
	בדרך גילה אחד מהם בשקו את כספו כאילו "הושב", והם נחרדו.		
	בהגיעם אל יעקב, סיפרו לו קורותיהם.		
	בהוריקם את שקיהם גילו "איש צרור כספו... ויִרְאוּ".		
√	"וויאמר... יעקב... אתי שְׁפַלְתֶּם, יוסף איננו ושמעון איננו ואת בנימין תקחו?...".		
[רש"י] "בת פּוּטִי פְרַעֲי" - הוא פּוּטִיפֶר ונקרא פוטי פרע על שנסתרס מאליו לפי שחמד את יוסף למשכב זכר [סוטה יג]. [פדר"א לו] (מי היתה אסנת? כך שנינו: (ש)הרתה (דינה במעשה שכם) וילדה את אסנת ואמרו בני ישראל להורגה (את אסנת) שעכשו יאמרו בכל הארץ שיש בית זנות באהלי יעקב (מה עשה יעקב?) הביא ציץ של זהב שם הקדש כתוב בו ותלה על צוארה ושלחה והלכה, והכל צפוי לפני הקב"ה וירד מיכאל המלאך והורידה למצרים לבית פוטיפרע שהיתה אסנת ראויה ליוסף לאשה והיתה אשתו של פוטיפרע עקרה וגדלה עמה כבת וכשירד יוסף למצרים לקחה לו לאשה.			
	[ספורנו] כענין לעתיד כאמרו כי נשכחו הצרות הראשונות.	מז-מט	
	[גב] "קרא אפרים" (דעת זקנים) על שם ארית... אברהם שנא' [יח כז] "ואנכי עפר ואפר". יצחק נעשה כאפר על גבי המזבח... שנא' [יר' לא יט] "הבן יקיר לי אפרים". [שם ח] "ואפרים בכרי הוא".	ג-גז [סוף]	
	[א] "וירא יעקב כי יש שבר במצרים" [רש"י] ומהיכן ראה? והלא לא ראה אלא שמע שנאמר [ב] "הנה שמעתי... ומהו "וירא"? ראה באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שבר במצרים ולא היתה נבואה ממש להודיעו בפירוש שזה יוסף.	מב-א-ה	
	[א] "למה תתראו?" [רש"י] כי באותה שעה עדיין היה להם תבואה [תענית יב] אמר להם יעקב לבניו אל תראו עצמכם כשאתם שבעין לא בפני עשו ולא בפני ישמעאל כדי שלא יתקנאו בכם. [רמב"ן] ויבואו אליו לאכול עמו לחם בביתו. ד"א [רמב"ן] לשון כחישה, למה תהיו כחוישים ברעב... [ב] "ונחיה ולא נמות" ... הזהירים להיות נשמרים במעט אשר בידם ושילכו לקנות ממנו שלא ימותו כאשר יתום הלחם אשר בידם... כי כבר בסכנה היו אם לא ימהרו לדבר.	ז-זט	
	[כלי יקר ז] ומה שציער את אחיו עשה כל זה לְמִיָּקָ עוֹנֵם במה שמכרו אחיהם וגדול עונם מנשא וצריכין מִירוֹק יסורין מדה כנגד מדה.	ז-זט	
	[ט] "ויוזכר יוסף את החלמות אשר הלם להם... [רש"י] עליהם וידע שנתקיימו שהרי השתחוו לו.	ז-זט	
	[מד כג] "אם לא ירד אחיכם הקטן אתכם לא תספון לראות פני".	ז-זט	
	[כא] "אשמים אנחנו על אחינו, אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו, על כן באה אלינו הצרה הזאת".	ז-זט	
	[כד] "את שמעון" [רש"י] (ב"ר) הוא השליכו לבור הוא שאמר ללוי הנה בעל החלומות הלזה בא. ד"א נתכוין יוסף להפרידו מלוי שמא יתיעצו שניהם להרוג אותו. [רשב"ם] ... לעשות תחבולה כאשר עשו בשכם [לד כה-כו].	ז-זט	
	[רש"י כז] הוא לוי שנשאר יחיד משמעון בן זוגו.	ז-זט	
	[רש"י] מלמד שחשדן שמא הרגוהו (את שמעון) או מכרוהו כיוסף. "שְׁפַלְתֶּם" - כל מי שבניו אבודים קרוי שכול.	ז-זט	

		אמר אליו ראובן: "את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך...".	לז	[ספורנו לז] קלל עתה את שני בני שימותו אם לא אביאנו. [רב"ח] ארבעה בנים היו לו לראובן [מו ט]. ועל דרך הפשט יאמר תחת אחד מבניך יהיו שני בני. ובמדרש [תנחומא מקץ ח] ... אמר יעקב: בכור שוטה הוא זה, וכי בניך הם ולא בני? ...
	√	יעקב מסרב "ויקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה, והורדתם את שיבתי ביגון שאולה".	לז(סו)	
	√	"והרעב כבד בארץ. ויהי כאשר כילו לאכל את השבר אשר הביאו ממצרים, ויאמר אליהם אביהם: שבו שברו לנו מעט אכל".	מג א-ב	
	√	אך יהודה אומר כי בנימין חייב לבוא אִתָּם.	ג-ה	
	√	"ויאמר ישראל: למה הרעתם לי, להגייד לאיש העוד לכם אה?"	ו	[העמק דבר] בכאן ללמד דעת לדורות הבאים אשר יהיו בגלות ויעמדו להיות נשפט לפני אדונים שלא לדבר יותר מהתשובה על השאלה.
	√	הסבירו כי על פי שאלותיו הוזקקו להגייד אמת.	ז-ח	
		יהודה מפציר בו "אם לא הביאתיו אליך... וחטאתי לך כל הימים...".	ט-י	"וחטאתי לך" [רש"י מכות יא/ב] שיהא מנוחה לאביו. [ב"ר צא ג] "כל הימים" זה העוה"ב שכולו יום. וראה [מד לג] "ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדני והנער יעל עם אחיו".
		ישראל מסכים ושיקחו "מנחה", "וכסף משנה" ושיחזירו את הכסף שמצאו.	יא-יב	[יד] "ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש...".
		כך עשו... בראותו את בנימין אתם אמר יוסף לאיש אשר "על ביתו" להכניסם לביתו וכי יאכל אתם בצהרים.	יז-יח	
		הם הקדימו וספרו לאיש על הכסף שמצאו והשיבו אותו.	יח-כב	
		האיש השיב בשלום ו הוציא את שמעון,	כג	
	√	הכניסם לבית יוסף, רחצו רגליהם, נתן מספוא לחמריהם...	כד-כה	
	√	"ויבא יוסף הביתה, ויביאו לו את המנחה... וישתחו לו ארצה".	כו	
	√	שאל וענו כי שלום לאביהם.	כז-כח	
		בראותו, שאל וענו כי זה אחיהם הקטן וברכו "אלהים יְהוָה, בני".	כט	
	√	"וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו אל אחיו... ויבא החדרה ויבך... וירחץ פניו ויצא...".	ל	[מב כד].
		אכלו בנפרד: יוסף, האחים, המצרים "כי תועבה הוא למצרים", ישבו על פי סדר גילם. נתן להם מתנות ולבנימין פי 5, "ושתו וישכרו עמו".	לא-לז(סו)	[לב] "כי תועבה" [רש"י] מאוס ובזוי היה למצרים לאכול עם אנשי עבר הנהר כי נבזים היו בעיניהם... וכן [מו לד] "כי תועבת מצרים כל רועה צאן". מבזים היו בעיניהם הרועים. כי הצאן היה מאוס בעיניהם...
		"ויצו את אשר על ביתו לאמר: מלא את אמתחת האנשים אכל כאשר יוכלו לשאת, ושים כסף איש בפי אמתחתו. ואת גביעי... תשים בפי אמתחת הקטן...". וכך עשה. כשיצאו, לא הרחיקו, שלח את האיש להשיגם ולהוכיחם, הם הכחישו, ומצא את הגביע, התאבלו ושבו העירה.	מא-א-ג	[ט] "אשר ימצא אתו מעבדיך ומת וגם אנהנו נהיה לאדני לעבדים". השווה דברי יעקב ללבן [לא לב] "לא יחיה".
		הציעו לפני יוסף כי הם יהיו לעבדים, אך יוסף אמר "האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי לעבד ואתם עלו לשלום אל אביכם".	יד-יז	
		יהודה אמר לו את קורות המשפחה ועל הקשר בין יעקב לבנימין.	יז-לז(סו)	[נ כה] "והעלתם את עצמתי מזה" [סוטה יג/ב] מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו [לשון בזיון]? מפני שלא מיחה בכבוד אביו דקאמרי ליה [לא] "עבדך אבינו" ולא אמר להם ולא מידי [ולא הגיב].
ויגש	√	"ולא יכל יוסף להתאפק... ויקרא: הוציאו כל איש מעלי... ויאמר... אל אחיו... אני יוסף אחיכם... ועתה אל תעצבו... כי למחיה שלחני אלהים לפניכם...". כי עוד 5 שנות בצורת...	מה א-ב	[ח] "... לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלהים וישימני לאב לפרעה... ומשל בכל ארץ מצרים".
	√	ואומר להביא את אביו וכל אשר לו.	ט-יג	
	√	בכו.	יד-יז	
	√	"והקל נשמע בית פרעה... ויטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו" ואף פרעה מצטרף לדברי יוסף אליהם, ונתן להם עגלות "ונשאתם את אביכם ובאתם", ועוד מתנות... ויצאו לדרך.	יז-כד	[כד] "ויאמר (אל אחיו) אל תרגזו בדרך" [רש"י] לפי שהיו נכלמים, היה דואג שמא יריבו בדרך על דבר מכירתו, להתווכח זה עם זה ולומר: על ידך נמכר, אתה ספרת לשון הרע עליו וגרמת לנו לשנאתו.

		הגיעו, בתחילה לא האמין,	√
	כה-כז(סוף)	[זאב] יתכן שיעקב חשד באחים שידם היתה בהעלמת יוסף, אולם חשד זה לא היה מבוסס דיו. יוסף מצידו בכל 17 השנים שיעקב היה במצרים התחמק בכל דרך מיעקב, כדי שלא ישאל על ידו כיצד הוא נלקח למצרים. היתה זו הקרבה גדולה מצד יוסף שהשתדל שלא לספר לשון הרע על אחיו.	
	[רש"י כז] שרתה עליו שכונה שפירשה ממנו [לז לד].	ואחי"כ "... ותחי רוח יעקב אביהם".	√
	מו א	נסעו לבאר שבע, "ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק".	√
	ב-ד [טו יג-יז].	"ויאמר אלהים לישראל במראת הלילה... אל תירא מרדה מצרימה. כי לגוי גדול אשימך שם. אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה".	ת
	ה-ז	המשיכו בדרכם עם כל רכושם מצרימה.	√
	ח-י	רשימת צאצאי יעקב (כולל יוסף) 70 נפש.	
	כז-ל	הגיעו. יעקב ויוסף נפגשו.	
	לא-לז(סוף)	יוסף הציע לפני אביו ואחיו את תכניתו להושיבם בארץ גשן כי הם אנשי מקנה,	
	[רש"י לד] לפי שהם להם אלהות. [א"ע] כי בימים ההם לא היו המצרים אוכלים בשר. ולא יעזבו (יאפשרו) אדם שיזבח צאן כאשר יעשו היום אנשי הודו. ומי שהוא רועה צאן תועבה היא שהוא שותה החלב. ואנשי הודו לא יאכלו ולא ישתו כל אשר יצא מחי-מרגיש עד היום הזה. [שמי ח כב].	"כי תועבת מצרים כל רעה צאן".	
	מז א-ב	באו לפני פרעה ואישר את תכניתו של יוסף, ואף אמר "ואם ידעת ויש בם אנשי חיל ושמתם שרי מקנה על אשר ליי", יעקב מברך את פרעה ולשאלת גילו עונה "ימי שני מגורי 130 שנה, מעט ורעים היו... ולא השיגו את ימי שני חיי אבתי בימי מגוריהם". וכך עשו, "ויכלכל יוסף" אותם.	
	יג-כו	היה רעב כבד במצרים ובארץ כנען. "ויבאו כל מצרים אל יוסף" להצילים: מכרו את כל רכושם, אדמתם, היו לעבדים, נתנו חמישית מתבואתם. מלבד הכהנים "כי חק... מאת פרעה... אכלו את חקם אשר נתן להם... על כן לא מכרו את אדמתם".	
		המשך מסוף פרק מא.	
		[טו] "ויהם הכסף מארץ מצרים ומארץ כנען ויבאו כל מצרים אל יוסף... [רמב"ן] והזכיר כי תם הכסף מארץ כנען, בעבור כי מצרים בבואם אל יוסף יזכירו לו זה, כי אמרו אחרי שתם הכסף גם מארץ כנען ולא יבאו עוד אליך לשבור, "ולמה נמות נגדך כי אפס כסף" ותמיתנו חנם! ותשאר התבואה בידך ואין קונה?	
		[רמב"ן יט] והטעם כי הם אמרו לו שיקנה אותם לעבדים... והוא לא רצה רק לקנות את האדמה, והתנה עמהם שיעבדו אותה לעולם ויהיו בה אריסי(ם)... [מאיר] פועל בשדה שכיר המקבל אחוזה מהיבול.	
	כז	"וישב ישראל... בארץ גשן, ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד".	√
	כח	"ויחיה יעקב בארץ מצרים 17 שנה, ויהי... שני חייו 147 שנה".	√
ויחי	כט-לא(סוף)	"ויקברו ימי ישראל למות...", מבקש מיוסף להקבר עם אבותיו והוא נשבע.	√
	מח א-ד	יעקב חולה, יוסף ושני בניו באו, "ויתחזק ישראל וישב על המטה", אמר ליוסף על התגלות ה' והבטחתו אליו.	√
	ה-ו	ועל שני בניו (מנשה ואפרים) "לי הם... ומולדתך אשר הולדת	

<p>נתן יעקב הבכורה ליוסף... והנה דעת רש"י ז"ל כי בכורתו של יוסף... רק לענין הכבוד שיקראו בניו שבטים. והרמב"ן ז"ל דוחה זה כי... בכורתו של יוסף היתה לענין נחלה... [רש"י ו] אם תוליד עוד לא יהיו במנין בני אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים ולא יהא להם שם שבטים לענין הנחלה. [אה"ח] שלא ימנה יוסף במקום ג' שבטים אלא במקום ב'.</p>		<p>אחריהם לך יהיו, על שם אחיהם יקראו בנחלתם".</p>			
<p>[לה טז-יט]. [רש"י] דע לך שעי"פ הדבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה (בגלות) והיו עוברים דרך שם יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים שנא' [יר' לא יד] "קול ברמה נשמע...". והקב"ה משיבה [שם טו-טז] "יש שכר לפעולתך נאם ה'... ושבו בנים לגבולם".</p>	<p>ז</p>	<p>ומספר על מותה וקבורתה של רחל.</p>			
<p>[יט] "ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו" [רש"י] שעתיד יהושע לצאת ממנו שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל. [כ] "בך יברך ישראלי" [רש"י] הבא לברך את בניו (כגון בליל שבת) יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו "ישמך אלהים כאפרים וכמנשה".</p>	<p>ח-כב (סוף)</p>	<p>"ועיני ישראל כבדו מזקן...". שאל "מי אלה?" מברך את בניו "בך יברך ישראל לאמר: ישמך אלהים כאפרים וכמנשה", למרות הסתייגות יוסף, אמר "אמר... ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו... וישם את אפרים לפני מנשה".</p>			
<p>[א] "ואגידה לכם" [רש"י] (בי"ר) בקש גלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכנה והתחיל אומר דברים אחרים.</p>	<p>מט א-ב</p>	<p>"... האספו ואגידה לכם את אשר יקרה אתכם באחרית הימים..."</p>			
<p>[ג] "וראשית אוני" [רש"י] היא טפה ראשונה שלו שלא ראה קרי מימיו (בי"ר).</p>	<p>ג-ד</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="726 940 1061 996"></td> <td data-bbox="1061 940 1236 996">לאה</td> <td data-bbox="1236 940 1508 996">ראובן</td> </tr> </table>		לאה	ראובן
	לאה	ראובן			
<p>[ו] "בסודם אל תבא נפשי" [רש"י] [בי"ר] לג [ה] זה מעשה זמרי [במ' כה]. "בקהלם" - כשיקהיל קרח שהוא משבטו של לוי את כל העדה על משה ועל אהרן [במ' טז].</p>	<p>ה-ז</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="726 996 1061 1097"></td> <td data-bbox="1061 996 1236 1097"></td> <td data-bbox="1236 996 1508 1097">שמעון ולוי</td> </tr> </table>			שמעון ולוי
		שמעון ולוי			
<p>[ח-י] "יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערף איביך ישתחו לך בני איביך. גור אריה יהודה... לא יסור שבט מיהודה ומחקה מבין רגליו...". [ט] "כרע רבץ כאריה וכלביא מי יקימנו". [ש] "כרע כד ט" "כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו...".</p>	<p>ז-יב</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="726 1097 1061 1265"></td> <td data-bbox="1061 1097 1236 1265"></td> <td data-bbox="1236 1097 1508 1265">יהודה</td> </tr> </table>			יהודה
		יהודה			
<p></p>	<p>יג</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="726 1265 1061 1299"></td> <td data-bbox="1061 1265 1236 1299"></td> <td data-bbox="1236 1265 1508 1299">זבולון</td> </tr> </table>			זבולון
		זבולון			
<p></p>	<p>יד-טו</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="726 1299 1061 1332"></td> <td data-bbox="1061 1299 1236 1332"></td> <td data-bbox="1236 1299 1508 1332">יששכר</td> </tr> </table>			יששכר
		יששכר			
<p>[יח] "לישועתך קויתי ה'". [רש"י] נתנבא שינקרו פלשתים את עיני שמשון וסופו לומר [שופ' טז כח] "זכרני נא וחזקני נא אך הפעם".</p>	<p>טז-יז</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="726 1332 1061 1444"></td> <td data-bbox="1061 1332 1236 1444">בלהה וזלפה</td> <td data-bbox="1236 1332 1508 1444">דן</td> </tr> </table>		בלהה וזלפה	דן
	בלהה וזלפה	דן			
<p></p>	<p>יט</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="726 1444 1061 1478"></td> <td data-bbox="1061 1444 1236 1478"></td> <td data-bbox="1236 1444 1508 1478">גד</td> </tr> </table>			גד
		גד			
<p></p>	<p>כ</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="726 1478 1061 1512"></td> <td data-bbox="1061 1478 1236 1512"></td> <td data-bbox="1236 1478 1508 1512">אשר</td> </tr> </table>			אשר
		אשר			
<p></p>	<p>כא</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="726 1512 1061 1545"></td> <td data-bbox="1061 1512 1236 1545"></td> <td data-bbox="1236 1512 1508 1545">נפתלי</td> </tr> </table>			נפתלי
		נפתלי			
<p></p>	<p>כב-כו</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="726 1545 1061 1579"></td> <td data-bbox="1061 1545 1236 1579">רחל</td> <td data-bbox="1236 1545 1508 1579">יוסף</td> </tr> </table>		רחל	יוסף
	רחל	יוסף			
<p></p>	<p>כז</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="726 1579 1061 1612"></td> <td data-bbox="1061 1579 1236 1612"></td> <td data-bbox="1236 1579 1508 1612">בנימין</td> </tr> </table>			בנימין
		בנימין			
<p></p>	<p>כח</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="726 1612 1061 1646"></td> <td data-bbox="1061 1612 1236 1646"></td> <td data-bbox="1236 1612 1508 1646">סיוס.</td> </tr> </table>			סיוס.
		סיוס.			
<p>[רש"י לג] ומיתה לא נאמרה בו. [תענית ה/ב] יעקב אבינו לא מת.</p>	<p>כט-לג (סוף)</p>	<p>בפניהם חזר על בקשתו להקבר בקבר אבותיו, "ויגוע ויאסף".</p>			
<p></p>	<p>ל א-י</p>	<p>גופתו של יעקב נחנטה. באישור פרעה, בניו (ועוד רבים) הביאוהו לקבורה בארץ כנען. המצרים עשו ליעקב כבוד גדול במותו.</p>			
<p>[טו] "ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב וישב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אתו". [רש"י] מהו "ויראו"? הכירו במיתתו אצל יוסף שהיו רגילים לסעוד על שולחנו של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו ומשמת יעקב לא קרבן. [טז] "ויצו אל יוסף לאמר איביך צוה לפני מותו לאמר: כה תאמר ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחסאתם כי רעה גמלך...". [רש"י] [בי"ר, יבמות סה] שינו בדבר מפני השלום כי לא צוה יעקב כן שלא נחשד יוסף בעיניו.</p>	<p>טו-יז</p>	<p>אחרי שובם, בקשו אחי יוסף ממנו שישלח להם.</p>			

		יט-כא	יוסף הבטיח שאין הוא נוטר להם שנאה ועודדם.	√
		כב-כז(סוף)	יוסף האריך ימים במצרים, ראה כמה דורות לשני בניו ובמותו השביע את אחיו כי בשוב בני ישראל לארץ כנען יעלו את עצמותיו אתם לקבורה שם: [כד-כה] "ואלהים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב... והעליתם את עצמתי מזה אתכם".	√
ב) שמות				
שמות		א-ה	חזרה: שמות יעקב ובניו הבאים מצרימה (סה"כ 70).	√
		ז-י	דור יוסף מת, ובני ישראל רבו.	√
		יז-יח	קם מלך (פרעה) "אשר לא ידע את יוסף", העביד ועינה את ישראל,	√
		טו-כא	פקד על המילדות "העבריות" להרוג את הזכרים. הן לא עשו כן (טענו שהעבריות ילדו בטרם הגיעו). ה' היטיב עמן.	√
		כב(סוף)	פרעה מצוה "לכל עמו": "כל הבן הילוד היארה תשליכהו".	√
		ב-א	משה בתיבה...	
		יא-יב	משה מכה (הרג) בסתר איש מצרי שהכה איש עברי (דתן).	√
		יג-יד	למחרת ראה "שני אנשים עברים (דתן ואחיו אבירם) נצים" "ויאמר לרשע למה תכה רעך?"	הדבר נודע:
			"מי שמך לאיש שר ושפט עלינו? הלהרגני אתה אמר? כאשר הרגת את המצרי?"	
		טו	וגם לפרעה.	√
		משה בורח.	√	
	טז-כב	עוזר לבנות מדיין (גרש את הרועים ליד הבאר והשקה את צאנן). אביהן (יתרו) מזמינו ונותן את צפורה בתו לאשה. נולד להם בן - "גרשם".	√	
		השווה יעקב ורחל [ברי' כט א-ג].		

	<p>[כד] "וישמע... [ספורנו] ותפלת קצתם שהתפללו אז מצדיקי הדור, כאמרו [במי' כ טז, דבי' כו ז] "ונצעק אל ה' אלהי אבותינו וישמע... קלנו... [כלי יקר] כי לולא זכות אבות לא היה שומע תפלתנו לפי שהיו במצרים רעים וחטאים... והשווה נח [ברי' ח א] "ויזכר ה'..." [רבה וי' לב ה] בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים: שלא שנו את שמם ואת לשונם ולא אמרו לשון הרע ולא נמצא ביניהן אחד מהן פרוץ בערוה.</p>	<p>כג-כה(סוף)</p>	<p>מלך מצרים מת. "ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה". ה' שמע "את נאקתם ויזכור... את בריתו" והחליט...</p>
	<p>[ספורנו] הוא לבדו להתבודד ולהתפלל. [רב"ח] הוא סנה הוא סיני.</p>	<p>ג א</p>	<p>"יומשה היה רעה צאן יתרו... ויבא אל הר האלהים הרבה".</p>
	<p>[ספורנו] שהיה המלאך בתוך הסנה, והאש בוערת בסנה סביב המלאך. [מדרש אגדת ברי' לב] זה מיכאל... [רמב"ן] ... ועל דרך האמת, המלאך הזה הוא המלאך הגואל.</p>	<p>ב</p>	<p>"וירא מלאך ה' אליו בלפת אש מתוך הסנה" "וירא והנה הסנה פער באש והסנה איננו אכל".</p>
	<p>[מלבים] מדוע התפלא על האש ולא על המלאך [ב]? ...</p>	<p>ג</p>	<p>משה תמחה "אסרה נא ואראה...".</p>
	<p>[תוספתא ברכות א] "משה משה", [ברי' כב יא] "אברהם אברהם", [ברי' מו ב] "יעקב יעקב", [שמי"א ג י] "שמואל שמואל" כולן לשון חבה, לשון זרוז.</p>	<p>ד</p>	<p>"וירא ה' כי סר לראות ... ויאמר משה משה ויאמר הנני".</p>
	<p>השווה [יהושע ה טו] "... של נעליך מעל רגלך...".</p>	<p>ה</p>	<p>"וירא אל תקרב הלם של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא".</p>
		<p>ו</p>	<p>"וירא אנכי אלהי אביך... ויסתר משה פניו כי...".</p>
	<p>[שה"ש ב ט] "הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן ההלכות מציץ מן ההרכים" [רשי"ן]. השווה ישמעאל [ברי' כא יז] "וישמע ה' את קול הנער...".</p>	<p>ז-ט</p>	<p>"... ראייתך את עני עמי... ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את מכאביו... וגם ראייתך את הלחץ אשר המצרים להצרים אתם".</p>
	<p>[אה"ח] [מכות יב] בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו, לזה אמר אליו "לכה" פירוש אם אתה חפץ במצוה זו ללכת אז אני אשלים חפצך ואשלחך, ומזה אתה למד שאם הוא ימאוס מהלך לא ישלחנו... כדי שילך מדעתו ורצונו...</p>	<p>י</p>	<p>"ויעתה לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני מצרים".</p>
	<p>[רב"ח] אני שפל אנשים רועה צאן והוא מלך גדול.</p>	<p>יא-יב</p>	<p>משה שואל: "מי אנכי כי אלך אל פרעה? וכי אוציא את בני מצרים?"</p>
	<p>[פרק יט].</p>		<p>ה' משיב "כי אהיה עמך". [רשי"ן] וזה המראה אשר ראית בסנה "לך האות" כי אנכי שלחתיך ותצליח בשליחותך.</p>
			<p>[רשי"ן יב] שכשתוציאם ממצרים תעבדון אותי על ההר הזה שתקבלו התורה עליו.</p>
		<p>יג</p>	<p>ואם ישאלו "מה שמו, מה אמר אלהים?"</p>
	<p>[ברכות טז] "אהיה אשר אהיה" אמר לו הקב"ה למשה לך אמור להם לישראל אני הייתי עמכם בשעבוד זה ואני אהיה עמכם בשעבוד מלכות (צרות הגלות). אמר לפניו רבש"ע דיה לצרה בשעתה. אמר לו הקב"ה [רשי"ן] וזהו יפה אמרת שגם דעתי מתחילה כך היתה לך אמור להם (רק) "אהיה שלחני אליכם". [קהלת ג טו] "מה שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה". [קידושין עא/א] כתיב [טו] "זה שמי" וכתוב "זה זכרי". אמר הקב"ה: לא כשאני נכתב אני נקרא: נכתב אני ביו"ד הי"י ונקרא באל"ף דל"ת. [משנה סוטה ז ו] ברכת כהנים כיצד? ... במקדש אומר את השם ככתבו, ובמדינה בכניו. [שוי"ע או"ח ה א] יכוין בברכתו פירוש המלות כשיזכיר השם יכוין פירוש קריאתו באדנות שהוא אדון הכל ויכוין בכתבתו ביו"ד הי"א שהיה והוה ויהיה. ובהזכירו אלהים יכוין שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כלם.</p>	<p>יד-טו</p>	<p>"... אהיה אשר אהיה... אהיה שלחני אליכם... י-ה-ו-ה אלהי אבותיכם... זה שמי לעלם...".</p>

		שיאסוף את "זקני ישראל" ויאמר להם כי יעלה את העם ממצרים אל ארץ כנען.	ז-ז	[בר' כד-כה]. [ה א] "ואחר באו משה ואהרן... [רש"י] אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מאחר משה ואהרן עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו [לארמון] לפי שיראו ללכת [ש"ר] ובסיני נפרע להם ונגש משה לבדו אל ה' והם לא יגשו החזירים לאחוריהם [יט כא, כד]. [רה"ש כה/א] ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים?... [ד לא].
ת		"ושמעו לקולך".	יח	[יח] "ושמעו לקולך" [רש"י] מאליהם מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך. שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים יעקב אמר [בר' נ כד] "ואלהים פקוד יפקוד אתכם" יוסף אמר להם [שם כה] "פקוד יפקוד אלהים אתכם".
		ושיאמרו "אל מלך מצרים... נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלהינו".		[אה"ח] למה יצו ה' דברים שאינם מהמוסר לגנוב דעתם? בין בהליכתם בין בהשאלת חפציהם [כב]. והאמת כי כל המעשה הוא "משפט צדק" כי לצד שעבדו בישראל צריכין להעלות שכר שכיר... ונראה לומר כי נתכוין ה' בזה להטעותם כדי שירדפו אחריהם...
ת		"ואני ידעתי כי לא יתן... והכתי את מצרים... ואחרי כן ישלח אתכם".	יט-כ	
ת		לא יצאו "ריקים" אלא עם רכוש מצרים.	כא-כב(סוף)	[בר' טו יד]. [יא ב]. [רב"ח] "ושאלה אשה משכנתה" - ... שתתן לה במתנה. [אה"ח] "ונצלתם..." כאן רמז היתר הצלת אדם ממונו מאנס. [סנהדרין צא/א] שוב פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון. אמרו לו הרי הוא אומר [יב לו] "וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום" תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו... אמר להן מהיכן אתם מביאין ראייה? אמרו לו מן התורה, אמר להן אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה: שנאמר [יב מ] "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים 430 שנה" תנו לנו שכר עבודה של 600,000 ששיעבדתם במצרים 430 שנה...
√		משה טוען כי העם "יאמרו לא נראה אליך ה'".	ד א	[רבה שמי' ג יב] אותה שעה דבר משה שלא כהוגן. הקב"ה אמר לו [ג יח] "ושמעו לקולך" והוא אמר "והן לא יאמינו לי". ועיין [רמב"ן].
		הפך מטהו לנחש והחזירו ואח"כ "... והנה ידו מצרעת כשלג... והנה שבה כבשרו". "למען יאמינו כי נראה אליך ה'" [ד לו].	ב-ג	[ג] "ויהי לנחש" [רש"י] רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל (באומרו [א] "לא יאמינו לי") ותפש אומנתו של נחש [בר' ג]. [ו] "מצרעת כשלג" [רש"י] אף באות זה רמז לו שלשון הרע סיפר באומרו "לא יאמינו לי" לפיכך הלקהו בצרעת כמו שלקתה מרים על לשון הרע [במי' יב ג].
√		"והיה אם לא יאמינו... והיו המים אשר תקח מן היאר והיו לדם ביבשת".	ט	[מלבי"ם] "ואם לא יאמינו". ר"ל שהגם שתחלה האמינו ע"י שני האותות לבד ועז"א [ד ל-לא] "ויעש האתת לעיני העם ויאמן העם", מ"מ אחר שבא אל פרעה ופרעה הכביד עליהם העבודה חזרו ולא האמינו כמ"ש [ו ט] "ולא שמעו אל משה מקצר רוח", ואז [ד ט] "ולקחת מימי היאר", בזה הראה להם המכה הראשונה שיביא על מצרים שיהפכו המים לדם שאז התחילו להאמין שנית. [משנה תורה - יסודי התורה ח א] משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה שהאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף... ובמה האמינו בו? במעמד הר סיני...
		לטענת משה "כי כבד פה וכבד לשון" הוא,	י	

!	<p>משיב ה': "מי שם פה לאדם או מי ישום אֵלם או חרש או פקח או עֶנר הלא אנכי ה'."</p>	<p>ועתה לך... והורתיך אשר תדברי."</p>	<p>יא-יב [רמב"ן י] ובידי לרפאות אותך, "ועתה" כיון שלא תרצה ברפואתך ולא התפללת לפני על זה... [משי טז א] "ומה' מענה לשון". [עמוס ד יג] "ומגיד לאדם מה שֶׁחָזוּ". [ישעי נה יא] "כִּן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עֲשֶׂה את אשר חפצתי והצליח אשר שלחתי".</p>
√	<p>משה מבקש שישלח את אהרן.</p>	<p>יג</p>	<p>[רש"י] "ביד תשלח" - ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן. [תנחומא שמי כז] ומנין שאהרן היה מתנבא להם במצרים: שכך הוא אומר [שמי"א ב כז] "ויבא איש אלהים אל עלי, ויאמר אליו, כה אמר ה': הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים...". אמר משה: כל השנים האלו היה אהרן אחי מתנבא, ועכשיו אני נכנס בתחומו של אחי, ויהיה מיצר. לכך לא היה רוצה לילך.</p>
	<p>"ויחר אף ה' במשה".</p>	<p>יד-טז</p>	<p>"הלא אהרן אחיך הלוי" [זבחים קב/א] והלא כהן הוא הכי קאמר אני אמרתי אתה כהן והוא לוי עכשיו הוא כהן ואתה לוי.</p>
ת	<p>אהרן אחיו יהיה לעזרו "והוריתי אתכם את אשר תעשון... והיה הוא יהיה לך לפה ואתה תהיה לו לאלהים". "יצא לקראתך וראך ושמה בליבוי".</p>	<p>יז</p>	<p>[טו] "עם פיך" [רמב"ן] להורותך אשר תדבר אל פרעה כי עתה לא אמר שידבר אהרן בעבורו רק אל העם, כמו שנאמר "ודבר הוא לך אל העם", אבל לפרעה משה ידבר. השווה [ז ב]. [כז].</p>
	<p>"וואת המטה הזה תקח... אשר תעשה בו את האתת".</p>	<p>יז</p>	<p>"תקח בידך" [אוה"ח] בתמידות. [מאיר] סימן שרה, שלטון, הנהגה.</p>
√	<p>משה חוזר למצרים עם משפחתו.</p>	<p>יח-כ</p>	
!	<p>ה' מצוה כיצד ידבר אל פרעה... "ראה כל המִפְתִּים אשר שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה ואני אחזק את לבו ולא ישלח את העם. ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכרי ישראל. ואמר אליך שלח את בני ויעבדני ותמאן לשלחו הנה אנכי הִרְגֵּאת בך בכרך".</p>	<p>כא-כג</p>	<p>[כא] "ואני אחזק את לבו" [ספורנו] כי בהיותו בלתי יכול לסבול המכות היה משלח את העם בלי ספק, לא מפני שיכנע לאל יתברך לעשות רצונו, ולזה חזק את לבו שיתאמץ לסבול המכות ולבלתי שלחם. [רמב"ן ז ג] נתחייב למנוע ממנו דרכי תשובה... ולפי מעשיו הראשונים נדון. [משנה תורה - תשובה ו ג]. השווה [יהושע יא כ].</p>
	<p>בדרך, ה' בקש להמית את משה. צפרה מלה את בנם (השני) אליעזר, ומשה נרפא.</p>	<p>כד-כו</p>	<p>[נדריס לא/ב] גדולה מילה שכל זכיות שעשה משה רבינו לא עמדו לו כשנתרשל מן המילה שנאמר "ויפגשהו ה' ויבקש המיתו"... חס ושלום שמשה רבינו נתרשל מן המילה אלא כך אמר אמול ואצא סכנה היא שנאמר [ברי' לד כה] "ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים... אמול ואשהא שלשה ימים הקב"ה אמר לי [יט] "לך שוב מצרים" אלא מפני מה נענש משה? מפני שנתעסק (התעקב) במלון תחלה, שנאמר "ויהי בדרך במלון"... [עש"ח כד] דמלון שהיה לן משה עכשיו בו היה קרוב למצרים רק מהלך יום ובדרך קצר כזה לא יהיה שום נזק וסכנה לתינוק. [שו"ע יורה דעה רסב א]... וכל היום כשר למילה אלא שזריזין מקדימים למצוה ומלון מיד בבקר [משנה מגילה ב ד]. [ברכות יט/א] אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה. [רבה שמי יט ה] ישראל... בטלו המילה במצרים חוץ משבטו של לוי.</p>

		כז-לא(סוף)	משה פגש את אהרן, הגיד לו את דבר ה', ואח"כ אל זקני בני ישראל, "ויעש האתת לעיני העם ויאמן העם..."	√
		ה א-ג	כציווי ה' [ג יח] משה ואהרן באו אל פרעה ובשם ה' אמרו "שלח את עמי ויהגו לי במדבר... נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלהינו..."	?
		ד-י	פרעה מסרב ומכביד את העול על ישראל,	√
		יט-כא	"שטרי בני ישראל" מתלוננים בפני משה ואהרן.	ס
		כב-כג(סוף)	משה אמר: "אדני, למה הרעתה לעם הזה? למה זה שלחתיני?"	√
		א	ה' משיב כי יוציאם ממצרים ויקיים את ברית האבות.	ת
וארא		ב-כ	[ג] "וארא אל אברהם... ושמי ה' לא נודעתי להם". [ג ד] "איהיה אשר אהיה..." [במ"י יב ו] "במראה אליו אתודעני". [רבה] אמר לו הקב"ה למשה... הרבה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב [בברי יז א, לה יא, מח ג] "אל שדי" ולא הודעתי להם כי שמי ה' כשם שאמרת ליך ולא הרהרו אחר מדותי... [רש"י]... שהרי הבטחתים ולא קיימת.	
		ט	העם לא שמעו לדברי משה.	√
		י-יא	ה' מצוה את משה כי ילך אל פרעה.	√
		יב-יג	לטענת משה כי הוא "ערל שפתיים", ה' מצרף את אהרן.	
		יד-טו	משפחות ראובן ושמעון.	
		טז-יז	שושלת משפחת לוי.	ל
		יח-יט(סוף)	חזרה על [י-יב].	√
		יז א-ז	דבר ה' אל משה כי יוציא את ישראל "בשפטים גדלים".	√
		יח-יג	בציווי ה' הולכים לפרעה "וישלח אהרן את מטהו... ויהי לתנין. ויקרא גם פרעה... ויעשו גם הם חרטמי מצרים... ויבלע מטה אהרן את מטתם. ויִחַזַק לב פרעה ולא שמע אֱלֹהִים..."	√

		מכת דס . "ויעשו כן חרטמי מצרים... וַיִּחְזַק לֵב פְּרַעֲהוּ וְלֹא שָׁמַעוּ". ואחרי שבעה ימים,	יד-כה	[תהי עח מד] "וּנְזִילָהֶם בִּלְיִשְׁתִּיּוּן". [נט] "יאמור אל אהרן... [רש"י] לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו [ב ג-ו] לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים ולקה על ידי אהרן. [משנה עדיות ב ל] חמשה דברים של שנים עשר חדש ... משפט המצריים... [רה"ש יא/א] בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, בניסן נגאלו, בתשרי עתידין ליגאל. [רש"י] ששה חדשים לפני גאולתם פסק השעבוד.
		מכת צפרדע , "ויעשו כן חרטמים", פרעה מסכים לשלח את העם שיזבחו לה'. וימותו הצפרדעים חוץ מביאור. פרעה שוב הכביד "את לבו ולא שמע אלהם כאשר דבר ה'".	כו-כט(סוף), ח א-יא	
		מכת כנס , ולא יכלו חרטמים לעשת כן, ויאמרו "אצבע אלהים היא... וַיִּחְזַק לֵב פְּרַעֲהוּ".	יב-טו	
		מכת עלב . ויקרא פרעה... לכו זבחו לאלהיכם במדבר, והתפללו להסיר את העלב. ה' מסיר כדבר משה את העלב, "ויכבד פרעה את לבו".	טז-כח(סוף)	[יז] "את הערובי" [רש"י] כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבנים בערבוביא והיו משחיתים בהם. [יח] "יהפליתי ביום ההוא את ארץ גשן אשר עמי עמד עליה לבלתי היות שם ערב, למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ".
		מכת דבר . "לא מת ממקנה ישראל עד אחד. ויכבד לב פרעה".	ט א-ז	
		מכת שחין . "ולא יכלו חרטמים לעמד לפני משה מפני השחין... ויחזק ה' את לב פרעה ולא שמע אלהם".	ח-יב	[רבה שמי יא ו] כיון שראה ה' שלא חזר בו מ-5 מכות ראשונות, מכאן ואילך אמר ה' אפילו אם ירצה לשוב אני מחזק לבו כדי שאפרע כל הדין ממנו כאשר דבר ה' אל משה [ז ג] "ואני אקשה את לב פרעה".
		מכת ברד . "רק בארץ גשן אשר שם ישראל לא היה ברד". "ויומר פרעה חטאתי הפעם ה' צדיק ואני ועמי רשעים. העתירו אל ה'... ואשלחה אתכם". משה פרש כפיו אל ה' ויחזק לב פרעה ולא שלח את בני ישראל".	יג-לה(סוף)	
בא		כדבר ה' משה ואהרן מאיימים במכת ארבה . פרעה מתיר רק לגברים לצאת לזבות. אז מכה. פרעה אמר "חטאתי" ומבקש להסיר את העונש. ואמנם כן, אך "ויחזק ה' את לב פרעה ולא שלח את בני ישראל".	י א-כ	[רש"י י] "... וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקב"ה להרגם אמר משה בתפלתו [לב יב] "למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם " זו היא שאמר להם (פרעה) [י] "ראו כי רעה נגד פניכם" מיד [לב יד] "וינחם ה' על הרעה " [אונקלוס/רמב"ן י] הרעה שאתם חושבים לעשות ישבה נגד פניכם להעיד בכם שאתם רוצים לברוח... [העמק דבר יא] למה תבקשו אותם שאינם ראוים לעבודה? (נשים וטף).
		מכת חשך , שלשה ימים, "ולכל בני ישראל היה אור במושבבתם". פרעה מסכים שכלם ילכו אך להשאיר את הצאן והבקר. משה לא מסכים. "ויחזק ה' את לב פרעה ולא שלחם".	כא-כז	[רש"י כב] "... ולמה הביא עליהם חשך? שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו...
		פרעה מאיים כי יהרוג את משה אם יראהו שוב.	כח-כט(סוף)	
		לפני צאתו משה מאיים במכת בכורות.	יא א-י(סוף)	[ב-ג] "ויישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה... ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים" [רמב"ן ג] שלא היו אנשי מצרים שונאים אותם על המכות. [ה] "וכל בכור בהמה" [רש"י] לפי שהיו עובדין לה וכשהקב"ה נפרע מן האומה נפרע מאלהיה (מכילתא).
		זהו חדש ניסן, קידוש החודש (ד), על כל ראש בית אב לקחת שה תמים זכר בן שנה, וב-14 בין הערבים לשחטו (ה), מדמו לשים על שתי מזוזות הבית, ויאכלו את בשרו (ו) צלי אש (ז) עד תומו (ח), לא לאכל חמץ אלא מצות (יט, כ) ומרורים. ושאריותיו ישרפו. עליכם להיות מוכנים לצאת. הדם יהיה סימן לפסוח עלכם.	יב א-ג	יד בניסן. [יא] "ואכלתם אתו בחפזון".
		זהו חג הפסח לדורות, אין לאכל חמץ, להסירו (ט, יא, יב), אלא מצות (י) שבעת ימים. ביום הראשון והשביעי "מקרא קדש".	יד-כ	ראה [וי"כ ג ד-ח]. [משנה פסחים י ה] פסח, על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים [כז]. [קהתי על משנה שבת כ א] יום-טוב אסור בכל מלאכת עבודה חוץ ממלאכה שהיא לצורך אכילה (צורך אוכל נפש).
		בחול המועד: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם".		

	<p>משה מסביר שוב ובני ישראל עושים כן.</p>	<p>כא-כח</p>	<p>[הגדה] רשע מה הוא אומר? [כן] "מה העבדה הזאת לכם?" "לכם ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעקר... אלו היה שם לא היה נגאל. [ירי כג לג] "וכי ישאלך העם הזה... לאמר מה משא ה'?" "יש מיג כב" "כי יגעת בי ישראל". [כח] "ויעשו בני ישראל" [מכילתא בא יב] וכי כבר עשו? אלא משקבלו עליהם לעשות מעלה עליהם כאלו עשו.</p>
	<p>מכת בכורות, כולל בבהמה. פרעה מאפשר לישראל לצאת לזבח. [לג] "למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כלנו מתים". הם יוצאים [הגדה] כשבצקם לא הספיק להחמיץ [לט] "ולא יכלו להתמהמה", ואף לקחו ממצרים כלי כסף ושמלות. בני ישראל 600,000 רק הגברים. [לח] "גם ערב רב עלה אתם".</p>	<p>כט-מב</p>	<p>טו בניסן. [רמב"ן לט] וטעם "ויאפו את הבצק" שאפו אותו מצות מפני המצוה שנצטוו [יט] "שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמצת ונכרתה" ואמר "כי גורשו ממצרים", לומר שאפו אותו בדרך בעבור "כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה" לאפות אותו בעיר ולשאת אותו אפוי מצות, ועל כן נשאו אותו בצק [לד] ו"משארתם" [רש"י, מכילתא] שירי מצה ומרור) צָרְרָת בשמלתם על שכמם, ומהרו ואפו אותו טרם יחמץ בדרך... [לט] "וגם צדה לא עשו להם" [רש"י] (מכילתא) לדרך. מגיד שבחן של ישראל שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה? אלא האמינו והלכו הוא שמפורש בקבלה [יר' ב ב] "זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותייך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה"... [לז] "מרעמסס סכותה" [רש"י] 120 מיל היו ובאו שם לפי שעה שנאמר [יט ד] "ואשא אתכם על כנפי נשרים". [לח] "ערב רב" [רש"י] תערובות אומות של גרים.</p>
<p>ח ח</p>	<p>דני קרבן הפסח: "בן-נכרי" (ג) "תושבי" "ושכירי" (ד) "ערלי" (ז)</p>	<p>מג-מז</p>	<p>[אונקלוס] בר ישראל דִּישְׁתַּמְד. [רש"י] שנתְנַכְרוּ מעשיו לאביו שבשמים. [מכילתא בא טו] אחד ישראל משומד ואחד גוי במשמע שנאי [יח' מד ט] "כל בן נכר ערל לבי". [רמב"ן] שהתנכר לאחיו ולאביו שבשמים במעשיו הרעים. "תושבי" - [רש"י] זה גר תושב. [ימ"ל] גוי שקיבל על עצמו לשמור את שבע מצות בני נח. [משנה תורה - איסורי ביאה יד ז] מקבלין אותו והוא מחסידי אומות העולם ולמה נקרא שמו "תושבי"? לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בא"י. [רש"י] זה הנכרי. [יהושע ה ה-ז] "... בדרך בצאתם ממצרים לא מלו. כי ארבעים שנה הלכו בני ישראל במדבר עד תם כל הגוי אנשי המלחמה... ואת בניהם הקים תחתם, אתם מל יהושע כי ערלים היו כי לא מלו אותם בדרך".</p>
<p>ח</p>	<p>עבד שנימול "אז יאכל בו". "לא תוציא מן הבית מן הבשר הוצה (טו) ועצם לא תשברו בו (טז)".</p>		
<p>ג</p>	<p>"לאזרה ולגר הגר בתוכם" "תורה אחת יהיה".</p>	<p>מט</p>	<p>[רש"י] [מכילתא] להשוות גר לאזרח אף לשאר מצות שבתורה. [חזקוני] "הגר הגר בתוכם" - ולא לגר בשער הוא גר שער.</p>
<p>כך היה.</p>		<p>[א-סוq]</p>	

	<p>ב ה' מצוה על קידוש כל בכור לה' (יח)</p>	<p>מישראל</p>	<p>יג א-ב</p> <p>[חינוך] ועוד, לזכור הנס הגדול שעשה לנו השם יתברך בבכורי מצרים, שהרגם והצילנו מידם.</p> <p>[ילקו"ש במ' תרצב] והרגתי בכוריהם של מצרים והקדשתי בכוריהם של ישראל שנאמר [במ' ח יז] "כי לי כל בכור בבני" באדם ובבהמה ביום הפתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אתם ליי".</p> <p>[ספורנו ב] ... שלולי הפדיון היו אסורים לעשות כל מלאכת חול... ופדיון נפשם הוא הערך המפורש לבן חדש... [במ' יח טז] "ופדויו מבן חדש תפדה".</p>
<p>ב</p>	<p>ומבהמתם.</p>		<p>[חינוך] וענין המצוה, בבהמה טהורה כן, שמצוה על הבעלים להקדישו ולומר הרי זה קודש. וחייבים לתת אותו בכור לכהנים, ויקריבו חלבו ודמו על המזבח והם (הכהנים) אוכלים הבשר בירושלים. ואינו נותנו לו מיד שיוולד אלא מטפל בו, בבהמה דקה 30 יום ובגסה 50 יום.</p>
<p>ח</p>	<p>משה חוזר על מצות חג הפסח, "ולא יאכל חמץ" (יט), "ולא יראה לך שאר בכל גבלך" (כ), "והגדת לבנך" (כא).</p>	<p>ג-י</p>	<p>[י] "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך" [קידושין לח/א, מכות יא/א] כל התורה כולה לתפילין. [סוטה כא/ב] כל המלמד את בתו תורה (כאילו) מלמדה תיפלות. [משנה ברורה יז ג] כן פטורות מכל מ"ע שהזמן גרמא ... מצוה שהאשה פטורה גם העבד פטור. [אבות א ה] ואל תרבה שיחה עם האשה. באשתו אמרו, קל וחמר באשת חברו. מכאן אמרו חכמים, כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה, גורם רעה לעצמו, ובוטל מדברי תורה, וסופו יורש גיהנם. [ברכות מח/ב] לפי שהנשים דברניות הן. [ט] "ביד חזקה הוצאך ה' ממצרים" [הגדה] ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. [הגדה] תם מה הוא אומר: [יד] "מה זאת? ואמרת אליו...".</p>
<p>ב</p>	<p>הקדשת בכורות בהמה.</p>	<p>יא-ג</p>	<p>[חינוך] שלוקח הישראל שה אחד ונותנו לכהן... ואם אין לו שה פודהו בדמי שה... משרשי מצוה זו, כדי שיזכרו היהודים לעולם הנס שעשה להם האל ביציאת מצרים, שהרג כל בכוריהם שנמשלו לחמורים [יח' כג כ] "אשר בשר חמורים בשרם".</p> <p>[רש"י יג] ועוד שסייעו את ישראל ביציאתן ממצרים (שאיך לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים) טעונים מכספם ומזהבם של מצרים.</p> <p>[שצב]. [קשו"ע קסד - הלכות פדיון בכור].</p>
<p>ב</p>	<p>"וכל בכור אדם בבניך תפדה".</p>	<p>יד-טו</p>	<p>[סדר תפלה] ... הן גאלתי אתכם אחרית כראשית... [מכילתא ז טו] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".</p>
<p>ב</p>	<p>ומדוע? סיפור יציאת מצרים, מכת בכורות.</p>	<p>טז</p>	<p>[תכא, תכב]. מצות תפילין. [מ"ב יז] מי שביטל מתפילין יום אחד הוא... בכלל פושעי ישראל.</p>
<p>✓</p>	<p>ה' הולך לפניו בעמוד ענן (ביום) ואש (בלילה),</p>	<p>יז-כב(סוף)</p>	<p>[יח] "וְיִחַדְשִׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם". [רש"י] אין חמושים אלא מזויינים... ד"א אחד מחמשה יצאו, ו-4 חלקים (80%) מתו בשלשת ימי אפילה. [יח' כ ח] "וימרו בי... ואומר לשפוך חמתי עליהם לכולת אפי בהם בתוך ארץ מצרים" [רש"י] "וימרו בי" הם הרשעים רובם של ישראל שמתו בשלשת ימי אפילה כמו שנאמר "וחמושים עלו בני ישראל...". אחד מחמשים ויש אומרים אחד מחמש מאות.</p>

בשלח

	<p>ולא הנחה אותם בדרך הקצרה לכנען " ... כי קרוב הוא (למצרים) ... פן ינחם העם בראתם מלחמה וישבו מצרימה".</p>	<p>[יז] "בראותם מלחמה" [רש"י] יחשבו מחשבה על שיצאו ויתנו לב לשוב... אם הלכו דרך ישר היו חוזרים ומה אם כשהקיפם דרך מעוקם (חטא המרגלים) אמרו [במי יד ד] "נתנה ראש ונשובה מצרימה" אם הולכים בפשוטה על אחת כמה וכמה. [בר' נ כה].</p>
√	<p>משה לוקח את עצמות יוסף עמם כפי שהושבע.</p>	
√	<p>החנה את העם על שפת ים סוף. לאחר שהוגד לפרעה, ה' חיזק את לבו ורדף אחריהם עם כל צבאו.</p>	<p>יד א-יב כא בניסן. [ה] "ויגד למלך מצרים" [רש"י] איקטורין (מרגלים) שלח עמם וכיון שהגיעו לשלש ימים שקבעו לילך ולשוב וראו שאינן חוזרין למצרים, באו והגידו לפרעה ביום ד', ובחמישי ובששי רדפו אחריהם, וליל שביעי ירדו לים, בשחרית אמרו שירה [טו א-כא], והוא יום שביעי של פסח. לכן אנו קורין השירה ביום השביעי.</p>
□	<p>ישראל יראים, צעקו והתלוננו.</p>	<p>[תהי' קו ז] "אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך לא זכרו את רב הסדיך וימרו על ים בים סוף". "וייראו (העם) מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'..." [רמב"ן] ... היו כתות... הטובים בהם צעקו אל ה' והנשארים מרו בדברו... [סוטה לזא/א] קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה. [מכילתא השירה ג] שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכל שאר הנביאים. [כא] "ויבקעו המים" [רש"י] כל מים שבעולם (מכילתא). [סנהדרין כב/א] קשה לווגם (אדם ואשתו) כקריעת ים סוף.</p>
√	<p>משה מרגיעם "אל תיָראו... ה' ילחם לכם ואתם תִּמָּרְשׁוּן". עמוד הענן הלך מאחריהם להפרידם ממחנה מצרים. "ויט משה את ידו על הים... ויבקעו המים. ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה" ואחריהם מצרים. משה נטה ידו שוב "וישבו המים על מצרים... לא נשאר בהם עד אחד". העם ראה זאת "וייָראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו".</p>	<p>יג-לא(סוף) לים תחילה. [מכילתא השירה ג] שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכל שאר הנביאים. [כא] "ויבקעו המים" [רש"י] כל מים שבעולם (מכילתא). [סנהדרין כב/א] קשה לווגם (אדם ואשתו) כקריעת ים סוף.</p>
□	<p>שירת משה ובני ישראל, ו"מרים הנביאה" והנשים בתפלים ובמחולות.</p>	<p>טו א-כא שירת הים. שביעי של פסח. [א] "יֵאָזֵר יִשְׂרָאֵל מִשֵּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לֵה"י" [א"ע] משה לבדו חבר השירה ולמדוה ישראל ושורר כ"א ואומר "אשירה לה'...". וכמוהו [דב' כז א] "ויצו משה וזקני ישראל" כי המצוה משה לבדו אמרה וזקני ישראל אמרוה לכל. [א] "ויאמרו לאמר אשירה" [אוה"ח] פירוש שאמרו זה לזה לאמר, פירוש שיאמרו שירה יחד בלא בחינת השתנות והפרדה עד שיהיו כאיש אחד, ... שזולת זה היו אומרים נשירה. בתפילת שחרית וערבית: "ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה, ואמרו קלם: [יא] "מי כמכה באלם ה', מי כמכה נאדר בקדש, נרא תהלות עשה פלאי... [יח] "ה' ימלך לעלם ועד". [רש"י סוכה מא/א] אבל מקדש העתיד שאנו מצפיין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים, שנאמר [יז] "מקדש ה' כוננו ידך".</p>
□	<p>וילכו 3 ימים במדבר ולא היה מים לשתות "כי מָרִים... וַיִּלְוֹנוּ... על משה... ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך... וימתקו המים...".</p>	<p>כב-כה [כב] "ויסע משה" [רש"י] (מכילתא) הסיען בעל כרחם שטרנו מצרים סוסיהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות (מכילתא) והיו ישראל מוצאים אותם בים וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים... [כה] "שם שם לו חק ומשפט" [רש"י] במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינין [סנהדרין מ]. "ושם נִסְהוּי" - לעם וראה קשי ערפן שלא נמלכו במשה בלשון יפה: בְּקֶשׁ עלינו רחמים שיהיו לנו מים לשתות אלא נתלוננו. [אוה"ח כד] כי באו בריב.</p>

	<p>* אם נשמע במצותיו וחקיו - "כל המחלה אשר שמתני במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך".</p>	<p>כ</p>	<p>[הגדה] רבי אליעזר אומר... במצרים לקו ארבעים מכות... רבי עקיבא אומר... במצרים לקו חמשים מכות... "כי אני ה' רפאך" [ברכות יב, פסחים נא/א]... חזקיהו המלך... הודו לו גנו ספר רפואות... [רש"י] כדי שיבקשו רחמים. [רמב"ן] הבטחה, שאסיר מקרבך מחלה באה בדרך כל הארץ כאשר רפאתי המים. השווה: [ד ז] "... והנה שבה כבשרו".</p>
	<p>חנו באילמה שם מים ותמרים.</p>	<p>כז(סוף)</p>	
	<p>המשיכו בדרכם "וילוו" על האוכל: [ג] "מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו להם לשבע כי הוצאתם אֶתְנוּ אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה להמית את כל הקהל הזה ברעב".</p>	<p>טז א-ל(סוף)</p>	<p>[א] ב-15 יום החדש השני. [רבה שמי' כה ד] שנשלם אותו הבצק שהוציאו ממצרים ואכלו אותו ל"א יום. [יומא עה] בשר (שלו) ששאלו שלא כהוגן [רש"י] מתוך כרס מלאה שהרי מקנה רב היה להם, ניתן להם שלא כהוגן [רש"י] ירד להם עם חשיכה שעה שאינה ראויה לתקן אותה עד שעת הסעודה. לחם (מן) ששאלו כהוגן [רש"י] שאי אפשר להיות בלא לחם, ניתן להם כהוגן [רש"י] בבוקר שיש שהות להכינו. [ערכין טו/א] עשר נסיונות ניסו אבותינו להקביה... שנים בשליו... [רמב"ן יב] וענין השלו השני בקברות התאוה [במי' יא לא]. כי לא בא להם ממנו (מהבשר/השלו) עתה לשובע... [רש"י ח] בשר לא לשבע. טז באייר.</p>
	<p>ה' ימטיר מהשמים שְׁלֹו בערב ולחם בבקר, "למען אנסנו הילך בתורתי אם לא", אשר העם קראו מן (לא) "והוא... לבן וטעמו כצפיקת בדבש". על איש ללקט לפי אכלו, ולסיים לאכלו עד הבקר. לא עשו כן - "וַיִּרְאֵם תּוֹלְעִים". וביום השישי לקטו גם לשבת (הפעם לא הבעיש).</p>		<p>[יומא עה] טעם כל המינין טעמו... לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו... [ה] "ויהיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו" [פסחים מז/ב] ואז הרתה... מלא תעשה כל מלאכה. והשווה [כג] "מחר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלוי". [ד] "למען אנסנו הילך בתורתי" [רש"י] אם ישמרו מצות התלויות בו - שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט. [לה] "ובני ישראל אכלו את המן 40 שנה עד באם אל... קצה ארץ כנען". [רש"י ב ג] דתן ואבירם הם שהותירו מן המן.</p>
	<p>"... אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (כד).</p>		<p>[שוי"ע או"ח שצ ז ב] מהלך אלפים פסיעות (אמה) שהם תחום שבת (כקילומטר).</p>
	<p>משה שם מן המן בצנצנת לפני העדת למשמרת.</p>		<p>[רש"י לב] כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס? הוציא להם צנצנת המן אמר להם [יר' ב לא] "אתם ראו דבר ה'" שמעו לא נאמר אלא "ראו" בזה נתפרנסו אבותיכם. הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו.</p>
	<p>"... ואין מים לשתת העם. וירב העם עם משה... ויאמר להם משה: מה תריבון עמדי? מה תנסון את ה'?" [רש"י] לומר: היוכל לתת מים בארץ ציה? על פי צווי ה' משה מכה בצור ויצאו ממנו מים. ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסתם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין?"</p>	<p>יז א-ז</p>	<p>[א] "ויוחנו ברפידים" [מכילתא עמלק א] אין רפידים אלא רפיון ידים... לפי שאין השונא בא אלא על רפיון ידים מן התורה. [רבה שמי' כו ב] אמרו אם מהרהרים אנו בלבבנו (על טעם המן) והוא יודע מה שאנו מהרהרים נעבדנו ואם לאו נמרוד בו. אמר להם הקב"ה אם בקשתם לבדוק אותי? יבא הרשע ויבדוק אתכם, מיד "ויבא עמלקי". [ספר התודעה 15] אם כבר מלאתם אחרי בכל דבר שהוא ביכולתכם.</p>

	<p>מ "ויבא עמלק" להלחם עם ישראל, ויאמר משה ליהושע לבחור אנשים. משה על הגבעה והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל ולהפך. אהרן וחור תמכו בו. ישראל הכה בעמלק. ה' אמר [יד] "כי מזה אמחה את זכר עמלק". [טז] "ויאמר (משה) כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדר דר".</p>	<p>II-20 (סוף) [ג] "חור" [רשי"י] בנה של מרים (אחינו) היה וכלב בעלה. [משנה רה"ש ג ת] וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא לומר לך, כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים. ואם לאו, היו נופלין. והשווה נחש הנחשת [במי כא ט]. [יג] "ויקלש יהושע" [רשי"י] [תנחומא בשלח כת] חתך ראשי גבוריו ולא השאיר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כולם מכאן (שלא נענש) אנו למדים שעשו ע"פ הדבור של שכינה. השווה שאול: [שמ"א טו]. [תנחומא כי תצא יא] כל זמן שזרעו של עמלק בעולם לא השם שלם ולא הכסא שלם.</p>
<p>✓</p>	<p>משה נפגש עם יתרו חתנו, צִפְרָה אשתו ושני בניו (גִּרְשֹׁם ואליעזר).</p>	<p>יח א-ב</p>
<p>✓</p>	<p>כעצת יתרו ממנה משה שרי: אלפים, מאות, חמישים ועשרות. ("אנשי אמת שנאי כְּצַעִי"). לשפוט את העם, כדי להקל עלי [יח] "יבל תבל גם אתה גם העם הזה אשר עמך כי כבוד ממך הדבר לא תוכל עשהו לבדך".</p>	<p>יג-כו</p>
	<p>יתרו חזר לארצו</p>	<p>כז (סוף)</p>
<p>✓</p>	<p>ליד הר סיני, אמר:</p>	<p>יט א-ב</p>
<p>✓</p>	<p>"אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי."</p>	<p>ג-ד [רשי"י ד, מכילתא] זה יום שבאו ישראל לרעמסס שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גושן ולשעה קלה כשבאו ליסע ולצאת נקבצו כלם לרעמסס.</p>

יתרו

*	ועתה אם שמוע תשמעו בקלי... והייתם לי סגלה מכל העמים..."		[ה] "ועתה" [רש"י] אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך שכל התחלות קשות [מכילתא שבת פז]. [כד ג].
!	העם עונה "כל אשר דבר ה' נעשה". "וישב משה את דברי העם אל ה'".	ח	[רש"י] "וכי צריך היה משה להשיב? אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ משה שלא אמר הואיל ויודע מי ששלחני איני צריך להשיב."
	דבר ה' כי ידבר אל משה "בעב הענן בעבור ישמע העם... וגם כך יאמינו לעולם". משה אמר "את דברי העם אל ה'".	ט	[א"ע] "וגם כך יאמינו" - שאתה נביא ויוסר הספק ממחשבותם. [רש"י] גם בנביאים הבאים אחריו. [רש"י] "את דברי העם..." - תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמוע ממך. אינו דומה השומע מפי שליח לשומע מפי המלך. רצוננו לראות את מלכנו.
○	על העם להתכונן: כבסו שמלתם, לא להתקרב אל החר (כל הנגע ימות). "לשלושת ימים אל תגשו אל אִשֶׁה".	י-יז	ד' בסיון. 3 ימי הגבלה.
○	קולות וברקים וענן כבד וקל שפר חזק מההר, משה עלה, ה' מזהיר שוב שלא יעלה איש מהעם לראות - "פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב".	זו-זח(סוף)	(ז') ו' בסיון, מתן תורה - חג שבועות. עליה ראשונה. [רבי"ח כד] שאין ההתראה על קרוב גבול כי כבר הם מותרין ונוהרין בכך [יב-יג] אבל הוא [כד] על קרוב השגה והסתכלות מחשבה. [יז] "ויתיצבו בתחתית ההר" [שבת פח/א] מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. [תוספות] ואף על פי שכבר הקדימו נעשה לנשמע [יט ח]. שמה יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה... מכאן מודעא רבה לאורייתא [רש"י] שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה: שקבלוה באונס! [תנחומא נח ג] אמר להן על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאלו קנאתה [שה"ש ח ו]... אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש, דכתיב [אסתר ט כז] "קיימו וקבלו היהודים" קיימו מה שקיבלו כבר. [תוספות] מדעתם מאהבת הנס.
√	עשרת הדברות: אנכי ה' אלהיך (כה),	כ-א-יז	[רבי"ח ב] ואמר, "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" - כדי לתת מופת על אלהותו וקבלת מלכותו מכל מה שראו בעיניהם והם יכולים להעיד עליו, והכונה לומר חייבין אתם לי שתקבלו אלהותי עליכם ממה שראיתם [בעצמכם] בעיניכם האותות והמופתים הנכללים ביציאת מצרים. ומפני זה לא אמר אשר בראתי השמים והארץ כי לא ראו זה בעיניהם. [רש"י ב] ולמה אמר לשון יחיד "אלהיך"? ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל וזהו שאמר [לב יא] "למה ה' יחרה אפך בעמך... (הרי) לא להם צוית ילא יהיה לכם אלהים אחרים אלא לי! [תנחומא וי' א] לא היה מדבר אלא בקול מתו תורה ששמעו ישראל ומתו בדבור ראשון שנא' [דב' ה כא] "ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה הזאת אם יספיק אנחנו לשמע את קול ה' אלהינו עוד ומתנו" וכן הוא אומר [שה"ש ה ו] "נפשי יצאה בדברוי".
ז	לא יהיה לך אלהים אחרים (כו), לא תעשה לך פסל וכל תמונה (כז) לא תשתחוה להם (כח), ולא תעבדם (כט),		[רש"י ב] ולמה אמר לשון יחיד...? ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל וזהו שאמר [לב יא] "למה ה' יחרה אפך בעמך" לא להם צוית לא יהיה לכם אלהים אחרים אלא לי לבדי.

	3	לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא (ל),	<p>[חינוך] שלא נשבע לבטלה, ... וענין הבטלה הוא בארבע צדדין, כגון שנשבע על דבר ידוע כן (כגון על עמוד של שיש שהוא של זהב...), הצד השני, כגון שנשבע על הידוע שהוא כן (כגון על האבן שהוא אבן ועל העץ שהוא עץ...), הצד השלישי, שנשבע לבטל מצוה או מצוות שחייבנו ה' בהן... הצד הרביעי, שנשבע לעשות דבר שאין בו כח לעשותו (כגון שלא יישן שלשה ימים רצופים או שלא יאכל שבעה ימים רצופים...).</p>
ח	4	זכור את יום השבת לקדשו (לא) לא תעשה כל מלאכה (לב),	<p>[תנחומא ברי' ב] [יש' נח יג-ד] "אם תשיב משבת רגלך... וקראת לשבת עונג" - שלא תהא אכילתך בשבת כבחול אלא ענגהו... שלא תתנהג בו מנהג קלות ראש אלא קדשהו וכבדהו... בבגדים נאים ובכסות נקיה... שלא יהא הלוכך בשבת כהלוכך בחול. [שבת קיג/א] שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול... [עירובין לח/ב] לא יטייל אדם לסוף שדהו בשבת לידע מה היא צריכה (אחר השבת)... שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול [רש"י] כגון מקח וממכר וחשבונות. [סדור תפלה קבלת שבת לכה דודי] כי היא מקור הברכה.</p>
!	5	כבד את אביך ואת אמך (לג),	<p>(ריב). [יש' נח ז] "ומבשרך לא תתעלם". [משי' א ח] "שמע בני מוסר אביך" [רש"י] מה שנתן הקב"ה למשה בכתב ועל פה. "ואל תטש תורת אמך" - אומתך כנסת ישראל. [משי' כג כב] "שמע לאביך זה ילדך ואל תבו כי זקנה אמך".</p> <p>[קידושין לב] שלשה שותפין הן באדם הקב"ה ואביו ואמו. בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני.</p> <p>[כתובות קג/א] ... לרבות את אחיך הגדול... [קידושין לא/ב] אשרי מי שלא חמאן (ראה את ההוריו). [רש"י] שאי אפשר לקיים כבודם ככל הצורך, והוא נענש עליהם. [שוי"ע יורה דעה רמ] תלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם.</p>
	6	לא תרצח (לד),	<p>[חינוך] ואולם הרשעים הגמורים כגון המינין והמלשינים אינן מיישבי עולם, ועליהם אמר הכתוב [משי' יא ז] "ובאבוד רשעים רנה", לפי שהן לא יושיבו העולם אבל יחריבוהו בכל כוחם. וזהו מה שאמר חכם מחז"ל באבוד הרשעים, קוצים אני מכלה מן הכרם [ב"מ פג/ב], כלומר באבדן אלה יתיישב העולם יותר, כמו שפירות הכרם מתרבים וטובים יותר בסלוק הקוצים ממנו.</p>
	7	לא תנאף (לה),	<p>[חינוך] שלא לבוא על אשת איש. [משי' ו כט] "הבא אל אשת רעהו לא ינקה כל הנגע בה". [שם לב] "נאף אשה חסר לבי".</p>
	8	לא תגנב (לו),	<p>[סנהדרין פו/א] בגונב נפשות הכתוב מדבר. ראה גם [כא טז]. [מאיר] להעביד ללא רשות, סחר בבני אדם למטרות עבדות. [ברי' מ טו] "ויאמר... יוסף... כי גנב גנבתי מארץ העברים...".</p>
	9	לא תענה ברעך עד שקר (לז),	<p>[חינוך] שלא להעיד עדות שקר.</p>

	<p>[חינוך] שלא להעלות במחשבתנו לעשות תחבולה לקחת לנו מה שהוא לזולתנו מאחינו... אינו נגמר (עובר על האיסור ממש) עד שיעשה בו מעשה.</p> <p>[משנה תורה - גזלה ואבדה א ט] ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה.</p> <p>(תטז). [רמב"ם מצוה רסו] ואין השני לאוין אלו בענין אחד אבל הלאו הראשון (לח) והוא לא תחמד מזהיר שלא לקנות מה שיש לזולתנו (במעשה) והלאו השני (תטז) מזהיר אפילו להתאוות בלבנו לבד (במחשבה).</p> <p>[קהלת ד ד] "וראיתי אני את כל עמל ואת כל כשרון המעשה, כי היא קנאת איש מרעהו. גם זה הבל ורעות רוח".</p>		<p>10 לא תחמד... כל אשר לרעך (לח).</p>	
	<p>השווה [כד ב].</p> <p>[יז] "... ובעבור תהיה ראתו על פניכם".</p> <p>[נדרים כ/א] זו בושה. "לבלתי תחטאו" מלמד שהבושה מביאה לידי יראת חטא מיכן אמרו סימן יפה באדם שהוא ביישן.</p>	<p>טו-יז</p>	<p>העם רואים את המחזה ושמעים את הקולות ויעמדו מרחוק, משה מרגיעם "כי לבעבור נסות (להרים על נס) אתכם בא האלהים" ומשה נגש.</p>	<p>✓</p>
	<p>[חינוך] שלא לעשות צורות אפילו לנוי. [רש"י כ] לא תעשון דמות שמשי המשמשים לפני במרום.</p>	<p>יט-כג(סוף)</p>	<p>"לא תעשון אתי..." (לט).</p>	<p>ז</p>
	<p>[אבות ג ו] ומנין אפילו אחד (שיושב ועוסק בתורה, שכינה שרויה עמו)? שניא [כא] "בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך".</p>		<p>מזבח תעשה לי, אך לא מאבני גזית (מ) ושלא לפסוע על המזבח (מא).</p>	<p>ק</p>
<p>משפטים</p>	<p>[רש"י ג] "בגפו יצא" - מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה (לישראלית) אין רבו מוסר לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים (קידושין כ). "אם בעל אשה הוא" - ישראלית (מכילתא). "ויצאה אשתו עמו" - וכי מי הכניסה שתצא? אלא מגיד הכתוב שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו.</p> <p>[קידושין כ/א, כב/א] [ערכין לב] כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו.</p> <p>[רמב"ן ג] אבל אשה ובנים שהיו לו משלקחו רבו לא יהא חייב במזונותיהן.</p> <p>[ד] "אם אדניו יתן לו אשה" [רש"י] מכאן שהרשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים.</p> <p>ע"ן: [משנה תורה - עבדים ג, ד].</p>	<p>כא-א-ד</p>	<p>ביום 6 שנים יצא לחפשי.</p>	<p>ד דיני עבד עברי (מב):</p>
	<p>[ה] "אהבתי את אדני... לא אצא חפשי".</p>	<p>ה-ו</p>	<p>אם לא ירצה לצאת - "ורצע אדוניו את אזנו במרצע ועבדו לעלם".</p>	
	<p>[ref] אב מוכר ביתו לאמה עד גיל 12. [קידושין טו].</p> <p>[משנה תורה - עבדים ד ז] ונוהג בה מנהג אישות ואינו נוהג בה מנהג שפחות. [מאיר] לאחר נישואיה כבר אינה נחשבת אמה.</p>	<p>ז-יא</p>	<p>דיני אמה עבריה: הקונה שישאנה או בנו (מג), או יפדה אותה (מד). לא ימכרנה לאדם אחר לעולם (מה). אם אחרת יקח לו מלבדה, שְׂאֲרָה (מזונה), כְּסוּתָה (לבושה) וְעִנְתָהּ (תשמיש) לא יגרע (מו). אחרת "ויצאה חנם אין כסף".</p>	<p>ד</p>
	<p>[וי' כד יז].</p> <p>[שמי"א כד יג] "מרשעים יצא רשע" [רש"י] הקב"ה מזמן לרשע, שנופל ביד רשע כיוצא בו, והיכן אמרה תורה: [יג] "והאלהים אָנָּה לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה". [מכות י/ב].</p>	<p>יב-יד</p>	<p>"מות יומת".</p>	<p>✓</p>
		<p>טו</p>	<p>"מכה אביו ואמו" (מח)</p>	<p>✓</p>
	<p>[דב' כד ז]. (לו).</p> <p>[רמב"ם מצוה רמג] שלא יקיימו עליו העונש עד (1) שיגנוב, (2) וימכור וכשעבר על שני לאוין אלו הוא חייב חנק.</p>	<p>טז</p>	<p>"ווגנב איש ומכרו..."</p>	
	<p>[רס]. [משי כ כ] "מקלל אביו ואמו ידעך נרו בְּאֵשׁוֹ חֲשֵׁךְ".</p>	<p>יז</p>	<p>"מקלל אביו ואמו"</p>	<p>✓</p>
	<p>[יט] "ירפא ירפא" [ברכות ס/א, ב"ק פה/א] מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות.</p> <p>[כא] "אך אם יום או יומים יעמד לא יקם" [מאיר] אם מת תוך יום או יומיים האדון פטור... מותר להכות עבד [כא] "כי כספו הוא" [ספורנו] ועליו ליסרו, ופעמים ימרה העבד עד שיקצוף הרב להכותו מכה רבה.</p>	<p>יח-יט</p>	<p>ישלם ממון (מט).</p>	<p>מכה רעהו</p>
		<p>כ-כא</p>	<p>יש להרוג (בסייף) (ס).</p>	<p>ד עבדו או אמתו ומת</p>

	אשה הרה והפילה	ישלם ממון.	
		אם תמות גם היא - וונתתה נפש תחת נפשי.	כב-כג
ו	כלל התשלום (תעריף): "עין תחת עין... ושאר חבלות גוף.	כד-כה	[כב] "ונתן בפללים" [רשי"י] ע"פ הדיינים. מחלוקת בפרשנים בין מיתה לקנס.
ד	מכה וגורם מום לעבדו, ישחררו.	כו-כז	[רשי"י כו] כנעני , אבל עברי אינו יוצא בשן ועין כמו שאמרנו [ז] "לא תצא (אמה) כצאת העבדים". [עש"ח] ולומדים מהיקש עברי לעבריה. [ברכות ה/א] קל וחומר משן ועין. מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם עבד יוצא בהן לחרות - יסורין שממרקין כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה.
✓	שור שנגח באדם ומת, יסקל (נא) ולא יאכל בשרו (נב), בעל השור נקי אלא אם השור היה מועד ואז בעליו גם יומת... או יתן כֶּפֶר. אם עבד או אמה יגח גם ישלם לאדניו.	כז-לב	כיום רק דיני קנסות. [ב"ק א א] ארבעה אבות נזיקים: השור [כב ד] והבור [לג] והמבעה [כב ד] וההבער [כב ה].
	דין נזקי הבור (נג).	לג-לד	
	דין שור ההורג שור של אדם אחר.	לה-לו	
	לדון גנב ממון בתשלומין או במיתה (נד).	לז(סוף), כב א-ג	(רכד). [כא ב] "כי תקנה" [רשי"י] מיד ב"ד שמכרוהו בגנבתו כמו שנא' [כב ב] "אם אין לו ונמכר בגנבתו"...
	דין נזקי הַבְּעַר (והם שן ורגל) (נה).	ט	[חינוך] מי שהזיק לחברו נזק הבא מחמת השן או מחמת הרגל, כגון שהכניס בהמתו בשדה חברו ואכלה שם או (הרגה בע"ח שלו) בעברה שם ברגליה, שיש עלינו לחייבו בתשלומין מן העידית שלו כל מה שהפסיד.
	דין נזקי אש (נו).	ה	
	דין שומר-חינם (נז).	י-יז	
	דין טוען וכופר (נח).	יז	
	דין שומר-שכר (נט).	יט-יב	
	דין השואל (גם בשכר) (ס).	יג-יז	
✓	דין המפתה (ושכב עמה) בתולה שלא ארשה (סא).	יז-יטז	"מהר ימְהַרְּךָ לֹא לְאִשָּׁה. אִם מָאֵן יִמָּאֵן אֲבִיהָ לְתַתָּהּ לוֹ, כִּסְפֵי יִשְׁקַל כַּמֶּהָר הַבְּתוּלָה".
ז	"מכשפה לא תחיה" (סב).	יז	[רשי"י] שהנשים מצויות מכשפות [סנהדרין סז/א]. [רב"ח] ענין הכשוף הוא חבור דברים חלוקים זה מזה וכאשר יחבר אותם הדברים למטה זה עם זה... הכחות אשר למעלה... והנה חרטומי מצרים עיקר חכמתם היה ענין הכשוף...
כ	"כל שכב עם בהמה מות יומת".	יח	(רי , ריא).
ז	הזבח בלתי להי ימת.	יט	
ג	"וגר לא תונה" (סג) "ולא תלחצנו" (סד).	כ	"כי גרים היתם בארץ מצרים". [ב"מ נט/ב] המאנה את הגר עובר בשלשה לאוין...
ג	"אלמנה ויתום לא תענון" (סה).	כא-כג	
ג	הלואה	כד	[רבה שמי' לא יג] לא עמד הוא העני אלא עמי הוא. [סנהדרין ע/ב] והמלוה סלע לעני בשעת דוחקו עליו הכתוב אומר [יש' נח ט] "אז תקרא וה' יענה". (שמג , תקעב).
ג	"לא תשימון עליו נשך (רבית)" (סח).		
	"אם חבל תחבל (תקח משכון) שְׁלֵמֶת (כסות) רעך, עד בא השמש תשיבנו לו, כי...".	כה-כו	
	שלא לקלל אלהים (דיינים) (סט , ע), שלא לקלל נשיא (עא).	כז	[קהלת י כ] "מלך אל תקלל" [רשי"י] אפי' במחשבותיך בלא דבור, גם אפילו מלך אל תקלל לא תרגיז למלכו של עולם, ד"א כמשמעו מלך בשר ודם.
א	להפריש	כז-כט	(צא).
ש	ביכורים ותרומות ומעשרות		
ב	הקדשת בכרת באדם ובבהמה.		(יח , שצג). [יג א-ב].

✓	לא לאכל בשר טרפה (עג).	ל(סוף)	[רשי"י] בשר שנתלש מחיה שנטרפה.
ו	"לא תשא שמע שוא" (עד),	כג א	[חינוך] שלא ישמע הדיין טענת האחד שלא בפני בעל דינו ⁴ . [ימ"ל] איסור לקבל לשון הרע. [א"צ - לשון הרע] שלא נאמין ספור לשון הרע בלבבנו, להחזיק במחשבותינו שהדברים אמת, ולהבזות בעינינו את מי שנאמרו עליו.
ו	שלא יעיד בעל עבירה (עה).	ב	[חינוך] שלא ילך הדיין אחר דעת הרוב בדיני נפשות כשיהיה התוספת איש אחד לבד... ובמכילתא הטייתך לטובה על פי עד אחד, ולרעה על פי שנים.
ו	"ולא תענה על רב לנטת" (עז).		[חינוך] שלא ילך אחד מן הדיינים אחר דעת דיין אחד גדול, או אפילו אחר דעת הרוב.
ו	"אחרי רבים להטת" (עח).		[חינוך] כשיפול מחלוקת בין חכמים.
ו	"ודל לא תהדר בריבוי" (עט).	ג	[חינוך] שלא יחמול הדיין על החלש והדל בשעת הדין אלא שידין דינו לאמיתו, לא על צד החמלה עליו, אבל ישוב בין העשיר והדל להכריחו לפרוע מה שהוא חייב. [וי' יט טו] "לא תשא פני דלי".
✓	להשיב בהמה תעה לבעליה.	ד	מצות השבת אבידה. [דב' כב א] "לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחריך".
✓	מצוה להסיר המשא מעל הבהמה שיגעה במשאה (פ).	ה	"עזב תעזב עמו". [אבות ו ו] נושא בעל עם חברו. "חמור שגאך... " [ב"ק נד/ב] אף כל חיה ועוף כיוצא בהן. [פסחים קיג/ב] שונא שאמרו שונא ישראל ולא שונא נכרי. [חושן משפט רעב] מצוה לטעון עם השונא תחילה כדי לכופ את יצרו.
ו	"לא תטה משפט אבינך בריבוי" (פא).	ו	[חינוך] שלא להטות הדין על מי שידע שהוא רשע בעל עבירות. [רשי"י] שהוא מדולדל ותאב לכל טובה.
✓	"מדבר שקר תרחק",	ז	[לז, עד, תז]. [אבות א יז] על שלשה דברים העולם עומד: על הדין ועל האמת ועל השלום, שנא' [זכ' ח טז] "... דברו אמת איש את רעהו. אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם".
ו	"ונקי וצדיק אל תהרג" (פב).		[חינוך] הזהר עד מאד לבל תהרוג אדם שיהא באפשרות שלא עשה מה שאמרו עליו שעשה. [סנהדרין לג/ב] מניין ליוצא מבית דין חייב. ואמר אחד: יש לי ללמד עליו זכות. מניין שמחזירין אותו? תלמוד לומר 'נקי אל תהרג' ומניין ליוצא מבית דין זכאי. ואמר אחד: יש לי ללמד עליו חובה. מניין שאין מחזירין אותו? תלמוד לומר 'צדיק אל תהרג'.
✓	"ושחד לא תקח" (פג).	ח	
ג	"וגר לא תלחץ".	ט	[סד].
ט	מצות שמיטת הקרקעות בשביעית (פד).	י-יא	[חינוך] מצות שמיטת קרקעות. להפקיר כל מה שתוציא הארץ בשנה השביעית, שהיא נקראת מפני המעשה הזה שנתחייבנו בה שנת השמיטה, ויזכה בפירותיה כל הרוצה לזכות.
ח	מצות שבייתה בשבת (פה).	יב	
ז	"ושם אלהים אחרים לא תזכירו" (פו),	יג	[חינוך] שלא לישבע בעבודה זרה.
ז	"לא ישמע על פיך" (פז).		[חינוך] שלא להדיח בני ישראל אחר עבודה זרה.
ח	"שלוש רגלים תחוג לי בשנה" (פח). "יראה זכורך". "לא יראו פני ריקם" (עולות).	יד-טו	[רשי"י] כ מצוה עליכם להביא עולת ראית פנים. [פ].
ח	בפסח		
ח	"לא תזבח על חמץ דם זבחי" (פט),		[חינוך] שלא נשחוט שה הפסח ב"ד בניסן בעוד שהחמץ ברשותנו. שלא לשחוט לפני הזמן,

⁴ דיין - שופט, דיינין - שופטים, בעל הדין - המאשים, בעל דינו - הנאשם.

ח	"ולא ילין חלב חגי עד בקרי" (צ).	[ימ"ל] אין להלין האימורים (אברי קרבנות) עד הבוקר, אלא יש לשרפם על המזבח בזמנו.	ולא להותר אחרי הזמן.	
ח	"והג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה" (עצרת)	[טז] "והג הקציר" [רש"י] הוא חג שבועות (סיום הספירה). "בכורי מעשיך" - שהוא זמן הבאת בכורים ששתי הלחם הבאים בעצרת היו מתירין החדש למנחות ולהביא בכורים למקדש שנאמר [במי' כח כו] "וביום הבכורים...". [לד כב] "בכורי קציר הטיים". תקופת קצירת התבואה. [זאב] את השעורים היו מתחילים לקצור בחודש אייר. את החיטים היו מתחילים לקצור בחודש סיון וזהו חג הקציר - חג השבועות. את התבואה היו אוגרים בשדות, פתוחה לשמש, כדי שהיא תתיבש. רק בתקופת חודש תשרי היו אוספים אותה לממגורות כשהיא יבשה ומוכנה לאכילה. זהו חג האסיף - חג הסוכות.	[טז] "והג הקציר" [רש"י] הוא חג הסוכות. "באספך את מעשיך" - שכל ימות החמה התבואה מתיבשת בשדות ובחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים.	[משנה ב' פורים א'] מעצרת (שבועות) ועד ק"ח (סוכות), מביא וקורא [דב' כו א-יא]. [משי' ג ט] "כבד את ה' מהונך ומראשית כל תבואתך" [רש"י] מכל אשר חננך...
ח	"והג האסיף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה"			
א	"ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך" (צא).			
√	"לא תבשל גדי בחלב אמו" (צב).			
מ	ה' שלח מלאך "לשמרך בדרך" לכנען, יש לשמע בקולו, בעזרתו תכחיד את יושביה (אמרי, חתי, פרזי, כנעני, חוי, יבוס), יש להרס את מצבתיהם.	כ-כד	[יהושע יב]. [כ] "הנה אנכי שולח מלאך" [רש"י] כאן נתבשרו שעתידין לחטוא ושכינה אומרת להם [לג ג] "כי לא אעלה בקרבך". [רב"ח כג] לא הזכיר השביעי שהוא הגרגשי (כי פנו להם הארץ מעצמם ולא הוצרכו ישראל להלחם כנגדם).	
*	"ועבדתם את ה' אלהיכם	כה-כו	[טו כו]. [רש"י כו] "משכלה" - מפלת נפלים או קוברת את בנייה קרויה משכלה. [חזקוני] שתהיה זקן ומלא ימים ועל הרשעים הוא אומר [משי' י כז] "ושנות רשעים תקצורנה".	
מ	האופן בו יסיע ה' לעם בכיבוש הארץ.	כז-לא		
ז	"לא תכרת להם (נכג) ולאליהם ברית" (צג).	לב	[חינוך] משרשי מצוה זו, לאבד ע"ז וכל משמשיה מן העולם, ואלו השבעה עממים היו עיקר ע"ז ויסודה הראשון, ועל כן נעקרו מארצם, ונצטוו לשרש אחריהם ולאבד זכרם לעולם.	
ז	שלא להושיב עובד עבודה זרה בארצנו (צד).	לג(סוף)		
	צווי ה': אהרן, נדב ואביהוא (בניו) ו-70 מזקני ישראל ישתחוו מִרְחֵק, רק משה יעלה להר.	כד א-ב	[רש"י] פרשה זו [א-יא] נאמרה קודם עשרת הדברות ובד' בסיון נאמרה לו עלה [יט י]. [רמב"ן] איננו נכון... [אוה"ח] משמעות הכתובים יגיד, כי פרשה זו במקומה נאמרה אחר מתן תורה, ואין להאריך בריבוי הוכחות המעידים על הדבר, וכן ראיתי לר' אברהם א"ע, ורשב"ם, ורמב"ן, שיחדיו היו תמים בדעה זו.	
	משה מספר "לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים". העם עונה: "כל הדברים אשר דבר ה' נעשה ונשמע".	ג	[רש"י ג] "את כל דברי ה'" - מצות פרישה והגבלה. "ואת כל המשפטים" [מכילתא בפי יתרו] ז' מצות שנצטוו בני נח, ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין שניתנו להם במרה [טו כג-כה].	
	משה כתב את דברי ה',	ד-ה	[רבה] שהקדימו עשייה לשמיעה. [אבות ג ט] כל שמעשיו מרבין מחמתו, חכמתו מתקמת. [ד] "וישכם בבקרי" [רש"י] בחמשה בסיון.	
ר	למחרת בבקר, בנה מזבח ו-12 מצבת לשבטים והעלו עלת. בטכס הברית זרק מהדם על העם.			

		עפ"י הצווי (פסוק א') משה עלה להר (40 יום).	ט-י"א(סוף)	וי בסיון - עליה ראשונה. [כ יח]. [יב] "ויאמר ה' אל משה" [רש"י] לאחר מתן תורה [פרק ט].	
תְּרוּמָה	ציווי לקחת תרומה מהעם ומהחמרים : "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (צוה) לפי תכנית המשכן שיראה :	ק	כה א-ט	ציווי מלאכת המשכן [כה א - לא יא]. [רש"י לא יח] אין מקדם ומאוחר בתורה. ציווי מלאכת המשכן אחרי מעשה העגל [פרק לב]. [ה] "ועצי שטים" [רש"י] יעקב אבינו צפה ברוח הקודש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר והביא ארזים למצרים ונטעם וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים. [אבות דרבי נתן יא א] אף הקב"ה לא השרה שכינתו על ישראל עד שעשו מלאכה שגא' [ח] "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". כלי יקר כו טו] בתוכו לא נאמר אלא "בתוכם" לומר שעיקר השכינה בעבור ישראל. [ירושלמי יומא ה/א] כל דור שאינו נבנה בימיו מעלין עליו כאילו הוא החריבו. [מל' א ו יג] "ושכנתי בתוך בני ישראל ולא אעזב את עמי ישראל". [יש' סו א] "כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדם רגלי, אי זה בית אשר תבנו לי ואי זה מקום מנוחתי...".	
		ק	י-טז	תאור בניית ארון הברית (העדת), שלא להוציא בדי הארון ממנו (צו),	
		ק	יז-כב	תאור הכפרת והכרבים. "ונועדתי לך שם ודברתי אתך... את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל".	
		ק	כג-כט	תאור השלחן	
		ק	ל	ומצות סדור לחם הפנים ולבנה (צו).	
		ק	לא-מ(סוף)	תאור המנרה.	
		ק	כו א-ד	תאור יריעות אהל המשכן.	
		ק	טו-ל	תאור קרשי המשכן.	
		ק	לא-לה	תאור הפרכת המבדילה "בין הקדש ובין קדש הקדשים".	
		ק	לו-לז(סוף)	תאור המסך.	
		ק	כז א-ח	תאור מזבח העלה/החיצון/הנחושת.	
		ק	ט-יט	תאור חצר המשכן.	
				מצות הפהנים להיטיב נרות תמיד (צח).	כ-כא(סוף)
		תְּצִוָה	בגדי אהרן ובניו פהנים (צט)	ק	כז א-ה
ק	ו-י			האפד,	
ק	יג-ד			המשבצות והשרשרות,	
ק	טו-ל			החושן, "ולא יִזַח (ינתק)... מעל האפוד" (ק),	
ק	לא-לה			המעיל, "לא יקרע" (קא),	
ק	לו-לט			הציץ והמצנפת,	
ק	מ-מג(סוף)			כתנת, מגבעות, מכנסי בד.	
				ציווי טכס קידוש הפהנים, לבישת בגדיהם, הקרבנות בימי המלואים, קרבן התמיד - רק עליהם לאכל ממנו (קב).	כט א-מ(סוף)
ק	ז א-ו			מזבח הקטרת/הזהב	ז א-ו
				תאור. ציווי הפהנים (בהעלותם את הנרות) להקטיר עליו קטרת סמים פעמיים בכל יום (בבוקר ובין הערבים) (קג).	ז ט
		"חטאת הכפורים" - "וכפר אהרן על קרבתיו" (קד).	י		
			י		

<p>כי תשא</p>	<p>[טו] "לכפר על נפשתיכם" [רשי"י] שלא תגנפו עי"י מנין. [משנה שקלים א א] באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים. [טז] "ונתת אתו על (בשביל) עבדת אהל מעד... לכפר על נפשותיכם". [רשי"י] ומהמנין הזה נעשו האדנים משקלים שלו (יסוד המשכן, חד פעמי פה, ½ שקל). [מגילה כט/ב] שלש תרומות הן [יג, יד, טו]: של מזבח (קרבנות, כל שנה. ½ שקל)... ושל אדנים... ושל בדיק הבית (תרומות המשכן, כמה שרוצה)...</p> <p>[קשו"ע קמא ה] נוהגין ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, זכר למחצית השקל שהיו נותנים באדר לצורך קרבנות הצבור. ומנהג ליתן ג' מחציות, משום דבפי כי תשא כתיב ג' פעמים תרומה. ונותנין בערב לפני קריאת המגילה. ומחלקין אותם לעניים. [כה ב].</p>	<p>יא-טו</p>	<p>ציווי לפקוד את העם עי"י מתן כופר תרומה מחצית השקל בכל שנה (קה).</p>
		<p>יא-כא</p>	<p>ל מצות רחיצת ידי ורגלי הפהנים בכיור הנחשת (קה).</p>
		<p>כב-לג</p>	<p>√ מצות משיחת המשכן, פהנים גדולים ומלכים בשמן המשחה (קז). "על בשר אדם לא ייסך" (קה), "ובמתכנתו לא תעשו כמהו" (קט).</p>
	<p>[לד] "סמים נטף ושחלת והלבנה... ולבנה...". [רשי"י] "והלבנה" - בשם שריחו רע... ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת ללמדנו שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפלותינו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו.</p>	<p>לד-לז (סוף)</p>	<p>! תאור הקטרת, "במתכנתה לא תעשו לכם" (קי).</p>
		<p>לא-א-י</p>	<p>ק שמות בנאי המשכן (בצלאל ואהליאב).</p>
		<p>יא-י</p>	<p>ק חזרה: כלי המשכן ומה שצריך לעבודה בו "יעשו".</p>
	<p>[יז] "ביני ובין בני ישראל אות הוא לעלם...". [רשי"י יג] אות גדולה היא. [יג] "כי אני ה' מקדשכם" [שבת יב] אמר לו הקב"ה למשה: מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם.</p>	<p>יב-יז</p>	<p>ח מצות שמירת השבת. "מחלליה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמיה".</p>
		<p>יז (סוף)</p>	<p>לחת האבן (הכתבים באצבע אלהים) ניתנים למשה.</p>
	<p>[רשי"י] בא השטן... אמר להם מת משה שכבר בא שש שעות ולא בא וכי... כמין דמות משה הראה להם... שנושאים אותו באויר רקיע השמים. [במ' כא ה] "באלהים ובמשה" [רשי"י] השוו עבד לקונו (במ"ר).</p>	<p>לב א</p>	<p>ס העם ראה כי ב"ש משה לרדת, התלננו לפני אהרן "קום ועשה לנו אלהים... כי זה משה... לא ידענו מה היה לוי".</p>
	<p>[רשי"י ה] ראה חור בן אחותו (מרים) שהיה מוכיחם והרגוהו... ואמר מוטב שיתלה בי הסרחון ולא בהם... [ב] "ויאמר אלהם אהרן פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם...". [פדר"א מד] ולא קבלו עליהם ליתן נזמיהן לבעליהן. [ד] "אלה אלהיך" [רשי"י] ולא נאמר 'אלה אלהינו' מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרן והם שעשאוהו ואחר כך הטעו את ישראל אחריו. [אה"ח כא] השליך הזהב ויצא מעצמו הרי לא עבר על הלאו כי לא עשה בידו לא צורה ולא דמות. ואז... [רשי"י ד] באו מכשפי ערב רב... וי"א מיכה... [ד] "אשר העלך" [סנהדרין סג/א] שאיוו אלוהות הרבה. [דב' א א] "ודי זהב" [רשי"י] הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם שנא' [הושע ב ג] "וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעלי".</p>	<p>ב-ד</p>	<p>√ מ"נזמי הזהב אשר באזניהם" יצר עגל.</p>
	<p>[רשי"י ה] לדחותם.</p>	<p>ה-י</p>	<p>√ לא הועיל לו כשבנה מזבח לחג לה'.</p>

<p>[ז] "שָׁחַת עֲמָךְ" [רש"י] שחת העם לא נאמר אלא "עמך" - [יב לח] "ערב רבי" שקבלת מעצמך וגיירתם ולא נמלכת בי ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה - הם שחתו והשחיתו. [רש"י ז] עדיין לא שמענו שהתפלל משה עליהם והוא אומר [ז] "הניחה לי?" אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם. [תהי קו כג] "ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית".</p> <p>[ז] "ואעשה אותך לגוי גדול...". [ברכות לב/א] אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע ומה כסא של שלש רגלים (יג) "זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם...". אינו יכול לעמוד לפניך בשעת כעסך. כסא של רגל אחד על אחת כמה וכמה.</p> <p>[יא] "למה ה' יחרה אפך בעמך?" [ספורנו] באותם שלא חטאו בעגל.</p>	<p>T-T</p>	<p>ה' הודיע למשה "כי שָׁחַת עמך... סרו מִקֶּר מן הדרך אשר צִוִּיתֶם" ואומר "הניחה לי.. ואכלם" [דב' ט יד] "ואשמידם" "ואעשה אותך לגוי גדול". אך לתפלת משה - "וינַחֵם ה'".</p>
<p>י"ז בתמוז.</p> <p>[טו] "... כְּתָבִים מְשֻׁנֵי עִבְרִיָּהֶם...". [רש"י] היו האותיות נקראות ומעשה נסים היה [שבת קד].</p> <p>[טז] "והלַחַת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלַחַת" [אבות ו ב] אל תקרא חרות אלא חרות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה.</p>	<p>TU-TU</p>	<p>משה יורד ושני הַלַחַת בידו</p>
<p>[כד יג] "ויקם משה ויהושע משרתו" [רש"י] שהיה התלמיד מלוה לרב עד מקום הגבלת תחומי הַר שאינו רשאי לילך משם והלאה ומשם "ויעל משה (לבדו) אל הר האלהים" ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל 40 יום שכן מצינו כשירד משה [יז] "וישמע יהושע את קול העם ברעה" למדנו שלא היה יהושע עמהם.</p> <p>[אה"ח יז] או רמז באומרו "קול מלחמה" על מלחמת היצר, שהוא ס"מ המצוי תמיד במערכת המלחמה עם האדם, והשיב משה [יח] "אין קול ענות גבורה", פירוש שלא נתגברו על יצרם, ... והכוונה ש... עקרו הכל, ששקולה ע"ז כנגד כל התורה כולה [הוריות ח].</p>	<p>T-T</p>	<p>פוגש את יהושע שחושב כי העם במלחמה, אך משה ידע כי הקולות (לא של ניצחון ולא של תבוסה אלא) של שמחה.</p>
<p>[משך חכמה טז] ... עוד לא נחקק בהם (בעם) להביך אמיתות מציאות יחיד ביחידות גמורה בלי תואר, בלי גדר, בלי מושג מהותו אצל הנמצאים... החליפו מהם צורה ביוצרה ובאו לטעות.</p> <p>[רב"ח טז] ... שראה שפרח הכתוב מן הלוחות כשנתקרב בגבול העגל... ובהסתלק הכתב נשארו הלוחות גוף בלא נפש וגוף בלא נפש ראוי לקברו תחת הקרקע... [עירובין נד/א] אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל.</p>	<p>T-T</p>	<p>כאשר קרב אל המחנה "וישלך מידו את הַלַחַת וישבר אתם". והורס את העגל.</p>
<p>[כא] "מה עשה לך העם הזה" [רש"י] כמה יסורים סבלת שסורוך עד שלא תביא עליהם חטא זה.</p> <p>[מלבי"ם] אהרון... רצה ללמד זכות על ישראל ולקחת האשמה על עצמו... [כב] "כי ברע הוא" [גור אריה כ] ולא אמר כי רעים הם, אלא "ברע" רוצה לומר בדרך רע הם הולכים תמיד. [רש"י] ובנסיונות לפני המקום.</p>	<p>כא-כה</p>	<p>שואל את אהרן "מה עשה לך העם הזה כי הבאת עלי חטאה גדלה", אהרן עונה לו "אתה ידעת את העם כי ברע הוא...".</p>
<p>השווה: [במ' כה ח] "ויאמר משה אל שפטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור".</p>	<p>כו-כט</p>	<p>משה קורא: "מי לה' אלי! ויאספו אליו כל בני לוי". בשם ה' משה מצוה אותם להרוג מעובדי העגל. [כז] "ויאמר להם כה אמר ה' אלהי ישראל שימו איש חרבו על ירכו עברו ושובו משער לשער במחנה והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרבו". נפלו כ-3000.</p>

<p>י"ח בתמוז. [לא] ויִשָּׁב משה אל ה'...". עליה שניה. [דב' ט יח] ואתנפל לפני ה' כראשונה ארבעים יום" [רש"י] עלה בי"ח בתמוז... אמצעיים היו בכעס.</p> <p>[לא] "אלהי זהב" [רש"י] [ברכות לב, יומא פו] אתה הוא שגרמת להם שהשפעת להם זהב וכל חפצם מה יעשו שלא יחטאו? משל למלך שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח בית זונות מה יעשה הבן שלא יחטא. [דב' לב טו] "וישמך ישראל ויבעט".</p> <p>[יומא פו/ב] וצריך לפרוט את החטא שנא' [לא] "אנא חטא העם... ויעשו להם אלהי זהב". [משנה ברורה תרז ח] אין צריך לפרט - אלא כשיאמר סתם חטאתי יצא ידי מצות וידוי. הרשות בידו - ... דבקול רם אין לפרט החטא... שאינו מפורסם לרבים ומפני שאין זה כבוד המקום שמגלה לרבים שחטא כנגדו אבל בחטא המפורסם לרבים רשות בידו לפרטו ברבים אפילו בקול רם.</p> <p>[לב-לג] ויעתה אם תשא חטאתם ואם אין קחני נא מספרך אשר כתבת. ויאמר ה' אל משה מי אשר חטא לי אמחנו מספרי". השווה [בר' ו ז] "... אמחה את האדם...".</p> <p>[לב] "מספרך" [רש"י] מכל התורה כולה שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים [ברכות לב].</p> <p>[רמב"ן לב] ולפי דעתי, כי משה אמר [לב] "ועתה אם תשא חטאתם", ברחמיך, "ואם אין מחני נא" תחתם מספר החיים ואסבול אני ענשם, כענין שאמר הכתוב [יש' נג ח] "והוא מהלל מפשעו מדפא מְעֻנְתֵינוּ מוסר שלומנו עליו ובחברתו נרפא לנו", והקב"ה השיבו, החוטא אמחה מספרי, ולא אותך שלא חטאת.</p> <p>[דב' ט כ] "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההוא". [רש"י] "ובאהרן התאנף ה'" - לפי ששמע לכם. [עש"ח] אבל לא לפי שחטא. [רב"ח] כי הקב"ה מדקדק עם הצדיקים אפילו כחוט השערה [יבמות קא/ב], וכן דרשו רז"ל ממה שכתוב [תה' נ ג] "וסביבו נשערה מאד". [רש"י] "להשמידו" - זה כלוי בניס וכן הוא אומר [עמוס ב ט] "ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת". ואתפלל גם בעד אהרן - והועילה תפלתי לכפר מחצה ומתו שנים [נדב ואביהו] [וי' י ב] ונשארו השנים.</p> <p>[ע"ז ד/ב] לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה. [רש"י] כלומר גבורים ושליטים ביצרם היו, ולא היה ראוי להתגבר יצרם עליהן, אלא גזירת מלך היתה - לשלוט בסם, כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה, שאם יאמר החוטא: 'לא אשוב שלא יקבלני', אומרים לו: צא ולמד ממעשה העגל - שכפרו [בקב"ה] ונתקבלו בתשובה.</p>	<p>ל-לה(סוף)</p>	<p>למחרת, משה עולה להר ומבקש את מחילת ה' על מעשה העם. ה' סולח, משה ינחה את העם. ה' הורג מאלו שעשו את העגל.</p>
<p>[מאיר] ב-כג [כ] נתבשרו, כאן הבינו. [ג] "כי לא אעלה בקרבך" [רש"י] לכך אני אומר לך "ושלחתי לפניך מלאד". "כי עם קשה עֵרְף אתה" - וכששכינתי בקרבכם ואתם ממרים בי מרבה אני עליכם זעם. [תה' צא יא] "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך".</p>	<p>לג א-ג</p>	<p>ה' חוזר ומאשר את שבועתו לאבות ושישלח מלאך לפני ישראל בכיבוש הארץ ולא הוא עצמו.</p>
<p>[ה] "ויאמר ה'... ועתה הורד עֵדְיָךְ מעליך ואדעה מה אעשה לך" [רש"י] כתרים שניתנו להם בחורב כשאמרו [כד ז] "נעשה ונשמע". [א"י צ - התשובה] [מדרגת] ההכנעה... ולא יעשה מלבושים נאים ותכשיטים.</p>	<p>ד-1</p>	<p>ס העם מתאבל אך ללא הועיל.</p>

<p>[רש"י ז] הוא בית ועד למבקשי תורה. [מאיר] העברת (לימוד) התורה היא כמקודם באהל משה (ניח יד) "יוכל העם נצב עליך מן בקר עד ערבי"...) ועכשיו מחוץ למחנה. [רש"י ז] (כפי שהעם) מנודה לרב (מה', כד) מנודה (העם) לתלמיד (ממשה תלמידו של הקב"ה – 2000 אמה). [יא] "יושב אל המחנה" [רש"י] לאחר שנדבר עמו היה משה שב אל המחנה ומלמד לזקנים מה שלמד והדבר הזה נהג משה מיום הכפורים עד שהוקם המשכן ולא יותר שהרי ב"י בתמוז נשתברו הלוחות (תענית כח) ובי"ח שרף את העגל ודן את החוטאים ובי"ט עלה שנאמר [לב ל] "ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם... "ועשה שם 40 יום ובקש רחמים שנאמר [דב' ט יח, כה] "ואתנפל לפני ה'..." ובראש חודש אלול נאמר לו [לב ב] "ועלית בבקר אל הר סיני" לקבל לוחות האחרונות ועשה שם 40 יום שנאמר בהם [דב' י ל] "ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים...". מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון. אמור מעתה אמצעיים היו בכעס ב"י בתשרי נרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו למשה [במי יד כ] "סלחתי כדבריך" ומסר לו לוחות האחרונות וירד והתחיל לצוותו על מלאכת המשכן ועשאוהו עד אחד בניסן ומשהוקם לא נדבר עמו עוד אלא מאהל מועד. [רמב"ן ז] ואינו נכון בעיני. [ברכות סג/ב] אמר לו הקב"ה למשה: עכשיו יאמרו הרב (הקב"ה [רש"י] משום מעשה העגל) בכעס ותלמיד (משה [רש"י] שהרחקת אהלך ממחנה) בכעס, ישראל מה תהא עליהם? אם אתה מחזיר האהל למקומו מוטב... דכ"י [יא] "יושב אל המחנה".</p>	<p>ז-יא</p>	<p>משה מעביר את אהלו אל מחוץ למחנה "וקרא לו אהל מועד".</p>
<p>[יהושע א ח] "לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך...". [מנחות צט/ב].</p>	<p></p>	<p>יהושע משרתו "לא ימיש מתוך האהלי".</p>
<p>[רש"י יח] ראה משה שהיה עת רצון ודבריו מקובלים והוסיף לשאול להראותו מראית כבודו. [טז] "יבמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך?". השווה אברהם [בר' טו ח] "יבמה אדע כי אירשנה?". [טז] "ונפלינו אני ועמך" [רש"י] ונהיה מובדלים בדבר הזה "מכל העם אשר על פני האדמה". [יט] "והנתי את אשר אהן... ורחמתי את אשר ארחם" [ברכות ז/א] אף על פי שאינו הגון. [רה"ש יז/ב] שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה... [ברכות ז/א] שלשה דברים בקש משה מלפני הקב"ה ונתן לו: בקש שתשרה שכינה על ישראל... בקש שלא תשרה שכינה על עובדי כוכבים... בקש להודיעו דרכיו (הנהגתו) של הקב"ה... אמר לפניו רבשי"ע מפני מה יש... צדיק ורע לו יש רשע וטוב לו...? [יר' יב א] "מדוע דרך רשעים צלחה?". א' אלול. עליה שלישית. [א] "פסל לך" [רש"י] אתה שברת הראשונות אתה פסל לך אחרות. [א] "אשר שברת" [יבמות סב/א] אמר ליה הקב"ה למשה ישר כחך ששברת.</p>	<p>יב-כג(סוף)</p>	<p>משה מבקש "הודעני נא דרךך", ה' מתגלה אליו וחוזר בו ממקודם [לג ב], הפעם "פני ילכו והנחתי לך" ואת יחסו אל משה ועם ישראל, "והנתי את אשר אהן ורחמתי את אשר ארחם" וכי "לא תוכל לראת את פני כי לא יראני האדם והי" ולמרות זאת "ונצבת על הצור... והסרתי את כפי וראית את אהך" ופני לא יראו".</p>
<p>א' אלול. עליה שלישית. [א] "פסל לך" [רש"י] אתה שברת הראשונות אתה פסל לך אחרות. [א] "אשר שברת" [יבמות סב/א] אמר ליה הקב"ה למשה ישר כחך ששברת.</p>	<p>זא-ז</p>	<p>ה' מצוה כי משה יעלה (שוב) להר עם שני לוחות עליהם ה' יכתוב את הדברים אשר היו על הראשונים.</p>

<p>[ה-ו] "ויקרא בשם ה'. ויעבר ה' על פניו ויקרא...". מחלוקת: [רשב"ם ה] הקב"ה קרא כשהיה עובר בשם כמו שהולך ומפרש. שכן כתוב למעלה [לג יט] "ויקראתי בשם ה' לפניך". [רש"י ה] מתרגמינן וקרא בשמא דה'.</p> <p>13 מדות הרחמים. [במי יג יח]. עיין סיכום.</p> <p>[ז] "נשא עון ופשעיו". [גמרא] כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר [מכ"ה ז יח] "נושא עון ועובר על פשעיו. למי נושא עון? למי שעובר על פשעו. [רש"י ר"ה יז/א] המעביר על מדותיו - שאינו מדקדק למדוד מדה למצערס אותו, ומניח מדותיו והולך לו... מעבירין לו על כל פשעיו - אין מדת הדין מדקדקת אחריו, אלא מנחתן והולכת. [פסחים קיג/ב] שלשה הקב"ה אוהבן: מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד על מדותיו.</p> <p>[ז] "ונקה לא ינקה". [במי יד יח] "ונקה לא ינקה". [יר' ל יא, מו כח] "ואתך לא אעשה קלה ויסרתיך למשפט ונקה לא אַנקי".</p> <p>[ר"ה יז/ב] ברית כרותה ל-13 מדות שאינן חוזרות ריקס שנאמר [י] "הנה אנכי כורת ברית".</p>	<p>II-ה</p>	<p>! משה/ה' קרא: "ה' אל רחום וחנון, ארך אפים ורב חסד ואמת: נצר חסד לאלפים, נשא עון ופשע וחטאה, ונקה לא ינקה,</p>
<p>[כ ה]. אם האבות חטאו. והשווה [דב' כד טז]. [יר' לא כח-כט] "בימים ההם לא יאמרו עוד אבות אכלו בקר ושני בנים תקהינה. כי אם איש בעונו ימות כל האדם האכל הבקר תקהינה שניו". [יח' יח כ] "הנפש החטאת היא תמות. בן לא ישא בעון האב ואב לא ישא בעון הבן. צדקת הצדיק עליו תהיה ורשעת הרשע עליו תהיה".</p>		<p>פקד עון אבות על בנים ועל בני בנים, על שלשים ועל רבעים"</p>
<p>"וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו" [רב"ח] לרוב ענותנותו של משה כלל עצמו עמהם כי היה לו לומר לעונם ולחטאתם, וירמיה שהיה משבטו למד ממנו שאמר [יר' יד ז] "אם עונינו ענו בנו ה' עשה למען שמך", ולא אמר עונם.</p>	<p>ט</p>	<p>! שוב משה מבקש כי יסלח לעם,</p>
<p>[רש"י] "אעשה נפלאות" - לשון [שמי לג טז] "ונפלינו" שתהיו מובדלים בזו מכל האומות עו"א שלא תשרה שכינת עליהם. והשווה [לג טז] "ונפלינו אני ועמך מכל העם...".</p> <p>[רשב"ם] "הנה אנכי כורת ברית" על זאת שאלך עמהם. [רמב"ן ח] ירמוז אל שכון השכינה בהם.</p> <p>[ספורנו] "נגד כל עמך אעשה נפלאות" כשיתפללו על ידי מדות הללו [לד ה-ח].</p>	<p>י</p>	<p>ר והי "פרת ברית" רק עם ישראל.</p>
<p>חזרה [כג כג].</p>	<p>יא</p>	<p>מ "הנני גרש מפניך את האמרי והכנעני והחתי והפרזי והקניזי והיבוסים".</p>
<p>[צג].</p>	<p>יב-טז</p>	<p>ז אין לכרות ברית עם יושבי הארץ, אלא להרוס מזבחתם.... שלא לאכל מזבחייהם (קיא). לא לשאת את בנותיהן.</p>
<p>[תכז].</p>		<p>ז "אלהי מסכה לא תעשה לך".</p>
<p>[כז].</p>	<p>יז</p>	
<p>[כג טו].</p>	<p>יח</p>	<p>ח חזרה לשמר את הפסח.</p>
<p>[יג ב, יב-יג].</p>	<p>יט-כ</p>	<p>ב קידוש בכורת.</p>
<p>[כג טז].</p>	<p>כא</p>	<p>ח שביתה בשבת.</p>
<p>[כג טז].</p>		<p>ט מצות שביתת הארץ בשנת השמיטה (קיב).</p>
<p>[כג יז]. [תפט].</p> <p>[כד] "ולא יחמד איש את ארצו בעלתך לראות את פני ה' אלהיך שלש פעמים בשנה" [פסחים ח/ב] שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן.</p>	<p>כב-כד</p>	<p>ח חזרה חג שבועות. שלוש פעמים בשנה עליה לרגל.</p>
<p>[כג יח-יט].</p>	<p>כה</p>	<p>ח זבח פסח.</p>
<p>[צא].</p>	<p>כו</p>	<p>בכורים.</p>
<p>[צב].</p>		<p>√ שלא לאכול בשר בחלב (קיג).</p>

			ר	ה' מצִוָּה על משה לכתב את הדברים שאמר והם ברית.	ד	[רמב"ן] כי כל המעשה אשר היה בלִחַת הראשונות ירצה לְשִׁנוֹת עמהם בלִחַת השניות. [תנחומא כי תשא לד] ... "כתב לך את הדברים" - הרי מקרא. "כי על פי הדברים האלה" - הרי משנה על פה ... (אמר הקב"ה) איני יודע (מי בני) אלא מי שמשטורין שלי אצלו ... (ורק) אם קיימת שבכתב בכתב ואת שבעל פה על פה - "כרתית אתך ברית" ... [גיטין ס/ב] ... דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרו על פה. דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרו בכתב. [רש"י] מכאן אתה למד שהתלמוד לא ניתן לכתוב אלא מפני שהתורה משתכח.	
			√	משה היה על ההר 40 יום. ה' כתב על הלִחַת את 10 הדברות.	כז	[א"ע] "ויכתוב על הלוחות" - השם כתבם. כי כן כתוב [דבי י ב] "אכתב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברתי".	
			√	משה יורד "קרן אור פניו". "ויצַנֵם את כל אשר דָּבַר ה' אֵתוּ בהר סיני".	כט-לה(סוף)	י' בתשרי. יום כיפור. לאחר ששהה בהר 40 יום מתחילת חודש אלול (חודש הרחמים והסליחות).	
ויקהל			√	"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" ואמר להם את ציווי ה':	לה א		
			ח	"שבת שבתון לה' כל העשה בו מלאכה יומת". "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת" (קיד).	ב-ג	[שבת מט/ב] 39 אבות מלאכות ... כנגד עבודות המשכן [רש"י] ופרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכת המשכן ללמוד הימנה. [רמב"ן א] והקדים השבת ... ומכאן שאין מלאכת המשכן דוחה שבת.	
			ק	ציווי תרומות לבנית המשכן וכל אשר בו.	ד-כ		
			ק	וכן עשו:	כא-כט	יא' בתשרי. [כה] "וכל אשה חכמת לב בידיה טווי" [יומא סו/ב] אין חכמה לאשה אלא בפלך (עבודת טווייה). [רבי"ח] מכאן שאין ראוי להיות חכמת האשה אלא במטויה ובזריזות צרכי ביתה וכבוד בעלה, ולכך מנעו רז"ל ללמד תורה לבנות.	
			ק	ה' נתן לבצלאל חכמה בכל מלאכת בניית המשכן.	ל-לה(סוף)	[לא א-ה].	
			ק	נוסף אהליאב ועוד אנשים מוכשרים לעבודה.	לו א-ב		
			ק	נאספו די התרומות.	ג-ז		
			ק	נעשו	ז-יט	[כו א-יד].	
			ק		ירעות האהל,	כ-לד	
			ק		הקרשים,	לה-לו	
			ק		הפרכת,	לז-לז(סוף)	
			ק		המסך,	לא-ט	
			ק		הארון, הכפרת והכִּבֵּיִים,	י-יז	
			ק		השלחן,	יז-כד	
		ק	המנרה,		כה-כט(סוף)		
		ק	מזבח הקטורת,		לז א-ז		
		ק	מזבח העלה,		ח		
		ק	הכיור וכו',	ט-כ			
		ק	חצר המשכן.	כא-לא(סוף)			
פקודי			ק	סכום כמות החמרים בהם השתמשו לבנית המשכן.			
			ק	בגדי הכהנה:	א-ז	[כח ו-יב].	
			ק		חשן,	ח-כא	[כח טו-כח].
			ק		מעיל,	כב-כו	[כח לא-לה].
			ק		פְּתֹנֹת, מְצַנְפֹת, מְגַבְעוֹת, מְכַנְסֵי בֵד, הַצִּיץ.	כז-לא	[כח לו-מב].
			√	הסתיים בניין המשכן, הביאוהו אל משה, "וירא משה את כל המלאכה, והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו, ויברך אתם משה".	לב-מג(סוף)	[מג] "ויברך אותם משה" [רש"י] אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם [תהי צי ז] "וייהי נועם ה' אליהו עלינו ... והוא אחד מ-11 מזמורים שבתפלה למשה. ראה [וי' ח א-יג].	
				ה' מצִוָּה כי בא' בניסן יקים את המשכן ואשר בו.	מ א-פ		
			יש למשח בשמן את המשכן ואשר בו.	פ-יא	[וי' ח ו-יג].		
		ל	ציווי רחיצת, הלבשת ומשיחת הכהנים.	יב-טו			
			כן עשה משה "הוקם המשכן".	טז-לג	א' בניסן שנה שניה.		

				כאשר היה ענן "וכבוד ה' מלא את המשכן... ובהעלות הענן... יסעו בני ישראל... ואש תהיה לילה...".	לד-זל(סוף) [יג כא-כב].
ג) ויקרא					
ויקרא		ה' מדבר אל משה מאהל מועד.	א-ב	[תנחומא וי' א] דעת חסרת מאי קנית: דעת קנית מאי חסרת: אף משה לא עלה עד שקראו הקב"ה שנאמר [א] " ויקרא אל משה". [רבה וי' א ט] אמר הקב"ה אני הוא הקורא ואני המדבר שנאמר [יש' מח טו] "אני אני דברתי אף קראתיו הביאותיו והצליח דרכי". "מאהל מועד" [רבה וי' א יא] מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל מועד. [אה"ח] ולא ישמענו זולת את אשר יחפוץ.	
		בקר,	ג-ט	[ט, יג, יז] "עלה (הוא) אשה ריח ניחח לה". [רמב"ן ט] שתאכלנו האש לגמרי, לא שיצלה שם מעט. ועיין [שמי' כט יח].	
		צאן,	י-ג		
		עוף.	יד-טז(סוף)		
		מנחת קרבן מנחה (קטז).	ב-ג	[א] "סלת" [רש"י] אין סלת אלא מן החטין. [בר' יח ו] "קמח סולת" [רשב"ם] קמח של חטים. [א] "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה". עם שמן, ללא מים.	
		1. לא אפוייה (מנחת סלת), 2. מאפה בתנור (רקיקים או חלות), 3. מחבת, 4. מרחשת (סיר).	ד		
			ה-ו		
			ז-ח	[ז] "מרחשת" [רש"י] [מנחות סג] כלי... שהיה במקדש עמוק... [א"ע] מעשה מטוגן.	
		שלא להקריב מנחת חמץ: "שאורי" או "דבש" (קיז).	יא	[א"ע] "שאורי" - הוא המחמיץ גם כן הדבש. [שמי' יב כ] "מחמצת לא תאכלי" [רש"י] אזהרה על אכילת שאור. [wikipedia] שמרים הם סוג של פטריות. [רש"י] כל מתיקת פרי קרוי "דבש" (ולא דוקא מדבורים).	
		חוץ מביכורים ושתי הלחם.	יב	[רש"י] מה (כ) יש לך להביא מן השאור ומן הדבש? 1. קרבן ראשית (ביכורים) (צא) , 2. ושתי הלחם של עצרת (שז) .	√
		"... על כל קרבנך תקריב מלח" (ק"ח, קיט).	יג	[ימ"ל] כשם שאי אפשר להחסיר מלח מן הקרבנות כך אי אפשר להחסיר מלח מן השלחן. וכדי שנסתכל במלח ונזכר שיש לדבר דברי תורה על השלחן. [אבות ו ד] פת במלח תאכל...	ר
		דיני "מנחת פפורים".	יד-טז(סוף)	(שב) . [רש"י יד] במנחת העומר הכתוב מדבר... ומן השעורים היא באה...	ב
		דיני "זבח שלמים"	א-ה	[א] "שלמים" [רש"י] שמטילים שלום בעולם ד"א שלמים שיש בהם שלום למזבח ולכהנים ולבעלים (כולם) (נהנים).	
			ו-י		
			יב-טז		
		"כל חלב"	יד(סוף)	(קמז) . [חינוך] שלא לאכול חלב בהמה טהורה (כל אחד מחלקיה השומניים של בהמה שהיו מוקרבים על המזבח אילו הייתה זו בהמת קורבן).	√
		וכל דם		(קמח) . [חינוך] שלא לאכול דם בהמה חיה ועוף.	

				<p>"נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה'...". קרבן חטאת:</p>
	ד-א-ב	[רש"י שבת עב/ב] ... שגג דסבר שאין היום שבת, או סבר שמלאכה זו מותרת, ... [רש"י ב] אין חטאת באה אלא על [כריתות כב/ב] דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת (ועל ספיקו אשם תלוי). [רמב"ן ה ה] בחטאת השגגה לא יזכיר וידוי.		
	ג-יב	פר.	הכהן הגדול	
	יג-כא		בית הדין (קכ)	
	כב-כו	שעיר עזים (זכר).	נשיא	
	כז-לה(סוף)	עז או כבשה (נקבה).	איש עם הארץ (קכא)	
	ה-א-ד			חטאת עולה
	ה			ויודד: אם מעל בחובת העדות, נכנס טמא למקדש או אכל קדשים בשוגג, נשבע לשקר בשוגג (לא בכפירת ממון).
	ו	(קכג).	עשיר	קרבן אשם: איל
	ז		בינוני	
	ח-י		עני	
	יא-יג	[יא] "כי חטאת היא" [רש"י] ואין בדין שיהא קרבנה מהודר.	מעל בקדש, ודאי. ויחזירו "ואת חמישתו יוסף עליו" (קכו).	
	יד-טז	[רמב"ן טו] ולא נתברר מה טעם יהיה שם הקרבן האחד חטאת ושם האחד אשם, וכולן יבאו על חטא.	תלוי (מספק אם חטא או לא) (קכח).	
	יז-יט	[רש"י יז] ומגן עליו כל זמן שלא נודע לו שודאי חטא, ואם יודע לו לאחר זמן - יביא חטאת.	גזלות, ודאי (קכט). וישיב את הגזלה (קל)	
	כ-כז(סוף)		"ונחמשתיו יסף עליו".	
ל	א-ה		תורת העלה של הפהן: בגדיו, הוצאת הדשן (שארית השרפה) (קלא).	
√	ו		"אש תמיד תוקד על המזבח (החיצון, נחושת)" (קלב, קלג).	
	ז-יא	[ז] "וזאת תורת המנחה" [רש"י] תורה אחת לכולן (לישראל ולכהנים) להטעין שמן ולבונה האמורין בענין... אלא מנחת ישראל שהיא נקמצת (השאר נאכל ע"י הכהנים) ומנחת כהנים שהיא (נשרפת) כליל. [ב-א-י]. [רמב"ן ז] הוסיפה הפרשה הזו כפי פשוטה ארבע מצות במנחה: 1. שתהא נאכלת מצות, 2. שתהא נאכלת בחצר אהל מועד, 3. שיאכל אותה כל כהן זכר, 4. [יא] "כל אשר יגע בהם" [רש"י] קדשים קלים או חולין שיגעו בה ויבלעו ממנה "יקדש" - להיות כמנה שאם פסולה יפסלו ואם כשרה יאכלו כחומר המנחה (אותו דין).	תורת המנחה (ישראל). "והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו" (קלד),	
	[ב יא].		"לא תאפה חמץ" (קלה).	
	[חינוך] שלא לבשל (רש"י י) [מנחות נה] אף) שיירי מנחות חמץ, והוא חלק המנחות אשר לכהנים.			
	[מנחות נב/ב] כל המנחות באות מצה, חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם שהן באות חמץ.			
	[רש"י יג] ביום שהן מתחנכין.	יב-טז	מנחת הכהנים: "ביום הקמשך אתו" וכהן גדול "תמיד" (כל יום) (קלו), "לא תאכל" (קלז).	
	[חינוך קלז] שלא לאכול מנחת כהן... אלא מקטירין אותה כולה (אינה נקמצת)...	יז-יח	מקום השחיטה בצפון העזרה (כמו עולה).	תורת החטאת (קלח)
		יט-כב	תאכל ע"י הפהן שעשאה, בחצר המשכן.	
		כג(סוף)	טומאת אדם או כלי הנוגע בבשרה.	
	[רש"י] פסולה.		חטאת שדינה בשריפה לא יאכלו ממנה (קלט).	
	א-ז			תורת האשם: (קמ).
	ח-י			זכויות הפהנים בעור העלה ובמנחה.
	יא			תורת זבח (קמא).

			<p>תודה. "ביום קרבנו יאכל" (קמב).</p> <p>נדר או נדבה. "והנותר מבשר הזבח, ביום השלישי באש ישרף" (קמג).</p> <p>קרבן "אשר יגע בכל טמא" לא יאכל, ישרף (קמד, קמה, קמו).</p>	<p>יב-יט</p> <p>טז-יז</p> <p>יט-כא</p>	<p>[תהי קז כא-כב] "וידו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם. ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה".</p> <p>[יח] "פגול יהיה".</p>
		<p>√ "כל חלב (בהמה) לא תאכלו" (קמו).</p> <p>√ "וכל דם לא תאכלו" (קמח).</p>	<p>כב-כה</p> <p>כז-כח</p>	<p>[כג] "ישור וכשב ועז" [מאיר] דוקא בהמה, אבל חיה מותר. [כריתות ד/א] לחייב על כל אחת ואחת.</p> <p>[כז] "לעוף ולבהמה" [רש"י] פרט לדם דגים וחגבים.</p>	
		<p>זבח השלמים: החלקים הנשרפים והחלקים לכהנים.</p> <p>סיום תורת הקרבנות.</p>	<p>כז-לז</p> <p>לז-לז(סוף)</p>		
		<p>ציווי ה' לקידוש הכהנים (אהרון ו-4 בניו):</p> <p>משה רחף והלביש את הכהנים, ומשח (בשמן המשחה) את המשכן וכליו ואת אהרן.</p> <p>הקרבנות פר החטאת.</p> <p>הקרבנות איל העלה.</p> <p>הקרבנות "האיל השני, איל המילאים".</p> <p>את הבשר יבשלו ויאכלו עם הלחם פתח אהל מועד, והנותר ישרפו.</p> <p>"ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים".</p>	<p>זא-ה</p> <p>ו-יג</p> <p>יז-יח</p> <p>יז-כא</p> <p>כב-ל</p> <p>לא-לב</p> <p>לג-לז(סוף)</p>	<p>[שמי' כט, מ].</p> <p>ימי המלאים.</p> <p>[רש"י יב] פרשה זו נאמרה שבעת ימים קודם הקמת המשכן [שמי' מ] שאין מוקדם ומאוחר בתורה.</p> <p>[זאב] הם ארוע חד פעמי אולם ניתן ללמוד מהם רבות אודות אופן הכניסה להיכלי כבוד ה' באופן כללי ולערך ולחשיבות של עבודת בית המקדש בפרט.</p> <p>[כז] "יומסל המצות אשר לפני ה' לקח חלת מצה אחת וחלת לחם שמן אחת ורקיק אחד...".</p>	
שמיני		<p>ביום השמיני, הקרבנות חטאת, עלה, שלמים ומנחה.</p>	<p>טא-כא</p>	<p>[רש"י א] שמיני למלואים הוא ר"ח ניסן שהוקם המשכן [סוף שמי].</p> <p>[מגילה יב] אותו היום היתה שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים וארץ.</p> <p>[ז] "קרב אל המזבח" [רש"י] (תי"כ) שהיה אהרן בוש וירא לגשת אמר לו משה למה אתה בוש? לכך נבחרת.</p>	
		<p>משה ואהרן מברכים את העם.</p>	<p>כב-כג</p>	<p>[כב] "ויברכם" [רש"י] - [סוטה לז] ברכת כהנים [במ' ו כד-כז] "ויברכך... יאר... ישא...".</p> <p>[כג] "ויצאו ויברכו את העם" [רש"י] אמרו [תהי' צ זז] "ויהי נועם ה' אלהינו עלינו" יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם.</p>	
		<p>√ "ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העלה...".</p>	<p>כד(סוף)</p>		
		<p>שני בני אהרן, נדב ואביהו, הומתו ע"י ה' כי הקריבו קטרת - אש זרה אשר לא צוה אתם.</p>	<p>יא-ה</p>	<p>[עירובין סג/א] לא מתו בני אהרן עד שהורו הלכה בפני (הכריעו במקום) משה.</p> <p>[סנהדרין קי/א] כל המהרהר/חולק אחר רבו כאילו מהרהר/חולק אחר שכינה.</p> <p>[במ' ג ד] "יובנים לא היו להם".</p> <p>[ג] "וידם אהרן" [רש"י] קבל שכר על שתיקתו... [א"צ - העונה] וזה יורה מאד על העונה.</p>	
		<p>ציווי לאהרן ולבניו הנותרים (אלעזר ואיתמר): "ראשכם אל תפרעו" (קמט), "ובגדכם לא תפרמו" (קנ).</p> <p>"ומפתח אהל מועד לא תצאו" (קנא).</p>	<p>ו</p> <p>ז</p>	<p>לאות אבל.</p> <p>[כא א-ג].</p> <p>[ח לג].</p> <p>[חינוך] מן המקדש בשעת עבודה.</p>	
		<p>"יין ושכר אל תשת" (קנב). ומדוע...</p>	<p>יז-יא</p>	<p>[חינוך] שלא להכנס שתוי במקדש וכן שלא להורות, [יא] "וילהורתי", כלומר שלא לדון בדבר מדיני התורה בעוד שיהא האדם שכור. [עירובין סד/ב] שיכור אל יורה.</p> <p>[חבוקק ב ה] "... כי היין בנגד גבר יהיר ולא יגיה...".</p>	
		<p>עליהם לאכל</p> <p>ואת "שוק התרומה וחזה התנופה".</p>	<p>יב-יג</p> <p>יד-יט</p>	<p>[ט ד, יז].</p> <p>[ט כא].</p>	
		<p>משה כעס על שני בני אהרן "הנותרם" מכיוון שלא אכלו את בשר החטאת. אהרן מסביר (שהם אוננים) ומשה מתרצה.</p>	<p>יז-כ(סוף)</p>	<p>[זבחים קא/ב] לא בוש משה לומר לא שמעתי אלא (הודה בטעותו ואמר) שמעתי ושכחתי.</p>	
		<p>סימני בהמה</p> <p>כשרה (קנג).</p> <p>טמאה (קנד).</p>	<p>יא-א</p> <p>יז-ד</p>	<p>מפרסת פרסה שסועה ומעלת גרה.</p> <p>[חולין סו/ב] ולמה שנאן (פרט גם כשרה וגם טמאה)? לעבור עליו בעשה ולא תעשה (להרוויח עוד מצוה).</p>	
		<p>סימני דגים כשרים (קנה, קנו).</p>	<p>יז-יב</p>	<p>סנפיר וקשקשת.</p>	

		יג-יט	שמות עוף טמא (קנז).
		כג-כ	סימני חרקים (חגבים) טמאים וטהורים (קנח).
		כד-כז	טמאת "כל הנגע" או "הנשא מנבלתם" של חיות טמאות.
		כט-לח	טמאת שמנה השרצים (קנט, קס).
		לט-מ	טמאת הנגע או אכל מנבלת בהמה כשרה (קסא).
		מא-מד	טמאת שרץ הארץ והמים ורמש (קסב, קסג, קסד, קסה).
		מה-מז(סוף)	סיכום "להבדיל בין הטמא ובין הטהר".
תזריע		יא-א	טמאת היולדת (קסו, קסז).
		יב-יז(סוף)	וקרבנה (קסח).
מצרע		יג-א-נ(סוף)	תורת המצרע (קסט, קע, קעא-קעז).
		יד-א-ז(סוף)	
		טו-א-ג	דבר ה' אל משה ואהרן אל בניי.
		ד-יב	הטמאות חפצים ואנשים שנוגע בהם והטהרותם.
		יג	"וכי יטהר הזב מזובו" (קעט). "וספר לו שבעת ימים". "וכבס בגדיו ורחץ בשרו במים חיים וטהר".
		יד-טו	קרבנותיו ביום השמיני.
		יז-יז	"ורחץ במים את כל בשרו וטמא עד הערב".
			וכל לבוש "אשר יהיה עליו שכבת זרע - וכבס במים וטמא עד הערב".
		יח	"ואשה אשר ישכב איש אתה שכבת זרע
		יט-כד	טמאת נדה (קפא).

		כה-ל	טמאת זָבַח (קפב) וקרבנה כשתתפרא (קפג).	
		לא-לג(סוף)	סיום.	
אחרי מות		טז א-ב	איסור כניסה בכל עת אל קדש הקִדְּשִׁים (קפד).	○
		ג-יא	מלבד הכהן הגדול ביו"כ בתנאים המפורטים (קפה):	○
			ירחץ במים וילבש בגדי לבן.	√
			שני שעירי עזים "וּנְתַן... גְּרִלֹתִי"	
			1. אחד ישלח "לעזאזל המדברה".	
			2. ואחד לה' לחטאת .	
			3. ופר	
			4. ואֵיל - לעלה.	
			קטרת הסמים.	
			הזאת דם הפר על הכפרת ולפניה.	
			שחיטת שעיר החטאת והזאת דמו על הכפרת ולפניה.	
			○ לאף אדם אסור להיות בקדש הקִדְּשִׁים, מלבד הכהן הגדול "בבאו לכפר" ביוה"כ.	○
			כשיוצא, מִזָּה מדמם על מזבח הזהב.	
			הוידוי והשילוח של השעיר לעזאזל.	
			גניזת בגדיו. רחיצתו. לבישת בגדיו (של כל ימות השנה).	
			העלאת האיל לעלה "וכפר בעדו ובעד העם".	
			הקטרת אֲמורי הפר ושעיר החטאת.	
			על משלח השעיר לכבס בגדיו ולרחוץ בשרו במים.	
			שריפת הפר ושעיר החטאת מחוץ למחנה.	
			השורף אותם, גם יכבס בגדיו וירחץ בשרו במים.	
			חזרה: תפקיד הכהן הגדול ביו"כ.	
			○ איסור לשחוט קדשים חוץ לעזרה (קפו).	○
			○ איסור להקריב מחוץ למשכן.	○
			√ חזרה: איסור אכילת דם.	√
		√ ומצֵנָה לכסות את הדם (קפז).	√	
		יז א-ז		
		טז-יז		
		יז-י		
		יז		
		יח-כ		
		כא-כב		
		כג-כד		
		כה		
		כו		
		כז		
		כח		
		כט-לז(סוף)		
		יז א-ז		
		טז-יז		
		יז-י		

עבודת הכהן הגדול
ביום הכיפורים

[כה] "בלא עת נדתה" [רשי"י] אחר שיצאו שבעת ימי נדתה. "על נדתה" - [נדה עג] מופלג מנדתה יום א' זו היא זבה ומשפטה חרוץ בפרשה זו ולא כדת הנדה שזו טעונה ספירת 7 נקיים וקרבן, והנדה אינה טעונה ספירת 7 נקיים אלא 7 ימים תהיה בנדתה בין רואה בין שאינה רואה ודרשו בפרשה זו 11 יום שבין סוף נדה לתחלת נדה שכל 3 רצופין שתראה ב-11 יום הללו תהא זבה.

[לא] "והזרתם את בני ישראל מטמאתם" [רב"ח] מכאן **אזהרה** לבניי שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן, וכמה? אמר רבינא עונה. וכמה עונה? או יום או לילה.

"אחרי מות שני בני אהרון" [י ב].

[רה"ש כו/א] מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב? לפי שאין קטיגור (חטא העגל) נעשה סניגור.

לכפר על עם ישראל [רשי"י].

לכפר על טומאת המקדש וקדשיו [רשי"י].

לכפר על עצמו, אשתו ואחיו הכהנים [רשי"י].

יב-יג

יד

טז-יז

יז

חזרה [א-ב].

[ירושלמי יומא כו/א] "יוכל אדם לא יהיה באהל מועד" ... אפילו אותן שכתוב בהן [יח' א י] "ודמות פניהם פני אדם" (מלאכים), לא יהיו באהל מועד.

[י] "אחת בשנה" מזבח הקטורת/הזהב (קד) המקודש לדברים הללו ביוה"כ בלבד [רשי"י].

[יומא סד/א] דחייתו לצוק זו היא שחיטתו.

יח-כ

כא-כב

כג-כד

כה

כו

כז

כח

כט-לז(סוף)

[כג כו-לב].

[יש' מג כח] "אנכי אנכי הוא מזה פשעך למעני וחטאתיך לא אזכר". [שם מד כב] "מחיתי כעב פשעך וכענן חטאתיך שובה אלי כי גאלתיך".

[יומא פז/א] עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר.

[משנה תענית ד ח] לא היו ימים טובים לישראל כ-15 באב וכיום הכפורים ...

[מדרש משי ט] ... ולעוה"ב שכל המועדים יהיו בטליו, וימי הפורים לא יהיו נבטלין לעולם [אסתר ט כח]... אף ימי הכפורים אינן בטלין לעולם, שנא' [לד] "והיתה זאת לכם לחקת עולם".

[דב' יב טו-כא].

[ימ"ל] רק לפני שהוקם המשכן היה אפשר להקריב בכל מקום שרוצים.

עיין **(תנא)**.

(קמח, רמח).

[מאי] חיה ועוף ולא בהמה.

[חינוך] וצריך המכסה ליתן עפר למטה ולמעלה.

	טמאת האוכל נבלה.	טו-טז (סוף)	[יא לט-מ].
*	הקדמה: יש לשמור חוקי ומשפטי ה'. ולא בחוקות הגויים.	יז א-ה	[ד] "ללכת בהם" וילקו"ש וי' תקצא] עשם עיקר ואל תעשם טפלה שלא יהא משאך ומתנדך אלא בהם שלא תערב בהם דברים אחרים. [יהושע א ח] "והגית בו יומם ולילה". [משנה תורה - שבת ב ג] ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר [ה] "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" ולא שימות בהם.
כ	איסורי עריות (קפח-רז).	יט	
כ	חזרה: לא תנאף.	כ	[לה].
ז	"ומזרעך לא תתן להעביר למלך" (רח).	כא	[רמב"ם לעם - ע"ז ו ג] שם אליל בני עמון, כ"ש [מל' א יא ז] "ולמלך שקץ בני עמון" ונקרא גם [שם ח] "מלכ"ם". [כ ב], [דב' יח י].
כ	איסורי עריות	כב	משכב זכר (רט),
כ	משכב בהמה (רי-ריא).	כג	
	סיוס.	כד-ל (סוף)	[כח] "ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אתה". [ל] "ושמרתם את משמרת" [מועד קטן ה/א] עשו משמרת למשמרת. [משנה תורה - הקדמה] לעשות סיג לתורה.
P	"קדשים תהיו, כי קדוש אני ה' אלהיכם".	יט א-ב	[רבה וי' כד ד] ... כשם שאני (הקב"ה) פרוש כך תהיו פרושים (רש"י) מן העריות ומן העבירה) כשם שאני קדוש כך תהיו קדושים. [רמב"ן ב] והענין כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת הבשר והיין, א"כ ימצא בעל התאווה מקום להיות שטוף בזמת אשתו או נשי הרבות, ולהיות [מש' כג כ] "בסובאי יין בזוללי בשר למו", וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הוזכר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה.
!	"איש אמו ואביו תראו" (ריב).	ג	[לג].
ח	"ואת שבתתי תשמרו".		
ז	"אל תפנו אל האילים" (ריג)	ד	[רש"י ה] שאם תחשבו עליו מחשבת פסול (פיגול) לא ירצה עליכם לפני. [שמי' כט לד]. [ז יא].
נ	שלא לאכול ממה שנותר מבשר זבח השלמים לאחר היום השני (רטו).	ה-ה	
ג	מצוה להניח מתבואת השדה, האילנות והכרם	ט"ו	"לעני ולגר" (רטז-רכג).
!	"ולא תגנבו" (רכד).	יא	[שמי' כ יג]. [סנהדרין פ/א] בגונב ממון הכתוב מדבר.
	"ולא תכחשו" (רכה).		[חינוך] שלא נכחש במה שהופקד בידינו ובכל מה שיש לזולתינו עלינו.
	"ולא תשקרו איש בעמיתו" (רכו).		
	"ולא תשבעו בשמי לשקר" (רכז).	יב	
	"ולא תעשק את רעך" (רכח) "ולא תגזל" (רכט).	יג	[יג] "ולא תעשק" [רש"י] זה (המעסיק) הכובש (שלא נותן) שכר שכיר (המגיע לו). [ב"ק קיט/א] כל הגוזל את חברו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו שנאמר [מש' א יט] "כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח" ...
√	"ולא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר" (רל).		[תקפח].

קדשים

<p>√</p>	<p>"לא תקלל חרש" (רלא)</p>	<p>יז</p>	<p>[חינוך רלא] ובא הפירוש עליו, מי שאינו שומע קללתך (אפילו אינו בקרבתך). וכן תרגם [אונקלוס] דלא שמע. ולשון ספרא, אין לי אלא חרש (ממש). מנין לרבות כל אדם? תלמוד לומר [שמי' כב כז] "ונשיא בעמך לא תאור". אם כן למה נאמר חרש? מה חרש מיוחד שהוא בחיים, יצא המת שאינו בחיים (אינו ניזוק מהקללה)... והרמב"ם ז"ל אמר בטעם מצוה זו, כדי שלא יניע נפש המקלל אל הנקמה ולא ירגילנה לכעוס... ואל פחיתות המדות. השווה (עד). [נצור לשונך] וכל שכן שאסור לקלל את זה ששומע [חושן משפט כז].</p>
<p></p>	<p>"ולפני עור לא תתן מכשלי" (רלב).</p>	<p></p>	<p>[דב' כז יח] "אורור משגה עור בדרך...". [ב"מ עה/ב] כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום "ולפני עור לא תתן מכשול" [רש"י] שעולה על רוחו של לוח לכפור.</p>
<p>ן</p>	<p>"לא תעשו עֶגְלָ בַמִּשְׁפָּט" (רלג),</p>	<p>טו</p>	<p>[אבות ה ח] חרב באה לעולם על עניי הדין, ועל עוות הדין, ועל המורים בתורה שלא כהלכה. (עט).</p>
<p>ן</p>	<p>"לא תשא פני דל",</p>	<p></p>	<p></p>
<p>ן</p>	<p>"ולא תהדר פני גדולי" (רלד),</p>	<p></p>	<p></p>
<p>ן</p>	<p>"בצדק תשפט עמיתך" (רלה).</p>	<p></p>	<p>[שבועות לא]... הוי דן את חבריך לכף זכות. [רש"י] (ה)רואה חבירו עושה דבר שאתה יכול להכריעו לצד עבירה ולצד זכות הכריעו לזכות ואל תחשדהו בעבירה. וגם [אבות א ו].</p>
<p>!</p>	<p>"לא תלך רכיל בעמך" (רלו).</p>	<p>טז</p>	<p>איסור רכילות. [אי"ע] כמו רכולתך... כי הרוכל מעתיק יקנה מזה וימכור לזה והרכיל יגלה לזה מה ששמע מזה. [משי' יא יג] "הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דברי". [משי' כ יט] "גולה סוד הולך רכיל וּלְפָתָה שפתיו לא תתערב". [ב"ב קסד/ב] לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו שמתוך טובתו בא לידי רעתו.</p>
<p>!</p>	<p>"לא תעמד על דם רעך" (רלז).</p>	<p></p>	<p>[חינוך] שלא נמנע מלהציל נפש מיראול כשנראהו בסכנת המיתה. [משי' כד יא] "הצל לקחים למנות וקטים להרג אם תחשוך".</p>
<p>!</p>	<p>"לא תשנא את אחיך בלבבך" (רלח),</p>	<p>יז</p>	<p>[משנה סנהדרין ג ה] שונא, כל שלא דבר עמו שלשה ימים באיבה. השווה (רמג) "ואהבת לרעך כמוך" (עשה ולא תעשה). השווה [דבי כג ח] "לא תעב אדמי כי אחיך הוא". [משנה תורה - דעות ו ה] ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה. ולא הזהירה תורה אלא על שנאה שבלב. אבל המכה את חבירו והמחרפו אע"פ שאינו רשאי אינו עובר משום "לא תשנא".</p>
<p>!</p>	<p>"הוכח תוכיח את עמיתך" (רלט)</p>	<p></p>	<p>[יחי' ג יח] "... הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש". [שם יח ל] "שובו והשיבו מכל פשעכם". אולם [משי' כג ט] "באזני כסיל אל תדבר כי יבוז לשכל מליך".</p>
<p></p>	<p>"ולא תשא עליו חטא" (רמ).</p>	<p></p>	<p>[רמב"ן] שיהיה עליך אשם כאשר יחטא ולא הוכחת אותו... שלא תקבל אתה עונש בחטא שלו. [רש"י] לא תלבין את פניו ברבים. [ב"מ נח/ב] כל המלבין פני חבירו ברבים כאילו שופך דמים. [סנהדרין קז/א] אין לו חלק לעוה"ב. [אבות ג יא]. [מל' א יא כו] "וירבעם... וירם יד במלך (שלמה)" [רש"י] הוכיחו ברבים. [מאיר] זכה שמלך אבל נענש שלא נשאר במלכותו.</p>

<p>[יומא כג], [קשו"ע ל - איסור רכילות] וכיצד היא הנקימה? אמר לחבירו השאילני קרדומך, אמר לו איני משאילך. למחר היה חברו צריך לשאול ממנו, אמר לו חברו השאילני קרדומך. אמר לו איני משאילך כמו שאתה לא השאלתני כאשר שאלתי ממך. כיצד היא הנטירה? ראובן שאמר לשמעון השאילני דבר פלוני, ולא רצה שמעון. לימים בא שמעון לשאול איזה חפץ מראובן, ואמר לו ראובן הא לך הריני משאילך ואיני כמותך, לא אשלם לך כמעשיך - אלא ימחה הדבר מלבו ולא יזכרנו כלל. [משי' כד כט] "אל תאמר כאשר עשה לי כן אעשה לו אשיב לאיש כפעלו". [משי' יז ט] "מכסה פשע - מבקש אהבה ושְׁנָה בדבר - מפריד אלוף". [רש"י] אם יחטא איש לאיש וזה מכסה עליו ואיננו מזכיר לו חטאתו ואינו מראה לו פנים זועמות גורם לו שיאהב אותו.</p> <p>[תהי' צד א] "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע". [שם יח מח] "האל הנותן נקמות ל". [נחום א ב] "... נקם ה' לצריו ונוטר הוא לאִיְבָיו".</p>	<p>יח</p>	<p>"לא תקם" (רמא) "ולא תטרי" (רמב) "את בני עמך", !</p>
<p>[שבת לא/א] אמר לו (הלל): דעלך סני - לחברך לא תעביד - זו היא כל התורה כולה (מה ששנוא עליך, אל תעשה לחברך). [ירושלמי נדרים לב] רבי עקיבה אומר זהו כלל גדול בתורה. בן עזאי אומר [בר' ה א] "זה ספר תולדת אדם. ביום ברא אלהים אדם. בדמות אלהים עשה אתו" זה כלל גדול מזה. [רמב"ם - הלכות אבל יד א] כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אתה אותן לאחריך בתורה ובמצות. [מסילת ישרים - יא] כמוך בלי שום הפרש, כמוך בלי חילוקים, בלי תחבולות ומזימות, כמוך ממש! [משי' יא יב] "בו לרעהו - חסר לב ואיש תבונות יחריש". [שם יד כא] "בו לרעהו - חוטא...". [שם כז יט] "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם". [רש"י] לפי מה שאדם יודע שחבירו אוהבו כן הוא מראה לו פנים. [מצודות] אם לבו טוב על חבירו - ייטיב גם לבו ואם רעה - תרע גם היא.</p> <p>[רשב"ם] "רעך" הוא אם טוב הוא אבל לא אם הוא רשע כדכ' [משי' ח יג] "יראת ה' שנאת רע". וגם [עמוס ה טו] "שנאו רע ואהבו טוב...". [משי' כט כז] "תועבת צדיקים איש עָנְלִי". [קשו"ע כט יד] אסור לאדם לבקש דין מן השמים על חברו שעשה לו רעה.</p>	<p>יט</p>	<p>"ואהבת לרעך כמוך" (רמג). !</p>
<p>[רש"י כ] ... כנענית... ש-½ שפחה ו-½ בת חורין (פדויה), המאורסת (לעבד עבר)...</p>	<p>כ-כב</p>	<p>✓ "בהמתך לא תרביע פלאים" (רמד), ✓ "שדך לא תזרע פלאים" (רמה), ✓ "ובגד פלאים שעטנז לא יעלה עליך".</p>
<p>מצות אסור ערלה.</p> <p>נטע רביעי. [חינוך] נאכלים לבעלים (כמו מעשר שני) בירושלים. [רמב"ן כג] לכבד את ה' מראשית כל תבואתנו.</p>	<p>כג-כה</p>	<p>"ואיש כי ישכב את... שפחה נְחָרְפֶת... " יביא קרבן איל אשם.</p> <p>✓ שלא נאכל מפירות האילן תוך זמן עֲרֻלָתוֹ, והן שלש שנים ראשונות לנטיעתו (רמו). "ובשנה הרביעת יהיה כל פריו קדש..." (רמו).</p>
<p>[קמת].</p> <p>[חינוך] שלא נקבע עונות לומר שעה פלונית טובה לעשות בה מעשה.</p>	<p>כו</p>	<p>✓ "לא תאכלו על הדם" (רמח). ז "לא תנחשו" (רמט), ז "ולא תעוננו" (ר).</p>
<p>[מכות כ/ב] פאת ראשו סוף ראשו. ואיזהו סוף ראשו? זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו.</p> <p>[חינוך] שלא לגלח פאת הזקן... וחמש פאות יש בו בזקן... ואלו הן: לחי העליון והתחתון מימין ומשמאל... ושבולת הזקן והוא מקום חבור הלחיים למטה... [מכות כ/א].</p>	<p>כז</p>	<p>ז "לא תקפו פאת ראשכם" (רנא) ז "ולא תשחית פאת זקנך" (רנב).</p>
<p>[תסז] [דבי יד א] "לא תתגודדו".</p>	<p>כז</p>	<p>ז "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם",</p>

			ז	"יוכתבת קעקע לא תתנו בכס" (רנג).
		כט	√	"אל תחלל בתך להזנותה..."
		ל	ח	"את שבתתי תשמרו",
			○	"ואת מקדשי תראו" (רנד).
		לא	ז	"אל תפנו אל האבת" (רנה) "ואל הידענים" (רנו).
		לב	!	"מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" (רנו).
			!	"ויראת מאלהיך".
		לג-לד	ג	היחס הטוב אל הגר.
		לה-לו	√	שלא להונות במדות ומשקלות (רנח, רנט).
		לז(סוף)	*	ציווי לשמירת חקי ה'.
			ז	"אשר יתן מזרעו למלך מות יומת".
		א-ה	ז	הפנה אל האבת והידענים – כרת.
		ו	*	ציווי לשמירת חקי ה'.
		ז-ח	√	המקלל אביו ואמו (רס) - יומת.
		ט	כ	הנאף עם אשת איש – יומתו.
		י	כ	השכב עם אשת אביו – יומתו.
		יא	כ	השכב עם כלתו (אשת הבן) – יומתו.
		יב	כ	השכב את זכר משכבי אשה – יומתו.
		יג	כ	השכב עם אשה ואמה – ישרפו (רסא).
		יד	כ	השכב עם אשה ואמה – ישרפו אתו ואתהן" (רשי"ן) אי אתה יכול לומר אשתו הראשונה ישרפו שהרי נשאה בהיתר ולא נאסרה עליו. אלא... שנשא את חמותו ואמה (סנהדרין עה). וי"א אין כאן אלא חמותו ומהו "ואתהן"? את אחת מהן...
		טו	כ	איש השכב עם בהמה – יומתו.
		טז	כ	אישה השכבת עם בהמה – יומתו.
		יז	כ	המגלה ערות אחרת – ונכרתו.
		יח	כ	השכב עם אשה דנה (נדה) – ונכרתו.
		יט	כ	המגלה ערות אחרת אביו או אמו – ישא עונו.
		כ	כ	השכב עם דדתו (אשת אחי האב) – ערירים ימתו.
		כא	כ	המגלה ערות אשת אחיו – ערירים יהיו.
		כב-כז	*	ציווי כללי לשמור חקתיו.
			ז	ושלא ללכת בחוקות הגוים (רסב).
		כז(סוף)	ז	מי שיהיה בהם אב או ידעני - יסקלו.
אמר		כא-א-ד	ל	שלא יטמא פהן הדיט במת זולתי בקרובים המבוארים (רסג, רסד).
		ה	ל	"לא יקרחו קרחה בראשם
				[א] "לא יטמא בעמיו" (ספורנו) שהוא כל מת מן ההמון שאינו קרובו אלא שהוא מעמו בלבד.
				בישראל: (תסח) [רשי"ן] על המת... וילמדו ישראל מכהנים בגזירה שווה... כל הראש.

ל	ופאת זקנם לא יגלחו		[רשי"י] שאינו חייב אלא על דבר הקרוי גלוח ויש בו השחתה וזהו תער.	(רנב)	
ל	ובבשרם לא ישרטו שרטת".		[רשי"י] לחייב על כל שריטה ושריטה.	(תסז)	
ל	"קדשים יהיו לאלהיהם	י	[יט ב]. [רמב"ן] ... שאפילו במותר לישראל יהיו הכהנים פרושים, יבדלו מטומאת המתים ונשואי הנשים שאינן הגונות להם...		
ל	ולא יחללו שם אלהיהם (רסה) כי..."		[חינוך] ושלם ישמש (בקדש) כהן (שנטמא, אף אם הוא כבר) טבול (אלא) עד שיעריב שמשו (תשקע השמש).		
ל	לא יקחו לאשה:	יז	[רשי"י] שנבעלה בעילת ישראל האסור לה כגון חייבי כריתות או נתין או ממזר [יבמות סא].		
ל	חללה (רסז),		[רשי"י] שגולה מן הפסולים שבכהונה, כגון בת אלמנה מכהן גדול או בת גרושה (וחלוצה) מכהן הדיוט, וכן שנתחללה מן הכהונה ע"י ביאת אחד מן הפסולים לכהונה.		
ל	גרושה (רסח).				
ל	"וקדשתו (את הפהן)" (רסט).	יח	[רשי"י] "וקדשתו" - על כרחו, שאם לא רצה לגרש (את אותה אישה לעיל שפסולה עבורו), הלקחו ויסרהו עד שיגרש [יבמות פח]. "קדוש יהיה לך" - נהוג בו קדושה לפתוח ראשון בכל דבר ולברך ראשון בסעודה (תי"כ). [אה"ח] "אני ה' מקדשכם" - נותן טעם לחיוב ישראל בדבר זה, כי באמצעות קדושת כהן ה' ברוך הוא משרה שכיתו בתוכינו ומקדש אותנו, ואם אין כהן אין עבודה ואין מקדש ואין שוכן.		
ל	בת כהן הזונה - תשרף.	יט	[תקע].		
ל	בשרתו בקדש, שמת עליו קרוב, אפילו אב ואם, אסור לו:	י	לנהוג אבלות (שלא יפרע ראשו, יפרס בגדיו). להטמא בטמאת המת (רע, רעא).	(קמט, קנ)	
ל	שיתא	יא	[חינוך] ואפילו בקרובים כמו לכהנים הדיוטים (רסג, רסד).		
ל	ולא	יב	שיצא מן המקדש. (קנא).		
ל	ש"וא יחלל זרעו בעמיו" (רעד).	יג-יט	[יבמות יב, ב, ק, ב, כתובות לט, א, נדה מה/א] ואיזו היא קטנה : מבת 11 שנה ויום אחד עד 12 שנה ויום אחד. [מאיר] 12 עד 12½ נערה, מעל 12½ בוגרת. [חינוך] שלא ישא כהן גדול אלמנה. (רסו-רסח). כמו כהן הדיוט. [חינוך] שלא יבעול כהן גדול אלמנה.		
ל	כהן בעל מום: שלא יקרב (רעה, רעו) ולא יכנס בהיכל (רעז). יכול לאכול מן הקדשים הקלים אך לא "מקדשי הקדשים".	יט-כ	[כב] "ומן הקדשים יאכל" [רשי"י] אלו קדשים קלים [זבחים קא/ב]. [משנה זבחים ה, סדור תפלה - סדר קרבנות] התודה ואיל נזיר ... שלמים (חוץ משני כבשי העזרת)... הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים. שחיטתן בכל מקום בעזרה. [קהלת א ה] "וזרחה השמש ובה השמש". ועיין [ברכות ב/א].		
ל	שלא יאכל תרומה	י	[רשי"י] "לא יאכל קדשי" - בתרומה הכתוב מדבר שכל הענין דבר בה [סנהדרין פג/א]. [מאיר] נקרא קדש ממתי שקוראים אותו כך ("קריאת שם"): "זה מעשרי", "זו תרומה", ... "תושב כהן ושכיר" [רשי"י] ואיזהו "תושב"? זה (עבד) נרצע שהוא קנוי לו עד היובל ואיזהו "שכיר"? זה קנוי קנין שנים שיוצא בשש. בא הכתוב ולמדך כאן שאין גופו קנוי לאדונו לאכול בתרומתו.		
ש	עבד כנעני של הפהן, ילדיו ואשתו מותרים לאכול.	יא	[מאיר] עבד כנעני אוכל - קניין נפש. עבד עברי לא אוכל - אינו קניין נפש אלא שכיר.		
ש	בת כהן שמתחתנת עם ישראל	יב	ראה [כא ז]. נקראת [חינוך] חללה. [מאיר] לשון חול לעומת הכהונה.		

ש	אלמנה או גרושה, ללא ילדים מותר לאכול בבית אביה.	יג	
ש	"וכל זר לא יאכל בו".		(רפ).
ש	האכל מקדש בשגגה, יתן לפהו מחירו + חמישית.	יד	(קכו). [רשי"י] אינו פורע לו מעות אלא פירות של חולין והן נעשין תרומה.
ש	שלא לאכול טבל, בין ישראל בין כהן, והוא הדבר שלא ניטלה ממנו תרומה ומעשרות (רפד),	טו	די"א, [רשי"י] "ולא יחללו... - להאכיל (תרומה) לזרים.
	כי בכך ישאו הפהנים בעונם.	טז	"והשיאו אותם" [רמב"ן] ולא הבינותי דעתו (של רש"י), כי יראה מדבריו שזה הלאו אזהרה בכהנים הוא שלא יאכילו התרומה לזרים... ואם כן ראוי שנפרש... כנוי לישראל שיטעינו הכהנים לישראל עון אשמה כאשר יאכלו הקדשים.
י	שלא להקריב קרבנות בעלי מום (רפה-רצ, רצא, רצב).	יז-יח	
י	קרבן בהמה יהיה מ-8 ימים ומעלה (רצג).	יח-כז	
י	שלא לשחוט בהמה ובנה ביום אחד (רצד).	כז	[מורה נבוכים - ג מח] אין הפרש בין צער האדם עליו וצער שאר בעלי חיים. [רשי"י] ומותר לשחוט האב והבן.
י	זבח תודה "ביום ההוא יאכל".	כט-לא	(קמב).
	"לא תחללו את שם קדשי" (רצה).	לב-לג(סוף)	[משנה תורה] שנמסור נפשנו ולא נעבור על: ע"ז, גילוי עריות או שפיקות דמים. אבל בשעת השמד (כשיעמוד מלך רשע ויגזור לבטל את דת ישראל או מצוה מן התורה) ייהרג ואל יעבור אפילו על אחת משאר המצוות. [ברכות כא/ב] כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה.
	הקדמה.	כג א-ב	
ח	שבת: "מקרא קדש" (כל מלאכה לא תעשו).	ג	(לב).
ח	פסח: "שבעת ימים מצות תאכלו". "ביום הראשון מקרא קדש" (רצז), "כל מלאכת עבדה לא תעשו" (רצח), "והקרבתם אֶשֶׁה לה' שבעת ימים" (רצט), "ביום השביעי מקרא קדש" (ש), "כל מלאכת עבדה לא תעשו" (שא).	ד-י	ט"ו-כ"א בניסן.
ח	מצות קרבן העומר (מנחת ביכורים):	יז-יט	ט"ז בניסן. [זאב] את העומר בפסח לקחו מהתבואה הלחה שטרם התייבשה בשדה.
	כבש לעולה		מקטירים ממנה קומץ על המזבח, והנותר נאכל לכהנים.
	ועמר "ראשית קצירכם" אחד של שעורים (עמר התנופה) (שב).		מחמשת מיני דגן: חטה, כוסמת, שעורה, שכולת שועל ושיפון.
√	שלא לאכול עד אז מתבואה חדשה: לחם (שג), קלי (שד) וכרמל (שה).		
ח	ספירת העמר (שו).	יז-כא	"וּסְפַרְתֶּם לָכֶם... מִיּוֹם הַבִּיאְכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה 7 שבתות... תספרו 50 יום...". [אבידור] חיוב הספירה בימנו מדאורייתא כי עד חג השבועות יכולה לבוא הגאולה ויבנה המקדש [רמב"ם 13 עיקרי האמונה] בכל יום אחכה לו שיבוא. וי בסיפון. [במי כח כו], [דבי טז י]. [טז-יז] "מנחה חדשה... לחם תנופה...". [במי כח כו] "וביום הבכורים" [רשי"י] חג השבועות קרוי בכורי קציר חטים ע"ש שתי הלחם שהם ראשונים למנחת חטים הבאה מן החדש.
ח	שבועות:		
	"והקרבתם מנחה חדשה" (שז) ועלה וחסאת ושלמים.		
ח	"וקראתם ביום הזה מקרא קדש" (שח) "כל מלאכת עבדה לא תעשו" (שט).		
ג	"לא תכלה פאת שדך, ולקט קצירך לא תלקט	כב	[רשי"י] ללמדך שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי מעלין עליו כאילו בנה ביהמ"ק והקריב עליו קרבנותיו בתוכו.
ג	לעני ולגר תעזב אתם".		
ח	ראש השנה: באחד לחדש השביעי	כג-כה	א, ב' בתשרי. יום הדין.
ח	"שבתון" (שי).		[במי כט א] "יום תרועה" (תה). [כד] "זכרון תרועה" [רשי"י] לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל [ר"ה לב].
ח	"זכרון תרועה".		
ח	"כל מלאכת עבדה לא תעשו" (שיא).		
ח	"והקרבתם אֶשֶׁה לה'" (שיב).		

	י' בתשרי. מוסף יו"כ. [חינוך] שלא לעשות מלאכה ביו"כ. [חינוך] מצות שבייתה ממלאכה ביו"כ.	כז-לב	"ועניתם את נפשתיכם" (שיג). "והקרבתם אשה לה" (שיד). "כל מלאכה לא תעשו" (שטו). "כל נפש אשר לא תענה... " (שטז) "ונכרתה". "שבת שבתון הוא לכם" (שיז).	יום הכיפורים : "בעשור לחדש השביעי"	ח ח ח ח
	ט"ו-כ"א בתשרי. כ"ב בתשרי. שמיני [לן] "עצרת היא" [רש"י] כמלך שזימן את בניו לסעודה... ואמר... עכבו עמי עוד יום אחד קשה עלי פרידתכם.	לג-לז	"ביום הראשון מקרא קדש" (שיח), "כל מלאכת עבדה לא תעשו" (שיט). "שבעת ימים תקריבו אשה לה" (שכ). "ביום השמיני מקרא קדש" (שכא) "והקרבתם אשה" (שכב), "כל מלאכת עבדה לא תעשו" (שכג). סיכום. ארבעת המינים : נטילת לולב (שכד).	חג הסוכות : "ב-15 יום לחדש השבועי", "שבעת ימים" ושמני עצרת	ח ח ח ח ח
	[מג] "בסכות הושבתי" [רמב"ן] כל מעשי ה' הגדול אשר עשה עמהם להפליא ששכן אותם בענני כבודו כסוכה [סוכה יא]. [ירושלמי מגילה כט/א] משה התקין את ישראל שיהו קורין בתורה בשבתות ובימים טובים ובראשי חדשים כחולו של מועד שנא' "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל". עזרא התקין לישראל שיהו קורין בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה...	מז-מא	סיום : "וידבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל".		
	[צח]. [במ' ח א-ד]. [סדור תפלה – סדר קרבנות] אביי הוא מסדר סדר המערכה... דשון מזבח הפנימי... הטבת חמש נרות... דם התמיד... הטבת שתי נרות... קטרת...	כד א-ד	דיני המנורה ונרותיה. "יערך אתו אהרן" כל יום.		ק
	[צז]. [ימ"ל] רשע שנולד מאשת שוטר עברי (דתן וישלומית בת דברי למטה דן) ומנוגש מצרי (שאותו הרג משה [שמי' ב יב]) בקש לקבוע אהלו במחנה.	ה-ט	סדור לחם הפנים והלבנה על השלחן ביום השבת ואקלחו הפהנים.		ק
	[ימ"ל] הישראלי משבט דן אמר מה אתה מחפש במחנה? שנאמר : [במ' ב ב] "איש על דגלו באהת לבית אבתם". הלך בן המצרי למשה ושמע מפיו אותם דברים. [ימ"ל] התחיל לכפור בעיקר.	י-יב	בן של אשה ישראלית ואיש מצרי, רב עימו איש ישראלי ("וינצו"), "ויקב בן האשה הישראלית את השם ויקללו".		
	[יד] "ורגמו אתו כל העדה" [רש"י] (תי"כ) במעמד כל העדה. (מכאן) ששלוחו של אדם (הרוגמים) כמותו (העדה כולה). [ימ"ל] נסמכו לדינו של המקלל – [מז].	יג-טז	ה' מצוה לרגם אותו. "איש כי יקלל אלהיו... ונקב שם ה' מות יומת...". מכה כל נפש (ורש"י) שהרג אדם – יומת.		✓ ן
	[שמי' כא כד-כה]. [רש"י] כ] אינו נתינת מום ממש אלא תשלומי ממון, שמין אותו כעבד. [כא] "ומכה אדם יומת" [רש"י] ובמכה אביו ואמו דבר הכתוב (מח).	יז-יח	מכה נפש בהמה – ישלמנה. "עין תחת עין... וכל מום.		ן
	[פד]. [א] "בהר סיני" [רש"י] מה ענין שמיטה אצל הר סיני [שמי' יט]?... ובא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן וחזרו ונשנו בערבות מואב (חומש וי).	כז-כח	כך נעשה – המקלל נרגם.		✓
קהל	[פד]. [א] "בהר סיני" [רש"י] מה ענין שמיטה אצל הר סיני [שמי' יט]?... ובא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן וחזרו ונשנו בערבות מואב (חומש וי).	כח א-ז	מצות שמיטת הקרקעות בשביעית (שכו-שכט).		ט
		ז-ח	מצות שנת יובל (של-שלה).		ט
	[יד] "אל תונו" [רש"י] זו אונאת ממון.	ז-טז	"אל תונו" בקניה וממכר (שלו-שלו).		✓
	[חינוך] שלא נאמר לישראל דברים שיכאיבוהו ויצערוהו ואין בו כח להעזר מהם. ובפירוש אמרו ז"ל [ב"מ נח/ב] באונאת דברים הכתוב מדבר... אם היה בעל תשובה אל יאמר לו זכור מעשיך הראשונים. אם היה בן גרים... גר... [תלב]. [ב"מ נח/ב] גדול אונאת דברים מאונאת ממון שזה נאמר בו [זו]... "ויראת מאלהיך" וזה [נד] "אל תונו איש את אחיו" לא נאמר בו "ויראת מאלהיך".	יז-יט	"ולא תונו" (שלה), "ויראת מאלהיך",		!

*	"יועשיתם את חקתי ואת משפטי תשמרו".		[יח] "ויושבתם על הארץ לבטח" [רשי"ן] שבעון שמיטה ישראל גולים שנה [כו לד] "ואז תרצה הארץ את שבתותיה".
ט	"וכי תאמרו... וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית".	כ-כב	
ט	הקדמה "והארץ לא תמכר לצמקת כי..." (שלט). מתי מותר לגאול? ע"י מי? נגאל ביובל?	כג-כד	[רשי"ן] שלא יהא הלוקח כובשה. [ימ"ל] שאתם דומים לאורחים הנוטים ללון, ורק ע"י קיום המצות אתם נעשים תושבים עמי בעוה"ב, ששם המדור האמיתי. [ערכין ט].
ט	שדה בעיר שאינה מוקפת חומה (שמ). לאחר שנתיים הבעלים או קרובו	כה-כז	[כה] "כי ימוך אחיך ומכר" [רשי"ן] (תי"כ) מלמד שאין אדם רשאי למכור שדהו אלא מחמת דוחק עוני. [רב"ח] ובמדרש "וכי ימוך אחיך", אלו ישראל שהם (ריקים) מן המצות, "ומכר מאחזתו" שהם נמכרים ביד צוררי עכו"ם, "ובא גואלו" זה הקב"ה... [כז] "יחשב את שני ממכרו" [רשי"ן] כמה שנים היו עד היובל... כפי חשבון...
ט	עיר חומה (שמא). עד שנה	כט-ל	[כט] "בית מושב עיר חומה" [רשי"ן] (תי"כ) בית בתוך עיר המוקפת חומה מימות יהושע בן נון. [מאיר] ירושלים, יריחו. [זאב] בקשר לטבריה, חברון, צפת וכו' יש ספק. [רשי"ן] "גאלה תהיה לוי" - מיד אם ירצה.
ט	בתי חצרים בעיר שאינה מוקפת חומה מיד	לא	כן
ל	ערי הלויים (שמב). מיד	לב-לד	[תח]. [חינוך] שיתנו שאר השבטים ערים ידועים לשבט לוי, והם 48 עיר, עם 6 ערי מקלט שהיו בהן... [אה"ח במ' לה ב] "ונתנו ללויים..." פירוש הגם שצוה ה' שלא יהיה ללויים חלק ונחלה בארץ, עיין: [במ' יח כג, כו סב] "לא ינחלו נחלה" [תקד, תקה], אבל בתורת חסד יתנו להם מתנת חנם ממה שהגיעם, כדין שמפרנסים מי (שלא) שהשיגה ידו. [סח].
√	שלא להלוות ברבית לישראל (שמג).	לה-לח	[לו] "והי אחיך עמך" [ב"מ סב/א] חייך קודמים לחיי חבירך. [בעל הטורים] רמז שכל המלוה ברבית אינו חי. וכן הוא אומר [יח' יח יג] "בנשך נתן... וחי לא יחיה".
ד	דיני עבד עברי (שמד-שמז). לט-מג		[מב, ג]. [חינוך שמז] ואי זו היא עבודת פרך? פירשו ז"ל שהיא (1) עבודה שאין לה קצבה, וכן (2) עבודה שאין אדם צריך לה אלא יעשה כדי שלא יתבטל העבד.
ד	דיני עבד כנעני (שמז). מז-מו		[חגיגה ד/א] [כריתות ז/ב] כל מצוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה, כל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה. [יבמות מז/ב] בעבד משוחרר אין צריך לקבל.
ד	דיני עבד עברי אצל גוי (שמח). מז-נה(סוף)		[חינוך] שלא נניח הגוי השוכן בארצותינו להעביד בעבד עברי שמכר עצמו לו, בעבודת פרך.
ז	"לא תעשו לכם אילים ופסל ומצבה" "ואבן משכית..." (שמט).	כו א	[כו, ריג, תצג]. [חינוך, משנה תורה] לפי שהיו עושין כן לע"ז, ישימו אבנים מצוירות במלאכה נאה לפני הצלם, והיו משתחיים עליה לפניו.
ח	"את שבתתי תשמרו" "ומקדשי תראו".	ב	[רנד].

בחקתי	* "ואם בְּחַקְתִּי תִלְכוּ... ונתתי משכני בתוכם... והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם..."	ג-ג	[רש"י ג] שתהיו עמלים בתורה. [תנודב"א רבה יא] אמר הקב"ה לא כך כתבתי בתורת אע"פ שאין בהם בישראל ד"ת (דעת/דברי תורה) אלא דרך ארץ בלבד יקיים בהם בישראל הכתוב [ח] "ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדופו... אבל אם תעשו את התורה והמצוות [דב' לב ל] "ירדוף אחד (מכם) אלף ושנים יניסו רבבה...". [יהושע כג ל] "איש אחד מכם ירדף אלף...". [בר' ט יא] [ט] "והקימותי את בריתי אתכם" [ספרא בחוקותי ב] לא כברית הראשונים שהפרתם אותה. שנאמר [יר' לא לא] "אשר המה הפרו את בריתי ואנכי בעלתי בם נאום ה'" אלא "ברית חדשה" שלא תופר מעתה שנא' [שם ל-לב] "הנה ימים באים נאום ה' וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה...". [יש' נא ד] "כי תורה מאתי תצא ומשפטי לאור עמים ארגיע" [רבה וי יג ג] אמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא חדוש תורה מאתי תצא.
	* "ואם לא תשמעו... ויספתי ליסרה אתכם..."	יד-לט	[לה] "את אשר לא שבתה" [רש"י 70 שנה של גלות בבל הן היו כנגד 70 שנות השמטה ויובל שהיו בשנים שהכעיסו ישראל בארצם לפני המקום (בית ראשון). [לז] "וכשלו איש באחי" [ספרא בחוקותי ז ה] אינו אומר 'איש באחי' אלא 'איש בעון אחיו'. מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה.
	P "והתנדו על עֲוֹנָם ואת עֲוֹן אֲבֹתָם... וזכרתי להם ברית ראשנים..."	מ-מה	[משנה תורה - תשובה א א] 1. וידוי (הכרת החטא): : אָנָּה ה' חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך ... 2. חרטה : והרי נחמתי ובושתי במעשתי. 3. קבלה לעתיד (עזיבת החטא): ולעולם איני חוזר לדבר זה וגם לא במחשבה .
	ספוס: "אלה החקים והמשפטים והתורות אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה".	מ(סוף)	
	"איש כי יפליא נדר בערך נפשות לה" (שנ).	כז א-ב	מסכת ערכין.
	"והיה ערךך..."	ג-ז	ערך בשקל ⁵ .
			מ שנכנס
			עד סוף
			זכר
			נקבה
יום ה-31	שנה 5	5	3
שנה 6	שנה 20	20	10
שנה 21	שנה 60	50	30
שנה 61	יום מותו	15	10
"ואם מך הוא..."	ח	[רש"י] (אדם הנודר/מערך ואין ידו משגת ליתן הערך הזה... "והעמידו את הנערך) לפני הכהן ויעריכו לפי השגת ידו של מעריך.	
!"ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן... לא יחליפנו..." (שנא-שנג)	ט-יג	[ט] "כל אשר יתן ממנו" [רש"י] אמר רגלה של זו עולה דבריו קיימין ותמכר לצרכי עולה ודמיה (כספה) חולין חוץ מדמי אותו האבר. [משנה תמורה א].	
"ואיש כי יקדיש את בֵּיתו... (שנד) "ואם משדהו..." (שנה).	יד-כה	[מאיר] הקדש וחרם [כת] דומים.	
"אך בכור אשר יבִּכֵר לה' בבהמה, לא יקדיש איש אתו" (שנו).	כו-כז	[רשב"ם] "לא יקדיש איש אותו" - לקרבן אחר כי הוא עצמו קדוש כבר לקרבן בכור. [רב"ח] מכאן שאין משנין את הקרבנות, כגון עולה שאין לשנותה לשלמים ולא שלמים לחטאת, וכן כלן.	
"כל חרם קדש הוא לה" (שנו), שלא ימכר (שנה), שלא יגאל (שנט).	כח-כט	[חינוך שנו] שכל מי שהחרים דבר מנכסיו סתם, כגון שאמר דבר פלוני ממה שיש לי יהי חרם , שיתן אותו דבר לכהן.	
ש מעשר שני	ל-לא	[חינוך] דינו שיאכל בירושלם ע"י בעליו. (תעג).	
		[חינוך תעג] שאם ירחק ממנו המקום ולא נוכל שאתו שם... שנפדה אותו ונעלה דמיו בירושלם ונוציאם שם [דב' יד כה] (בתוספת חומש) בצרכי אכילה ושתייה לבד. (תרל).	
ש		"ואם גאל יגאל... חמשייתו יסף עליו".	

⁵ שקל = 6 דראמות של כסף מזוקק.

			ש מעשר בהמה (שס, שסא).	ל-ב-ג	[לב] "תחת השבטי" [רש"י] כשבא לעשרן מוציאן בפתח זה אחר זה והעשירי מכה בשבט צבוע בסיקרא להיות ניכר שהוא מעשר כן עושה לטלאים ועגלים של כל שנה ושנה.
			סיום.	לז(סו)ף	
ד) במדבר					
במדבר		א-ג	ה' מצוה לפקד (למנות) את העם, "מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא בישראל".		שנה שניה. [רש"י א] מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה... באחד בניסן הוקם המשכן [שמי מ יז] ובאחד באייר מנאם. [שמי ל יא]. [ב] "לגלגלתם" [רש"י] על ידי שקלים - בקע לגלגלת.
		ד-טז	והכרה במעמד של ראש (נשיא) לכל שבט (מטה).		[ד] "ואתכם יהיו" [רש"י] כשתפקדו אותם יהיו עמכם נשיא כל שבט ושבט. [העמק דבר] דהנשיאים היו מכבר בהסכמות השבט שהוא ראוי להיות להם לראש. וכאן הקב"ה הסכים על ידם.
		יז-מז	מתבצע המפקד, מפורט מספר לכל שבט, סה"כ 603,550 מלבד הלויים.		
		מז-מט			[מט] "אך את מטה לוי לא תפקדי" [רש"י] כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו. ד"א צפה הקב"ה שעתידה לעמוד גזירה על כל הנמנין מבן 20 שנה ומעלה שימותו במדבר אמר אל יהיו אלו בכלל לפי שהם שלי שלא טעו בעגל.
		נ-נא	תפקיד הלויים: לשאת ולשרת את המשכן, "והזר הקרב יומת".		
		נב-נד(סו)ף, ב-א-ב	העם חנה איש לפי שְבטו (דגלו). הלויים סביב המשכן.		[רש"י ב] כל דגל יהיה לו אות מפה צבועה תלויה בו צבעו של זה לא כצבעו של זה צבע כל אחד כגוון אבנו הקבועה בחשן ומתוך כך יכיר כל אחד את דגלו.
		ג-לז(סו)ף	שוב פרוט מפקד כל השבטים ונשיאייהם ולפי מיקומם (דגליהם).		[רמב"ד ד] והזכיר כל זה, להודיע שמימי המנין [א יז-מז] ועד שנתקנו המחנות וחנו כן לדגליהם וכן נסעו לא נפקד מהם איש, וזה מעשה נס שיהיו עשרים יום שלא ימות אחד מכל העם הגדול הזה.
		א-ד	שני בניו הנותרים של אהרן "אלעזר ואיתמר" ישרתו אתו ככהנים.		
		ה-יג	שבט לוי ישרת לפני אהרן וישמרו את אהל מועד. "לי יהיו, אני ה'".		[רש"י ח] שהלויים באים תחתיהם בשליחותם לפיכך לוקחים מהם המעשרות בשכרן.
	נשא		יד-לט	מצוה לפקוד את שבט לוי ותפקידיהם במשכן. סה"כ 22,000 זכר מבן חדש ומעלה.	
		מ-נא(סו)ף	מצוה לפקוד בכורות מבן חדש ומעלה, סה"כ 22,273. "ולקחת את הלויים לי, אני ה', תחת כל בכר בבני ישראל".		פדיון בכורות. (שצב). [מא] "... ואת בהמת הלויים תחת כל בכור בבהמת בני ישראל".
		א-כ	עבודת משפחות הלויים באהל בני מועד:		[ו] "... ופרשו בגד כלייל תכלת מלמעלה...". הבכור.
		כא-כז	בני קָהָת,		
		כז-לג	בני גֵרְשׁוֹן,		
		לד-טז(סו)ף	בני מְרָרִי.		
			פוקד את "כל העבד באהל מועד" לפי המשפחות הנ"ל מבית לוי. מבני 50-30 סה"כ 8,580.		[מז] "לעבד עבודת עבודה" [רב"ח] זה השיר שהיה עבודה לעבודה אחרת והיא הקרבנות, וכן הוא אומר [תה"ק ב] "עבדו את ה' בשמחה".
		ה-א-ד	איש/ה "צָרוּעִי", "זָבִי"	ישלחו אל מחוץ למחנה (שסב, שסג).	[רש"י ב] פרשה זו נאמרה ביום שהוקם המשכן [שמי מ יז]. [גיטין ס] שמנה פרשיות מן המצוות שיש להם חשיבות עליונה.

<p>בהעלותך</p>	<p>ק ציווי אהרן הפהן כיצד יעשה את המנורה והנרות.</p>	<p>II א-ד</p>	<p>[ב] "יִאִירוּ שִׁבְעַת הַנְּרוֹת". [שמי' לו' יז-כד]. [ג] "וַיַּעַשׂ כֵּן אֲהָרֹן... כִּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה". [רש"י] להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. [ד] "... הוא כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה את המנרה" [רש"י] כתבנית אשר הראהו בהר כמו שנאמר [שמי' כה מ] "וַיֹּרֶא וַעֲשֶׂה כְּתַבְנִיתָם...".</p>
	<p>ל ציווי משה לטיהור הלויים: "הִזָּה עֲלֵיהֶם מִי חֹטֵאת. וְהַעֲבִירוּ תֵּעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם. וְכַבְּסוּ בַגְּדֵיהֶם". "וְהִנִּיף אֲהָרֹן אֶת הַלְוִיִּם תְּנוּפָה". "וּסְמְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יָדֵיהֶם עַל הַלְוִיִּם... וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת יָדֵיהֶם עַל רֵאשֵׁי שְׁנֵי הַפְּרִיס לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם. אַחַד עֹלָה וּמִנְחָתוֹ וְאֶחָד חֹטֵאת. וְאֲחֵרֵי כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לְעִבְדָא אֶת אֱהֵל מוֹעֵד".</p>	<p>ה-טו</p>	<p>[ז] "וְהַעֲבִירוּ תֵּעַר... עוֹבְרִים עַל אִיסוּר (רנב).</p>
	<p>ל הסיבה: "וַאֲקַח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" אשר הוקדש "לִי" "בַּיּוֹם הַפְּתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם".</p>	<p>טז-יז</p>	<p>(שצב). וראה [ג מה].</p>
	<p>ל תפקידים: הם "נִתְּנִים לְאֲהָרֹן וּבְנָיו... לְעִבְדָא אֶת עֲבֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֱהֵל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בַּגִּשֶׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֹּדֶשׁ".</p>	<p>יט</p>	<p>השווה קרח [זו כז-כח].</p>
	<p>כך עשו.</p>	<p>כ-כב</p>	<p>[כא] "וַיִּנִּיף אֲהָרֹן אֶתֶם תְּנוּפָה" [רבי"ח] ובוה נתפרסם אהרן בגבורה גדולה וכח עצום שיניף את הלויים שהיו 22 אלף ביום אחד הוא לבדו, או היה זה בדרך נס.</p>
	<p>ל לוי "מבן 25 שנה ומעלה" עד גיל 50 ישרת "בעבדת אהל מועד". אחרת יעסוק רק במשמרת המשכן.</p>	<p>כג-כו(סו)</p>	<p>[כד] "מבן 25" [רש"י] ובמקום אחר אמר [במי' ד] "מבן 30 שנה" הא כיצד? [חולין כז] מבן 25 בא ללמוד הלכות עבודה ולומד 5 שנים ובן 30 עובד. מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה (ברכה) במשנתו (בלימודיו) ב-5 שנים ששוב אינו רואה.</p>
	<p>ח ציווי מועד הפסח ("יד בניסן" בין הערבים").</p>	<p>ט א-ה</p>	<p>"וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח... [ספרי - בהעלותך ט] בגנות ישראל הכתוב מדבר שלא עשו אלא פסח זה בלבד. [עמוס ה כד] "הַזֹּבְחִים וּמִנְחָה הַגִּשְׁתֶּם לִי בַמִּדְבָּר אַרְבַּעִים שָׁנָה בֵּית יִשְׂרָאֵל?"</p>
	<p>ח אנשים טמאים לפסח יעשו פסח שני (שפ-שפג).</p>	<p>ו-יב</p>	
	<p>ח עונש מי שטהר ולא קיים פסח.</p>	<p>יג</p>	
	<p>ג הגר גם יעשה פסח.</p>	<p>יד</p>	<p>[רמב"ן] כי הגרים היוצאים ממצרים ערב רב יעשו פסח [שמי' יב מח], שאף הם היו באותו הנס. אבל המתגיירים אחרי כן במדבר או בא"י לא יתחייבו בפסח... לפיכך הוצרך בא"י לחייבם בפסח... [אה"ח] גר... שנתגייר בין שני פסחים... אינו (חייב) בפסח שני.</p>
<p>✓ ביום ענן על המשכן ובלילה מראה אש. לפי הענן יסעו ויחנו ישראל.</p>	<p>טז-יז(סו)</p>	<p>[שמי' מ לד-לח]. א' בניסן שנה שניה.</p>	
<p>ק ציווי שמושה יעשה 2 חצוצרות, לאותות באופנים ובמקרים שונים (במקרא העדה, במסעי המחנות, במלחמה ובמועדים) (שפד).</p>	<p>י א-י</p>	<p>[ב] "עֲשֶׂה לָךְ" [רש"י] שיהיו תוקעין לפניך כמלך [דבי' לג ח] "וַיְהִי בַיִּשְׂרָאֵן מֶלֶךְ". [מנחות כח/ב] "לָךְ" ולא לדורות.</p>	
<p>"וַיֹּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל" ומפרט סדר השבטים ומנהיגיהם.</p>	<p>יז-כז</p>		
<p>משה מפציר בחתנו חֲבֵב המדיני (יתרו) שיבוא אתם: "וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִיטֵב ה' עִמָּנוּ וְהַטְּבַנּוּ לָךְ".</p>	<p>כט-לב</p>	<p>[לא] "... ידעת חתנתו במדבר... [אה"ח] ועל ידך האירו דרכינו בעצתך, דכתיב [שמי' יח כא] "וְאַתָּה תַּחֲזֶה מְכַל הָעַם... וְהַסִּכִּים ה' עַל עֲצַתְךָ, וְכָתִיב [שם כה] "וַיִּבְחַר מֹשֶׁה...". אִם כֵּן יִכּוֹל אֶתָּה לְהַאִיר אֶפְיָלוֹ לִפְנֵי חָמָה וּלְבָנָה. [ילקו"ש במ' תשכז] ד"א, שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו, שנאמר [דבי' י יט] "וְאַהֲבַתְּם אֶת הַגֵּר"... [לא] "וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינִים" [רבי"ח, אונקלוס] לעדות בפני האומות ממה שראית בעיניך האותות והמופתים הגדולים ויראו ויקחו מוסר ויכנסו תחת כנפי השכינה. [ימ"ל] וכן היה שלבסוף ניאות יתרו לבוא עמהם, ובתחילה הלך למדין וגייר את כל אנשי מדין [שמי' יח כז]. [רש"י לב] מה טובה הטיבו לו? אמרו כשהיו ישראל מחלקין את הארץ היה... יריחו... שנא' [שופ' א טז] "וּבְנֵי קְנִי חוֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים...".</p>	

<p>[לג] "וייסעו מהר ה'" [שבת קטז/א] שסרו מאחרי ה'. "דרך שלשת ימים" [רש"י] מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד שהיה הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד. [רש"י לה] ולמה נכתב כאן? כדי להפסיק בין פורעניות לפורעניות.</p>	<p>לג-לז(סוף)</p>	<p>ממשיכים במסעם (3 ימים). משה מתפלל [לה-לו] "קומה ה'..." בנסוע ובנוח הארון.</p>
<p>[רש"י א] אין "העם" אלא רשעים... מבקשים עלילה האיד לפרוש מאחרי המקום. [תנחומא בהעלותך טז] ואף הזקנים [שמי' כד א] נשרפו כשנתאוו אותה התאוה. [רמב"ן א] כאשר נתרחקו מהר סיני שהיה קרוב לישוב ובאו בתוך המדבר הגדול והנורא במסע הראשון היו מצטערים בעצמם לאמר מה נעשה, ואיך נחיה במדבר הזה, ומה נאכל ומה נשתה, ואיך נסבול העמל והענוי ומתי נצא ממנו. [א] "כמתאווננים" [ספורנו] על טורח הדרך, לא מתאווננים בלבם באמת, כי לא היתה אצלם שום סיבה ראויה לזה שיתאונו, אבל היו מתאווננים בדבריהם לנסות. [דעת זקנים] היו קטני אמנה ודואגין מן המלחמה.</p>	<p>יא א-ג</p>	<p>"העם" מתלונן. ה' מעניש. משה מתפלל "ותשקע האש".</p>
<p>[ד] "מי יאכלנו בשר" [רש"י] וכי לא היה להם בשר? והלא כבר נאמר [שמי' יב לח] "וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר..." וא"ת אכלום והלא בכניסתם לארץ נאמר [לב א] "ומקנה רב היה לבני ראובן..." אלא שמבקשים עלילה. [רמב"ן] אבל בדגים אמרו [ה] "זכרנו את הדגה", כזוכר הנשכחות, כי לא אכלו דגים מיום צאתם ממצרים ועד הנה. השווה [שמי' טז] "ינ'לוננו".</p>	<p>ד-ט</p>	<p>האספסוף ואחריו ישראל בוכים כי רוצים אוכל כבמצרים בפרט בשר כי נמאס מהמן.</p>
<p>! [שמי' ה כב, לב לב]. [ילקו"ש במ' תשלח] "ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוגי". אמר משה לפני הקב"ה: רבש"ע אם לא אתן להם הם הורגין אותי [יד י] ואם אדבר כנגדך אתה הורגני. מכאן ומכאן הרוג אני. בבקשה ממך הרוג את ההרוג, שנאמר [טו] "הרגני נא הרוגי", מיד חרה אף הקב"ה. אמר הקב"ה למשה: תן בשר לבני. אמר לפניו רבש"ע [יג] "מאין לי בשר?" אמר ליה... [כג] "היד ה' תקצרי"? השווה: [ברי' ל א] "ואם אין מתה אנכי". [יונה ד ג] "יועתה ה' קח נא את נפשי ממני כי טוב מותי מחיית". [מכילתא] בכל מקום אתה מוצא האבות והנביאים נתנו נפשם על ישראל. השווה: [שמי' ד י] "כי כבד פה וכבד לשון אנכי...".</p>	<p>י-טו</p>	<p>ה' כועס. המצב רע למשה: "... מאין לי בשר לתת לכל העם הזה... לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה... ואם ככה את עשה לי הרגני נא הרג אם מצאתי חן בעיניך ואל אראה ברעת".</p>
<p>[טז] "אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו" [רש"י] אותם שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים בעבודת פרך והיו מרחמים עליהם ומוכים על ידם שנא' [שמי' ה יד] "ויכו שוטרי בני", עתה יתמנו בגדולתם כדרך שנצטערו בצרתן. [סנהדרין טז/ב] סנהדרי גדולה היתה.</p>	<p>טז-יז</p>	<p>ה' מצוה לאסוף 70 זקני העם "ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם ונשאו אתך במשא העם ולא תשא לבדך".</p>
<p>[יח] "התקדשו למחר" [אוה"ח] ובזה יהיה להם הלילה לחשבון הנפש אולי ישוּבו בתשובה וינחם ה' על הרעה, כי לא יחפוץ ה' להשחית עמו.</p>	<p>יח-כ</p>	<p>ה' כועס ומבטיח לתת לעם בשר חודש ימים. [כ] "עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאִפְכֶם... יֵעַן כִּי מֵאִסְתֶּם אֶת ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וּתְבַכּוּ לִפְנֵי לַאֲמֹר לָמָּה זֶה יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם".</p>
<p>[כב] "הצאן ובקר ישחטו" [רש"י] [ספר] (זה</p>	<p>כא-כב</p>	<p>משה מנסה להניאו</p>

	וה' מסביר: "היד ה' תקצר? אתה תראה היקרך דברי אם לא".	כג	
√	"וויצא משה וידבר אל העם" [רש"י] כיון שלא שמעו לו "וויאסף שבעים איש מזקני העם...". כאשר דיבר ה', וה' האציל רוחו עליהם "ויתנבאו ולא יספוי".	כד-כה	[יז] "וואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם" [רש"י] למה משה דומה באותה שעה: לנר שמונח ע"ג מנורה והכל מדליקין הימנו ואין אורו חסר כלום. מאידך: [יא כט] "... כי יתן ה' את רוחו עליהם". [אוה"ח כח] אין לך צער גדול מזה, שאמרו לישראל בתחילת נבואתם יכינו עצמן לפורענות.
	גם אלדד ומידד החלו להתנבא. למרות טענת יהושע, משה מפרגן להם: "יומי יתן כל עם ה' נביאים, כי יתן ה' את רוחו עליהם".	כו-ל	[כו] "ווישאר שני אנשים" [רש"י] מאותן (70) שנבחרו (אד) אמרו: 'אין אנו כדאין לגדולה זו' (מתוך ענווה). [כח] "ויען יהושע... קלאם!" [סנהדרין ו] הטל עליהם צרכי צבור והם כלים מאלוהים (ספרי) ד"א תנם אל בית הכלא לפי שהיו מתנבאים: 'משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ'. [דעת זקנים] לפי שאמר הקב"ה 70 איש בלבד יהיו נביאים והיה הנער סבור שהיו 70 בלא אלדד ומידד וא"כ נביאי שקר הם ולכך אמר "כלאם". [סנהדרין יז/א] כתלמיד המורה הלכה לפני רבו. [רמב"ן]... ומשה... מחל על כבודו... [סנהדרין יט/ב] נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול. מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול.
ס	ה' מפריח שלווים על העם. בעוד אכלם, כעס ה' והכה בהם מכה קשה. שם המקום "קברות התאוה כי...".	לא-לה(סוף)	[יומא עה/ב]... בינונים לאלתר (מיד) מתו, רשעים מצטערין והולכין (סבלו) עד חדש ימים...
	"ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה הקשית אשר לקח (צפרה). ויאמרו הרק אך במשה דבר ה'! הלא גם בנו דבר!"	יב א	[רש"י] "הקשית" - יפה. "ותדבר מרים ואהרן" - ששמעה צפורה, אמרה יאוי לנשותיהן של אלו (אלדד ומידד [יא כו-ל]) אם הם נזקקים לנבואה, שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפרש בעלי ממני. ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן. ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו כך נענשה, קל וחומר למספר בגנותו של חברו. [בריייתא] אמרה וכי במשה דבר הקב"ה ולא באהרן? והלא דבר עמי עד שלא נידבר עמו. ובאהרן עד שלא נידבר עמו. [לקח טוב] והלא באבות העולם דבר ולא פירשו עצמם מפריה ורביה. [שמי לג יא] "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים" [רש"י] ומתמלל ה' עם משה. [דבי לד י] "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים". [יבמות מט/ב] כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה. משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה.
	ה' מצדיק את משה,	ג-י	כי [ג] "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" [רש"י] "ענו" - שפל וסבלן. [משנה סוטה ט טו] משמת רבי (יהודה הנשיא), בטלה עונה ויראת חטא. [סוטה מט/ב] אמר ליה רב יוסף: לתנא לא תיתני עונה דאיכא אנא (אל תאמר שבטלה עונה, שהרי יש אותלי) אמר ליה רב נחמן לתנא לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא. [אבות ד ד] מאד מאד הוי שפל רוח. [משי טו לג, יח יב] "ולפני כבוד ענוה". [שם כב ד] "עקב ענוה יראת ה', עשר וכבוד והיים". [יש ב יז] "ושזה גבהות האדם ושפל רום אנשים ונשגב ה' לבדו ביום ההוא". [אי"צ - הענוה] וחשוב עצמו כאין.
	כועס עליהם ומרים מצורעת.		[דבי כד ט] זה מ-6 הזכירות. [שבת צז/א] [ט] "ויהר אף ה' בם" מלמד שאף אהרן נצטרע... החושד בכשרים לוקה בגופו.
√	אהרן מתודה "חטאנו" ומבקש ומשה צועק: "אל נא רפא נא לה".	יא-יג	[ספרי - בהעלותך מז] "ויומר אהרן אל משה: בי אדוני". אמר לו: אם שוגגים היינו מחול לנו כמוזדים , "אל נא תהי כמות".
	ה' מצוה ש"תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף".	יד-טו	[סוטה ט/ב] מרים המתינה למשה שעה אחת שטא [שמי ב ד] "ותתצב אהותו מרוחק" לפיכך נתעכבו לה ישראל ז' ימים במדבר.
√	"והעם לא נסע עד האסף מרים".		

	"מדבר פראן" - החלק המזרחי של מדבר סיני. "חצרות" - דרומית למדבר פראן.	T0 (סוף)	"ואחר נסעו העם מהצרות ויהנו במדבר פֶּאָרְן".
שלח	<p>[רש"י ב] [רבה במו] [סוטה לו] (אמר הקב"ה) "שלח לך" לדעתך. אני איני מצוה לך, (אלא רק) אם (אתה) תצוה - שלח. לפי שבאו ישראל (לבקש זאת ממנו...) ומשה נמלך (התייעץ/בקש הסכמה) בשכינה. אמר (הקב"ה): אני אמרתי להם שהיא טובה שנא' [שמי ג יז] "אעלה אתכם מעני מצרים...". (ובגלל שפקפקו...) חייחם (מובטח להם, סופם) שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים, למען לא יירשוהו.</p> <p>[דב' א כג] "ויטב בעיני הדבר" [סוטה לד/ב] בעיני ולא בעיניו של מקום. [ספורנו] כי חשבתי שלא היה ספק אצלכם... [מאיר] אלא רק רציתם לדעת כיצד לכבוש אותה אסטרטגית. והשווה: [יהושע ב א] "וישלח יהושע... שנים אנשים מרגלים...".</p> <p>[דב' א כג] "שנים עשר אנשים איש אחד לשבטי" [רש"י] מגיד שלא היה שבט לוי עמהם.</p> <p>[א] "ופקדתי... כל נשיא בהם" [ספורנו] כל מי שהוא המעולה שבכל שבטו להכיר ענין הארץ. [אריה] לא אותם נשיאים לעיל [א ד-טז].</p>	יג א-טז	<p>המרגלים: בהסכמת ה' משה שלח את נשיאי השבטים "ראשי בני ישראל המה". בפרט: כלב בן יפנה למטה יהודה והושע בן נון למטה אפרים ושינה שמו ליהושע.</p>
	כ"ט בסיון שנה ב'.	יז-כ	<p>✓ "והימים ימי פְּכֹרִי עֲנִיבִים". משה שלח אתם "לתור את הארץ" ולהביא מפריה.</p>
	<p>ט' באב שנה ב'.</p> <p>[כג] "וישאהו במוט בשנים". [מאיר] פרות משובחים וגדולים.</p>	כא-כה	<p>✓ כך עשו. ושבו "מקץ 40 יום", עם אשכול ענבים, רימונים ותאנים.</p>
	<p>[רש"י] כל דבר שקר שאין אומרים בו קצת אמת בתחלתו אין מתקיים בסופו.</p>	כז-כז	<p>✓ והשיבו כי הארץ "זבת חלב ודבש הוא וזה פריה".</p>
	<p>[לב] "ואוכלת יושביה" [רש"י] בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים והקב"ה עשה לטובה כדי לטרדם באבלם ולא יתנו לב לאלו.</p>	כז-לג (סוף)	<p>ס "אפס כי עז העם הישב בארץ... לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו... ויצאו דבת הארץ... ארץ אכלת יושביה הוא... ושם ראינו את הנפילים בני ענק...". כלב אמר "עלה נעלה... כי יכול נוכל לה!".</p>
	<p>[תענית כט/א] [סוטה לה/א] אותו היום תשעה באב היה אמר הקב"ה הן בכו בכיה של חנם ואני אקבע להם בכיה לדורות.</p>	יד א-ד	<p>ס העם בכו והתלוננו למשה שעדיף היה למות במצרים או במדבר מאשר "לנפל בחרב, נשינו וטפנו יהיו לְבֹזֵי". ורצו לשוב למצרים.</p>
	<p>השווה את ההבטחה/נבואה בשירת הים: [שמי טו טו] "אז נבהלו... יאחזמו רעד נמגו כל ישבי כנען". והשווה [יהושע ב ט, כד] "... נמגו כל ישבי הארץ...".</p>	ה	<p>✓ משה ואהרן נפלו "על פניהם".</p>
		ו-ט	<p>✓ יהושע וכלב "קרעו בגדיהם" וניסו לשכנעם כי "טובה הארץ מאד מאד" "וה' אתנו" "אל תיראו את עם הארץ".</p>
	<p>[יא] "ינאצני" [רש"י] ירגיזוני.</p>	י-יא	<p>✓ "ויאמרו כל העדה לרגום אתם באבנים". "וכבוד ה' נראה באהל מועד...". ואמר אל משה... "עד אנה ינאצני העם הזה ועד אנה לא יאמינו בי בכל האתות אשר עשיתי בקרבן?" "אָכְנוּ בְּדָבָר וְאֹרְשָׁנוּ וְאָעִשָׂה אֶתְךָ לְגוֹי גָדוֹל וְעַצוּם מִמֶּנּוּ".</p>
	<p>השווה בחטא העגל: [שמי לב י] "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול".</p> <p>[רש"י] ואם תאמר מה אעשה לשבועת אבות? "ואעשה אתך לגוי גדול" - שאתה מזרעם. [ברי טו טז] "ודור רביעי ישובו הנה...". [רש"י] לאחר שיגלו למצרים יהיו שם ג' דורות והרביעי ישובו לארץ הזאת.</p>	יב	<p>!</p>
	<p>[טז] "אשר נשבע להם" והשווה [שמי לב יג] "וזכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם...". [דב' ד לא] "ולא ישכה את ברית אבתיך אשר נשבע להם".</p> <p>[טז] "מבלי יכלת...". [רש"י] מתוך שלא היה יכולת בידו (מול הנפילים) להביאם שחטם. השווה: [יחי' לח כג] "והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה'".</p>	יג-טז	<p>משה ענה כי כך ישמעו העמים מסביב, שאחרי כל הניסים שעשה להם ושבועתו לאבות "וישקטם במדבר" !</p>
	<p>ראה שלוש עשרה מידות הרחמים. doc כאן אמר משה.</p>	יז-יט	<p>והזכר על 13 מידות הרחמים [שמי לד ו-ז] חסר 5.</p>
	<p>"כדברך" [רש"י] בשביל מה שאמרת פן יאמרו הגוים [טז] "מבלתי יכולת ה'...".</p>	כ	<p>"ויאמר ה' סלחתי פְּדָבְרְךָ",</p>

<p>✓</p>	<p>אך כל "מנאצי לא" יראו את הארץ... "במדבר הזה יפלו פְּגִרֵיכֶם... מבן 20 שנה ומעלה". מדוע? כי ראו את "אתְתֵי" במצרים ובמדבר "וַיִּנְסוּ אֶתִּי זֶה 10 פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְקוּלִי".</p>	<p>כא-לח</p>	<p>[כח] "כאשר דברתם באזני כן אעשה לכם" [רש"י] שבקשתם ממני [ב] "או במדבר הזה לך מתנוי". [ערכין טו/א] שלא נתחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע. [ערכין טו/א] [קהתי אבות ה ד] א על ים סוף [שמי יד י-יב]. ב. במרה [שמי טו כד]. ג. במדבר סין [שמי טז ג]. ד. במן [שמי טז כ]. ה. במן [שמי טז כז]. ו. ברפידים [שמי יז ב]. ז. בחורב, במעשה העגל [שמי לב א]. ח. בתבערה [יא א]. ט. בקברות התאווה [יא ד]. י. במדבר פראן, בענין המרגלים.</p> <p>[תפארת ישראל אבות ה ד] חטא הוא כשחוטא האדם מכח תאוה, אבל נסיון, היינו כשחוטא האדם דמסופק (מפקפק) בכח ה' ובאמיתות הנבואה.</p> <p>[ב"ב קכא/ב] ולא על יתר מבן 60. [זאב] לא מתו: הנשים, מי שהיה פחות מבן 20 או יותר מבן 60, כלב ויהושע ועוד.</p>
	<p>שלא ימשיכו בדרך ישר לא"י (שם יושבים העמלקי והכנעני). אלא יסתובבו במדבר "דרך ים סוף". חוזר על עונש העם על חטא המרגלים. הבנים לא "היו לבז" כפי שחששתם [ג]. אלא דוקא הם ירשו את הארץ "אשר מאסתם בה" ויסבלו את אשמתכם: שיאלצו לחכות במדבר 40 שנה. עד שימותו הוריהם ("אתם"). קלב ויהושע יראו את הארץ.</p>		<p>[כז, לה] "לעדה הרעה... " [רש"י] אלו המרגלים מכאן לעדה שהיא עשרה. [לד] "יום לשנה תשארו את עונתיכם 40 שנה". [ב"ב קכא/א] יום שכלו בו מתי מדבר. [רבה איכה הקדמה לג] כל ערב ט' באב היה משה מוציא כרוז בכל המחנה ואומר "צאו לחפור" והיו יוצאין וחופרין קברות וישנין בהן. לשחרית היה מוציא כרוז ואומר "קומו והפרישו המתים מן החיים" והיו עומדים ומוצאין עצמן 15,000 בפרוטרוט חסרו 600,000 ובשנת ה-40 האחרון עשו כן ומצאו עצמן שלמים אמרו: דומה שטעינו בחשבון וכן ב"י ובי"א ובי"ב וי"ג וי"ד כיון (שהתמלא הירח) אמרו דומה שהקב"ה ביטל אותה גזירה מעלינו וחזרו ועשאוהו יום טוב וגרמו עונותיהם (בעתיד) ונעשה (שוב) ... (חורבנות הבית).</p>
	<p>ואכן 10 המרגלים מוציאי דיבת הארץ הומתו "במגפה".</p>		<p>י"ז באלול שנה ב'.</p>
<p>!</p>	<p>העם התאבלו, רצו לתקן את חטאם וללכת בעצמם לכיוון נרש"י מן הדרך העולה לא"י.</p>	<p>לט-מ</p>	<p>[אה"ח דבי א מה] נראה שכוונת הכתוב היא שאחר שהכוס האמורי [מה] נכנעו לפני ה', ושוב בתשובה גם בבכי על עון כמשפט השבים, ואף על פי כן גדלה צחנתם שלא שמעו ה' לקול תשובתם ולא האזין לבכיותם. [יד כה].</p>
	<p>משה מזהירם.</p>	<p>מא-מג</p>	
	<p>בכל זאת "ויעפלו לעלות אל ראש ההר" וללא ארון הברית "... וירד העמלקי והכנעני... ויכום...".</p>	<p>מז-מח (סוף)</p>	<p>[רש"י מד] ומדרש תנחומא מפרשו לשון אופל הלכו חשכים שלא ברשות. [רבי"ח] ובדרך רעה. [מדרש אגדה] לפי שהרשע נקרא "חשך" ולמה? שעשו הדבר בזדון, שמה היה מונעם שלא ילכו ויכנסו לארץ, ואי אפשר לבטל הגזירה והם היו בוטחים לבטל במה שאמרו [מן] "חטאנו" [רשב"ם] חזרו בתשובה. [מד] "ויעפלו" [רש"י] לשון חוזק... עזות. [ספורנו] חיזקו לבבם. [דבי א מד] "ויצא האמרי" [מלבים] ומשה קראם (את העמלקי והכנעני) בשם האמורי כי הם היו חלק מן האמורי שמלכו בשטח ההוא ונקראו ע"ש.</p>
<p>נ</p>	<p>מצות קרבן מנחה ונסכים.</p>	<p>טו א-יג</p>	<p>לפרט... ראה [וי כג לז].</p>
<p>ג</p>	<p>גם הגר: "תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם".</p>	<p>יד-טז</p>	<p>ראה [ט יד].</p>
<p>!</p>	<p>מצות הפרשת (תרומה) חלה (שפה) וליתן אותה לכהן.</p>	<p>יז-כא</p>	<p>[קשו"ע לה] – (מדרבנן) עיסה מחמשת מיני דגן חייבת בחלה. קודם שמפרישין החלה מברכין בא"י אמ"ה אקב"ו להפריש חלה, ונוטלין כזית מן העיסה ושורפין אותה באש. [ספר הכשרות] השוכחת להפריש מן העיסה תפריש לאחר האפיה.</p>
<p>נ</p>	<p>קרבנות במקרה של שגגת העדה,</p>	<p>כב-כו</p>	<p>[כב] "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה" [הוריות ח/א] זו עבודת כוכבים.</p>
<p>נ</p>	<p>והיחיד.</p>	<p>כז-כט</p>	
<p></p>	<p>במקרה של מזיד "הכרת תכרת הנפש ההיא, עונה בה".</p>	<p>ל-לא</p>	<p>[סנהדרין סד/ב] "הכרת" בעולם הזה "תכרת" לעוה"ב.</p>

		נמצא איש מקושש עצים בשבת.	לב-לד	[סנהדרין מא/א] המוצאים אותו מקושש עצים שהתרו בו ועדיין הוא מקושש. [לד] "ויניחו אתו במשמר כי לא פרש מה יעשה לוי". [שבת צו/ב] מקושש זה צלפחד [במי' כו לג].
		ה' אמר לרגום אותו באבנים וְיָמָת.	לה-לו	
		"ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת" (שפז),	לז-מא(סוף)	"וראייתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם... והייתם קדשים לאלהיכם". [ירושלמי ברכות ט/א] הלב והעיניים שני סרסורי החטא דכתיב [מש' כג כו] "תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצַרְנָה". [שם כו כ] "ועיני האדם לא תשבענה". [קשו"ע א - דיני השכמת הבוקר] העין רואה והלב חומד וכלי מעשה גומרין.
		"ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם..." (שפז).		
קרח	□	קרח (משבט לוי), דתן ואבירם (כו ז-ט) ואון בן פלת "בני ראובן" ו-250 נשיאי העדה מתלוננים (רוצים להיות קדושים ככהנים [ג] ובקשתם גם כְּהִנְיָהּ) בפני משה ואהרן. [ג] "ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם רב לכם כי כל העדה פִלֵּם קדשים ובתוכם ה' ומדוע תנשאו על קהל ה'".	טז א-ג	[סדר הדורות] ותיכף (לאחר חטא המרגלים) היתה תלונת קרח. עושר קרח היה שמצא אוצרות יוסף במצרים. [טז ב] "נשיאי עדה". [סנהדרין ק/א] מיוחדים שבעדה קריאי מועד שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים אנשי שם שהיה להם שם בכל העולם. ומופיעים עוד ב-[שמי' טז כב, לד לא], [ד לד, לא יג, לב ב]. [העמק דבר] ... על כן יש להבין ש-250 איש היו באמת גדולי ישראל בכל פרט גם ביראת ה'. והיה מניעת הכהונה גורם דבקות ואהבת ה' כאש בוער בקרבם. לא לשם שררה וכבוד המדומה, כי אם להתקדם ולהשיג מעלה זו ע"י עבודה. וגם המה ידעו אשר דבר ה' אמת בפי משה ואין להרהר אחריו ח"ו. רק הרהרו בלבם אחר רצון ה' ומסרו עצמם למסירת נפש ולמות על אהבת ה' כי [שה"ש ח ו] "עזה כמות האהבה" והמה בקשו להשיג מעלת אהבת ה' ע"י עבודה אף על גב (למרות) שידעו שלא ינקו ובודאי יקוים דבר משה... לא כן דו"א המה היו רחוקים מתאוה עליונה זו. כי אם שהיו בטבע בעלי מחלוקת ושונאי משה עוד במצרים. [אבות ה יז] כל מחלוקת שהיא לשם שמים, סופה להתקים. ושאינה לשם שמים, אין סופה להתקים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים? זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים? זו מחלוקת קרח וכל עדתו. [סנהדרין קט/ב] און בן פלת אשתו הצילתו. [מש' יד א] "חכמות נשים פְּנַתָּה ביתה".
		משה מתעצב ומציע מבחן בו יקטירו מחתות ועליהם קטרת.	ד-ט	[תנחומא קרח ד] נתרשלו ידיו אמר כמה אוכל להטריח את המקום? לפיכך [ד] "וישמע משה ויפול על פניו".
		ה' רוצה לכלותם.	כ-ל	[כו] "וידבר אל העדה לאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטאתם". [כה] "ויקם משה וילך אל דתן ואבירם" [רשב"ם] אולי חזרו יחזרו בתשובה. [שמי' ב יג-יד]. [רמב"ן א] וקשר דתן ואבירם בעבור שהסיר הבכורה מראובן אביהם.
		משה ואהרן מנסים להציל את דָתָן ואבירם. ולא נענו.		
		האדמה בלעה את קרח ועדתו - ואש יצאה מאת ה', ושרפה את 250 "איש מקריבי הקטרת".	לא-לה(סוף)	[לב] "ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכושי". [כח] "ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי".
		ציווי אלעזר בן אהרן שיקח את מחתות קרח ועדתו לציפוי מזבח הנחושת, לסימן שרק לפהנים מותר להקטיר.	יז א-ה	[סנהדרין ק/א] מכאן שאין מחזיקין במחלוקת דאמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנא [ה] "ולא יהיה כקרח וכעדתו". [ו] "לאמר אתם קְמַתְם את עם ה'".
		כל עדת בני ישראל מתלוננים על שנעשה לקרח ועדתו.	יז-י	
		ה' כועס ומשה אמר אל אהרן להקטיר קטרת.	יז-יא	[רש"י א] רז זה מסר לו מלאך המות כשעלה לרקיע שהקטרת עוצר המגפה.
		החלו למות בעם,	יב-יט	
		בהוראת משה, אהרן נתן את הקטרת ותעצר המגיפה.		

		זכ-זכ	ה' מצוה לקחת מטה מכל אב שבט ולשימו באהל מועד, "איש את שמו תכתב על מטהו", המטה בו יבחר יפרח. היה זה מטה אהרן (שבט לוי).
		זכ-זכ(סוף)	העם שואלים "אבדנו... האם תמנו לג'וע"?
		זכ-זכ	ה' מצוה כי רק בני אהרן (כהנים) ו"מטה לוי" ישרתו בקודש (שפח),
			"ושמרו (הלויים)... האהל",
			"אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו" (שפט),
			"וזר לא יקרב אליכם" (שצ),
			"ושמרתם את משמרת הקדש" (שצא).
		זכ-זכ	התרומות (מעשרות) והקרבנות יהיו לפהנים וללויים.
		זכ-זכ	מצות פדיון בכורות אדם (שצב), ופטר חמור.
		זכ-זכ	ושלא לפדות בכור בהמה טהרה (שצג).
		זכ-זכ	סיכום חזרה תרומות ללויים.
		זכ-זכ	ללוי לא תהיה נחלה. "ועבד הלוי הוא את עבדת אהל מעד" (שצד),
			על כן יקבלו מעשר (ראשון) מהעם (שצה).
			"ולא יקרבו עוד בני ישראל אל אהל מועד".
		זכ-זכ(סוף)	ציווי תרומת מעשר מהלויים לפהנים (שצו).
חִקֵּית		זכ-זכ	פרה אדומה, אפר שרפתה ישמש להכנת מי נדה (שצז).
		זכ-זכ	טמאי המת (שצח).
		זכ-זכ(סוף)	טיהורם עם מי הנדה (שצט).
		זכ-זכ	מרים מתה.
		זכ-זכ	מי המריבה: "וירב העם עם משה... ומים אין לשתות", ה' מצוה את משה ואהרן "קח את המטה... ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו...". אך, "וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו...".
		זכ-זכ	ה' הוציא מימידך.
		זכ-זכ	ה' הוציא מימידך.
		זכ-זכ	ה' הוציא מימידך.
		זכ-זכ	ה' הוציא מימידך.

		יב-ג	ה' מעניש "לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם".
		יד-כא	אָדוּם מִמָּאֵן לִבְקֶשֶׁת יִשְׂרָאֵל לַתֵּת לַעֲבוּר בַּגְּבוּלוֹ.
√		כב-כט(סוף)	מוֹת אֶהְרֶן.
		כא א	הַכְנַעֲנִי נֹחַס בְּיִשְׂרָאֵל.
		ג-ג	"וַיִּדְרֹךְ יִשְׂרָאֵל נֹדֵר לֵה'". ה' נָתַן אֶת הַכְנַעֲנִי בְיַדִּי יִשְׂרָאֵל.
ס		ד-ז	הַעַם מֵתְלוֹנֵן "אֵין לֶחֶם וְאֵין מַיִם וּנְפִשְׁנוּ קִצָּה בַלְחָם הַקְּלֻקְלִי", ה' מַעֲנִישׁ "וַיִּשְׁלַח ה' בְּעַם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרִפִּים", הַעַם מִתְחַרֵּט, ה' מַצִּיל.
		ח-ט	"וַיֹּאמֶר ה'... וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נַחֵשׁ נַחֲשֵׁת... וְהָיָה אִם נִשְׁךְ הַנְּחָשׁ אֶת אִישׁ וְהָבִיט אֶל נַחֵשׁ הַנְּחָשֵׁת וְחָיִי".
		י-יט	מִסַּעֲיֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד בָּאָרָה.
		יז-כ	שִׁיר עֲלֵי בָאָר.
מ		כא-לב	יִשְׂרָאֵל מַכִּים אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי. [כא-כג] "וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים... וְלֹא נָתַן סִיחֹן אֶת יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בַּגְּבֻלוֹ... וַיִּלְחַם בְּיִשְׂרָאֵל".
מ		לג-לה(סוף)	עוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן.
		כב א	מִמְשַׁכִּים לַעֲרֻבוֹת מוֹאָב:
ה		ב-כ	בִּלְק מֶלֶךְ מוֹאָב שׁוֹלַח לְקָרָא לְבַלְעָם שִׁיקֵלֵל אֶת יִשְׂרָאֵל.

[יב] "יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל" [רש"י] שאילו דברתם אל הסלע והוציא - הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים: מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דברו של מקום קל וחומר אנו.
[דב' ג כג-כה] "ואתחנן... בעת ההיא...".

בני עשו. [כא] "ויט (סטה) ישראל מעליי" [רמב"ן] כי מפי הגבורה נצטוו [דב' ב ד-ה] "ונשמרתם מאד אל תתגרוו בם...".

א' באב, בן 123 [לג לח-לט].
[כט] "וייבכו את אהרן 30 יום כל בית ישראל" [רש"י] לפי שהיה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו.

[רש"י א] שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכו' כדאיתא ב[ר"ה ג] זה עמלק.
[ילקו"ש במ' כא] א"ל (עשו לעמלק) המסורת הזה יהי בידך כשתראה שנתקלו בדבר הוי קופץ עליהם. לפיכך אתה מוצא אותו בא על ישראל.

[ג] "ויהרם אתהם ואת עריהם" [ספורנו] נדרו אז לעשותם חרם בהכנסם לארץ, וכן עשו, כמבואר [שופ' א יז].

[רש"י ז] וכאן חזרו לאחוריהם 7 מסעות שנה [דב' י ו] "ובני ישראל נסעו מבררות".
"... ותקצר נפש העם בדרך" - בטורח הדרך שהוקשה להם אמרו: עכשיו היינו קרובים להכנס לארץ ואנו חוזרים לאחורינו? כך חזרו אבותינו ונשתחו 38 שנה עד היום: לפיכך קצרה נפשם בעיני הדרך...
[ה] "בלחם הקלוקלי" [רש"י, ע"ז ה] לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא?
ראה גם [יא ד-ט].

[מל' ב יח ד] "הוא (חזקיהו)... וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נקשתן".
[ברכות יב] והודו לו כתת נחש הנחשת.
[משנה רה"ש ג ח] וכי נחש ממית, או נחש מחיה? אלא, בזמן שישאל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהן שבשמים, היו מתרפאים, ואם לאו, היו נמוקים. והשווה [שמי יז יא].

נס נחל [יד-טו] "ארנון".

[כא] "וישלח ישראל מלאכים אל סיחון מלך האמרי... [רש"י] ובמקום אחר [כ יד] תולה השליחות במשה... שמשה הוא ישראל וישראל הם משה לומר לך שנשיא הדור הוא ככל הדור כי הנשיא הוא הכל [רבה במ' יט כח]. וגם [שמי יח א] "למשה ולישראל" [רש"י] שקול משה כנגד כל ישראל.

[לה] "ויכזו אתו ואת בניו ואת כל עמו עד בלתי השאיר לו שריד ויירשו את ארצו".
[רש"י] משה הרגו [ברכות נד].

מזרחית לים המלח.

[רבה במ' יד יט] כדי שלא יהא פתחון פה

	כא-לה	בלעם ואתונו בדרכם.
	לו-לז	בלעם פוגש את בלק.
	לט(סוף), כג א-ג	בלעם ובלק מקימים מזבחות.
[יא] "ויואמר בלק אל בלעם מה עשית לי? לקב (לקלל) איבי לקחתך והנה ברכת ברכך!"	ד-יב	ה' מדבר אל בלעם. משל בלעם (1), בלק כועס.
	יג-טו	מקימים מזבחות במקום אחר.
[יט] "לא איש אל ויכזב וכן אדם ויתנחם. ההוא אמר, ולא יעשה? ודבר, ולא יקימנה?" [שמי"א טו כט] "... נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם." [כא] "לא הביט אָן ביעקב ולא ראה עמל בישראל. ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו".	טז-כז	ה' מדבר אל בלעם. משל בלעם (2).
	כז-ל(סוף)	מקימים מזבחות במקום אחר.
	כד א-ט	משל בלעם (3).
	י"א	בלק כועס ומסלקו.
[יז] "דָרְךְ כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב... [רמב"ן] המשית. [כ] "וירא את עמלק וישא משלו ויאמר ראשית גוים עמלק ואחריתו עַדֵי אַבְדֵי." [מיכה ו ח] "עמ"י, זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אתו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות ה'".	יב-כח(סוף)	תשובת/משל בלעם (4).
[סנהדרין ק/א] [ילקו"ש במ' תשפח] [נתן בלעם עצה לבלק], אלהיהם של אלו שונא זמה הוא. העמידו להם נשיכם ובנותיכם לזמה והן שטופים בזמה ואלהיהן שולט בהן, שכל זמן שישאל עושיין רצונו הוא נלחם להם ובזמן שאין עושיין רצונו כביכול [יש' סג י] "הוא נלחם במי".	כה א-ג	העם זונה עם בנות מואב ו"יצמד... לבעל פעור".
[ב] "וישתחו לאלהיהן" [רש"י] כשתקף יצרו עליו ואומר לה השמעני לי והיא מוציאה לו דמות פעור מחיקה ואומרת לו השתחוה לזה. "פעור" - על שם שפוערין לפניו פי הטבעת ומוציאן רעי וזו היא עבודתו. [ימ"ל] ורובם עשו כך, שהיו חושבים אדרבה, הם יקבלו שכר על כך שגרמו בזיון לעי"ז.		"ויהר אף ה'" ומצָה להרוג את החוטאים.
[ג] "ויהר אף ה' בישראל" [רש"י] שלח בהם מגפה.	ד-ה	
[ימ"ל, רש"י] "קח את כל ראשי העם" הם הסנהדרין... שידונו את כל מי שחייב מיתה "וישב חרון אף ה' מישראל".		
[הזהר הנגלה] ראשי העם שידעו ולא מיחו, ענשו תחילה.		
[רש"י] "הרגו איש אנשיו" - כל אחד ואחד מדייני ישראל היה הורג שנים. [סנהדרין יח/א] נמצאו דייני ישראל 78,600. [תורה תמימה] נמצאו הרוגים 157,200.		
[טו] "יושם... המדינית כזבי בת צור ראש אמות בית אב במדין הוא". [רמב"ן יח] כזבי בת נשיא מדין... [לא ח] "צור".	ו	זמרי בן סלוא עם אנשי שבטו (שמעון)... הציג "את המדינית לעיני משה" והעם.
[רש"י לא ב] מדינים נתעברו על (שהתערבו ב) ריב לא להם.		
[סנהדרין פב/א] [רש"י] "לעיני משה" - אמרו לו (שבטו של שמעון): משה, זו אסורה או מותרת? אם תאמר אסורה, בת יתרו, מי התירה לך?! [עש"ח] דמשה נשאה קודם מתן תורה.		
[סנהדרין פב/ב] [רש"י] "והמה בכים" - נתעלמה (ממשה) הלכה (כל הבועל ארמית=גויה קנאים פוגעים בו) געו כולם בבכיה (מחוסר אונים). (שהרי בחטא העגל) עמד משה כנגד ששים רבוא שנאמר [שמי לב כ] "ויטחן (את העגל) עד אשר דק...". (נהג בנחישות ובגבורה) וכאן, רפו ידי?! אלא כדי שיבא פינחס ויטול את הראוי לו.		העם בכו "פתח אהל מועד" (למשה).

	מ	"פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" דקר בלמח "את שניהם".		ז-ט	[סנהדרין פב/ב] ששה נסים נעשו לו לפנחס : (1) אחד שהיה לו לזמרי לפרוש ולא פירש [ימ"ל] שאילו היו פורשים, אסור היה לפנחס להורגם, והיה נהרג עליהם) (2) ואחד שהיה לו לדבר ולא דבר [ימ"ל] שאילו היו צועקים היו מתאספים כל אנשי שבט שמעון והיו קורעים אותו לגזרים) (3) ואחד שכוון בזכרותו של איש ובנקבותה של אשה (4) ואחד שלא נשמט מן הרומח [ימ"ל] אלא נשארו כך שהרומח דקור באבר הזכרות שלו והנקבות שלה, כך ידעו שהיו יחד) (5) ואחד שבא מלאך והגביה את המשקוף [ימ"ל] וכך הוציאם בעודו עומד והרומח זקוף) (6) ואחד שבא מלאך והשחית בעם.
		"ותעצר המגפה" ובה מתו 24,000.		[ג]. [רבי"ח ז] וְגַלְסָה הָיוּ מִשְׁבֵּט שִׁמְעוֹן.	
פנחס		פנחס מקבל "ברית כהנת עולם" על מעשיו.		י-יג	[רש"י] כהונה נתנה לאהרן ולבניו שנמשחו [וי' ח ב] ולתולדותיהן. פינחס בן אלעזר שנולד קודם [שמי' ו כה] לא נמשח. [ימ"ל] הוא (פנחס) עתיד להיות אליהו הנביא ולשים שלום ביני ובין ישראל [ילקו"ש במ' תשעא].
		שמות האיש והאשה הכופרים.		יד-טו	[יד] "זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעני" [רש"י] לאחד מחמשת בתי אבות שהיו לשבט שמעון. [אב] זמרי בן סלוא מובא ב[סנהדרין פב/ב] שהוא [שמי' ו טו] "שאלו בן הכנענית", כלומר, שהוא היה נכדו של יעקב אבינו, בנה של דינה משמעון, והיה מיורדי מצרים, כלומר שגילו היה כ-250 שנה (210 שנים במצרים ו-40 במדבר). זמרי היה מזקני הדור.
	מ	ציווי ה' "צורר את המדינים" על מעשיהם.		טז-יז (סוף)	[רש"י יח] ואת מואב לא צוה להשמד מפני רות שהיתה עתידה לצאת מהם [ב"ק לח]. "צורר את המדינים" [רבה במי' למה? כי צוררים הם לכם] אמרו חכמים בא להרגך השכם להרגו... מנין שהמחטיא את האדם יותר מן ההורג? שההורג הורגו בעוה"ז ויש לו חלק לעוה"ב והמחטיא הורגו בעוה"ז ובעוה"ב. [מדרש תה' ז] שכל המרחם על אכזרי סופו להתאכזר על הרחמנים.
		ציווי למנות את "בני ישראל מבן 20 שנה ומעלה".		כז-כח	[רש"י] משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן והוא מונה אותן לידע מנין הנותרות. ד"א כשיצאו ממצרים ונמסרו למשה נמסר לו במנין [א א-מז] עכשיו שקרב למות ולהחזיר צאנו מחזירים במנין. [סדר הדורות] בשנת ה-40. [רבי"ח נא] דע כי המספר הזה גם אותו שבמדבר סיני שעלו 603,550 [א מו] לא נכלל בו כל ישראל, כי אין להם סוף ותכלית ולא ידענו מזה מספר כל ישראל.
		ראובן 43,730.		ה-י	[רש"י] "הצוי" - השיאו את ישראל לריב על משה לשון הפעילו. [במ']
		דתן ואבירים שנבלעו עם קרח ועדתו.		יא	[רש"י] הם היו בעצה תחלה. ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם [ואמרו שירה].
		שמעון 22,200.		יב-יז	
		גד 40,500.		יח-יט	
		יהודה 76,500.		יט-כב	בני יהודה : ער, אונו, שלה, פרץ וזרח.
		יששכר 64,300.		כג-כה	
		זבולון 60,500.		כו-כז	
		בני יוסף		כח	
		מנשה 52,700.		כט-לד	בנות זלפחד.
		אפרים 32,500.		לה-לז	
		בנימין 45,600.		לח-מא	

		מב-מג	דן 64,400.
		מד-מז	אשר 53,400.
		מח-מנ	נפתלי 45,400.
		נא	סה"כ 601,730.
		נד-נו	אופן חלוקת הארץ: "לרב תרבה נחלתו..."
		נה-נו	אך בגורל יחלק את הארץ..."
	ל	נס-סב	לוי 23,000. [סב] "לא התפקדו בתוך בני ישראל כי לא נתן להם נחלה בתוך בני ישראל".
		סג	סיום המפקד.
		סד-סה(סז)	חזרה: עונש חטא המרגלים [יד כ-לה].
		סז-א-יא	בנות צִלְפָּחָד. ציווי ירושת נחלות (ת).
	✓	יב-יד	ציווי משה שיעלה על הר נבו לראות את הארץ כי לא יכנס אליה,
	✓	טו-טז(סז)	משה מבקש מה' יורש והוא ממנה את היושע.
	נ	כז, כט, לא	עולות: "שנים ליום עלה תמיד" (תא), "וביום השבת שני כבשים" (תב), "ובראשי חדשיכם תקריבו עלה" (תג), "וביום הכפורים (חג השבועות) בהקריבכם מנחה" (תד).
	ח		מצות שופר בראש השנה "יום תרועה" (תה).
מטות		ב	נדריים (תו, תז).
		ג	הקדמה.
		ד-ז(סז)	איש, אישה.
		זא-ב	ציווי ה' למשה: "נקם נקמת המדינים אחר תאסף אל עמך".
	מ	ג-ו	גיוס ושליחת הצבא.

[אנצקי תל' ב רג (א"י)] ונחלקו ראשונים: יש אומרים שכל שבט לקח חלק שוה, בין שאנשיו מרובים ובין שאנשיו מועטים [רמב"ן], והכתוב... לא על השבטים נאמר, אלא על המשפחות שבתוך השבט עצמו. ויש אומרים שלשבט שהיה מרובה באוכלוסים נתנו חלק רב ולזה שאנשיו מועטים נתנו חלק קטן [רש"י].

בשיבת ציון: [מצודות דוד נח' יא ג] כ"א קָשַׁב במקום אחוזתו בעריהם שהיה להם מאז עד שלא גלו ישראל וכו'.

[ב"ב קכב/א] אורים ותומים.

[ב"ב קכב/א] עתידה א"י שתחלק ל-13 שבטים... ולא כחלוקה של עוה"ז חלוקה של עוה"ב... לעוה"ב אין לך כל אחד ואחד שאין לו בהר ובשפלה ובעמק שנאמר [יחי' מח לא] "שער ראובן אחד שער יהודה אחד שער לוי אחד" הקב"ה מחלק להן בעצמו.

[רש"י] "ובאלה לא היה איש... – אבל על הנשים לא נגזרה גזרת המרגלים. לפי שהן היו מחבבות את הארץ. האנשים אומרים [יד ד] "נתנה ראש ונשובה מצרימה". והנשים אומרות [כז ד] "תנה לנו אֶהְזֶה". לכך נסמכה פרשת בנות צִלְפָּחָד לכאן.

[דב' לב מט] "עלה אל הר העברים הזה הר נבו...".

[יד] "כאשר מריתם פי... הם מי מריבת...". [כ ב-ג].

מנהיג [ז] "אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רעה".

[חולין ס/ב] אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי... שער (ר"ח) זה היא כפרה על שמיעטתי את הירח.

[תה' פא ד] "תקעו בחדש שופר בקֶּסֶף ליום חגגו" [רש"י] בחדש הלבנה. והשווה [שמי' כ טו].

[רש"י ג] אע"פ ששמע שמיתתו תלויה בדבר [ב] עשה בשמחה ולא איחר.

[ה] "וימסרו" [רש"י] להודיעך שבתן של רועי ישראל כמה הם חביבים על ישראל, עד שלא שמעו במיתתו מה הוא אומר [שמי' יז ד] "עוד מעט וקָלְנִי" ומשמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין - לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן.

[רש"י ו] ... ומפני מה הלך פינחס ולא הלך אלעזר? אמר הקב"ה מי שהתחיל במצוה שהרג כזבי בת צור יגמור... ד"א שהיה משוח מלחמה [דב' כ ב].

[ו] "וישלח אותם משה" [דעת זקנים] הקב"ה אמר למשה [ב] "נקום נקמת" אתה בעצמך! והוא משלח אחרים? אלא על ידי שנתגדל במדין אמר אינו בדין שאבגוד בהם שהם עשו לי טובת הנאה...

מ	"ויהרגו כל זכרי", בינהם את "חמשת מלכי מדין ואת בלעם".	ז-ז	[רש"י ח] בלעם (חזר ממקומו ארם [כד כה]) ליטול שכר (מבלק) 24,000 שהפיל מישראל [כה ט] בעצתו [סנהדרין קו"א].
	שבו "את נשי מדין ואת טפם... ואת כל מקנהם" ובזזו את רכושם. "וואת כל עריהם... שרפו באש".	ז-ז	
	הביאו "את השבי ואת המלקוח ואת השלל...".	ז-ז	[יא] "שלל" [רש"י] הן מטלטלין של מלבוש ותכשיטין. [לב] "בז" הוא ביזת מטלטלין שאינם תכשיטין. "מלקוח" - אדם ובהמה. ובמקום שכתוב [יב] "שבי" - שבי באדם ומלקוח ובהמה.
	משה כעס כי "החיייתם כל נקבה"?	ז-ז	[ימ"ל] הרי הן היו הגורמים לזנות [טז] "על דבר פעור ותהי המגפה בעדת ה'" ולמה השארתם אותן?
מ	ומצוה אותם להרוג "כל זכר בטף וכל אשה ידעת איש...".	ז-ז	[יבמות ס/ב] העבירום לפני הציץ [שמי כח לו]... כל שאין פניה מוריקות בידוע שאינה ראויה ליבעל (פחותה מבת שלש שנים ויום אחד).
	והשאר "החיו לכם".	ז-ז	[יבמות ס/ב] לעבדים ולשפחות.
	"כל הרג נפש וכל נגע בחלל"	שיצאו "מחוץ למחנה שבעת ימים", בימים ג' וז' יתחטאו במי נדה (הזאה).	[רש"י] "מחוץ למחנה" - שלא יכנסו לעזרה. "תתחטאו" - במי נדה כדין שאר טמאי מתיים [נט א-ב].
	"ושביכם"		[רש"י] "אתם ושביכם" - לא שהנכרים מקבלין טומאה וצריכין הזאה אלא מה אתם בני ברית אף שביכם (לכשיבואו לברית ויטמאו צריכין הזאה. [עש"ח נו] ומקרא זה אף לדורות נאמר וכן כל הפרשה של געול כלים .
	וכן סוגי הכלים שנגעו במת במלחמה: "בגד", "כלי עור", "וכל מעשה עזים" ו"כלי עץ"	כ	[חולין כה/ב] מה תלמוד לומר "וכל מעשה עזים תתחטאו"? להביא דבר הבא מן העזים מן הקרנים ומן הטלפים (רש"י) והעצמות. שאר בהמה וחיה מניין? ת"ל "וכל מעשה" אם כן מה ת"ל "ועזים"? פרט לעופות .
!	אלעזר המשיך את דבריו.	כא	[כא] "ויאמר אלעזר הכהן... [רש"י] לפי שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות שנתעלמו ממנו הלכות גיעולי נכרים וכן אתה מוצא... [וי' טז] "ויקצף על אלעזר ועל איתמר" ... וכן [כ יא] "ויך את הסלע" ע"י הכעס טעה. "... אשר צוה ה' את משה" [ספרי - מטות ה] שהיה אומר דבר בשם אומרו. [עירובין סג/א] כל המורה הלכה בפני רבו... מורידין אותו מגדולתו... (ומעולם לא מצאנו שהיה צריך אותו) יהושע. זהב, כסף, נחושת, ברזל, בדיל ועפרת.
	ובנוסף, הכשרה וטהרת כלי מתכות:	כב	[רש"י] "תעבירו באש" - כדרך תשמישו הגעלתו. מה שתשמישו ע"י חמין יגעילנו (במים) חמין ומה שתשמישו ע"י צלי... ילבנו באור. [מאיר] איסור שבלוע בכלי כבולעו כך פולטו.
	שימושם באש	כג	[כג] "איך במי נדה יתחטא" [רש"י] לפי פשוטו חטוי (ע"י מי נדה) זה לטהרו מטומאת מת (כמו [ז"ט-כ]). אמר להם: צריכין הכלים גיעול לטהרם מן האיסור (נבלות וטרפות) וחסוי לטהרן מן הטומאה. ורבותינו דרשו מכאן שאף להכשירן מן האיסור (צריך) טבילה לכלי מתכות. ומי נדה הכתובין כאן דרשו מים הראויים לטבול בהם נדה. [ע"ז עה/ב] וכולן צריכין טבילה במי סאה.
	שאינן שימושם באש	כד	[רש"י] "וכל אשר לא יבא באש" - כל דבר שאין תשמישו ע"י האור כגון כוסות וצלוחיות שתשמישן בצונן ולא בלעו איסור. "תעבירו במים" - מטבילו ודיו.
	המשך [יט]: ביום ז' כיבוס הבגדים "וטהרתם".	כד	
	"ואחר" יהיה מותר לכם לבוא "אל" מחנה השכינה.		
	ציוי ה' אל משה למנות כמה לקחו בשבי ("מלקוח").	כה-כו	
	ואופן החלוקה: 1/2 אל "היצאים בצבא" ומתוכו 1/500 (כלומר 1/1000) "מכס לה" ו-1/2 לשאר "העדה" ומתוכו 1/50 (כלומר 1/100) "ללוים".	כז-ל	
	כך עשו: סה"כ: 675,000 צאן, 72,000 בקר, 61,000 חמורים, 32,000 נשים שלא ידעו משכב (מתחת גיל 3).	לא-לה	

	<p>החלוקה אל "היצאים בצבא" ו"מכסם לה".</p>	<p>לז-מא</p>	<p>[לז] "ותהי המחצה חלק היצאים בצבא" [רמב"ן] הוצרך הכתוב לפרט הזה שיזכיר כמה המחצה וכמה המכס, להודיע כי מן היום שלקחו המלקוח הזה עד שמנו אותו וחצו אותו והפרישו ממנו המכס ונתנוהו לאלעזר הכהן מכל המקנה הגדול הזה לא מת אחד, וזה נס וכן במחצת העדה ללויים [מז]. ועיין גם [רמב"ן ב ד].</p>
	<p>החלוקה לשאר "העדה" ו"ללויים".</p>	<p>מב-מז</p>	
<p>!</p>	<p>מפקדי הצבא, עקב הניסים שקרו להם [מט] "עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידינו ולא נפקד ממנו איש", רוצים להביא קרבן תודה (נדבה) לה'. וכך עשו: הביזה שלהם "זהב" 16,750 "שקל... ויבאו אתו אל אהל מועד זכרון...".</p>	<p>מז-מז (סוף)</p>	<p>[רמב"ן] לאמר הנה השם עשה תשועה גדולה על ידינו, שלא מת במלחמה אחד מכל אנשי הצבא אשר בידינו... [שבת סד] אמר להן משה לישראל שמא חזרתם לקלקלכם הראשון (פעור) [במי כה]?! אמרו לו [מט] "לא נפקד ממנו איש"! אמר להן אם כן כפרה למה? אמרו לו אם מידי עבירה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו... כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורפה. [יומא כט/א] הרהורי עבירה (קשים) מעבירה. [רש"י] תאות נשים, קשים להכחיש את בשרו יותר מגופו של מעשה (הביאה). [חולין יא/ב] אין אפוטרופוס לעריות. [ג] "ונקרב את קרבן ה'" [רבי"ח] ומכאן שהקדש דמים (כסף) קרוי קרבן. [ג] "לכפר על נפשותנו" [ספורנו] על דבר פעור שלא מחינו בחוטאים.</p>
	<p>לבני ראובן וגד יש מקנה "רב" לכן בקשו להשאר בעבר הירדן מזרחה כי שם "מקום מקנה".</p>	<p>לב א-ה</p>	<p>[ג] "עטרות ודיבן... [רש"י] מארץ סיחון ועוג היו. [ד] "הארץ אשר הכה ה'" [כא כא-לה]. [משי כ כא] [רש"י] עשו את העיקר טפל שהקדימו צאנם לטפם. "ואחריתם לא תבורך" - שגלו כמה שנים קודם שאר השבטים.</p>
	<p>משה אמר: "האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבו פה"?</p>	<p>ז-י</p>	<p>[ז] "ולמה תביאון" [רש"י] תסירו ותמניעו לבם מעבור שיהיו סבורים שאתם יראים לעבור מפני המלחמה וחוזק הערים והעם. [פרק יד].</p>
	<p>ומזכיר את מעשה המרגלים [יג] "..." ויחר אף ה' בישראל...". ואתם שוב תחטאו כמוהם להכעיס את ה' וכל העם יענש.</p>	<p>יז-יח</p>	<p>[א"צ - הכעס] ו(אמילו) כשכועס על הרשעים, ישקל כעסו. לפי שאמר משה על ראובן וגד [יד] "תרבות אנשים חטאים", לכך בן - בנו (יהונתן בן גרשום [שופ' יז ז, יח ל]) נעשה כהן לפסילים, ואף על פי שלשם שמים כעס.</p>
	<p>הם מציעים שיבנו מכלאות למקנה וערי "מבצר" למשפחותיהם והם יצאו להלחם כחלוצים עם בניי על כיבוש הארץ. "לא נשוב אל בתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו".</p>	<p>יט-כ</p>	
	<p>בתנאים אלו מסכים משה.</p>	<p>כ-כב</p>	<p>מכאן לומדים [קידושין סא/א] כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי. הפך סדר [טז]. [רש"י]...</p>
	<p>ומזהיר אותם שיעמדו בהם.</p>	<p>כג-כד</p>	
	<p>הם מסכימים.</p>	<p>כה-כז</p>	
	<p>משה מעביר את ההסכמה אל ראשי העם.</p>	<p>כז-כח</p>	
	<p>"ואם לא יעברו חלוצים אתכם" אז יקבלו נחלה כשאר העם "בארץ כנען".</p>	<p>ל</p>	<p>[רמב"ן כט] ואם לא ירצו לעבור אתכם תקחו מהם כל הארץ הזאת ותגרשו משם נשיהם וטפם, ותתנו להם אחוזה הראויה להם בארץ כנען שיכבשו אותה להם כאשר יעברו שם... ואם לא יעברו ברצונם, תוליכום עמכם בעל כרחם ויאחזו שם בתוכם.</p>
	<p>שוב הם מסכימים.</p>	<p>לא-לב</p>	<p>[יהושע ד יב] "ויעברו בני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה חמשים לפני בני ישראל כאשר דבר אליהם משה".</p>

			את המקום.	משה נותן להם	
		לג		"וילהצי שבט מנשה"	
					הם בנו שם "ערי מבצר וגדלת צאן".
מסעי		לג א-י	רַעְמָסָס [שמי יב לו], סַפְתָּ, אַתֶּם [שמי יג כ], פְּנֵי מַגְדֹּל [שמי יד ב], מְרָה [שמי טו כג], אֵילָמָה [שמי טו כז], יַם סוּף [במי כא ד], מְדַבֵּר סִין [שמי טז א], דְּפָקָה, אֶלוֹשׁ, רְפִידִם [שמי יז א], מְדַבֵּר סִינִי [שמי יט א] [בחדש השלישי], קַבְרֵת הַתַּאֲנָה [במי יא לד], חֲצֵרֶת [במי יב טז] מעשה המרגלים.	"אלה מסעי בני ישראל"	
		יח-יח	רְתֵמָה, רַמֹּן פָּרָץ, לְבָנָה, רֶסֶה, קַהֲלֵתָה, הַר שֹׁפָר, חֲרָדָה, מְקַהֲלֵת, תַּחַת, תֵּרַח, מִתְקָה, חֲשֻׁמָּנָה, מִסְרוֹת, בְּנֵי יַעֲקֹב, חוֹר הַגְּדָד, יִטְבְּתָה, עֵבְרָנָה, עֲצִיּוֹן גָּבֵר, מְדַבֵּר צֶן הוּא קָדֵשׁ [במי כ א], הַר הַקָּר [במי כ כב].		
		יח-מט	צִלְמָנָה, פּוֹנֵן, אֲבֹת, גְּבוּל מוֹאָב, דִּיבֵן גָּד, עֶלְמֹן, דְּבַלְתֵּימָה, הַרִי הַעֲבְרִים, עֲרֵבֵת מוֹאָב [במי כב א].		
					מ ציווי כיבוש הארץ וישובה.
					גבולותיה.
					צווי חלוקת הנחלות לראובן, גד וחצי שבט מנשה מעבר לירדן.
					שמות המנהיגים להנחיל את הארץ.
					48 ערי הלויים (תח).
					מתוכם 6 ערי מקלט. דיני ההורגים (תט-תיג).
					בנות צֶלְפָחָד תתחתנה עם בני שבטן כדי שנחלתן לא תעבור לשבט אחר.
					סיום.
ה) דברים					
דברים		א א-ד			מקום וזמן ההתרחשות.
		ה			! "... הואיל משה בָּאֵר את התורה הזאת לאמר".
		ו-ז			√ מזכיר את דברי ה': "בָּנוּ וְסָעוּ... ראה נתתי את הארץ..."
		ח-ט			ד מפאת ריבויי העם, מצַוָּה למנות שרים שוטרים ושופטים, "ושפטתם צדק", "לא הכירו פנים במשפט" (תיד), "לא תגורו מפני איש" (תטו).

	<p>[ב] 11 יום מהרב דרך הר שעיר עד קדש ברנע.</p> <p>[יט] יונסע מהרב" [חזקוני] הוא שניא [במי י לג] יויסעו מהר ה'...".</p> <p>[במי יב טז] "ואחר גסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פראן".</p> <p>[רשי"י] "המדבר הגדול והנורא ההוא" - שהיו בו נחשים כקורות ועקרבים כקשתות.</p> <p>[רשב"ם ב] כי פסוק זה לא נכתב אלא לפי שכתוב לפנינו "יונסע מהורב ונלך את כל המדבר הגדול והנורא... דרך הר האמורי... ונבא עד קדש ברנע" סמוך לא"י שמקדש ברנע שלחו מרגלים ונשתהו שם 40 שנה לכך הוא כן כשנסעו מחורב ללכת דרך הר שעיר דרך ישרה היו יכולים ליכנס לא"י</p> <p>ב-11 יום עד קדש ברנע אבל לפי שחטאו [ב א] יונסב את הר שעיר ימים רבים" עד [ז] "40 שנה... " וזהו שאמר לפנינו "יונסע מחורב... ונבא עד קדש ברנע" בימים מועטים שאין בהם כי אם מהלך 11 יום אבל מקדש ברנע שלחתם מרגלים ונשתהיתם 40 שנה בחטאתיכם.</p> <p>דרך "הר האמורי" - עבר הירדן המזרחי.</p> <p>"קדש ברנע" - הקצה הצפוני של מדבר סיני [במי כ א].</p>	<p>יט</p>	<p>חזרה: המסע במדבר "מהרב" עד "קדש ברנע".</p>
ת	הבטחת ה' כי הוא נותן "לפניך" את הארץ לרשתה.	כ-כא	
		כב	[במי יג א-ב].
		כג	[במי יג ג-טז].
		כד-כה	[במי יג כא-כה].
			[במי יג כו-כו].
		כו-כז	[במי יג כח-כט, יג לא - יד ג].
		כט-לג	[במי יד ה-ט].
	[במי יד ט] "וה' אתנו אל תיראם". [ל] "וה' אלהיכם ההלך לפניכם, הוא ילחם לכם...".	לד-לו	[במי יד כא-לח].
		לז	"גם בי התאנף ה' בגללכם...".
	[רמב"ן] ... ועוד הוספתם לחטוא בפעם אחרת (מי המריבה [במי כ ב-ג]) עד שמענתם גם אותי מלעבור... וטעם "בגללכם" - כי [במי כ ג] "רבו בני ישראל את ה'...", ואירע כל זה בעבור מריבתכם או ירמוז, שהיה הכעס על משה ועל אהרן כאשר הכו הסלע פעמים לפני העם ולא עשו כאשר נצטוו, והעם הרהרו בדבר, והוא מה שאמר [לב נא] "על אשר לא קדשתם אותי בתוך בני ישראל", שלא היה העונש אלא מפני שהיה הדבר בתוך בני ישראל שלא נתקדש הכבוד לעיניהם וכך אמר [לב נא] "על אשר מעלתם בי", אתם גרמתם למעול, על אשר לא קדשתם אותי, אתם גרמתם שלא לקדש אותי, [במי כז יד] "כאשר מריתם פי", אתם גרמתם למרות את פי.	לח	יהושע ינחיל את ישראל בארץ.
	"... ובניכם אשר לא ידעו היום טוב ורע המה יבאו שמה ולהם אתננה והם יירשוה".	לט	[במי יד לא].
		מ	[במי יד כה].
	[מא] "אנחנו נעלה ונלחמנו" [רמב"ן] לא נניח הדבר לבנינו אחרינו כאשר אמרת [לט]. "ככל אשר צונו ה' אלהינו" [כא, כט-לג].	מא-מה	חטא המעפילים [במי יד לט-מה].
	[במי כ א].	מו(סוף)	ישבו "בקדש" ימים רבים...".
	אדום: [במי כ יד-כא].	בא-ב	"אל תתגר בם, כי לא אתן לכם מארצם"
	צאצאי לט ובנותיו [בר' יט לו-לח].	בט-בז	בני עשו, בני מואב, בני עמון.
	[במי כא כא-לב].	כד-לז(סוף)	סיחון מלך האמרי, עוג מלך הבשן.
	[במי כא לג-לה].	גא-יא	נצחון ישראל על
	[במי לד יד-טו].	יב-כ	נתינת הארצות שנכבשו לשבטי ראובן, גד וחצי שבט המנשה בתנאי שילחמו עם אחיהם על כיבוש ארץ כנען.

		<p>יְהוֹשֻׁעַ בְּעִזְרַת ה' יוֹבִיל אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכִיבוֹשׁ הָאָרֶץ.</p>	כא-כב	<p>[אה"ח כא] מה צורך בחלוצי בני ג' ובני ראובן? אשר על כן סמך מאמר "ואת יהושע...". למאמר חלוצת בני ג' ובני ראובן, לומר שלא תחשוב שצריך גבורת חוגרים ותבא בלבך יראה, כי אינכם צריכים למלחמה, והוא מה שגמר אומר [כב] "כי ה' אלהיכם הוא הנלחם לכם". השווה: [יש' סג ז] "... הוא נלחם בם".</p>	√
ואתחנן		<p>ה' לא שמע אל תחנוני משה להכנס לארץ.</p>	כג-כד	<p>[סוטה יד/א] אמר משה הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי [ילקו"ש דב' תתיג] מהו [כג] "ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר"? "לאמר" לדורות שיהו מתפללין בשעת הצרה, שהרי משה שאע"פ שנאמר לו [במ' כ יב] "לכן לא תביאו את הקהל" התחיל מתחנן. [כו] "וייתעבר ה' בי למענכם [רש"י] בשבילכם, אתם גרמתם לי ולא שמע אלי ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה". [תה' קו לב] "ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם". [במ' כ ב-ג].</p>	√
		<p>יְהוֹשֻׁעַ יִנְחִיל אוֹתָם.</p>	כז	[א לח].	√
		<p>"וּנֹשֵׁב בְּגֵיא מוֹל בֵּית פְּעוֹר".</p>	כט(סוף)	[במ' כה א-טו], [ד ג-ד].	
		<p>* "שִׁמְעוּ אֶל הַקְּוִיִּים וְאֵל הַמְּשַׁפְּטִים... לְמַעַן תַּחֲיוּ וִירִשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ...".</p>	ד א		
		<p>! "לֹא תִסְפוּ... וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ...".</p>	ב	[תנד, תנה]. [קהלת ג יד] "כל אשר יעשה האלהים... אין להוסיף וממנו אין לגרע...".	
		<p>סיפור בעל פעור כמשל: הדבקים בה'... חיים...</p>	ג-ד	[ג כט].	
		<p>* "וּשְׁמַרְתֶּם וְעִשִּׂיתֶם... אֶת כָּל הַקְּוִיִּים... כִּי הֵיא חֲכַמְתֶּם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים... בְּכָל קְרָאֲנוּ אֵלָיו...".</p>	ה-ה	[משנה תורה - תשובה ב ו] אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין רח"ש ויו"כ היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שנאי [יש' נה ו] "דרשו ה' בהמצאו". במה דברים אמורים ביחיד אבל צבור כל זמן שעושים תשובה וצועקין בלב שלם הם נענין שנאי [ז] "...מי... כה' אלהינו בכל קראנו אליו". [שמי יט].	
		<p>* "רַק הַשְּׁמֵר... פֶּן תִּשְׁכַּח... יוֹם אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ... בְּחָרְבְּךָ...".</p>	ט-כ	[אבות ג ח] כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו, שנאי [ט] "רק השמר לך...". [ט] "והודעתם לבניך ולבני בניך" [קידושין לא] בניכם ולא בנותכם. [יש' לח יט] "אב לבנים יודיע אל אמתך".	
		<p>ז "פֶּן תִּשְׁקָחוּן וְעִשִּׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוֹנֹת כָּל סַמְלִי", "וּפֶן תִּשְׂא עֵינֶיךָ הַשְּׁמִימָה וּרְאִיתָ... וּנְדַחַת וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וְעַבַּדְתֶּם".</p>		[רמב"ן ג] ויתחיל בעבודת כוכבים שהיא שורש לכל המצות. [טו] "וּנְשַׁמְרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם" [אבות ד כב] ואל יבטיחך יצרן שהשואל בית מנוס לך, שעל כרחך אתה נוצר (נולד), ועל כרחך אתה חי, ועל כרחך אתה מת, ועל כרחך אתה עתיד לתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה.	
		<p>√ חוֹזֵר כִּי מֹשֶׁה לֹא יַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן עִמָּם.</p>	כא-כב	[רמב"ן כא] אותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם המצות לעשותכם אותם בא"י, ועתה קחו מפי תורה כי אנכי מת בארץ (מואב) ולא אוכל ללמד אתכם בארץ, ואל תשכחו שם מה שלמדתי אתכם.	√
	<p>ז אִם "וְהִשְׁחַתְתֶּם וְעִשִּׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוֹנֹת כָּל... הַשְּׁמַד תִּשְׁמְדוּן. וְהִפִּיץ ה' אֶתְכֶם בְּעַמִּים...".</p>	כג-כד		ז	
	<p>P "וּבִקְשַׁתֶּם מֹשֶׁה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וּמִצַּאת...".</p>	כט-לא	[ל] "... באחרית הימים...". [לא כט].	P	

	<p>! לא נראה ולא נשמע עוד "כדבר הגדול הזה... – מעמד הר סיני או יציאת מצרים. "אין עוד" כה'.</p>	<p>ל-ב-מ</p>	<p>[משנה תורה - יסודי התורה א ד] הוא שהנביא אומר [יר' י ל] "וה' אלהים אמת והוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמתתו והוא שהתורה אומרת [לה] "אין עוד מלבדו" כלומר אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו. [יש' ו ג] "מלא כל הארץ כבודו". [יר' כג כד] "את השמים ואת הארץ אני מלא". [לו] "מן השמים השמיעך את קלו ליסרף...". [אונקלוס] לאלפותך. [אוה"ח] למרק זוהמתך.</p>
	<p>שלוש ערי מקלט "בעבר הירדן מזרחה".</p>	<p>מא-מג</p>	<p>מתוך ה-6, את השאר בא"י הקצה יהושע [יהושע כ ז]. [רש"י מא] אמר משה: מצוה (תקם) שאפשר לקיימה אקיימנה.</p>
	<p>הקדמה.</p>	<p>מד-מה</p>	<p>[מד] "וזאת התורה" [רש"י] זו שהוא עתיד לסדר אחר פרשה זו [ה א].</p>
	<p>מקום וזמן... הנצחון על סיחון ועוג.</p>	<p>מו-מט(סוף)</p>	<p>[ב כד - ג יא], [במי כא כא-לה].</p>
	<p>* "שמע ישראל את הקים ואת המשפטים... ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם".</p>	<p>הא-ה</p>	<p>נאום המצוות, עד סוף פרק כו. [א] "ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם" [קידושין מ/ב] שהתלמוד מביא לידי מעשה. [משי' כח ט] "מסיר אזנו משמע תורה גם תפלתו תועבה".</p>
	<p>! "לא את אבתינו (רש"י בלבד) כרת ה' את הברית הזאת כי אָתנו...".</p>		<p>[שמי לד י]. [אה"ח ג] שלא מצינו שנשבע להאבות שלא ישרה שכונתו על אומה אחרת.</p>
	<p>√ חזרה על עשרת הדברות [שמי' כ א-יד]. שינוי: "לא תתאוה (תחמד) בית רעך..." (תטו).</p>	<p>י-יז</p>	<p>שינוי: [רה"ש כז/א] [שמי' כ ח] "זכור" ו- [יא] "שמור" בדיבור אחד נאמרו. תוספת: [טו] "ולמען ייטב לך" על המצוה "כבד את אביך ואת אמך". [ב"ק נד/ב] מפני מה בדברות ראשונות לא נאמר בהן טוב ובדברות האחרונות נאמר בהן טוב? א"ל... הואיל וסופן (של הראשונות היה) להשתבר... [שמי' יט].</p>
	<p>תאור מעמד הר סיני.</p>	<p>יח-כז</p>	<p>[רבה שמי' כט ד] שני דברים שאלו ישראל מלפני הקב"ה: שיראו כבודו וישמעו קולו (וקיבלו) שני [כ] "ותאמרו הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו" וכתוב "ואת קולו שמענו מתוך האש" ולא היה בהם כח לעמוד שכיון שבאו לסיני ונגלה להם פרח נשמתם על שדבר עמהם שני [שה"ש ה ו] "נפשי יצאה בדברו". אבל התורה בקשה עליהם רחמים מלפני הקב"ה: יש מלך משיא בתו והורג אנשי ביתו; כל העולם כולו שמחים ובניק מתים; מיד חזרה נשמתן שני [תהי' יט ח] "תורת ה' תמימה משיבת נפשי".</p>
	<p>* "ושמרתם לעשות כאשר צוה ה'... למען תחיון וטוב לכם והארכתם ימים בארץ אשר תרשון... ארץ זבת חלב ודבש".</p>	<p>כח-כט(סוף) א-ג</p>	<p>[אה"ח ה ל] "תחיון" אריכות ימים בעוה"ז, ואומרו "וטוב לכם" טובת העוה"ב...</p>
	<p>√ "שמע ישראל"</p>	<p>ד-ט</p>	<p>[ברכות יג/א] למה קדמה פרשת שמע ל- [יא יג] "והיה אם שמוע...? כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך מקבל עליו עול מצות.</p>
	<p>"ה' אלהינו ה' אחד" (תיז),</p>		<p>[ד] "אחד" [מלאכי ג ו] "כי אני ה' לא שניתו ואתם בני יעקב לא כליתם". [זכ' יד ט] "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".</p>
	<p>"ואהבת את ה' אלהיך" (תיח), "והיו (המצוות)... על לבבך",</p>		<p>[ה] "ואהבת את ה' אלהיך" [יומא פ/א] שיהא שם שמים מתאהב על ירך [רש"י] לחברך (:), שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו? ... כמה נאים דרכין כמה מתוקנים מעשין. [ספורנו] [ה] "ואהבת" - תשמח לעשות דבר שייטב בעיניו כאשר תבין שאין תכלית נכבד כזה. [ו] "על לבבך" - שתזכור תמיד להישיר כל פעולותיך לזה התכלית. [תהי' לא כד] "אהבו את ה' כל חסידיו אמונים בצר ה'". [ז] "והיו הדברים" [ילקו"ש דבי ו] למה נאמר? לפי שהוא אומר [ה] "ואהבת את ה' אלהיך" איני יודע כיצד לאהבו? ת"ל... תן [ו] "הדברים האלה... על לבך" שמתוך כך אתה מכיר את</p>

			<p>מי שאמר והיה העולם ומדבק בדרכיו. [ו] "היום על לבבך" [פסחים נ/א] ולא מחר על לבבך. [שוי"ע או"ח סא ב] בכל יום יהיו בעיניך כחדשים ולא כמי שכבר שמע אותו הרבה פעמים שאינו חביב אצלו. [משנה ברכות ט ה] חיב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, שנאי "בכל לבבך", בשני יצריך, ביצר טוב וביצר רע. [ברכות סא/ב] אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר "בכל נפשך". ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר "בכל מאדך". ר' עקיבא אומר "בכל נפשך" אפילו נוטל את נפשך. ד"א "בכל מאדך", בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד. [ה] "בכל לבבך" [סנהדרין קו/ב] הקב"ה ליבא בעי דכתיב [שמי"א טז ז] "כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללב". [משי ה יט] "באהבתה תשגה תמיד". [אבות ה טז] כל אהבה שהיא תלויה בדבר, בטל דבר, בטלה אהבה. ושאינה תלויה בדבר, אינה בטלה לעולם. [משי ח יז] "אני אֶקְבִּי אֶהֱבֶה וְקִשְׁרֵי יִמְצְאֵנִי". [שם טז ט] "ילב אדם יחשב דרכו וה' יכין צעדיו". [שם י כ] "ילב רשעים כמעט".</p>
√	<p>"ושננתם לבניך" (תיט), "ודברתה במ בשבתך... ובלכתך... ובשכבך ובקומך" (תכ), "וקשרתם לאות על ידיך" (תכא), "והיו לטֹטְפֹת בין עיניך" (תכב), "וכתבתם על מַזְזוֹת ביתך ובשעריך" (תכג).</p>		<p>[ז] "ושננתם" [קידושין ל] שיהו דברי תורה מחודדים בפיך... "לבניך" [ספרין אלו תלמידיך]. [משי כב ו] "קִנְךָ לנער על פי דרכו".</p>
מ	<p>"והיה כי יביאך... אל הארץ אשר נשבע לאבותיך... לתת לך ערים גדלות וטבת אשר לא בנית..." * "השמר לך פן תשכח..."</p>	<p>י-יא יב</p>	<p>[רמב"ן ז] יזכיר בכאן כי ברבות הטובה יזכור ימי עניו ומרודו שהיה עבד במצרים, ולא ישכח את השם שהוציאו מן העבדות ההוא לטובה הזאת. (תלב, תלג, תלה).</p>
	<p>"את ה' אלהיך תירא ואתו תעבד ובשמו תשבע".</p>	<p>יג</p>	<p>"את ה' אלהיך תירא" [פסחים כב/ב] לרבות תלמידי חכמים. [רש"י] שיהא מורא רבך כמורא שמים [אבות ד יב]. [ברכות ו/ב] כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין... אמר הקב"ה: כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל זה. [תהי קטז טז, קמג יב] "אני עבדך". [ויי כה נח] "כי לי בני ישראל עבדים. עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים..." [מחזור לרה"ש - מוסף] היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים [ניד א] "בנים אתם לה'..." אם כעבדים, אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים, ואם כעבדים ענינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא כאור משפטנו, איום קדוש. (כו).</p>
ז	<p>"לא תלכון אחרי אלהים אחרים... כי אל קנא... פן..."</p>	<p>יד-טו</p>	<p>[רש"י] כשיצאו ממצרים שנסוהו במים שנאמר [שמי יז ז] "היש ה' בקרבנו".</p>
ס	<p>"לא תנסו את ה'... כאשר נסיתם במסה" (תכד).</p>	<p>טז</p>	
*	<p>יש לשמר מצותיו עדתיו וחוקיו, הישר והטוב בעיניו, למען ייטב לך וירשת את הארץ והדפת את איביך.</p>	<p>יז-יט</p>	
√	<p>"כי ישאלך בנך... ואמרת..."</p>	<p>כ-כח(סוף)</p>	<p>[הגדה] חכם מה הוא אומר? [כ] "מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם?" [הגדה] לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה, אלא אף אותנו גאל עמהם. שנאי [כג] "ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו". [כה] "ומצוה תהיה לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת" [ימ"ל] בין המצוות שיש עליהן טעם ובין המצוות שאין עליהן טעם, שאנו קיימים "לפני ה' אלהינו כאשר צונו", רק מפני שצונו ויתן לנו שכר על כך.</p>

		מ	עם כיבוש הארץ מהעמים היושבים בה, "והכיתם החרם תחרימם אתם" (תכה) "לא תכרת להם ברית ולא תִּקְהַנְם" (תכו) "ולא תתחתן בם" (תכו), יש להרוס כל חפץ עבודה זרה שלהם.	ז א-ה	[ב] "ולא תהנם" [רש"י ב] לא תתן להם חן אסור לו לאדם לומר כמה נאה הכנעני הזה. ד"א לא תתן להם חנייה בארץ. [ג] "ולא תתחתן בם" [רב"ח] אפילו אחר גרות.
		!	"כי עם קדוש אתה לה'... כך בחר... להיות לו לעם סגולה מכל העמים... כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבועה... הוציא ה' אתכם (ממצרים)... וידעת כי ה' הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותיו לאלף דור ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו לא יאחר לשנאו..."	ו-יא	[מלאכי ב] "אהבתי אתכם אמר ה'..." [ג] "ומשלם לשנאיו אל פניו" [רש"י] בחייו משלם לו גמולו הטוב כדי להאבידו מן העולם. [יא] "יאשר אנכי מצוך היום לעשותם" [עירובין כב/א] היום לעשותם למחר לקבל שכרם.
		*	ושמרת את המצנה ואת הקקים ואת המשפטים..."		
עֲקֵב		ר	"והיה עקב תשמעון (ושמרתם ועשיתם) את המשפטים	יב-טו	[יב] "והיה עקב תשמעון" [רב"ח] אזהרה לאדם על המצות שאדם דש בעקביו שלא יקל בהן, לפי שיש בני אדם שאינן חוששין בקצת מצות שהן קלות בעיניהם. [אבות ב א] והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. [רשב"ם] ואם לא תשמור המצות לא ישמור לך אלא לדור אחר.
		*	ואהבך (וברך פרי בטנך, פרי אדמתך, בהמתך) והרבך... על האדמה אשר...		
		*	ברוך תהיה מכל העמים"		
		*	"והסיר... ממך כל חלי..."		
		*	"ונתנם בכל שנאיך".		[שמי טו כו, כג כה].
		*	"לא יהיה בך (ובבהמתך) עקר ועקרה"		[קהלת ח ה] "שומר מצוה לא ידע דבר רע". [ב"מ קז/ב]... 99 (מתים) בעין רעה (שנותנים באחרים), ואחד בדרך ארץ. [רש"י]... שכל החלאים תלויין בו, וזו העין, עין רעה.
		מ	"ואכלת את כל העמים אשר..."	טז-כ(טו)	[שמי כג כו].
		ז	"ולא תעבד את אלהיהם כי מוקש הוא לך".		!
		מ	"כי תאמר בלבבך... איכה אוכל להורישם? לא תירא מהם, זכר... את אשר עשה ה' (במצרים) כן יעשה (להם)".		[הושע כד יב].
		מ	"וגם את הצרעה ישלח ה' אלהיך בם..." להמית את הנשוארים.		[א"ע] רק "תערוץ" מהי שהוא אל גדול ונורא.
	מ	"ולא תערץ מפניהם כי ה'..."		[ימ"ל] שלא יהיו הרבה גויות ובכך תרבה חית השדה שיבואו לאכול בשרם ויזיקו לכם.	
	מ	השמדתם תהיה "מעט מעט... פן תרבה עליך חית השדה".		השווה: [הושע ב כ-כא] "וכרתי להם ברית ביום ההוא עם חית השדה ועם עוף השמים ורמש האדמה וחרב ומלחמה אשבור מן הארץ... וארשתיך לי לעולם..."	
	מ	"ונתן מלכיהם בידך".		[ז ה].	
	ז	עליך לשרוף פסיליהם,		[רמב"ן כה] והוא נוי ע"ז.	
	ז	לא לחמוד "כסף וזהב עליהם" (תכת, תכט) אלא להחרימם.			
	*	שמר המצות "למען תחיון ורבייתם"	ז א-ב		
	מ	"וירשתם את הארץ"			
	!	"וזכרת... הוליכך ה'... במדבר, למען ענתך (ירעבך), לנסתך, לדעת את אשר בלבבך, התשמר מצותיו אם לא".			
	!	"ויאכלך את המן... למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על מוצא פי ה' יחיה האדם".	ג-י	[ימ"ל] "למען ענתך" - כדי שתגמלו מן ההרגלים הרעים שלמדתם במצרים, שהיתם שקועים באכילה ולא חשבתם בעבודת השייית. שתרגילו גופותיכם בעשיית המצות, בשעה שתכנסו לארץ תהיו רגילים במעשי המצות ולא תסיחו דעתכם בעניני פרנסתכם, שהכל תלוי בהרגל.	
				"לנסתך" - לרומם שמך בעולם על נס. כשישאלו הגויים, אז ישיב הקב"ה ויאמר: האם עמדתם בניסיון במדבר כפי שעמדו ישראל? ואם לא תשמעו התורה ויבואו ח"ו פורענות עליכם, וישאלו הגויים, אז יענה הקב"ה ויאמר, מפני שלבם לא היה שלם ביראתי וחטאו. וזוה יתפרסם בעולם שהעיקר לשמוע בקול השייית.	
				[ע"ז ג/א] אומרים (העובדי כוכבים) לפני הקב"ה: רבש"ע - ישראל שקיבלוה היכן קיימוה? יבא... ויעיד באברהם... יבא... ויעיד ביעקב... תבא ותעיד ביוסף... יבא... ויעיד בחנניה מישראל ועזריה... יבא... ויעיד בדניאל... יבאו... ויעידו (באיוב)...	
		√	"שמלתך לא בלתה... ורגלך לא בצקה..."		[שזאב].

	<p>! "ויודעת עם לבבך, כי כאשר ייסר איש את בנו, ה' אלהיך מִסְרָךָ".</p>		<p>"ייסר" [אונקלוס] (כמו) מאלף. [רמב"ן ה] שיתן עליו לטובתו עול מוסר, כענין שנאמר [משי יט יח] "יסר בנך כי יש תקוה ואל המיתו...". כן "ה' אלהיך מיסרך", מתחלה בעניו המדבר ונסיון המן, שתערב לנפשך טובת הארץ ופירותיה, על כן אמר אחריו [ז] "כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה". [מאיר] אב מחנך, לא בהכרח בשוטים, אין הפקר [ש"ע].</p> <p>[משי ג יב] "כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה". [איוב ה ז] "הנה אשרי אנוש יוכהנו אלוה ומוסר שדי אל תמאס". [משי יג כד] "חושך שבטו שונא בנו". [שם כב טו] "אנלת קשורה בלב נער. שבט מוסר ירחיקנה ממנו". [שם כג יג-יד] "אל תמנע מנער מוסר כי תכנו בשבט לא ימות. אתה בשבט תכנו ונפשו משאול תציל". [תהי קיט עא] "טוב לי כי עֲנִיתִי למען אלמד חֶקְךָ".</p>
*	<p>"ושמרת (מצותיו), (והלכת) בדרכיו (ויראת) אתו".</p>		<p>(תריא, תלב).</p>
	<p>! "ה' מביאך אל ארץ טובה",</p>	<p>ז-ט</p>	<p>[ברכות ה/א] שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתן אלא על ידי יסורין. אלו הן תורה וא"י והעוה"ב... א"י דכתיב כי [ה] "כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך" וכתוב בתריה [ז] "... מביאך אל ארץ טובה".</p>
√	<p>"ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ... (תל).</p>	<p>י</p>	<p>ברכת המזון.</p>
!	<p>"השמר לך פן תשכח את ה'... וכל אשר לך ירבה. ורם לבבך... ואמרת בלבבך: כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה. וזכרת את ה' אלהיך, כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל..."</p>	<p>יא-יח</p>	<p>[יד] "יורם לבבך" [משי טז ה] "תועבת ה' כל גבה לבי". [יח] "הגנתן לך כחי" [אונקלוס] עצה. [משי יא כח] "בוטח בעשרו הוא יפלי". [ירי ט כב] "אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו". [יש י טו] "היתפאר הגרון על החצב בו? אם יתגדל המשור על מניפו?...". [זכ ד ו] "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות". [טז] "למען ענתך ולמען נסתך להיטבך באחריתך". [ירי ט ו] "הנני צורפם ובחנתים כי איך אעשה מפני בת עמי".</p>
ז	<p>"והיה אם... תשכח... והלכת אחרי אלהים אחרים... אַבְד תֵּאבְדוּן".</p>	<p>יט-כ(סוף)</p>	
מ	<p>"אתה עבר היום את הירדן לבא לרשת גוים גדלים ועצמים ממך... וידעת היום כי ה' אלהיך הוא העבר לפניך... הוא ישמידם...".</p>	<p>ט א-ג</p>	
מ	<p>אל תאמר כי זאת בצדקתך, "כי עם קשה ערף אתה", "כי ברשעת הגוים האלה... ולמען הקים את (שבועתו לאבותיך)".</p>	<p>ד-ו</p>	<p>[רמב"ן ד] ויש על השואל לשאול, שהרי אמר [ז ח] "כי מאהבת ה' אתכם", והנה הם אהובים למעלה, והשם לא יאהב (אלא) רק את הטובים, כי [תהי יא ה] "יורשע ואוהב חמס שגאה נפשו", אם כן גם בצדקתם ירשו ארץ! והתשובה: כי שם [ז ח] ידבר עם ישראל בכללם, וכאן יוכיח הדור ההוא שהיו ממרים את ה' מיום היותם במדבר.</p>
√	<p>"זכר אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלהיך במדבר" ... "ממרים הייתם עם ה' מיום דעתי אתכם"</p>	<p>ז-כג</p>	<p>[שמי לב] חטא העגל. [במי יא א-ג] קברות התאוה. [שמי יז ב-ז]. [במי יג, יא כב-מו].</p>
√	<p>חזרה: תפילת משה (40 יום): "אל תשחת עמך ונחלתך...".</p>	<p>כד-כט(סוף)</p>	<p>עליה שניה. [שמי לב לא-לב]. [כז] "זכר לעבדיך: לאברהם ליצחק וליעקב. אל תפן אל קשי העם הזה ואל רשעו ואל חטאתו".</p>
√	<p>חזרה: הלחות השניים, שָׁמֶם בארון.</p>	<p>י א-ה</p>	<p>[שמי לד].</p>
√	<p>נסעו... מות אהרן... "ויכהן אלעזר בנו תחתיו", "ומשם נסעו...".</p>	<p>ו-ז</p>	<p>[במי כ כב-כט].</p>
ל	<p>הבדלת שבט לוי, אשר אין לו נחלה.</p>	<p>ח-ט</p>	<p>[שמי לב לד, לג א, לד ט-י].</p>
	<p>חזרה: ה' סולח (על מעשה העגל), ומשה ינהיגם לארץ כפי שהבטיח לאבות.</p>	<p>י-יא</p>	<p>[שמי לב לד, לג א, לד ט-י].</p>
*	<p>"מה ה' אלהיך שאל</p>	<p>יב-כב(סוף), יא א</p>	<p>(תריא). (תיח).</p>

ג	<p>ואהבתם את הגר (תלא).</p>	<p>[ני יז-יח] "האל הגדל הגבר והנורא... עשה משפט יתום ואלמנה ואהב גר". [מגילה לא/א] כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה אתה מוצא ענוותנותו. [ני יט] "כי גרים הייתם בארץ מצרים".</p>								
	<p>"ליראה" את ה' (תלב)</p>	<p>[שבת לא/ב] אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד שנא' [ני יב] "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך? כי אם ליראה...". וכתוב [איוב כח כח] "ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה". [ברכות לג/ב] הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. [משי א ז] "יראת ה' ראשית דעתי". [משי ב ג-ו] "כי אם לבינה תקרא לתבונה תתן קולך. אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה. אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא. כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה". [משי כח יד] "אשרי אדם מפחד תמיד" [רשי"י] מן השם ולא יפגע. [תהי כז א] "לדוד. ה' אורי וישעי, ממי אירא? ה' מעוז חיי, ממי אפחד?". [אבות א ג] ויהי מורא שמים עליכם. [א"צ - האהבה] חיים שאין בהם יראת השם אין זה נקרא חיים.</p>								
!	<p>"ולעבד את ה' בכל לבבך ובכל נפשך" (תלג).</p>	<p>[ני יב]. [חינוך] מצות תפלה. [ספרי - עקב ה] וכי יש לו עבודה בלבד? הא מה ת"ל [יא יג] "ולעבדו בכל לבבכם" זו תפלה. [ירושלמי ברכות כט/א] [שמ"א א יג] "והנה היא מדברת על לבה" מכאן שהתפילה צריכה כוונה "רק שפתיה נעות" מכאן שהוא צריך להרחיש בשפתותיו "וקולה לא ישמע" מכאן שלא יגביה אדם את קולו ויתפלל "ויהשבה עלי לשיכורה" מכאן שהשיכור אסור להתפלל. [אבות ב יג] וכשאתה מתפלל, אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני ה'. [משי טו כט] "... ותפלת צדיקים ישמע". [ברכות לב/ב] גדולה תפלה יותר ממעשים טובים... גדולה תפלה יותר מן הקרבנות שנא' [יש' א יא] "למה לי רוב זבחים"...</p>								
*	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="1193 1149 1316 1249">לשמר את</td> <td data-bbox="721 1149 1193 1249">משמרתו,</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1193 1254 1316 1305"></td> <td data-bbox="721 1254 1193 1305">חקתיו,</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1193 1310 1316 1361"></td> <td data-bbox="721 1310 1193 1361">משפטיו,</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1193 1366 1316 1395"></td> <td data-bbox="721 1366 1193 1395">מצותיו.</td> </tr> </table>	לשמר את	משמרתו,		חקתיו,		משפטיו,		מצותיו.	<p>[במ' ג ז] "וישמרו את משמרתו" [רשי"י] כל מנוי שהאדם ממונה עליו ומוטל עליו לעשותו קרוי משמרת. [מאיר] גזרות חכמים (גדר). [מאיר] חוקים בלי טעם לכאורה (כגון חזיר).</p>
לשמר את	משמרתו,									
	חקתיו,									
	משפטיו,									
	מצותיו.									
*	<p>ובו תדבק (תלד)</p>	<p>[שמ' כא א] "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם"...</p>								
*	<p>ובשמו תשבע (תלה)</p>	<p>[מאיר] מצות הגיוניות (כגון רצח, גנבה).</p>								
!	<p>ובשמו תשבע (תלה)</p>	<p>[חינוך] מצות החברה והדביקה עם חכמי התורה.</p>								
!	<p>ובשמו תשבע (תלה)</p>	<p>[ימי"ל] תסירו היצר הרע מלבבכם. אל תהיו "עם קשה עורף".</p>								
!	<p>תאור גדולת ה' ובחירתו בעם.</p>	<p>השווה [פרק ה].</p>								
!	<p>"וידעתם היום כי לא את בניכם אשר לא ידעו" ... את מעשי ה' במצרים ובמדבר... "כי עיניכם הראת את כל מעשה ה' הגדל אשר עשה"</p>	<p>[ב] "כי לא את בניכם" [רשי"י] אני מדבר עכשיו שיוכלו לומר אנו לא ידענו ולא ראינו בכל זה. [רב"ח] הנוראות האלה שאני מספר אותן אינן לעתיד שיראו בניכם, כי אתם בעצמכם ראיתם אותם בעיניכם.</p>								
*	<p>"ושמרתם את כל המצנה... למען תחזקו... וירשתם את הארץ (הטובה)... ולמען תאריכו ימים (עליה)..."</p>	<p>ט-י</p>								
!	<p>"כי הארץ... לא כארץ מצרים... כגן ירק. והארץ... ארץ הרים ובקעת, למטר השמים תשתה מים. ארץ אשר ה'... דרש אתה..."</p>	<p>[יב] "עיני ה' אלהיך בה" [ר"ה יז/ב] עתים לטובה עתים לרעה.</p>								

	* "ויהיה אם שמעו תשמעו אל מצותי..."	ונתתי מטר ארצכם... ואספת (פרותיה)..."	יג-יט	[יג] "לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם" [תענית ב/א] איזו היא עבודה שהיא בלב? הוי אומר זו תפלה . [משי' טו ח] "ותפלת ישראלים רצונו". [משנה תורה - תפלה ונשיאת כפים א א] ואין מנין התפלות מן התורה ואין משנה (נוסח) התפלה הזאת מן התורה ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה. [נדרים סב/א] למד מאהבה וסוף הכבוד לבא. [יד] "ואספת דגנך" [ברכות לה/ב] כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום. [הושע ב יא] "ולקחתי דגני בעתה...". כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום [רש"י] ה' נוטלו ומראה להם שהוא שלו... רשב"י אומר... בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים שנא' [יש' סא ה] "ועמדו זרים ורעו צאנכם"... הרבה עשו... כרשב"י ולא עלתה בידך.
ז	"השמרו לכם פן... סרתם ועבדתם אלהים אחרים..."	וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים... והאדמה לא תתן את יבולה... ואבדתם מהרה..."	טז-יז	
	"ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם"		יח	[קידושין לב] "ושמתם" - סם תם נמשלה תורה כסם חיים... [ספורנו] "על לבבכם" - להתבונן בס. "ועל נפשכם" - לקיימם ברצון. [מלבים] צריכים אתם להתעסק עם דברי אלה בין במחשבה "ושמתם את דברי אלה על לבבכם" בין במעשה "וקשרתם אתם לאות על ידכם" בין בדיבור "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בה". (תכא, תכב) . מצות תפילין.
√	וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עינכם."			
!	"ולמדתם אתם את בניכם לדבר בהם"	בשבתך בביתך ובלכתך בדרך	יט	[משנה ברכות א ג] כל אדם קורא כדרכו (כהרגלו וכרצונו), שנא' "ובלכתך בדרך" [קהלת] הרי שאדם קורא גם דרך הליכתו.
		ובשכבך ובקומך"		(תכ) [חינוך] מצות קריאת שמע שחרית וערבית.
				(תכג) . מצות מזוזה.
√	"וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך"		כ	[זאב] הכוונה היא שבמצב הפוך ח"ו תארע גלות והעם לא יזכה לשבת על אדמתו.
√	"למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה..."		כא	
מ	אם תשמרו את כל המצות... "והוריש ה' את כל הגוים האלה מלפניכם..."		כב-כה	
!	"ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה (כאשר תשמרו את מצותי) וקללה (אם לא תשמעו אל מצותי)"	[כח] "... וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת..." [רש"י] הא למדת שכל העובד (מודה ב) עבודת כוכבים הרי הוא... ככופר בכל התורה כולה .	כו-כז	הר גריזים - צפונית לשכם. הר עיבל - דרומית לשכם. [כז יא-יג].
!	"ונתתה את הברכה על הר גריזים ואת הקללה על הר עיבל..."		כט-ל	
*	כאשר תרשו את הארץ ותשבו בה "ושמרתם את כל החקים ואת המשפטים..."	לא-לב(סוף)		
ז	יש לאבד כל עבודה זרה (תלו) .		יב-א-ג	
!	"לא תעשון כן לה' אלהיכם" (תלו) .		ד	[חינוך] שלא נאבד נמחה הדברים ששם הקב"ה נקרא עליהם... [שבועות לה/א] 7 שמות הם שהם באיסור לאו זה, ואלו הם, שם של יקוי"ק שיקראו אותו חכמים שם המפורש, וכן השם שנכתב אדני"י, ואל, ואלוה, ואלקים, ושדי, וצבאות. גונזין אותו... ד"א, "לא תעשון כן" [רש"י] להקטיר לשמים בכל מקום כי אם במקום אשר יבחר.
נ	יש להקריב הקרבנות ורק במקום אשר יבחר ה'... (תלח-תמ) .	ה-י		[חינוך תלח] שכל מי שנדר או התנדב שום (איזשהו) קרבן למזבח או שום דבר לבדק הבית (לביהמ"ק) בתוך השנה, שביא אותו ברגל שפגע ראשון.
	מצות פדית קדשים שנפל בהם מום ואחר כך מותרים באכילה (תמא) .		טו	[רש"י] ... קדשים שנפל בהם מום שיפדו ויאכלו בכל מקום... אין לך בהם היתר גיזה וחלב אלא אכילה על ידי זביחה... "יאכלנו כצבי וכאיל" - שאין קרבן בא מהם.

ראה

			√	"רק הדם לא תאכלו על הארץ תשפכנו..."
[קמח].	טז	יז	√	"לא תוכל לאכל בשעריך"
			√	מעשר
			√	"ותירשך" (תמב)
			√	"ותירשך" (תמג)
			√	"ויצהרך" (תמד)
			√	"ובכלת בקרך וצאנך" (תמה), קרבנות (תמו) "וכל נדרך..." (תמז) "ונדבתך" (תמח) "ותרומת ידך" (תמט).
[כח מז].	יח	נ	כי אם לפני ה' אלהיך... במקום אשר יבחר... יחד עם משפחתך, עבדך ואמתך והלוי "ושמחת לפני ה' אלהיך..."	
	יט	ל	"השמר לך פן תעזב את הלוי כל ימך על אדמתך" (תנ).	
מצות שחיטה. [חינוך] שכל מי שירצה לאכול בשר בהמה חיה או עוף שישחוט אותם תחלה כראוי...	כ-כב	ו	"... כי ירחק ממך המקום... וזבחת מבקרך ומצאנך (תנא)..."	
[קמח].	כג-כה	√	"... לבלתי אכל הדם... ... ולא תאכל הנפש עם הבשר (תנב)..."	
[חינוך] שלא לאכל אבר שנחתך מבעל חיים בעודנו חיים.	כז-כז	נ	את הקרבנות יש להביא אל בית הבחירה, להקריבם על המזבח (תנג) "והבשר תאכל".	
[רש"י כז] אם עלות הם תן הבשר והדם על גבי המזבח ואם זבחי שלמים הם "ודם זבחיך ישפך על המזבח תחלה" ואח"כ "והבשר תאכל".	כז	*	"שמר... את כל הדברים... למען..."	
	כט-לא(סוף)	ז	אין ללכת בדרכי הגוים אותם מוריש ה' מפניך.	
[ד ב].	יג א	!	לשמר מצות ה': "לא תספ עליו (תנד) ולא תגרע ממנו (תנה)".	
[יר' כג לב] "ואנכי לא שלחתים ולא צויתים והועיל לא יועילו לעם הזה". [תהי קלט כא-כב] "הלוא משנאיך ה' אשנא ובתקומיך אתקוטט. תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו ליי". [סוטה מז/א] דאמר מר (ישו הנוצרי) כישף והסית והדיח והחטיא את ישראל.	ב-יב	ז	שלא ללכת אחרי "נביא או הלם הלום", אף אם יראה אותות, אף אם קרוב אליך, המסיתך: "לכה ונעבדה אלהים אחרים" (תנו, תנו, תנח). אין להצילו ויש ללמד עליו חובה (תנט, תס, תסא). לא ללכת בדרכיו (תסב).	
[חינוך תסג] מצות חקירת העדים היטב. [משנה סנהדרין י ד] [סנהדרין קיא/ב] אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעוה"ב... ואינן נהרגים עד שיהיו מדיחיה מאותה העיר ומאותו השבט ועד שיודח רובה... [יח] "ונתן לך רחמים ורחמך" [שבת קנא/ב] רש"י [שתרחם על הבריות. כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים. [רבה במי יא ו] יתן בכם דעת שתהיו חוננים זה את זה ומרחמים זה את זה. [יבמות עט/א] שלשה סימנים יש באומה זו (ישראל) הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים. ד"א [דעת זקנים] בשכר שלא רחמת על מכעיסיו הוא ירחם עליך. [רבי"ח] מדת רחמים שנא' [ברי' מג יד] "ואל שדי יתן לכם רחמים".	יג-ט(סוף)	ז	אם זו עיר שלמה, "ודרשת וחקרת ושאלת היטב (תסג) והנה נכון הדבר", יש להרוג ולשרוף את כל העיר (תסד) "תל עולם לא תבנה עוד" (תסה), לא להנות משללה (תסו).	
	יד א-ב	!	"בנים אתם לה' אלהיכם, לא תתגדדו (תסז)	
[ויי יט כח].		ז	ולא תשימו קרחה בין עינכם למת (תסח)	
[רש"י א] לא תתנו גדידה ושרט בבשרכם על מת כדרך שהאמוריים עושין. [מכות כא/א] שריטה וגדידה אחת היא. ד"א [יבמות יג/ב] לא תעשו אגודות אגודות.		!	כי עם קדוש אתה לה'..."	
[חינוך] שלא לקרוח שער הראש על המתים... ונכפל לאו זה בכהנים [ויי כא ה], ולמדנו משם לחייב על כל הראש כמו בבין העינים.		?	"לא תאכל כל תועבה" (תסט).	
[ויי יט ב].	ג			
[חינוך] שלא לאכול פסולי המוקדשין... פירשו ז"ל ב[בכורות לד/א] שהוא דוקא כשנעשה אנחנו (בכוונה) המום במוקדשין שיפסלו על ידינו, ואחר כך אם נאכל מהן אז יהיה באכילתן לאו.				

√	חיות כשרות וטמאות	בהמות.	ד-ח	(קנג, קנד).
√		דגים.	ט-י	(קנה, קנו).
√		עופות (תע, תעא).	יא-כ	(קנז).
			כא	
√		"לא תאכל כל נבלה (תעב)...". "לא תבשל גדי בחלב אמו".		(צב, קיג). [חולין קטו/ב] לא תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בשול.
ש	מצות מעשר שני (תעג).		כב-כג	בשנים : א', ב', ד', ה' לשמיטה. [חינוך] אחר שנפריש מעשר ראשון הניתן ללויים שנפריש עוד מעשר אחר, ועל כן הוא נקרא שני, וזה המעשר היה דינו שיאכל בירושלים (ע"י מביאו). [שבת קיט/א] עשירים שבארץ ישראל במה הן זוכין? ... בשביל שמעשרין שנה [כב] "עשר תעשר" - עשר בשביל שתתעשר.
		"ואכלת לפני ה'... (מעשר אדמתך) ובכרת בקרך וצאנך..."		
ש		"וכי ירבה ממך הדרך ... ונתתה בכסף ... ונתתה הכסף ... ואכלת שם..."	כד-כו	פדיון מעשרות. [יב כא].
ל		הלוי.	כז	
ש	מעשר עני : "מקצה שלש שנים תוציא כל מעשר תבואתך (תעד)... ובה הלוי... והגר והיתום והאלמנה... למען..."		כז-כח(סוף)	בשנים : ג', ו' לשמיטה. [כט] "ובא הלוי" [רש"י] ויטול מעשר ראשון.
ט	שמיטת כספים : בשנת שמיטה יש לשמוט הלואה, מלבד לנכרי (תעה, תעו, תעז).		טז א-ג	[מאיר] רק הלואה שזמן פרעונה חל לפני או בתוך שנת השמיטה. [דיני שביעית השלם כט יא] המלוה את חברו וקבעו זמן הפרעון אחרי שנת השמיטה - אין ההלואה נשמטת [מכות ג/ב].
*	אבל אם תשמור את המצות "לא יהיה בך אביון" ואתה תלוה ותמשול בגוים רבים.		ד-ו	
ג	אחרת עליך להלות לאביון (תעה, תעט, תפ).		ז-יא	[ח] [רש"י] "פתח תפתח" - אפילו כמה פעמים. "כי פתח תפתח" - הרי כי משמש בלשון 'אלא'. "והעבט תעביטנו" - אם לא רצה במתנה תן לו בהלואה. "די מחסורו" - ואי אתה מצווה להעשירו. "אשר יחסר לו" - אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו. "לו" - זו אשה וכן הוא אומר [ברי' ב יח] "אעשה לו עזר כנגדו". [משי' י ב, יא ד] "וצדקה תציל ממות". [משי' כא יג] "אשם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה". [רבה ו' לד ח] יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית. [גדרים מא/א] ... אין עני אלא בדעה ... [ט-י] "השמר לך פן... קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו...". [גיטין ל"ב] ראה הלל שנמנעו העם מלהלות זה את זה עמד והתקין פרוסבול.
ד	בתום 6 שנים יש לשלח חפשי עבד עברי או אמה עבריה, "לא תשלחנו ריקם..." (תפא, תפב).		יב-טו	(מב). [טו] "וזכרת כי עבד היית" [רש"י] והענקתי ושנית לך מביזת מצרים וביזת הים. (שמד - שמו) בדוק רק עבד עברי? אבל הוא או בנו מצוה לשאת אותה? כזו שנפדתה?
ד	אם לא ירצה לעזוב "ולקחת את המרצע ונתתה באזנו ובדלת והיה לך עבד עולם".		טז-יז	עבד נרצע. [שמי' כא ה-ו]. [קידושין ט"א, יז/ב] העבד ולא אמה העבריה.
ד	העבד הוא "משנה שכר שכיר..."		יח	[רמב"ם פירוש המשניות - מעשר שני ד ד] עבד עברי אין גופו קנוי אלא מעשה ידיו בלבד, והוא כמו שכיר.
ב	בכורי	"תקדיש לה".	יט	
ב	בהמות	"לא תעבד בכר שורך (תפג)		
ב	טהורות	ולא תגז בכר צאנך" (תפד).		
ב		תאכלם "שנה בשנה" בבית הבחירה.	כ	[כ] "שנה בשנה" [רש"י] מכאן שאין משהין אותו יותר על שנתו (הראשונה). [יד כג].
ב		"וכי יהיה בו מום... לא תזבחנו... בשעריך תאכלנו..."	כא-כב	(רפה-רצ, רצא, רצב).

		√	"ירק את דמו לא תאכל..."	כג(סוף)	(קמח).
ח	פסח	ח	"שמור... ועשית פסח לה'... כי..."	טז א	"שמור את חדש האביב" [רש"י]... ואם לאו עבר את השנה. [מאיר] הקשר בין עונות השנה ללוח העברי!
			"וזבחת..." בבית הבחירה.	ב	(רצט).
ח		ח	"לא תאכל... חמץ (תפה)... תאכל... מצות... כי..."	ג	(יט, כ). [הגדה] שנאמר "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך"..." ימי חיך" העולם הזה. "כל ימי חיך" להביא לימות המשיח. וזאת על אף שנאמר [ירי טז יד] "לכן הגה ימים באים נאם ה' ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בניי מארץ מצרים".
ח		ח	"לא יראה לך שאר בכל גבולך..." "ולא ילין מן (הזבח)... (תפנ)."	ד	
			"לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך" (תפנ)... כי אם בבית הבחירה.	ה-ז	
			"ששת ימים תאכל מצות"	ח	[רש"י] ובמקום אחר [שמי יב טו] [וי כג ו] הוא אומר שבעת ימים?... מה שביעי רשות אף כולם רשות, חוץ מלילה הראשון שהכתוב קבעו חובה שנאמר [שמי יב יח] "בערב תאכלו מצת".
ח		ח	"וביום השביעי עצרת לא תעשה כל מלאכה".	ט	(שא). שביעי של פסח.
ח		ח	ספירת העמר: "שבעה שבועות תספור לך..."	י	(שו).
ח		ח	חג שבועות. "ושמחת לפני ה'... במקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם".	יא-יג	[רש"י יא] ארבעה שלי (ויהלוי... והגר והיתום והאלמנה) כנגד ארבעה שלך (יבנך ובתך ועבדך ואמתך) אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך.
*			"וזכרת כי עבד היית... ושמרת ועשית את החקים האלה".	יד	! [רש"י] על מנת כן פדיתך (שחררתי אתך) שתשמור ותעשה את החקים האלה.
ח		ח	חג סוכת, "ושמחת בחגך... והיית אך שמח" (תפח).	יד-טו	[חינוך] ע"י שנקריב שלמים... בביהמ"ק...
ח		ח	"שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר..." (תפט) "ולא יראה פני ריקם..." (תצ).	טז-יז	(פח). [טז] "ולא יראה את פני ה' ריקם" [רש"י] אלא הבא עולות ראייה ושלמי חגיגה.
ו		ו	"שופטים ושטרים תתן לך..." (תצא). "ושפטו את העם משפט צדק".	יח	[רש"י] "שופטים" - שופטים דיינים הפוסקים את הדין... בכל עיר ועיר. "ושוטרים" - הרודין את העם אחר מצותם שמכין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט. [רבה שה"ש ז ו] מה תינוק זה כל זמן שהוא במעי אמו אינו חי אלא מטיבורו, כך אין ישראל יכולין לעשות דבר חוץ מסנהדרין שלהם.
ו		ו	"לא תטה משפט, לא תכיר פנים, ולא תקח שחד כי... צדק צדק תרדף למען..."	יט-כ	
ז		ז	"לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה'..." (תצב).	כא	[ז ה].
ז		ז	"ולא תקים לך מצבה..." (תצג).	כב(סוף)	[רש"י] מצבת אבן אחת להקריב עליה אפילו לשמים.
√		√	שלא לזבח בהמה עם מום (תצד).	כז א	(רפה-רצ, רצא, רצב).
ז		ז	"כי ימצא בקרבך... ויעבד אלהים אחרים... וסקלתם באבנים ומתו".	כח-כ	דומה לנביא שקר [פרק יג].
ו		ו	"על פי שנים או שלשה עדים יומת..."	ל	(תקכג).
			יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה".	ל	[משנה תורה - סנהדרין טו א] כיצד מצות הנסלקין...
!		!	"כי יפלא ממך דבר למשפט... ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט... ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום אשר יבחר ה'..." (תצה, תצו).	לא-לב	[יא] "ימין ושמאל" [רש"י] אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין וכ"ש שאומר לך על ימין ימין ועל שמאל שמאל. [ירושלמי ברכות ח/ב] שחביבים דברי סופרים מדברי תורה. [ע"ז לה/א]. [ברכות ד/ב] וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה. [שבת כג/א] אקב"ו להדליק נר של חנוכה, והיכן צונו? ... מ[יא] "לא תסור" ... שאל אביך ויגדך וזקניך ויאמרו לך... [יט ז].
			האיש אשר לא יעשה כדברם... יומת...	לב-ג	

שפטים

<p>√</p>	<p>"כי תבא אל הארץ... ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגויים אשר סביבותי... שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו" (תצו) "מקרב אחיך..." (תצח).</p>	<p>יד-10</p>	<p>[זו יד] "כי תבא אל הארץ...". [סנהדרין כ/ב] שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך [טו] ולהכרית זרעו של עמלק [כה יט] ולבנות להם בית הבחירה [יב ה], [שמי' כה ח] "ועשו לי מקדש...". [משנה תורה - מלכים א ב] מינוי מלך קודם למלחמת עמלק שנא' [שמי"א טו א-ג].</p> <p>[רבי"ח טו] מצוה זו לדעתם של ישראל שהם עתידין שישאלוהו לא לדעתו של הקב"ה... [רמב"ן יד] ... זה רמז לענין שיהיה... [שמי"א ח ה-ז] "ויאמרו אליו... שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים. וירע הדבר בעיני שמואל...". ואין ישראל ראויים ללמד מהם...</p> <p>[אה"ח יד] שמצות ה' היא להמליך עליהם מלך... "כי תבא... ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים... שום תשים...". פירוש: לא יקום הדבר הרע הזה, אלא המשימות שתשים הוא על זה הדרך אשר יבחר ה' אלהיך בו...</p> <p>[ירושלמי סנהדרין יג/ב] מה כתיב "שום תשים עליך מלך"? אשים אין כתיב אלא תשים! שאתה תשים עליך בעצמך.</p> <p>[תהי' ב ו] "ואני נסכתי מלכי על ציון הר קדשי...". [רש"י] מנתי לי את זה. [יר' ל ט] "ועבדו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם". [יר' ל כא] "... ומשלו מקרבו יצא והקרבתי ונגש אלי...". [יש' מג ז] "ועבדי אשר בחרתי...".</p>
<p>√</p>	<p>"רק לא ירבה לו סוסים..." (תצט).</p>	<p>טז</p>	<p>"... ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס וה' אמר לכם לא תספון לשוב בדרך הזה עוד".</p> <p>[תהי' קמז ז] "לא בגבורת הסוס יחפץ" [מצודות] אינו חפץ במי שתולה בטחונו בגבורת הסוס לרוץ ולרדוף במלחמה.</p> <p>[מלי' א ה ו] "ויהי לשלמה ארבעים אלף אָרוֹת סוסים למרכבו ושנים עשר אלף פרשים".</p>
<p></p>	<p>"לא תספון לשוב בדרך הזה (מצרים) עוד" (תק).</p>	<p></p>	<p>מדוע אחרי גדליהו ירדו מצרים? ובכלל הקהילה ממצרים? הרמב"ם היה רגיל לחתום על עצמו "העובר בשלש לאוין בכל יום".</p>
<p>√</p>	<p>"ולא ירבה לו נשים..." (תקא) "וכסף וזהב לא ירבה לו מאד" (תקב).</p>	<p>יז</p>	<p>[משנה תורה - מלכים ג ו] וכן לא יהיה שטוף בנשים אפילו לא היתה לו אלא אחת לא יהיה מצוי אצלה תמיד כשאר הטפשים שנאמר [מש' לא ג] "אל תתן לנשים חילך" על הסרת לבו הקפידה תורה שנאמר "ולא יסור לבבו" שלבו הוא לב כל קהל ישראל לפיכך דבקו הכתוב בתורה יתר משאר העם שנאמר [יט] "כל ימי חייו".</p> <p>[אבות ב ז] מרבה נשים, מרבה כשפים. [מלי' א יא ג] "ויהי לו (לשלמה) נשים שרות שבע מאות ופלגשים שלש מאות ויטו נשיו את לבו". [קהלת ב ח] "כנסתי לי גם כסף וזהב...". [קהלת ה ט] "אהב כסף לא ישבע כסף".</p>
<p>!</p>	<p>"וכתב לו את משנה התורה הזאת..." (תקג) "וקרא בו כל ימי חייו למען..."</p>	<p>יח-כ(סוף)</p>	<p>[ימ"ל] שני ספרי תורה, האחת מה שמחויב לכתוב ככל אחד מישראל (תריג), והיא מונחת בבית גנזיו, והשניה ספר תורה מיוחדת מצד המלוכה שתהיה עמו תמיד, ראה [סנהדרין כא/ב].</p> <p>[יט] "ילמד ליראה את ה' אלהיו" [מסילת ישרים כה] הא למדת שאין היראה נלמדת אלא מן הקריאה הבלתי נפסקת. [כ] "לבלתי רום לבבו מאחיו" [משנה תורה - מלכים ב ו] לא ינהג גסות לב בישראל יתר מדאי.</p>
<p>ל</p>	<p>"לא יהיה לכהנים, כל שבט לוי, חלק ונחלה עם ישראל" (תקד), תקה, "אשי ה' ונחלתו יאכלו". "ה' הוא נחלתו".</p>	<p>יח א-ב</p>	<p>[במ' יח כ]. השווה: (תח) נחלת הלויים.</p>
<p>ל</p>	<p>"משפט הכהנים מאת (הזבחים)... ונתן לכהן הזרע והלחיים והקבה" (תקו).</p>	<p>ג</p>	<p>[חינוך] שנצטוו ישראל לתת "הזרוע והלחיים והקביה" מכל בהמה טהורה שנזבח לכהן.</p>

ש	"ראשית	דגנך	"תתן לו, כי..."	ד-ה	[במ' יח יב]. [חינוך] שנצטוינו להפריש מן הדגן והתירוש והיצהר תרומה ונתן אותה לכהן והיא הנקראת תרומה גדולה ... מדין התורה אין לה שיעור [חולין קלז/ב] אלא אפילו חטה אחת פוטרת כרי גדול, אבל חכמים אמרו [משנה תרומות ד ג] אחד מחמשים.	
		תירשך				[מאיר] "ראשית" - דבר ראשון. קודם כל תתרום ואח"כ תאכל אתה.
ב		ויצהרך				
		גז צאנך	[תקח]			
ל	"וכי יבוא הלוי... ושרת... " (תקט),			ז-ז	משמרות הלויים והכהנים. [ז] "ושרת" [רש"י] [ניתנת האפשרות ש] הכהן שבא ומקריב קרבנות נדבתו או חובתו (האישיים) ואפילו במשמר שאינו שלו. [מאיר] כהן מתנדב שאינו בתפקיד.	
?	"חלק כחלק יאכלו...".			ח	[רש"י] מלמד ש חולקין בעורות ובבשר שעירי חטאות יכול אף בדברים הבאים שלא מחמת הרגל. [מאיר] אך ברגלים, כל כהן שמגיע יכול לעבוד בקרבנות שמגיעים עקב הרגל וגם זוכים בעורות ובבשר.	
ז	"לא ימצא בך	מעביר בנו ובתו באש,		ט-יב	[ר.ח]. [רמב"ם לעם - ע"ז ו א] קוסם המתווך בין החיים והמתים. כאשת בעלת האוב של שאול [שמ"א כח ז].	
ז		קסם קסמים (תקי),			[ר.נ].	
ז		מעונן			[רמט].	
ז		ומנחש			[רמב"ם לעם - ע"ז ו א] מכשף המתיימר לידוע תעלומות ומגיד עתידות.	
ז		ומכשף (תקיא)				
ז		וחבר חבר (תקיב)				
ז		ושאל אוב (תקיג)				
ז		וידעני (תקיז)			[יא] "וידעני" [רש"י] מכניס עצם חיה ששמה ידוע לתוך פיו ומדבר העצם ע"י מכשפות.	
ז		ודורש אל המתים" (תקטו) כי...			[סנהדרין סה/ב] זה המרעיב עצמו והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה.	
P	"תמים תהיה עם ה' אלהיך"			יג-יד	[רש"י יג] התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבא עליך קבל בתמימות ואז תהיה עמו ולחלקו.	
	כי...					
	"נביא מקרבך... יקים לך ה' אלהיך, אליו תשמעו" (תקטז)			טו-יז	[קהלת ג יד] "... והאלהים עשה שיראו מלפניו". [ברכות לד/ב] כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא [יש' סד ג] "עין לא ראתה אלהים זולתך". [מגילה יד/א] הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה ושלא הוצרכה לא נכתבה . [ב"ב יב] מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים... לשוטים ולתינוקות... [ה כג-כח].	
	... כפי שבקשת בחורב...					
ז	נביא שקר, "אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר", יומת (תקיו, תקיח).			יט-כ	[תנט, תס, תסא]. [כ] "אשר לא צויתיו לדבר" [רש"י] אבל... צויתיו (לדבר) לחבירו (נביא אמת). השווה: [במ' יא כט] "... ומי יתן כל עם ה' נביאים...".	

<p>[רש"י כב] שאם בא להדיחך מאחת מכל המצות לא תשמע לו. אא"כ מומחה הוא לך שהוא צדיק גמור (כגון אליהו [מלי א יח]) לפי צורך שעה וסייג הפרצה לכך נאמר [טו] "אליו תשמעון".</p> <p>[משנה תורה - יסודי התורה י ד] שבדברי הטובה בלבד יבחן הנביא. [יר' כח ט] "הנביא אשר יבא לשלום בבא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת".</p> <p>אמר ישעיהו בן אמוץ לחזקיהו [מלי ב כ א] [יש' לח א] "כה אמר ה' (צבאות) ... כי מת אתה ולא תחיה...". [ברכות /א] אמר (לו) בן אמוץ... אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים... אמר ה' לחזקיהו [מלי ב כ ו] "והספתי על ימך חמש עשרה שנה".</p> <p>[רש"י] לא תמנע עצמך מללמד עליו חובה.</p>	<p>כא-כב(סוף)</p>	<p>ז " ... איכה נדע? ... נבואתו לא תתגשם... "</p> <p>√ "לא תגור ממנו" (תק"ט).</p>
<p>[ו י-א].</p>	<p>יט א</p>	<p>אחרי כיבוש הארץ... "וישבת בעריהם ובבתיהם".</p>
<p>[ד מא]. [חינוך] מצוה להכין 6 ערי מקלט (3 בארץ ו-3 בעבר הירדן).</p>	<p>ב-יג</p>	<p>שלוש ערי מקלט נוספות "בתוך ארצך... ושלשת את גבול ארצך...".</p> <p>(תקכ)</p> <p>"והיה לנו שם כל רצח" בשגגה...</p>
<p>[חינוך] שלא לרחם על המזיק (שהרג חברו או חיסר אחד מאבריו) בדיני קנסות.</p> <p>[יא] "וכי יהיה איש שונא לרעהו" [רש"י ע"י שנאתו הוא בא לידי "וארב לו". מכאן אמרו עבר אדם על מצוה קלה סופו לעבור על מצוה חמורה, לפי שעבר על [וי' יט ז] "לא תשנא" סופו לבא לידי שפיכות דמים.</p>	<p>י"ד</p>	<p>ואם רצח בכונת תחילה "לא תחוס עליו..." (תקכא).</p> <p>"לא תסיג גבול רעך..." (תקכב).</p>
<p>[רמב"ם מצוה רמו - לא תעשה] שהזהירנו שלא לנגוב תחומי הארץ והוא שנשנה גבול שיהיה בינינו ובין זולתנו עד שיהיה אפשר למשקר שיאמר שקרקע זולתו הוא שלו.</p> <p>[מש' כה ז] "הקך רגלך מבית רעך פן ישבעך וישנאך".</p>	<p>טו</p>	<p>"... על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר" (תקכג).</p>
<p>[זו ו].</p>	<p>טז-כ</p>	<p>עונש "עד שקר... כאשר זמם לעשות לאחיו..." (תקכד)</p>
<p>[שמי' כא כד-כה], [וי' כד כ].</p>	<p>כא(סוף)</p>	<p>"ולא תחוס עיניך, נפש בנפש, עין בעין..."</p>
<p>[משנה סוטה ח א] שאם תפלו בידם אין מרחמין עליכם.</p> <p>[ג כב], [ז כא].</p>	<p>כא</p>	<p>"כי תצא למלחמה על אִיֶּבֶךָ... "</p> <p>לא תירא מהם, כי ה'..." (תקכה)</p>
<p>[משנה סוטה ח א] הן באין בנצחוננו של בשר ודם, ואתם באים בנצחוננו של מקום.</p> <p>[משנה סוטה ח ב,ז] כל אלו שומעין דברי כהן מערכי מלחמה וחוזרין, ומספקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים... במה דברים אמורים? במלחמת הרשות. אבל במלחמת מצוה/חובה, הכל יוצאין, אפלו חתן מחדרו וכלה מחופתה. [כד ה].</p>	<p>ב-ד</p>	<p>"ונגש הכהן ודבר... אל תיראו... כי ה'..."</p> <p>"וידברו השטרים" מי הפטורים מלהלחם (תקכו)</p>
<p>[רש"י] שמעמידין זקפין מלפניהם ומאחריהם. [מאיר] למניעת נסיגה.</p>	<p>ט</p>	<p>"ופקדו שרי צבאות בראש העם".</p>
<p>מלחמת רשות.</p>	<p>י-טו</p>	<p>"כי תקרב אל העיר (הרחוקות ממך) שלא מעמי כנען) להלחם עליה וקראת אליה לשלום..." (תקכז).</p> <p>"והיה אם שלום תענך... כל העם... יהיו לך למס ועבדוך".</p>
<p>[מאיר] הנשים והטף ילקחו לעבדים.</p>	<p>טז-כ</p>	<p>"ואם לא תשלים עמך... והכית את כל זכורה... רק הנשים והטף והבהמה... כל שללה תבז לך..."</p>
<p>(תכה). מלחמת ז' עממין.</p>	<p>יז-כ</p>	<p>את עמי כנען "לא תחיה כל נשמה" (תקכח) "החרם תחרימם... למען..."</p>
<p>[חינוך] וכן כל השחתה בכלל. [מאיר] איסור בל תשחית. [יט] "כי האדם עץ השדה". [רש"י] שמא האדם עץ השדה? להכנס בתוך המצור מפניך להתיסר ביסורי רעב וצמא כאנשי העיר למה תשחיתנו?</p>	<p>יט-כ(סוף)</p>	<p>בעיר נצורה, לא להכרית עצי פרי (תקכט).</p>
<p>[ד] "והורדו... את העגלה אל נחל איתן".</p>	<p>כא-ט</p>	<p>אם ימצא בשדה איש ואין יודעים מי הרגו: מצות עריפת עגלה (ולד הפרה) בנחל איתן (תקל) ושלא לעבוד ולזרוע בו (תקלא).</p>

כי תצא	<p>[יא] "ולקחת לך לאשה" [רש"י] לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע שאם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור... [קידושין כא/ב]. [רש"י]... אבל אם נשאה סופו להיות שונאה שני אחרינו [טו] "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה..." וסופו להוליד ממנה [יח] "בן סורר ומורה" לכך נסמכו פרשיות הללו.</p>	י-ד	<p>דין לקיחת "אשת יפת תאר" בשביה (תקלב) ושילוחה (תקלג, תקלד).</p>	
	<p>[טז] "ביום הנחילו את בניו" [א"ע] בבריאות גופו או ביום מותו והוא שכיב מרע או ב"ד ינחילו. "לבכר" - בדבור ובמעלה. [משנה בכורות ח ט] הבכור נוטל פי שנים בנכסי האב... ולא בראוי כבמחזק. [קהת"י] ואין הבכור נוטל פי שניים בנכסים שלא היה האב מוחזק בהם בשעת מתתו...</p>	טו-יז	<p>איש... "ביום הנחילו (ענין ירושה) את בניו... לא יוכל לבכר את בן האהובה (בנשים) על פני בן השנואה הבכר... אלא "יכיר לתת לו (לבכר) פי שנים בכל אשר ימצא לו, כי...".</p>	
	<p>[יח] "סורר" [רש"י] סר מן הדרך. "ומורה" - מסרב בדברי אביו, לשון [ט ז, ט כד, לא כז] "ממרים". "ויסרו אותו" - מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו... [משנה סנהדרין ח ה] נדון על שם סופו, ימות זכאי ואל ימות חיב... [כ] "זולל וסבאי". [משי כג כ] "אל תהי בסבאי יין בזללי בשר למו". [סנהדרין עא/א] לא היה ולא עתיד להיות. ולמה נכתב: דרוש וקבל שכר... א"ר יונתן (אחרת) אני ראיתי וישבתי על קברו...</p>	יח-כא	<p>"כי יהיה לאיש בן סורר ומורה... והוציאו אותו... ורגמוהו...".</p>	
		כב-כג(סוף)	<p>מי שנגזר לתליה (תקלה) "לא תלין נבלתו על העץ" (תקלו) "כי קבור תקברנו ביום ההוא" (תקלו) "כי...".</p>	√
	<p>[ב"מ כו/ב] ראה סלע שנפלה נטלה לפני יאוש על מנת לגזולה עובר בכולן משום [ויי יט ג] "ולא תגזול" ומשום [א] "השב תשיבם" ומשום [ג] "לא תוכל להתעלם".</p>	כב א-ג	<p>מצות השבת האבדה (תקלח, תקלט).</p>	√
	<p>[ברכות מ/א] אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר [יא טו] "ונתתי עשב בשדך לבהמתך" והדר "ואכלת ושבעת". [ב"מ לב/ב] צער בעלי חיים דאורייתא.</p>	ד	<p>"לא תראה (בהמת) אחיך נפלים בדרך והתעלמת מהם" (תקמ) "הקם תקים עמו" (תקמא).</p>	√
	<p>[חינוך] שלא ילבשו הנשים מלבושי האנשים ולא יזדיינו בזיונם (כלי מלחמה)... ואין ספק כי אם יהיו מלבושי האנשים והנשים שוים, יתערבו אלו עם אלו תמיד ומלאה הארץ זמה. [משי לא ג] "אל תתן לנשים חילך".</p>	ה	<p>"לא יהיה כלי גבר על אשה" (תקמב)</p>	√
			<p>"ולא ילבש גבר שמלת אשה" (תקמג) "כי...".</p>	√
	<p>שילוח הקן. [רמב"ן] טעם המניעה ללמד אותנו מדת הרחמנות.</p>	ו-ז	<p>"כי יקרא קן צפור... תשלח את האם, ואת הבנים תקח לך...". (תקמד, תקמה) "למען ייטב לך... והארכת ימים".</p>	
	<p>[כתובות מ/א], [ב"ק טו/ב, מו/א] מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ולא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו: שנאמר "ולא תשים דמים בביתך". [קשו"ע קצ]. "כי יפל הנפל ממנו" [רש"י] ראוי זה ליפול ואעפ"כ לא תתגלגל מיתתו על ידך. שמגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חיב. השווה [ויי יח ל] "ושמרתם את משמרתיי".</p>	ח	<p>"... ועשית מעקה לגגך" (תקמו) "ולא תשים דמים (מכשול) בביתך..." (תקמוז).</p>	
<p>השווה [ויי יט יט] "שדך לא תזרע כלאים" (רמה).</p>	ט	<p>"לא תזרע כרמך כלאים, פן..." (תקמח, תקמט).</p>	√	
<p>[חינוך] והוא הדין לכל שני מיני בהמה שהאחת היא טהורה והאחת היא טמאה, ולא דוקא חרישה לבד אסורה, אלא הוא הדין כל מלאכה מהמלאכות כגון דישה או למשוך עגלה וכל שאר מלאכות... אבל מדרבנן הוא שאסור בכל שני מינים שהם כלאים בהרבעה... כגון שור ותיש או חמור וסוס...</p>	י	<p>"לא תחלש בשור ובחמר יחדיו" (תקנ).</p>	√	
<p>"צמר ופשתים יחדיו", [ויי יט יט].</p>	יא	<p>"לא תלבש שעטנז..." (תקנא).</p>	√	
<p>[שפר]. מצות ציצית. [רש"י יב] אף מן הכלאים לכך סמכן הכתוב. [מאיר] אפשר ציצית מצמר שעטנז.</p>	יב	<p>"גדלים תעשה לך...".</p>	√	

	<p>מצות קידושין: "כי יקח איש אשה... (תקנב)."</p>		<p>יג</p>	<p>[קידושין ב/ב] מפני מה אמרה תורה "כי יקח איש אשה" ולא כתב כי תלקח אשה לאיש? מפני שדרכו של איש לחזור על אשה ואין דרכה של אשה לחזור על איש. משל לאדם שאבדה לו אבידה, מי חוזר על מי? בעל אבידה מחזר על אבידתו.</p> <p>[סדר תפלה - סדר ברכות אירוסין ונשואין] בא"ה אמ"ה אקב"ו על העריות, ואסר לנו את הארוסות. והתיר לנו את הנשואות לנו, על ידי חפה וקדושין. בא"י, מקדש עמו ישראל על ידי חפה וקדושין. הרי את מקדשת לי, בטבעת זו, כדת משה וישראל.</p>
	<p>אם הבעל הוציא שם רע על אשתו, אמר "לא מצאתי לה בתולים" לשוא: הבעל יענש, "ולו תהיה לאשה" (תקנב) "לא יוכל לשלחה כל ימיו" (תקנד). אם אמת הדבר "לא נמצאו הבתולים לנערה... וסקלוה... נמתה...".</p>		<p>יד-כא</p>	<p>[יו] "ופרשו השמלה" [רש"י] הרי זה משל (לדברים המבררים את הענין) כשמלה. [רמב"ן] ואין צורך, כי זאת לפני בישראל (מנהג קדום), מכניסין החתן והכלה לחופה (והשושבינין) משמרים להם מבחוץ... וכאשר יפרדו נכנסין העדים שם ולוקחין השמלה אשר שכב אותה עליה ויראו הדמים [כתובות מו].</p>
<p>כ</p>	<p>ענש לא תנאף: "כי ימצא איש שכב עם אשה בעלת בעל, ומתו...".</p>		<p>כב</p>	<p>(לה).</p>
<p>כ</p>	<p>ענש שכב עם בתולה מאורסת לאחר: "וסקלתם אתם באבנים" (תקנה).</p>		<p>כג-כד</p>	
<p>כ</p>	<p>במקרה שזה אנס: "והחזיק בה... כי בשדה מצאה, צעקה הנערה... ואין מושיע לה": "ולנערה לא תעשה דבר" (תקנו).</p>		<p>כה-כז</p>	<p>[חינוך] שאין לנו לענוש שום אדם בדבר שיעשה אותו על כרחו. [נדרים כזא] ואנוס רחמנא פטריה [אנוס - הקב"ה פוטר].</p>
<p>כ</p>	<p>השכב "בתולה אשר לא ארשה" ישלם לאביה, "ולו תהיה לאשה" (תקנז) "לא יוכל לשלחה כל ימיו" (תקנח).</p>		<p>כז-כט (סוף)</p>	<p>[כתובות לטב] "ולו תהיה" מדעתה.</p>
<p>כ</p>	<p>"לא יקח איש את אשת אביו (אלמנתו, גרושתו)..."</p>		<p>כג א</p>	<p>(קצא).</p>
<p></p>	<p>סריס</p>	<p>בקהל ה"</p>	<p>ב</p>	<p>[רש"י] לא ישא ישראלית.</p>
<p></p>	<p>ממזר</p>		<p>ג</p>	<p>[חינוך] הוא שנולד מן העריות. [רמב"ן] שם לאיש מוזר מאחיו ויודעו שלא יודע מאין בא. [ירושלמי קדושין מא] מום זר.</p>
<p>עמוני ומואבי</p>	<p>"לא יבא... בקהל ה'" (תקנט). "לא תדרש שלמם וְטַבְתֶּם כָּל יַמִּיךָ לְעַלְמֵי" (תקסב).</p>		<p>ד-ז</p>	<p>צאצאי לט ובנותיו [ברי' יט לז-לח]. [ה] "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים" [במי' כא כד-כט] "ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך". [רמב"ן במי' כה יח] ארץ עמון ומואב השם נתנה לבני לוט ירושה בעבור לוט אביהם ששרת את הצדיק וגלה עמו לאותה הארץ, ולכך לא הרשה לעשות להם רעה בארצם, אבל מפני חטאם... הענישם להרחיקם מעל עמו... מדה כנגד מדה. [משנה יבמות ג ח] עמוני ומואבי, אסורים, ואסורין אסור עולם, אבל נקבותיהם מותרות מיד (למשל רות המואביה). עיין [שופ' יא יב-ג] יפתח מכה את בני עמון.</p>
<p>"לא תתעב"</p>	<p>אדמי...</p>	<p>בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה'".</p>	<p>ז-ח</p>	<p>[זאב] סנחריב בלבל את האומות, ולא ידוע בדיוק מהו מוצאו של אדם מסויים מאומות העולם. [חינוך] שלא להרחיק זרע עשו אחר שיתגירו, כלומר שלא נמנע מהתחתן עמהם, שאין בהם איסור כמו בעמון ומואב, אלא מותרין הם אחר שני דורות. [רש"י ט] שהמחטיא לאדם קשה לו מן ההורגו. שההורגו (אדם) [במי' כ יח] "בחרב אצא לקראתך" (הורגו בעוה"ז והמחטיאו [עמון ומואב] [במי' כה]) מוציאו מן העוה"ז ומן העוה"ב.</p>
	<p>מצרי...</p>	<p>(תקסד).</p>		

	<p>מ "כי תצא מחנה על איבך ונשמרת מכל דבר רע":</p>	<p>י-10</p>	<p>[נ] "ונשמרת מכל דבר רע" [רמב"ן] (אפילו) הישר בבני אדם בטבעו יתלבש אכזריות וחמה כצאת מחנה על אויב ... ועל דרך הפשט היא אזהרה מכל הנאסר. [ע"ז כ/א] שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה, באשת איש ואפילו מכווערת ולא בבגדי צבע של אשה ... אפילו שטוחין על גבי כותל... [רש"י] שזוכר את האשה כמו שהיא מלובשת בהן שמייפין אותה ומהרהר אחריה. [רש"י] [שהשטן מקטרג בשעת הסכנה.</p>
	<p>"כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהר מקרה לילה... לא יבא אל תוך המחנה (תקסה) ירחץ במים... ו... יבא...".</p>		<p>[יא] "מקרה לילה" [העמק דבר] והוא אות על הרהור ודבור בדבר ערוה ביום הקודם לו אזי "יוצא אל מחוץ למחנה...". כבר נדרש ע"ז. אבל לפי הפשט הענין נוגע ביחוד למחנה היוצא למלחמה ואין שם מחנה שכינה אלא מחנה לוייה... [פסחים סח/א] "יוצא אל מחוץ למחנה" זו מחנה שכינה, "לא יבא אל תוך המחנה" זו מחנה לוייה, מכאן לבעל קרי שיצא חוץ לשני מחנות (ומותר לכנס במחנה ישראל, שלא כמצורע המשולח מכל שלשה מחנות).</p>
	<p>מ "וייד (שרותים) תהיה לך מחוץ למחנה... (תקסו) "ויתד תהיה לך על אַזְנֵךְ... וכיסית את צַאֲתְךָ" (תקסז).</p>		<p>[רב"ח יד] "ויתד תהיה לך על אַזְנֵךְ" - האליף נוספת, ובאורו על כלי זין שלך. ומצוה זו היתה מעלה גדולה וכבוד לישראל בהיות השכינה מתהלכת בקרב מחניהם, והיה לאחר שסרחו [במי' כא ה], כי עד שלא סרחו לא היו צריכין לה כי המן (יומא עה/ב) [תה' עח כה] "לחם אבירים" היה נבלע באברים ומפיג גם טעם שאר המזונות, אבל לאחר שסרחו הוצרכו לה. [חינוך] ונהגת בזמן הבית בזכרים כי הם הנלחמים, לא הנקבות. [כתובות ה] אל תקרי "אַזְנֵךְ" אלא על אוזןך שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעו באזניו.</p>
	<p>ד "לא תסגיר עבד... עמך ישב... לא תוננו" (תקסח, תקסט).</p>	<p>טז-17</p>	<p>[אונקלוס טז] עבד עממין (עבד כנעני של נוכרי). [רש"י ד"א... עבד כנעני של ישראל שברח מחוצה לארץ לא"י. [עש"ח] ישראל הנמכר לעובדי ע"ז: [גיטין מה/א] ... במוכר עבדו לחוצה לארץ... בעבד שברח מחוץ לארץ... בלוקח עבד ע"מ לשחררו - הכתוב מדבר... [רמב"ן טז] והטעם במצוה הזו, כי עמנו יעבוד את השם, ואיננו הגון שנחזירנו אל אדוניו לעבוד ע"ז ועוד שיתכן שילמד דרך מבוא העיר...</p>
<p>✓</p>	<p>"לא תהיה קדשה מבנות ישראל" (תקע)</p>	<p>יח-19</p>	<p>[וי' יט כט]. [רש"י יח] מופקרת... ומזומנת לזנות. השווה תמר [בר' לח כא-כב] "קדשה". [רש"י יח] מזומן למשכב זכור.</p>
<p>✓</p>	<p>"ולא יהיה קדש מבני ישראל".</p>		
<p>?</p>	<p>"לא תביא אתנן (כסף שכר) זונה ומחיר כלב בית ה' אלהיך לכל נדרי" (תקעא) "כי...".</p>		<p>[רש"י יט] נתן לזונה טלה באתננה - פסול (הטלה) להקרבה... החליף שה (ונתן) בכלב - פסול השה (להקרבה). [ימ"ל] שהם (הכלבים) עזים ולכן פסלה התורה להביא חילופיהם למקדש.</p>
<p>✓</p>	<p>"לא תשיך (ללוות ברבית) לאחיך... (תקעב). "לנכרי תשיך... (תקעג) "למען...".</p>	<p>כא-כ</p>	<p>[סח, שמג]. [חינוך] וכמו כן מותר ללוות מהן ברבית.</p>
<p>?</p>	<p>"כי תדר נדר לה'... לא תאחר לשלמו" (תקעד) "כי...". "וכי תחדל לנדר לא יהיה בך חטא".</p>	<p>כב-כד</p>	<p>[תה' עו יב] 'ינדרו ושלמו לה' אלהיכם". [חינוך תקעה] בכל מה שיחייב האדם עצמו מדברי הרשות שקראו חכמים ביטוי, והוא שנדר או נשבע: אוכל או לא אוכל, אלך למקום פלוני או לא אלך, וכל כיוצא בזה... [קהלת ה ג-ד] "כאשר תדר נדר לאלהים אל תאחר לשלמו... טוב אשר לא תדר משתדור ולא תשלם". [סדר התרת נדרים בערב יום כיפור]. [שבת לב/ב] בעון נדרים מתה אשה של אדם... בנים מתים כשהן קטנים... [קשו"ע סז - הלכות נדרים ושבועות א] אל תהי רגיל בנדרים...</p>

P	"מוצא שפתיך תשמר... (תקעה).		[במי ל ג].
	שכיר בעבודתו (בציר, קציר) רשאי לאכול (תקעו) ולא יותר על אכילתו (תקעו), ולא בשעת המלאכה (תקעה).	כה-כז(סוף)	[חינוך תקעו] שנצטוו להיות השכיר אוכל בשעת עבודה מהדבר אשר יעבוד בו כשיהיה הדבר ההוא דבר שגידולו מן הארץ ולא נגמרה מלאכתו.
√	גרושין: "וכתב לה ספר פְּרִיָּתָת ונתן בידה ושלחה מביתו" (תקעט).	כד א	האם האשה יכולה לדרוש גט מבעלה?
√	שלא יחזיר (יתחתן שוב) המגרש (עם) גרושתו אחר שנשאת (תקפ).	ב-ד	
	שלא להוציא חתן מביתו ("לא יצא בצבא") כל שנה ראשונה (תקפא) "ושמה את אשתו" (תקפב).	ה	[חינוך תקפב] ישב עמה שנה שלמה מיום הנישואין... הרוצה לצאת לדבר מצוה או לשמוח עם רעיו על דעת שישוב לימים מועטים בשמחה, מן הדומה שאין בזה ביטול המצוה, ויש אומרים שבמחילתה מותר. [כ ה-ז].
√	שלא לחבול (לקחת במשכון) כלים שעושין בהן אוכל נפש (תקפג).	ו	
	"איש גנב נפש מאֲחֵיו... ומכרו" יומת.	ז	[שמי כא טז]. (לו).
	"השמר בנגע הצרעת... (תקפד). זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים... "שדברה ל"ה על משה [במי יב י].	ח-ט	[חינוך] שנמנענו (להסתיר/להעלים) סימני צרעת...
	"לא תבא אל ביתו (של בעל חוב) לעבט עבטו בחוץ תעמדם..." (תקפה).	י-יא	[י] "לעבט" [א"ע] לקחת משכונו.
ג	"אם איש עני הוא, לא תשכב בעבטו, השב תשיב לו..." (תקפו), (תקפז).	יב-יג	[רש"י יב] לא תשכב ועבטו אצלך. [שמי כב כה-כו].
ג	"לא תעשק שכיר, עני ואביון..."	יד-טו	
ג	"ביומו תתן שכרו..." (תקפח).		(רל).
	"לא יומתו" אבות (שחטאו) על (בעדות) בנים ובנים (שחטאו) לא יומתו על (בעדות) אבות	טז	[חינוך] שלא יעיד קרוב במשפט. [מ"ל ב יד ו] "ואת בני המכים לא המית ככתוב בספר תורת משה..."
	איש בחטאו יומתו		[ברכות זא] [שמי לד ז, במי יד יח, דבי ה ח] "פקד עון אבות על בנים" הא כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם וכתוב [טז] "ובנים לא יומתו על אבות" הא כשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם. [רש"י] אלא ילדים בידי שמים...
ו	"לא תטה משפט גר (ו)יתום" (תקצא).	יז	
ג	"ולא תחבל בגד אלמנה" (תקצא) כי...		[ימ"ל] שאם נתן אדם הלואה לאלמנה בלי משכון, אסור לו לקחת ממנה משכון אח"כ... אין הכוונה דוקא בגד אלא גם שאר חפצים... עומר השכחה.
ג	"ושפכת עמר... לגר ליתום ואלמנה יהיה..." (תקצב, תקצג).	יח-כב(סוף)	
ו	מצות מלקות לרשעים החייבים במשפט (תקצד).	כה א-ג	[ג] "ונקלה אחיך" [רש"י] כל היום קוראו רשע ומשלקה קראו "אחיך". [משנה תורה - עדות י ב] אי זהו רשע? כל שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות זהו רשע ופסול שהרי התורה קראה למחוייב מלקות רשע שנא' [ב] "והיה אם בן הכות הרשע". ואין צריך לומר מחוייב מיתת בית דין שהוא פסול שנא' [במי לה לא] "אשר הוא רשע למות".
	"לא יסיף" (תקצה).		[ג] "לא יסיף" [רש"י] מכאן (קל וחומר) אזהרה למכה את חברו.
	"לא תחם שור בדישו" (תקצו).	ד	[חינוך] שלא נמנע הבהמה מלאכול ממה שתעבוד בו בשעת עבודתה, כגון שתדוש תבואה או תשא תבן ממקום למקום על גבה שאין רשות לנו למונעה מלאכול ממנה. השווה שכיר בעבודתו: (תקעו).
	שלא תנשא היבמה לאחר חוץ מן היבם (תקצז, תקצח).	ה-י	יבם - אחי בעלה שנפטר, ואין לה ילדים. למשל: תמר ובני יהודה אונן ושלה.

	<p>אם היבם מסרב : מצות חליצה (תקצט).</p>				<p>[חינוך] לפי שהאשה הזאת היתה ראויה לשמש האיש הזה תחת אחיו מן הטעם שזכרנו למעלה במצות יבום, והוא אינו רוצה בה, ציוותה התורה שתעשה אליו מעשה שמוש זה של חליצת נעל, שהוא שמוש העבד הקנוי, בפרסום לפני בית דין, להראות לכל שקנויה היתה לו לגמרי וכי ראוי היה לו ליבם אותה... ולפי שהוא אינו רוצה לעשות מה שמוטל עליו להקים לאחיו שם היא יוצאת מתחת ידו, [ט] "וירקה בפניו" להודיע שנפטרה ממנו לגמרי ואינה משועבדת לו עוד לחלוק לו כבוד בשום דבר, אבל הוא חשוב אליה כאיש זר שאין משגיחין עליו מלירוק בפניו, ותלך לה מעתה ותנשא לכל מי שתרצה.</p>
<p>?</p>	<p>אשה המחזיקה במבושיו של האדם שרב עם בעלה</p>		<p>(תר, תרא) יא-יב</p>	<p>[חינוך] מצוה להציל הנרדף מיד מי שירדפהו להורגו, ואפילו בנפש הרודף. [מאיר] שהיו לה דרכים אחרות להצילו. האישה היא הרודפת ויש למנעה מכך. [פ] אפילו אישתו ומשתדלת להצילו מיד מכחה בכל כחה, אבל הוא הדין בכל אדם. [רש"י יב] אינו... ידה ממש (אלא) ממון. [פ] אפילו בנפשו.</p>	
	<p>כדי לעזור לבעלה</p>				
	<p>"וקצתה כפה לא תחוס עיני".</p>				
<p>✓</p>	<p>שלא נשהה מאזנים ומשקלים חסרים עמנו (תרב).</p>			<p>יג-יד (רנח, רנט).</p>	
<p>מ</p>	<p>מצוה לזכור מה שעשה עמלק לישראל בצאתם ממצרים [שמי יז ח-טז] ולהכריתו (תרג, תרד, תרה).</p>		<p>יד-יט (סוף)</p>	<p>[משנה תורה - מלכים ה ה] [יז] "זכור" - בפה. [יט] "לא תשכח" - בלב, שאסור לשכוח איבתו ושנאתו. [ספר התודעה 15] שבת שקודם הפורים, מוציאין בבית הכנסת שני ספרי תורה, אחד - שקורין בו בפרשת השבוע שבעה קרואים, ואחד - שקורין בו למפטיר: [יז] "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים", וקורין אותה 'שבת זכור' על שם הקריאה הזו; ומפטירין אחר כך בנביא [שמי"א טו ב] "פקדתי את אשר עשה עמלק".</p>	
<p>ב</p>	<p>בפורים</p>		<p>כו א-יא</p>	<p>[שמי כג יט, לד כז] "ראשית בכורי אדמתך... משבעת המינין: [ח ח] חטה, שעורה, גפן, תאנה, רמון, זית (שמן) ותמר (דבש). [רש"י] "מראשית" - אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבפירה (או משאר המינין) ... ואומר הרי זה בכורים. [רש"י ה] מזכיר חסדי המקום. [ה-י] "ארמי" (לבו) אבד [הגדה] בקש לעקור את הכל אבי (יעקב)... הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'... ד"א [רשב"ם] אברהם ארמי היה אובד וגולה מארץ אדם.</p>	
<p>ש</p>	<p>וידוי מעשר (ראשון ושני) (תרז).</p>		<p>יז-יט</p>	<p>[חינוך] שנצטיינו להתודות לפני ה' ברוך הוא ולהגיד בפינו בבית מקדשו שהוצאנו חוקי המעשרות והתרומות מתבואותינו ומפירותינו, ושלא נשאר כלום מהם ברשותנו שלא נתנו אותו.</p>	
<p>*</p>	<p>ציווי כללי.</p>		<p>יז-יט (סוף)</p>	<p>[כו יז] "את ה' האמרת היום" [רמב"ן] כיון שקבלתם עליכם כל התורה בפירושיה ובדקדוקיה ובחדושיה, הנה גדלתם השם ורוממתם אותו שיהיה הוא לבדו לכם לאלהים לא תודו באל אחר כלל. השווה [מלי א ב א-ג] "... ושמרת את משמרת ה' אלהיך ללכת בדרכיו לשמר חקתיו מצותיו ומשפטיו ועדותיו ככתוב בתורת משה למען תשכיל את כל אשר תעשה ואת כל אשר תפנה שם".</p>	
	<p>כז א</p>		<p>כז א</p>	<p>כז א</p>	

כי תבא

		√	"והיה ביום אשר תעברו את הירדן... והקמת לך אבנים... וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת..."	ב-ח	[רש"י ב] ג' מיני אבנים היו: שנים עשר בירדן [יהושע ד ט], וכנגדן בגלגל [יהושע ד יט-כד], וכנגדן בהר עיבל [יהושע ח ל-לה], ועפ"י [סוטה להב] בעבר הירדן [א ה].
		*	"... ושמעת... ועשית את מצותיו ואת חקיו..."	ט-י	[יא כט].
		√	חלוקת השבטים להר גריזים (ברכה) והר עיבל (קללה). חזרה על 12 מצות לא תעשה: "וענו הלויים ואמרו אל כל איש ישראל... ארור האיש אשר... וענו כל העם אמן, ארור..." בפרט: "ארור מכה רעהו בקטר" – לשון הרע.	יא-ג יד-כ(סוף)	[טו-כו] "ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה... [רש"י יב] [סוטה לב] ששה שבטים עלו לראש הר גריזים וששה לראש הר עיבל והכהנים והלויים והארון למטה באמצע. הפכו לויים פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה: ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה. ואלו ואלו עונין אמן. חזרו והפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה: "ארור האיש אשר יעשה פסל...". [סנהדרין נח/ב] הסוטר לועו של ישראל כאילו סוטר לועו של שכנה.
		*	"והיה אם שמוע תשמע... ברוך... כי תשמר את מצות ה' אלהיך והלכת בדרכיו" (תרי"א)...	כז-א-ד	[שבת קלג/ב] מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום. [תהי קמה יז] "צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו". [א] "ונתנך ה' אלהיך עליון על כל גויי הארץ".
		*	"והיה אם לא תשמע... ארור..."	טו-פס	[ערכין יא/א] איזו היא עבודה ש [מז] "בשמחה ובטוב לבב"י? הוי אומר זה שירה! (ואולי נאמר) דברי תורה? דכתיב [תהי יט ט] "פקודי ה' ישרים משמחי לב"י... [תהי פא ג] "שאו זמרה ותנו תוף כנור נעים עם נבל"י. [אונקלוס] "בשמחה"י - בחדוא. [רש"י] "מרוב כלי" - בעוד שהיה לך כל טוב.
		ר	"אלה דברי הברית... מלבד הברית אשר כרת אִתְּם בחרב"י.	ס(סוף)	[שמי לד י-כז].
		√	"... אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם..."	כט-א-פ	[יא ז].
נצבים		ר	"אתם נצבים היום פלכם לפני ה'... לעֲבֹרְךָ בברית ה'... ולא אִתְּכֶם לבדכם אנכי פִּרַת את הברית הזאת... ואת אשר איננו פה עמנו..."	ט-טז	נאמר [רש"י ט] ביום מותו. [יד] "ואת אשר איננו פה"י [רש"י] ואף עם דורות העתידים להיות.
		√	"פן יש בכם... אשר לבכו פִּנָּה...?"	יז-יח	
		√	"לא יאָבֶה ה' סָלַח לו..."	יט-כ	השווה שכפה עליהם ההר כגיגית [שמי יט יז] "ויתיצבו בתחתית ההר".
		P	"ואמר הדור האחרון, בניכם... והנכרי אשר יבא מארץ רחוקה, וראו את מכות הארץ... ואמרו... על מה עשה ה' ככה...? ... ואמרו: על אשר עזבו את ברית ה'..."	כא-כז	גלות ישראל. [מל' א ט ח] "ואמרו על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת ולבית הזה". [ירי כב ח] "ואמרו איש אל רעהו על מה עשה ה' ככה לעיר הגדולה הזאת". [שם ט יב] "... על עזבם את תורתך אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה". [שם טז יא] "... על אשר עזבו אבותיכם אותי... וילכו אחרי אלהים אחרים ויעבדום וישתחוו להם ואתי עזבו ואת תורתך לא שמרו". [תהי עח ו] "למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקמו ויספרו לבניהם".
		√	"הנסתרות לה' אלהינו,	כז(סוף)	[חגיגה יג/א] במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשית התבונן אין לך עסק בנסתרות. [ירי לב כז] "הממני יפלא כל דבר?". [משי כה ב] "פבד אלהים הסתר דברי". [יש' נה ח-ט] "כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם ה'. כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם". [רש"י] משקבלו עליהם את השבועה בהר גריזים ובהר עיבל ונעשו ערבים זה לזה.
				והנגלת לנו ולבננו עד עולם, לעשות את כל דברי התורה הזאת".	

	<p>[רמב"ן א] הפרשה הזאת... כל עניינה לא היו ולא נבראו, אבל הם עתידין להיות. [משי' כח יג] "ומודה ועזב - יִרְחֹם" [רש"י] מודה פשעיו ועוזבם משוב במ עווד.</p> <p>[רמב"ם - הלכות תשובה ז ה] כל הנביאים כולן צונו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר [ב-ב] "ויהיה כי יבאו עליך כל הדברים... ושבת עד ה' אלהיך ושב ה' אלהיך...". [ו] "ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חיידך". [יח' לו כו] "ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם והסרת את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר".</p>	<p>2 א-ג</p>	<p>ע אחרי הפורענות והגלות יחזור העם בתשובה, וה' ירחם ויקבץ אותו וישיבו אל ארצו ושם יהנה שוב מכל הטוב שיתן לו ה' אם ישוב אליו...</p>
	<p>[רמב"ן יא]... שיתודו את עונם ואת עון אבותם בפייהם, וישבו בלבם אל ה', ויקבלו עליהם היום התורה לעשותה לדורות... [ו ז] "ודברת במ". [יד] "כי קרוב אליך" [רש"י] התורה נתנה לכם בכתב ובע"פ.</p> <p>[אבות א ב] על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. [רבי"ח יד] על התורה זהו בפניך, ועל העבודה זהו בלבבך זו עבודה שלב, ועל גמילות חסדים זהו לעשותן.</p> <p>[תהי' קטו טז] "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם". [יח' א א] "ויהי ב... נפתחו השמים ואראה מראות אלהים...".</p>	<p>יא-ד</p>	<p>P "כי המצנה הזאת... לא נפלאות... ולא רחקה... לא בשמים... ולא מעבר לים... כי קרוב הדבר בפיך ובלבבך לעשותו".</p>
	<p>[יט] "ובחרת בחיים" [ספורנו] בחיי עד. [ירושלמי פאה ג/א] זו אומנות... [יר' כא ח] "הגני נתן לפניכם את דרך החיים ואת דרך המות". [משי' יח כא] "מות וחיים ביד לשוני". [כ] "... כי הוא חייד וארך ימך...". [משי' ג ב] "כי ארך ימים ושנות חיים ושלוש יוסיפו לך". [משי' ט יא] "כי בי ירבו ימך ויוסיפו לך שנות חיים". [א"צ - האהבה] ותמיד יירא מן המות, כי שמה עדין לא הגיע לתכלית השלמות אשר בכחו להגיע, ובכל יום ויום יוסיף אהבה ויראה למקום. אבל חיים שאין בהם יראת השם, אין זה נקרא חיים.</p>	<p>טו-כ(סוף)</p>	<p>! "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, ואת המות ואת הרע... ובחרת בחיים, למען...".</p>
<p>וילך</p>	<p>[כט ג] "עד היום הזה" [רש"י] - אותו היום... באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו משה רבינו אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התורה וניתנה לנו ומה אתה משליט את בני שבטך עליה? ויאמרו לנו יום מחר לא לכם ניתנה לנו ניתנה! ושמה משה על הדבר ועל זאת אמר להם וכו' וכו' "היית הזה נהיית לעם...". היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום.</p> <p>[חינוך] מצות הקהל. [יא] "תקרא את התורה הזאת" [רש"י] המלך היה קורא (את כל חומש דברים) כדאיתא [בסוטה מא]. על בימה של עץ שהיו עושין בעזרה.</p>	<p>לא א-1 ד-11 ט-11 ד-10 טז-11</p>	<p>√ משה בן 120, לא יעבר את הירדן, יהושע ימשיך, "ה' הוא ישמיד את הגוים האלה...". √ וכך אמר משה ליהושע לעיני כל ישראל. משה נתן את התורה אשר כתב לכהנים ומצנה כי "במעד שנת שמיטה בחג הסוכות" יקראוה בפני כל העם (תריב) "למען... ובניהם אשר לא ידעו ישמעו וקמו...". √ קרבו ימי משה למות, התיצב עם יהושע באהל מעד. P ה' מתאר "והפך (העם) את ברית... וחזרה אפי... ועזבתים והסתרת פני מהם..."</p>

	<p>[נט] "את השירה הזאת" [רש"י] שירת האזינו [לב א-מג]. [כא] "וענתה השירה הזאת לפניו לעד" [רש"י] שהתריתי בך בתוכה על כל המוצאות אותו. "כי לא תשכה מפי זרעו" - הרי זו הבטחה לישראל שאין תורה משתכחת מזרעם לגמרי.</p>	<p>יט-כא</p>	<p>ע "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" (תריג) "ולמדה את בני ישראל... והיה כי תמצאן אתו רעות... וענתה השירה הזאת לפניו לעד, כי לא תשכה מפי זרעו...".</p>
	<p>[אה"ח] קרא אותה בגירסה להם, בדרך שידעו לאמרה כדרך שאמרה להם.</p>	<p>כב</p>	<p>ע "ויכתב משה את השירה הזאת ביום ההוא וילמדה את בני ישראל".</p>
	<p>[ב"ב עה/א] פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה.</p>	<p>כג</p>	<p>✓ ציווי ליהושע שהוא ינחיל את העם וברכו "ואנכי אהיה עמך".</p>
	<p>[כז] "כי אנכי ידעתי את מריך ואת ערפך הקשה הו בעודני חי עמכם היום ממרים היתם עם ה' ואף כי אחרי מותי".</p>	<p>כד-כז</p>	<p>✓ ציוה את הכהנים "הלויים נשאי ארון ברית ה'" לשים את ספר התורה באהל מעד, כי... .</p>
	<p>[כט] "כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה באחרית הימים כי תעשו את הרע בעיני ה' להכעיסו במעשה ידיכם".</p>	<p>כז-ל(סוף)</p>	<p>ע קרא בפני זקני השבטים והשוטרים את התורה והסביר את אחריתם.</p>
<p>האזינו</p>	<p>[בבא קמא נא] כל האומר הקב"ה ותרן הוא - יותרו חייו, שנאי [ד] "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עָלָל צדיק וישר הוא". [ברכות ס/ב] כשם שמברך על הטובה... כך מברך על הרעה... על בשורות טובות אומר 'הטוב והמטיב' על בשורות רעות אומר 'ברוך דיין האמת'. [תענית יא/א] "אל אמונה" כשם שנפרעין מן הרשעים לעוה"ב אפילו על עבירה קלה שעושים כך נפרעין מן הצדיקים בעוה"ז על עבירה קלה שעושים. "ואין עָלָל" כשם שמשלמין שכר לצדיקים לעוה"ב אפילו על מצוה קלה שעושים כך משלמין שכר לרשעים בעוה"ז אפילו על מצוה קלה שעושים. [טו] "וישמן ישרון ויבעט... ויטש אלוה עשהו... [מש' ל ח-ט] "... הרחק ממני ראש ועשר אל תתן לי, הטריפני להם חָקִי. פן אשבע וכחשתי ואמרת מי ה'... [נא"צ - התשובה] כי כל זמן שהאדם הולך אחר התאוה, נמשך אחר תולדות הגוף, ויתרחק מדרך הנפש המשְׁקֵלֶת (ואז יתגבר יצרו עליו). [לד] "הלא הוא כְּמֵס עמדי חתום באוצרתי" [אבות ב א] וכל מעשיך בספר נכתבין. [לט] "... אני אני הוא... ואין מידי מצילי". [יש' מג יג] "... אנכי אנכי ה'... ואין מידי מציל...". [כא] "הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם". [רבה איכה הקדמה ב] [הושע ח ג] "זנה ישראל טוב - אויב ירדפו". ואין "טוב" אלא תורה שנאי [מש' ד ב] "כי לקח טוב נתתי לכם - תורת אלה תעזבו".</p>	<p>לב א-מג</p>	<p>ע שירת האזינו.</p>
		<p>מז-מח</p>	<p>סיום. מפי משה ויהושע.</p>
	<p>[מו] "שימו לבבכם" [רש"י] צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוונים לדברי תורה.</p>	<p>מז-מח</p>	<p>* ציווי כללי ללכת בדרכי ה'.</p>
	<p>[מח] "בעצם היום הזה" [רש"י] לפי שהיו ישראל אומרים... אין אנו מניחין אותו אמר הקב"ה הריני מכניסו בחצי היום...</p>	<p>מח-מב(סוף)</p>	<p>דבר ה' כי משה יעלה על הר נבו, יראה את הארץ אליה לא יכנס (בגלל חטא מי המריבה [במ' כ ב-יג]) ואח"כ יאסף אל עמיו.</p>
<p>וזאת הברכה</p>	<p>[ד] "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב". [ה] "ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל". [רש"י] "בהתאסף" - בהתאספם יחד באגודה אחת ושלוש ביניהם הוא מלכם ולא כשיש מחלוקת ביניהם. [אבות ה יח] כל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו... משה זכה וזכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו, שנאי [כא] "צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל".</p>	<p>לג א-כט(סוף)</p>	<p>ברכת משה את בני ישראל (לפי השבטים).</p>
	<p>[רש"י א] הראהו את כל אי"י בשלותה וחורבנה (המציקין העתידין להיות מציקין לה).</p>	<p>לד א-ד</p>	<p>משה עלה אל פסגת הר נבו. ה' הראה לו את הארץ "אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה... ושמה לא תעברי".</p>

<p>ז' באדר. [רשי"י ה] אפשר משה מת וכתוב "וימת שם משה"? אלא עד כאן כתב משה מכאן ואילך כתב יהושע. ד"א, הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע. [ו] "ויקבור אותו בגי..." [רשי"י] הקב"ה בכבודו.</p>	<p>ה-ז</p>	<p>שם משה "עבד ה'" בן 120 מת ונקבר "ולא ידע איש את קברתו עד היום הזה".</p>
	<p>ח</p>	<p>בני ישראל בכו 30 יום.</p>
<p>[אבות א א] משה קבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה.</p>	<p>ט</p>	<p>יהושע מחליפו והעם מסכימים.</p>
<p>[יב] " ... לעיני כל ישראל". [סנהדרין יא/א] משמתו הנביאים האחרונים ... נסתלקה הנבואה מישראל. [ב"ב יב/א] וניתנה לחכמים.</p>	<p>י-יב(סוף)</p>	<p>סיכום. "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים. לכל האתת והמופתים..."</p>

ראה גם סיכומים: [קרבנות ומנחות](#).

[ברכות מז/א] חייב אדם לומר בלשון רבו. [אבות ו ו] ... והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, ואלו הן, ... והאומר דבר בשם אומר, היא למדת כל האומר דבר בשם אומר מביא גאלה לעולם, ...

[תנחומא במ' כב] כל מי שאינו אומר דבר משל תורה בשם אומר - שעליו הכתוב אומר [מש' כב כב] אל תגזל דל פי דל הוא. וכל האומר דבר בשם אומר - זוכה שיגאלו ישראל על ידו...

בזכות	
ענני כבוד	אהרן
באר	מרים
המן	משה

טרפה	חיה	חיה בעלת מום כזה שאי אפשר לחיות. [משנה חולין ג א] אלו טרפות... כל שאין כמוה חיה, טרפה. [רש"י שמי' כב ל] בשר שנתלש ע"י טרפת זאב או ארי מן חיה כשרה או מבהמה כשרה בחייה.
נבלה	מתה	חיה שמתה בלי שחיטה. או שלא נשחטה כהלכה. האם טרפה שמתה לא נקראת נבלה?
פיגול		קרבן שחשב עליו הכהן המקריב מחשבת פסול בשעת זביחה או הקרבה (למשל שלא יאכלו במקום ובזמן כהלכה, מחשבה זו פוסלת את הקרבן).

דתן ואבירים: מעדת קרח, שבט ראובן. אלדד ומידד.

מחנה: שכונה, לוייה, ישראל. הר המוריה, אבן השתייה, ה' יראה [בר' כב יד], בית אל/לוז [בר' כח יט].

מעמדי אנשים	
אלמנה	
יתום	לפחות לאחד מהוריו.
עני	
עבד עברי	
אמה עבריה	
עבד כנעני	נימול, חייב במצות כמו אישה. [דברים כג יז] "עמך ישב". [רמב"ן] כי עמנו יעבוד את השם.
שפחה כנענית	
גר	
ערל	מי שלא נימול.
גר תושב	גוי שקיבל על עצמו לשמור את שבע מצוות בני נח. לכן מותר להושיבו בא"י.
בן נכר (שכיר)	
ערב רב	
גוי	[ref] אסור (חייב מיתה) לשמור שבת. אסור לעשות מלאכה עבור יהודי בשבת. מלבד מקרים כמו: חולה (אפילו שאין סכנה).

גר תושב | [במ' ט יד] "וכי יגור אתכם גר".

אתה ובנך ובתך (2) ועבדך ואמתך (3) והלוי (4) והגר (5) והיתום והאלמנה.

אלהים	דין (תקיפות).
אדני	רחמים.

[רבה ויקרא ט ג] עשרים וששה דורות (מהבריאה ועד למעמד הר סיני) קדמה דרך ארץ את התורה.

3 סוגי תפקידים:	הסבר הרב זאב:
עצת יתרו: שרים (שופטים) ושוטרים [שמי' יח כא-כב], [דב' א ט-יז], [דב' טז יח]. [מכות ז/א] בשעריך אתה מושיב בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר.	שרי העשרות, שרי המאות וכו' היו שופטים זוטרים לעם והם דנו והורו על ענין שהתעורר בין איש לרעהו, וכשלא ידעו עלו לשר המאות ולשר האלפים. השוטרים ביצעו את רצון השופטים ואת הוראותיהם.
לפי ראשי השבטים [במ' א ה] "ואלה שמות האנשים אשר יעמדו אתכם...".	נשיא השבט תפקידו היה לנהל את השבט ולטפל בעניינים הציבוריים.
70 זקנים (סנהדרין) [במ' יא טז-יז] "... אספה לי שבעים איש מזקני ישראל...".	דנו בכל הדינים המופיעים במסכת סנהדרין וכן בתקנות הציבור, בעיבור השנים והחודשים וכדומה.
	משטרה / בית משפט
	ראש עיר
	ממשלה / כנסת